

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ქართული ლიტერატურა

თათია გიგანი

კონსტანტინე გამსახურდიას პუბლიცისტური და ლიტერატურულ-კრიტიკული
წერილები

ფილოლოგიის დოქტორის (Ph.D.) აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი

დ ი ს ე რ ტ ა ც ი ა

სამეცნიერო ხელმძღვანელები:

კახაბერ ლორია – ფილოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატი, თსუ-ს
ჰუმანიტარული ფაკულტეტის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის
ასოცირებული პროფესორი.

რევაზ მიშველაძე – ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ს ა რ ჩ ე ვ ი

1. შესავალი	3
2. კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებითი გზის დასაწყისი და ესთეტიკური იდეალები	6
3. „წითელყაბალახიანი საქართველო“ და მწერლის პოლიტიკური ორიენტაცია	27
4. კონსტანტინე გამსახურდიას ესსე და ევროპული მოდერნისტული სკოლების ესთეტიკური პრინციპები	59
5. „სამი აპოკალიფსური მხედარი“ კონსტანტინე გამსახურდიას ესსეისტიკაში (გოეთე, ნაპოლეონი და ნიცშე)	146
6. „აპოლიტიკოსის წერილები“ (ევროპული პოლიტიკა და კულტურული ნაციონალიზაცია, მწერლის 10-20-იანი წლების კრიტიკულ წერილებში)	165
7. კონსტანტინე გამსახურდია - ქართული სალიტერატურო ენის შესახებ	177
8. დასკვნა	193
9. ბიბლიოგრაფია	198

შესავალი

არიან მწერლები, რომელთა ინტელექტუალური გონი მარდიულ ღირებულებებზეა დაფუძნებული. აპოკალიფსური ძვრების ეპოქაში მათი შემოქმედება სახელმწიფოებრიობის, თვითმყოფადობის ამსახველი ხდება. ასეთი მწერლები მხატვრული ერთ გამოსატყვენ თავიანთი ერის სასიცოცხლო ინტერესს. მათი კალმით იქმნება საუკუნის, ერისა და კაცობრიობის დასურათხატებული ისტორია, სადაც ყოველი ახალი თაობა საკუთარი წარსულისა და მომავლის ანარეკლს ხედავს.

ქართული მწერლობის, პუბლიცისტიკის ისტორიაში კონსტანტინე გამსახურდიას მნიშვნელობა, ადგილი და როლი თავად ეპოქამ განსაზღვრა. მისი შემართება, თვითმყოფადი ენა და მწერლობა უაღრესად ქართულია. „მისი გენია კი დასავლური ცივილიზაციის ცეცხლოვანი ეტლით მოძრაობდა თითქოს. იგი უჩვეულოდ აერთებდა დავით აღმაშენებლის პრაქტიკულ, მოქმედ სულისკვეთებას და გოეთეს მჭვრეტელ მოაზროვნე ბუნებას. მთელი მისი ცხოვრება ენგურის ტალღებთან ბრძოლას ჰგავდა. მან შეძლო სწორი ორიენტაციის განსაზღვრა, რაც ქართულ გენზე და მარადიულ ღირებულებებზე იყო დაფუძნებული. სწამდა, რომ დადგებოდა ქართული კულტურის რენესანსის ხანა, თავისუფლების იმპულსით ნასაზრდოები. [20]

საქართველოს უდიდესი ჭირისუფალი კონსტანტინე გამსახურდია მთელი სიცოცხლის მანძილზე დიდოსტატის ბასრი კალმით იბრძოდა ქართველი ერისათვის, საქართველოს აწმყოსა და მომავლისათვის. ილია ჭავჭავაძის შემდეგ საქართველოს ისტორიაში კონსტანტინე გამსახურდიამ დამსახურებული ადგილი დაიმკვიდრა ერისათვის თავდადებულ მოღვაწეთა „ოლიმპზე“. მისი შემოქმედება დროთა მდინარეებს პირდაპირპროპორციულად ესმიანება და მუდამ თანამედროვეა. მწერლის ლიტერატურულ-პუბლიცისტური კვლევები და ნაშრომები ისეთი მგრძნობელობით გამოირჩევა XXI საუკუნის საქართველოში, თითქოს დიდი მწერალი საქართველოს მაჯისცემას ისევ მიყურადებულ.

„სამშობლოს მამა“ – მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ – ისე სჭირდება ქართულ მწერლობას, როგორც არასდროს. გამსახურდია წერდა: „ქართული ენის, ქართული ისტორიის, ქართველი ხალხის ზნეთა და ჩვევათა დიდი მცნობი, ჩვენი კულტურის თავდადებული მოჭირნახულე ილია ჭავჭავაძე იყო ნამდვილი

“Pater Patria”, რომელმაც თავისი ხალხის დიდი ენერჯია და გაწამებული სიცოცხლე მსხვერპლად შესწირა მამულისადმი სიყვარულს, ამიტომაც იგი შერაცხილი ჰყავს ქართველ ერს, როგორც თავდადებული მამა-სამშობლოსა”. [18,507]

XX საუკუნის 20-იან წლებში ბ-ნ კონსტანტინემ კიდევ ერთხელ განსაზღვრა ქათველი მწერლის, პუბლიცისტის ჭეშმარიტი მოწოდება და გზა: „მწერალი მხოლოდ თავისუფალი სულისა და სიტყვის მოჯამაგირე ყოფილა მუდამ. იგი აწმყოში და მომავალშიც ასე უნდა დარჩეს, რადგანაც მისი ხელის საქმეა ერისა და კულტურის სამსახური და არა რომელიმე პარტიის, ან რომელიმე მთავრობის. იცვლებიან და ქრებიან პარტიები და მთავრობები, ხოლო ერი უკვდავია, ვითარცა მარადიულ ღირებულებათა შემქმნელი და მატარებელი სუბსტანცია.” [35,120]

კ. გამსახურდიას მრავალ ესსესა თუ ლიტერატურულ წერილში გაბნეულია მოსაზრებანი ქართველ და უცხოელ კლასიკოსთა შესახებ, აღსავსე მოკრძალებითა და დიდი სიყვარულით, ობიექტურობითა და კვალიფიციური ანალიზით.

კონსტანტინე გამსახურდიას ესსეისტური შემოქმედების სიღრმისეული გაცნობისა და შესწავლის საპატიო მისია დიდ სიფრთხილესა და მოკრძალებას მოითხოვს. ამ დამოკიდებულებითა და განსაკუთრებული ინტერესით იწერებოდა წინამდებარე ნაშრომიც. მწერლის ინტელექტუალური სამყარო, იდეალები, მრწამსი და პოლიტიკური ორიენტაცია აისახა მის შემოქმედებაში.

კონსტანტინე გამსახურდიას პუბლიცისტური და ლიტერატურულ-კრიტიკული მემკვიდრეობა მონოგრაფიულად არ არის შეწავლილი, თუმცა მწერლის შემოქმედების მკვლევართა მიერ გაანალიზებულია მწერლის პუბლიცისტურ-ლიტერატურული წერილების მატრიანე.

განსაკუთრებით გვინდა აღვნიშნოთ: ს. სიგუას, , ელ. მაღრაძის, თ. კიკაჩიშვილის, მ. ხელაის, მ. აბულაძის, დ. თევზაძის, რ. მიშველაძის რ. თვარაძის და სხვათა გამოკვლევები თუ ცალკეული პუბლიკაციები.

კრიტიკოსთა ერთმა ნაწილმა შექმნა გარკვეული სქემატური მოდელი, მწერლის ლიტერატურულ-კრიტიკული წერილების ნათლად და უკეთ წარმოსახენად. მირიან აბულაძემ თემატური ნიშნით გააერთიანა, გამსახურდიას, წერილები. პრ. სოსო სიგუამ ქრონოლოგიური პრინციპით განიხილა მწერლის პოლიტიკური ხასიათის სტატიები.

კონსტანტინე გამსახურდიას პუბლიცისტური მემკვიდრეობა და კრიტიკული განვითარების გზა სქემატურად შეიძლება ასე წარმოვიდგინოთ:

✓ კ. გამსახურდიას ესთეტიკური მრწამსი ადრეულ კრიტიკულ-ესსეისტურ წერილებში;

✓ ლიტერატურულ-ესთეტიკურ საფუძველზე დაწერილი ლიტერატურული პორტრეტები, მონოგრაფიები;

✓ ქართველ კლასიკოსებთან დამოკიდებულების საკითხები;

✓ პოლემიკური ხასიათის წერილები, (ეროვნული თემატიკა);

✓ გერმანული კულტურულ-ფილოსოფიური საკითხები მწერლის პუბლიცისტიკაში;

✓ მთარგმნელობითი ხელოვნებისადმი მიძღვნილი წერილები;

✓ წერილები ქართული სალიტერატურო ენის შესახებ.

კონსტანტინე გამსახურდიას მთელი ეს კრიტიკული და ესსეისტური მემკვიდრეობა თავმოყრილია მწერლის თხზულებათა ანტოლოგიის VI-VIII ტომებში (1958-1967), ასევე ჟურნალ გაზეთებში: „ილიონი“, „ლომისი“, „ლიტერატურული გაზეთი“, „პრომეთე“, „ქართული სიტყვა“, „ახალი ევროპა“, „სოციალ-ფედერალისტი“, „სახალხო ფურცელი“, გაზ. „ტრიბუნა“, გაზ. „იმერეთი“, „სახალხო სიტყვა“.

ნაშრომში შევეცადეთ გაგვეანალიზებინა მწერლის ფილოსოფიური და ესთეტიკური პრინციპები. თემატური თვალსაზრისით დავაღაგეთ კრიტიკული აზროვნების ცალკეული ეტაპები, სადაც სრულყოფილად წარმოჩინდა მწერალი, როგორც თეორეტიკოსი, კრიტიკოსი. გავაანალიზეთ მწერლის პუბლიცისტური წერილები, XX საუკუნის ეპოქალურ მოვლებთან მიმართებაში.

კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებითი
გზის დასაწყისი და ესთეტიკური იდეალები

*„ჩემი სამშობლო იყო ჩემი სახატე და დღესაც
ვერავის დავანებებ პირველობას მისთვის ბრძოლაში.“*

კ. გამსახურდია, 1968 წელი

კონსტანტინე გამსახურდია ენციკლოპედიურად განათლებული, ფილოსოფიურად მოაზროვნე და დიდად ერუდირებული პიროვნება იყო. მწერლის პუბლიცისტურ-კრიტიკული ნააზრევი ერთგვარ მატთანედ იქცა XXI საუკუნის საქართველოში, სადაც სრულიად ახლებურად წარმოჩინდა ქართული გენი, ჩვენი უძველესი ლიტერატურისა და კულტურის დიადი წარსული.

დიდმა კონსტანტინემ ეპოქალური მნიშვნელობის როლი შეასრულა XX საუკუნის ქართული მწერლობისა და გრანდიოზული ტეხილებით აღბეჭდილი სულიერი კულტურის ისტორიაში. ის იმ რჩეულთა შორის იყო, რომელთაც 1910-იანი წლებიდან ზოგადად ქართული კულტურა, კონკრეტულად კი ქართული მწერლობა ახალ უნივერსალურ სივრცეებს აზიარეს, საოცრად გაზარდეს და აამაღლეს მისი სააზროვნო დიაპაზონი. „აღბათ ამ კოლოსალური ძალთახმევით მიღწეული „ტროფების“ სიმრავლემ თუ ალაფრთოვანა „დიონისოს ღიმილის“ ავტორი, როცა მას „ქართული სულის რენესანსი უწოდა“. (გ. ბენაშვილი)

კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედების მკვლევარები აღნიშნავენ, რომ ქართულ ლიტერატურაში, ილია ჭავჭავაძის შემდეგ, არავის გადაუტანია ისეთი მძაფრი პოლემიკური და ლიტერატურულ-ინტელექტუალური ბრძოლები, როგორც კონსტანტინე გამსახურდიას. იმავე ილია ჭავჭავაძის მსგავსად არავინ ამაღლებულა დიდების კვარცხლბეკზე ამ ბრძოლაში ისე გამარჯვებული, როგორც იგივე კონსტანტინე გამსახურდია.

„ კ. გამსახურდია სპეციალისტის დარად გაცნობილი მრავალსაუკუნოვან ქართულ კულტურას, ამავე დროს ევროპულ ფილოსოფიას და ხელოვნებას, თვლიდა, რომ ჭეშმარიტი შემოქმედი ეროვნული და ზოგადი ტრადიციების მემბოხე შვილია. ვინც ელტვის საერთაშორისო მოდელების ან ფორმების შემოტანას და გააზრებას მძაფრად უნდა განიცდიდეს მშობლიურ ლიტერატურას, ერის მისწრაფებებს, ისტორიას. ეს ისეთი წინაპირობაა, რომლის

დაძლევა მხოლოდ ტალანტით შეუძლებელია. ნიჭიერი და განათლებული პიროვნება ინტუიციურად პოულობს კონკრეტულ მოდელებს, რომლებსაც ცოდნით სრულყოფს. მის ფსიქიკაში დაღეჭილია წინაპართა გამოცდილება. ამ გენეტიკური ბირთვის გამჟღავნება გარემოსთან მიმართებაში ქმნის მწერალს”. [51,11]

მართლაც, XX საუკუნის 10-იანი წლებიდან მოყოლებული ქართულ სინამდვილეში არ არსებობდა დარგი ლიტერატურასა თუ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში კონსტანტინეს კალამი რომ არ შეხებოდა. ილია მართლის გზის გამგრძელებელი, სიტყვით, კალმით და მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, „ხმლითა და ზარბაზნით” იბრძოდა ქართული სულისთვის. მწერალი ცხოვრების უკანასკნელ წლებში წერდა:

„მე მომესმოდა მთელი ჩემი სიჭაბუკის მანძილზე დიდი ილია ჭავჭავაძის მიერ ჩემს სულში ჩაძახილი - „იბრძოლე!” და მერე ის იყო წმინდა გიორგის ხატი ყელზე მეკიდა და ვიბრძოდი. ჩემი სამშობლო იყო ჩემი სახატე და დღესაც ვერავის დავანებებ პირველობას მისთვის ბრძოლაში. დღესაც გაოცებული ვარ, როგორ არ მომხვდა ამ ბრძოლების დროს ან შაშხანის ტყვია ან ზარბაზნის შრაპნელი, ან როგორ არ მომითავეს ხელი ჩემმა უბოროტესმა მტრებმა. უცნაურია ადამიანის ხვედრი და ბედი, ჩემი უსაყვარლესი მეგობრები, ვინც ჩემსავით იქნევდნენ ხმალსა და კალამს უკვე აღარ არიან ჩემს სიახლოვეს და მე რატომღაც გადამარჩინა ნემიზიდამ. ხანდახან მრცხვენია კიდევ მათი ღანდებისა, ვფიქრობ, ხომ არ ჰგონიათ მათ, რომ მე ვუღალატე მათ და ჩემს საფიცარ სამშობლოს?” [16,595] ეს იყო დიდოსტატის აღსარება, მისია, ალბათ განგების ძალით ბოძებული.

კ. გამსახურდიას პუბლიცისტურ-კრიტიკულ წერილებსა თუ ესსეებში აისახა XX საუკუნის კატაკლიზმებითა თუ რადიკალური ცვლილებებით აღსავსე დემონური ეპოქა. კონსტანტინე გამსახურდია საგაზეთო წერილების დიდი ოსტატი იყო. იგი აიძულებდა მკითხველს ახლოდან დაენახა ქვეყანაში მიმდინარე პროცესების რეალური მხარეები, გაეანალიზებინა და დასკვნებიც თავად გამოეტანა. მწერლის საგაზეთო სტატიები პოლიტიკური გზავნილებისა და საპროტესტო ნოტების ხასიათს ატარებდა, რომელიც ანგარიშგასაწევი იყო მკითხველისათვის. მისი პუბლიცისტურ-ანალიტიკური წერილები ეპოქალური მნიშვნელობის იყო და არის. ისინი აქტუალობას XXI საუკუნის საქართველოშიც ისეთივე სიმძაფრით ინარჩუნებენ, როგორც XX საუკუნეში.

წერილების სიღრმისეული შესწავლით დგინდება, რომ ავტორი მათზე მუშაობის დროს ქვეყნის მომავალს პერსპექტივებს განსაზღვრავდა, საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებისა და რეალიზების პროცესებს მართავდა. მისი პუბლიცისტური ნაშრომები პოლემიკურ ხასიათს ატარებს და არ ექცევა სუბიექტივიზმის გავლენის ქვეშ. მწერლის აზროვნება არ სცილდება თანამედროვეობას და არ შემოიფარგლება ინფორმაციისა და ფაქტების შეჯერებით. წერილების გარკვეულ ნაწილზე თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ისინი XXI საუკუნის საქართველოში დაიწერა და დღეს ჩვენში მიმდინარე მოვლენებზეა საუბარი.

როდის იწყება ქართული პუბლიცისტიკის ისტორია და ზოგადად რა არის პუბლიცისტიკა?

პუბლიცისტიკა თავისი არსით ფართომასშტაბური დატვირთვის სფეროა, რომელსაც მემპტიანის როლიც ენიჭება. ნებისმიერი ქვეყნისა და ეპოქის პუბლიცისტიკა თავისებურებებით ხასიათდება, მაგრამ მისი დანიშნულება და მნიშვნელობა ყველა თვალსაზრისით მაინც ისტორიულია. ქართული პუბლიცისტიკა ზოგადად ეპოქალური განვითარებით ხასიათდება. მასში მუდმივად აისახებოდა, როგორც ლიტერატურული მიმდინარეობისათვის დამახასიათებელი მოვლენები, ასევე ქვეყნის შიდა და საგარეო პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ფაქტები. ქართული მწერლობა მჭიდროდ იყო დაკავშირებული პუბლიცისტიკასთან. პუბლიცისტიკა ერთგვარი საარქივო წყაროა ქვეყნის ეპოქის მაჯისცემის ზუსტად განსაზღვრისათვის. მკვლევარი, რომელიც ამა თუ იმ პერიოდის მწერლის შემოქმედების საფუძვლიან შესწავლას შეუდგება, გვერდს ვერ აუვლის მის პუბლიცისტურ მოღვაწეობას. ქართველი მწერლები თავიანთი მოღვაწეობის მანძილზე პუბლიცისტიკას არ სწყდებოდნენ. კონსტანტინე გამსახურდია ფაქტობრივად ცხოვრობდა პუბლიცისტიკით. მისი საგაზეთო მოღვაწეობა გვაფიქრებინებს, რომ იგი უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა საზოგადოებრივ აზრს, რომელიც ყველაზე მკაფიოდ სწორედ ბეჭდვითი მედიის საშუალებით ყალიბდება.

კონსტანტინე გამსახურდიას კალამი - ახალ ფურცელს ქმნიდა ქართულ პუბლიცისტიკაში. მას გააჩნდა თავისებური სტილი. მისი სიტყვა იყო ზომიერი, მკაფიო და მრავლისმეტყველი. თუ თვალს გადავაავლებთ XX საუკუნის 10-20-იანი წლებიდან მოყოლებულ, მწერლის საგაზეთო პუბლიკაციებსა თუ ლიტერატურულ სტატიებს, დავინახავთ, რომ კონსტანტინე გამსახურდია იყო

საინტერესო პოლემისტი, პოლიტიკურად კარგად მომზადებული, ერკვეოდა საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში, სახავდა სამომავლო პერსპექტივებს. ამავდროულად იგი იყო - უდიდესი თეორეტიკოსიც. მწერლის პუბლიცისტურ, ლიტერატურულ-კრიტიკულ წერილებში შეინიშნება სიტყვის, აზრის ექსპრესიულობა, ემოციურობა. კონსტანტინე გამსახურდიას პუბლიცისტურ სტილს ახასითებს დოკუმენტურობა, ფაქტობრივი სიზუსტე, თავშეკავებულობა, ოფიციალურობა, აბსტრაგირება, აზრის სიმარტივე. კარგად შერჩეული სათაურები მთელი წერილის შინაარსის ტოლფასია. მწერლის კრიტიკული თუ ლიტერატურული ხასითის წერილები გამოირჩევიან ორიგინალური და მრავლის მეტყველი სათაურებით. მაგ: „ვინ არის შოვინისტი?“, „ტროასეული ცხენი“, „აპოლიტოსის წერილები“, „ძმები ხართ თუ მტრები“, „მაღლა ავსწიოთ ქართული კულტურის დროშა“, „ერი თუ რასა“...

XIX საუკუნეში, ჩვენი ქვეყნის უმძიმეს პერიოდში, პუბლიცისტიკას დიდი როლი დაეკისრა. მას საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე ზემოქმედება უნდა მოეხდინა. ჩვენ ვერ დავასახელებთ ვერცერთ მოღვაწეს, რომელსაც ისეთი კვალი დაეტოვებინოს ჩვენში ამ დარგის განვითარებაზე, როგორც ეს ილია ჭავჭავაძემ მოახდინა. იგი იყო ფუძემდებელი ქართული პუბლიცისტიკისა და კრიტიკული აზროვნებისა. ამ სიტყვის ფართო და საუკეთესო გაგებით. ილიას პუბლიცისტური სიტყვის უდიდესი ძალა, აზრის ერთობ ნათლად გამოხატვაში მდგომარეობდა. განსაკუთრებით იჩინა თავი ილიას პუბლიცისტურმა შემართებამ რუსიფიკატორული პოლიტიკის უამს 80-90-იანი წლებში, როცა არამარტო ქართული ენა გამოაცხადეს კანონგარეშედ, არამედ საქართველოს ხსენებაც კი აკრძალური იყო. ამ მძიმე პერიოდში ამბობდა ილია გადამწყვეტ სიტყვას. არცერთი მხატვრული ქმნილება, რომ არ შეექმნა ილიას იგი მაინც დარჩებოდა ქართულ ლიტერატურაში, როგორც დიდი მწერალი, დიდი რეფორმატორი – ქართული საზოგადოებრივი ცხოვრებისა.

XIX საუკუნე ილიას დიდებული ეპოქა იყო, სადაც დაისახა ქართული ლიტერატურის მსოფლმხედველობის განვითარების უწყვეტი გზა. ქართველმა ხალხმა მიუხედავად 60-იანელთა თავგანწირული ბრძოლის მძიმე კულტურულ-პოლიტიკურ მემკვიდრეობას თავი ვერ დაადწია. ცარიზმს მტკიცედ ეპყრა ხელთ გუბერნიებად და ოლქებად გათიშული საქართველო. ძლივს ფეთქავდა ის ძარღვი, რომელიც ქართულ მწერლობას ევროპულ ლიტერატურასთან აკავშირებდა. იმ დროს როდესაც შარლ ბოდლერი ტკბებოდა შხამიანი

ყვაილები სურნელებით, პოლ ვერლენი თხზავდა სულის უნახეს მუსიკას, ქართული ლექსი სინათლისკენ ზურგშექცევით იდგა. „თავისუფლების იდეისკენ რევოლუციურმა სწრაფვამ, მიზნის მოახლოებამ აამოძრავა მიძინებული სისხლი, მთვლემარე მასები“. (ს. სიგუა)

ილიას შემდეგ მთელი თაობები გამოჩნდნენ ხელოვნებისა თუ პოლიტიკურ არენაზე. XX საუკუნის 10-20-იანი წლებიდან დაიწყო კლასიკურის ურყოფა და თანამედროვე ევროპული კულტურის აპოლოგია. ეს მოვლენები ემთხვევა კ. გამსახურდიას სამწერლობო ასპარეზზე გამოსვლის პერიოდს. სოსო სიგუა მართებულად შენიშნავს, რომ კ. გამსახურდია ეგებ ჩაეძირა დეკადენტურ-მოდერნისტულ ხელოვნებას, რომ არ ჰქონოდა სამშობლოს, მშობლიური მიწის ფანატიკური სიყვარული. თუ მისი წინამორბედი ილია ჭავჭავაძე თერგდალეული იყო, ახალთაობამ, მათ შორის გამსახურდიამ, იხილა „რაინის“, „ტემზის“ ნაპირები. დასავლეთ ევროპა იქცა პოეტური სწრაფვის ახალ ორიენტირად. ბუნებრივად დადგა პრობლემა ნაციონალური ჰერმეტიზმის პრაქტიკული რღვევისა, რაც სხვადასხვა ნიშნით გამოიხატებოდა.

20-იანი წლების ლიტერატურულ სკოლათა და დაჯგუფებათა შორის განსაკუთრებით ოთხი გამოირჩეოდა: „ქართველი სიმბოლისტები“ ანუ „ცისფერყანწელები“, „აკადემიური ასოციაცია“, „ფუტურისტები“, „პროლეტარული მწერლობა.“

სიმბოლიზმი ერთგვარი რეაქცია იყო პარნასელთა პოეზიაზე, რომელიც საფრანგეთში XIX საუკუნის დასასრულსა და XX საუკუნის დასაწყისში ჩამოყალიბდა. სიმბოლიზმის ესთეტიკა განავითარეს სტეფან გეორგემ და პოლ ვერლენმა. 1880-იანი წლებში ეს ესთეტიკა გამოიხატა ერთგვარ მანიფესტთა სერიაში და მან დიდი ყურადღება მიიპყრო. ედგარ ალან პოს პოეზია და შარლ ბოდლერის - “les Fluerse de Mal” – (ბოროტების ყვაილები), ქართველი სიმბოლისტების სახარებად იქცა. ყველაფერი კი ქუთაისში 1915 წელს დაიწყო, 1916 წელს კი უკვე გამოიცა ჟურნალი „ცისფერი ყანწები“. თავდაპირველად ცისფერყანწელები 13 იყვნენ. მათი პოეტური ორდენი განიცდიდა ფრანგ სიმბოლისტთა შემოქმედების გავლენას. სიმბოლიზმმა მოიცვა ქართული ლიტერატურა და პოეზია. იგი წმინდა ფილოსოფიური კუთხითაც აღძრავდა ინტერესს. სიმბოლისტები მხატვრული სიტყვის მეშვეობით ცდილობდნენ ორიგინალური ქართული ფილოსოფიური აზროვნების აღორძინებას. ჟურნალმა „ცისფერმა ყანწებმა“ მეორე ნომრიდანვე შეწყვიტა არსებობა, მაგრამ მათი

ორდენი სიცოცხლეს განაგრძობდა ლიტერატურული სკოლის სხვა გამოცემებში: „მეოცნებე ნიამორები“, „ბარიკადი“, „ბასტრიონი“.

აღსანიშნავია, რომ 1937 წლის რეპრესიების დროს „ცისფერყანწელებს“ მთელი სისასტიკით გაუსწორდნენ. მანამდე საქართველოში არ არსებობდა ლიტერატურული სკოლა თავისი პროგრამით, მანიფესტით. ამიტომ მართებულად მიგვაჩნია ამ საკითხს უფრო ვრცლად შევეხეთ.

„ცისფერყანწელები“ არ უარყოფდნენ, რომ სიმბოლიზში უცხოეთიდან შემოვიდა, მაგრამ ამტკიცებდნენ, რომ საქართველოში მზად იყო ნიადაგი მოდერნიზმისათვის. სიმბოლისტური პოეზია მათ „ქვეყნის პირობითობას“ ნათლად შეაგრძნობინებდა და უღვიძებდა სურვილს „მახინჯი ნიღაბი გადაეხადათ მისი უთქმელი ზედაპირისათვის“ და სამყაროსა თუ ადამიანური ყოფის უხილავ სიღრმეებს ჩასწვდომოდნენ. ახალი სკოლის გამოჩენას არაერთგვაროვნად შეხვდა მაშინდელი საზოგადოება. კიტა აბაშიძეს უთქვამს: „ჩვენს ლიტერატურაში ახალი მიმართულება გაჩნდა, რომელსაც საზოგადოების უმრავლესობა გულისწყრომით შეხვდა, მაგრამ ასეთია ყოველი ჭეშმარიტად ახალი მიმართულების ბედი. ილიასა და აკაკის სარბიელზე გამოსვლასაც ხომ ასევე შეხვდა მაშინდელი საზოგადოებო“. მანვე შეაქო და შეათამამა „მეამბოხე“ პოეტები. ყანწელები კიტა აბაშიძითა და არჩილ ჯორჯაძით ამოსწურავდნენ ქართულ ესთეტიკურ კულტურას საქართველოში სიმბოლისტებამდე. ეს, რა თქმა უნდა, გადაჭარბება იყო, მაგრამ მაშინდელ ვითარებას სამართლიანად გამოხატავდა.

„ცისფერყანწელები“ დამოუკიდებელ საქართველოზე ოცნებობდნენ. ისინი სიხარულით შეხვდნენ 1918 წლის 26 მაისს და ტკივილით განიცადეს 1921 წლის ანექსია. უდიდესი ტკივილებით ჟღერს ტიცვიან ტაბიძის სტრიქონები: „მე-19 საუკუნის დასაწყისში ხდება უკანასკნელი ტეხილი ქართული პოლიტიკური ცხოვრებისა, რომელმაც განსაზღვრა მთელი შემდეგი ყოფნა. საქართველომ დაკარგა თავისი სახე, როგორც სახელმწიფომ. ამ დღიდან ყოველი დღე თითო ლურსმანს უმატებს მის კუბოს. თანდათან მტკიცდება რუსეთის გავლენა ქართულ სამოქალაქო ცხოვრებაზე. ძველი ქართული სული მძლავრობს, მაგრამ ადღგომის მაგიერ იფერფლება“...

ცისფერყანწელებს ევროპული ორიენტაცია ჰქონდათ. კონსტანტინე გამსახურდიას, როგორც ევროპულად განსწავლული მწერალს მიაჩნდა, რომ ერთადერთი სწორი გეზი - ევროპულ კულტურას ჰქონდა აღებული. „არც ერთი

ეროვნების მწერალს არ აქვს მარტოდენ ნაციონალური იდეები - წერდა გამსახურდია-საქმე ინტელექტუალურ მონელებშიაო”. მწერლის მოსაზრებით ინტელექტუალურად მომწიფებული ახალი თაობა და კულტირული პოლიტიკა ეროვნულ ნიადაგს არ უნდა დაცილებულიყო. 20-იან წლებში ცისფერყანწელებსა და გამსახურდიას შორის ატეხილმა კამათმა მეტად მწვავე ხასიათი მიიღო. მწერალი აკრიტიკებდა სიმბოლისტების (ცისფერყანწელების) ესთეტიკურ პოზიციებს: „საქმე ის კი არაა, საიდან იღებს ადამიანი თავის იდეებს, არამედ საქმე ინტელექტუალურ მონელებაშია, რაც შეეხება ევროპით შეზარღოშებას, „ევროპით” ჯერ არავინ დამთვრალა ჩვენში. ერები სესხულობენ იდეებს ერთი მეორისაგან. ეს „სესხის აღება” კი არ არის საშიში არამედ ამ სესხის მოხმარებაშია საქმე.” მწერლის მოსაზრებით ახალ თაობას „ნასესხები იდეები“-ეროვნული ტემპერამენტის მიხედვით უნდა გარდაექმნა, გადაეხარშა. აქედან გამომდინარე, გრ. რონაქიძესა და ზოგადად ცისფერყანწელებს იდეურ ჩიხში მოქცეუ მწერლებად მიიჩნევდა „გრ. რობაქიძის პირით კარგა ხანია საქართველოში გველაპარაკებოდნენ ნიცშე, ბალმონტი, ვაგნერი.. მაგრამ გრ. რობაქიძემ მათი იდეები ვერ მოინელა. ქართულ სინამდვილეში ვერ გაერკვა, ვერც მსოფლიოს დღევანდელ ვითარებაზე გვეუბნება რამეს-ო.” ამავე თვალსაზრისით აკრიტიკებდა ტიცციან ტაბესძეს. 1921წლის გაზ. სოციალისტ-ფედერალისტში №103 იბეჭდება სტატია „თქვენ უსწავლენო, ცრუ რუსთაველნო”, სადაც ცისფერყანწელებს, მწვავე პოლემიკაში იწვევს: „ჩვენი დავა რობაქიძის ჯგუფთან არ ახალია, ტყუილა ფიქრობენ, რომ ჩვენ მხოლოდ პოლიტიკურ ნიადაგზე ვედავებით მათ, თეორია ხელოვნება-ხელოვნებისთვის არც ისე ახალია. ევროპაში მან მოსჭამა თავისი დრო. ხელოვნება ცხადია კანტისებური „საგანია თავისთავად”, მაგრამ როცა თქვენ ამ საგანს ერის არსებობის საკითხს დაუპირისპირებთ, იგი მაშინ მეორე ხარისხოვან ფენომენად იქცევა. ჩვენი ღოზუნგია ყველაფერი საქართველოსთვის, რადგან თუ საქართველო არ იქნება, ქვეყანაზე ქვა ქვაზე ნულარ დარჩენილა! [11]

როგორც აღვნიშნეთ კამათმა შემდგომში მეტად მწვავე ხასიათ მიიღო კრიტიკული წერილების სახით: „პოეზიის დღე” №102, წერილი რედაქციას №105, **J'acuse**, 1921, №104. მიუხედავად „შეცდომებისა” წერილებში ნათლად იკვეთება ქართველი მწერლების ესთეტიკა და იდეალები. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ კონსტანტინე გამსახურდია ამ პოლემიკაში სწორ და ჯანსაღ ლიტერატურულ პოზიციაზე იდგა.

მეორე ლიტერატურული მიმდინარეობა, რომელიც „ფუტურიზმის“ სახელით არის ცნობილი, დიდი პოპულარობით სარგებლობდა იმდროინდელ საქართველოში. „ფუტურიზმი“ ევროპული ლიტერატურის წიაღში დაიბადა, რეალური ხელოვნების უარყოფის საფუძველზე. 1924 წელს საქართველოში დაარსდა პირველი ფუტურისტული ჟურნალი (H_2SO_4). სხვა ლიტერატურულ სკოლათაგან ფუტურისტული სკოლა ყველაზე რადიკალური იყო.

XX საუკუნის 20-იანი წლების „ბოლშევიკების უბეშიშეყუჟულ“ მწერალთა ასოციაციაა „პროლეტარული მწერლობა“. მასში გაერთიანებულნი იყვნენ: სანდრო ეული, ალიო მოსაშვილი, კარლო კალაძე, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, პანტელეიმონ ჩხიკვაძე... გამოსცემდნენ ჟურნალ-გაზეთებს: „ქურა“, „პროლემფი“, „ლიანდაგი“, „პროლეტარული მწერლობა“, ისინი აშკარად უპირისპირდებოდნენ სხვა ლიტერატურულ სკოლებს. განსაკუთრებით კი „აკადემიურ ასოციაციას.“

„აკადემიური ასოციაცია“, როგორც ლიტერატურული სკოლა, 1921 წელს ჩამოყალიბდა და ამ დროისათვის მის შემადგენლობაში ვხედავთ კონსტანტინე გამსახურდიას, ალექსანდრე აბაშელს, იოსებ გრიშაშვილს, ლეო ქიაჩელს, პავლე ინგოროყვას. კონსტანტინე გამსახურდია ლეო ქიაჩელთან და გალაკტიონ ტაბიძესთან ერთად რედაქტორობს „ლომისს“ და „ილიონს“. „აკადემიური ასოციაცია“ – ილია ჭავჭავაძის შეხედულებათა ერთგულებით გამოირჩეოდა. სხვადასხვა დროს გამოსცემდა ჟურნალ-გაზეთებს: „ხომალდი“, „კავკასიონი“, „ქართული სიტყვა“.

„აკადემიურმა ასოციაციამ“ 1930 წლამდე იარსება, 1931 წლის 17 მაისს კი ფედერაციის პრეზიდიუმის სხდომაზე მწერალთა კავშირის რიგებიდან გარიცხეს კ. გასახურდია, გ. ქიქოძესთან და პ. ინგოროყვასთან ერთად – როგორც რეაქციონერი, ნაციონალისტი და საბჭოთა ხელისუფლების „მტრული ელემენტი“. „აკადემიური ასოციაციის“ ეროვნული იდეები არაერთგზის იქცა ბოლშევიკური პრესის სამიზნედ. 1932 წელს, კ. გამსახურდიას პირობა დაადებინეს, რომ მომავალში გააცხოველებდა მუშაობას მშრომელთა მასებისა და საბჭოთა კავშირის ნდობის დამსახურების აღსადგენად.

პარტიის ცეკას, 1932 წლის აპრილის დადგენილებით ლიტერატურულმა სკოლებმა არსებობა ოფიციალურად შეწყვიტეს:

Приложение к п.21 пр. №97 от 23 апреля 1932 г.

О перестройке литературно-художественных организаций

1. ЦК констатирует, что за последние годы на основе значительных успехов социалистического строительства достигнут большой как количественный, так и качественный рост литературы и искусства.

Несколько лет тому назад, когда в литературе налицо было еще значительное влияние чуждых элементов, особенно оживившихся в первые годы нэпа, а кадры пролетарской литературы были еще слабы, партия всемерно помогала созданию и укреплению особых пролетарских организаций в области литературы и [других видов] искусства в целях укрепления позиций пролетарских *писателей и работников* искусства [и содействия росту кадров пролетарских писателей и художников]*.

В настоящее время, когда успели уже вырасти кадры пролетарской литературы и искусства, выдвинулись новые писатели и художники с заводов, фабрик, колхозов, рамки существующих пролетарских литературно-художественных организаций (ВОАПП, РАПП, РАМП** и др.) становятся уже узкими и тормозят серьезный размах

[литературного и] художественного творчества.

Это обстоятельство создает опасность превращения этих 173 организаций *из средства* наибольшей мобилизации [действительно] советских писателей и художников вокруг задач социалистического строительства в средство культивирования кружковой замкнутости, отрыва [иногда] от политических задач современности и от значительных групп писателей и художников, сочувствующих социалистическому строительству [и готовых его поддержать].

Отсюда необходимость соответствующей перестройки литературно-художественных организаций и расширения базы их работы.

Исходя из этого, ЦК ВКП(б) постановляет:

- 1) ликвидировать ассоциацию пролетарских писателей (ВОАПП, РАПП);
- 2) объединить всех писателей, *поддерживающих платформу*

Советской [стоящих за политику советской] власти и стремящихся участвовать в социалистическом строительстве, в единый союз советских писателей с коммунистической фракцией в нем;

3) провести аналогичное *изменение по линии других видов искусства* [объединение музыкантов, композиторов, художников, архитекторов и т.п. организаций];

4) поручить Оргбюро разработать практические меры по проведению этого решения. [78]

შეიქმნა ერთიანი საბჭოთა მწერალთა კავშირი, რომლის პირველი ყრილობა 1934 წელს ჩატარდა. 1944 წელს კონსტანტინე გამსახურდია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრად აირჩიეს, ხოლო 1965 წელს მიენიჭა რუსთაველის პრემია ტეტრალოგიისათვის „დავით აღმაშენებელი.“

ჯერ კიდევ XX საუუნის ათიან წლებში იწყება მწერლის ესთეტიკური მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბება. 1912 წელს კონსტანტინე გამსახურდია ენების შესწავლის მიზნით გერმანიაში მიემგზავრება. იგი კანტის სამშობლოში კონიგტბერგში ჩადის. მანამდე კი – პეტერბურგის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტის სტუდენტი ხდება, მაგრამ მალე იძულებულია დატოვოს უნივერსიტეტი. წასვლის მიზეზი აშკარად ნაციონალისტური განწყობილება და მცირე ერების წარმომადგენელთა მიმართ შოვინისტური ქედმაღლობა იყო, ხოლო საბაბი ნიკო მარის მიერ სემინარზე ილია ჭავჭავაძის უპატივცემულოდ მოხსენიება.

მწერალი კესინბერგისა და ლაიბციგის უნივერსიტეტებში ეზიარა ევროპულ ლიტერატურასა და ფილოსოფიას. მიუნხენში გაეცნო და დაუახლოვდა თომას მანს. როგორც თვითონ აღნიშნავდა, ნიცშეთი გატაცებამ მისცა ბიძგი გერმანული ენის შესწავლისა. „იმდენი ენერგია შევადიე ვუნდტის ფსიქოლოგიას, ერდმანის ლოგიკას, კანტის წმინდა გონების კრიტიკას, ამდენი ჯაფა რომ გამეღო სომხურს, არაბულს და ირანულს შევისწავლიდიო“ – იგონებდა მწერალი. სწორედ ლაიბციგში გაედგობა ინტერესი გოეტეს მიმართ. გოეტეს სემინარიაში მუშაობდა, სადაც შეისწავლა მისი არქივი. გოეთე მიაჩნდა მიბაძვის ღირსად, რადგან დიდი ხელოვანი იყო არამარტო მწერლობაში თვით ცხოვრებაშიც.

1919 წელს ამთავრებს ბერლინის უნივერსიტეტის ფილოსოფიურ ფაკულტეტს, სადაც ფილოსოფიის დოქტორის ხარისხი მიენიჭა. აქტიურად მონაწილეობს ევროპაში ჩამოყალიბებული „საქართველოს განმათავისუფლებელი კომიტეტის“ მუშაობაში. მწერლისთვის გერმანია მეორე სამშობლოდ იქცა.

გერმანული კულტურა და მათი ძლიერი სული შეისისხლხორცა. გერმანია მიაჩნდა მომავლის ერად. გერმანოფილობას არც უარყოფდა. კანტი, გოეთე და ნიცშე – ევროპის „ინტელექტუალურ დირიჟორებად“ ესახებოდა. ხალხთა შორის ომის ძეგლის შემქმნელმა ერმა აღფრთოვანებაში მოიყვანა მწერალი.

შემოქმედებითი გზის ადრეულ ეტაპზე განიცდიდა ევროპის ლიტერატურული სკოლების და ფილოსოფიური მიმდინარეობების გავლენას, განსაკუთრებით კი ექსპრესიონიზმისას. ექსპრესიონიზმი, სხვა დეკადენტურ მიმდინარეობათაგან განსხვავებით, ცხოვრებასთან აქტიურ დამოკიდებულებას ქადაგებდა და თავისი კოსმიურობითა და რელიგიურ ფანატიზმთან კავშირით უფრო უახლოვდებოდა კონსტანტინე გამსახურდიას ახალგაზრდა ტემპერამენტს და იმდროინდელ განწყობილებებს.

მწერლის ადრეული ლექსებისა და ნოველების თემატიკა ქართული ლიტერატურისათვისაც ახლებური იყო. გ. კანკავა შენიშნავს, რომ ნიცშეანელობა და ექსპრესიონიზმი საუფუძველშივე ეწინააღმდეგებოდა ერთმანეთს. მაგრამ კ. გამსახურდია ახერხებს მათ შეხამებას. კონსტანტინე გამსახურდიამ და გრ. რობაქიძემ ექსპრესიონისტული სკოლიდან ქართულ მწერლობაში მოიტანეს ეპოქის მძაფრი განცდა. მკაფიოდ გამოკვეთილი პოზიციის ეროვნული ენერგია („ზარები გრიგალში“, „ქოსაი გახუ“ „ქალის რძე“, „ტაბუ“, „დიდი იოსები“).

კონსტანტინე გამსახურდიას, ექსპრესიონისტული გატაცება იგძნობა მწერლის ადრეულ ლექსებში: „მარია სტელა“, „მოველ სატანავ“. პროფესორი რევაზ მიშველაძე აღნიშნავს, რომ ალბათ ამ ლექსების დაწერიდან უნდა გასულიყო დიდი დრო, რომ მწერლის აზროვნებაში „მთვარის მოტაცების“ ფილოსოფია მომწიფებუდიყო. ქრისტესა და დიონისოს გზაზე ერთდოულად მოაზროვნე პოეტის ფიქრები, გაორებული ცხოვრება, რომელიც აირეკლა დიონისოს ღიმილში“, კარგად იკითხება ლექსებში „ქრისტე პარიზში“ (1923) და „ფერად ფერადი“ (1918).

XX საუკუნის, უახლესი ქართული ლიტერატურის ისტორიაში კონსტანტინე გამსახურდიამ უპირველესი რომანისტისა და უაღრესად ორიგინალური სტილის მწერლის სახელი დაიმკვიდრა. მან შექმნა ისტორიული რომანის თავისებური კონცეფცია. აგრეთვე აღსანიშნავია მისი წვლილი ქართული კლასიკური ნოველის შექმნაში. კონსტანტინე გამსახურდიამ ქართული

პუბლიცისტიკის არსენალს შესძინა სრულიად ახალი ჟანრი, აზროვნების ორიგინალური ფორმის, *ესეის* სახით.

კონსტანტინე გამსახურდიას 20-იან წლებში შექმნილი ნაწარმოებები ერთგვარი გზაა ექსპრესიონიზმიდან რელიზმისაკენ. თითქმის არ არსებობს ლიტერატურული ჟანრი, რომლისთვისაც არ მიემართოს XX საუკუნის მწერლობის კლასიკოსს.

ყოველი ჭეშმარიტი მხატვრული ნაწარმოები, თავისი ეპოქის გამოდახილია და იმ ტკივილების მატარებელი, რომელიც მოსვენებას არ აძლევდა ქმნადობის პროცესში შემოქმედს. დრო თავად გამოარჩევს ხოლმე მხატვრულ ქმნილებებს და ყოველი ახალი საუკუნე ახლებურად კითხულობს მსოფლიო გონის მიერ შექმნილ ნაწარმოებებს. „მთვარის მოტაცებაში“, „დიონისოს დიმილში“, „დიდოსტატის მარჯვენში“ გაცხადებულია ქართული სინამდვილე, ზოგადსაკაცობრიო იდეალები, შემზარავი საბჭოური სინამდვილის პროტესტი.

XX საუკუნის ათიანი წლების დასაწყისში დაიწყო კონსტანტინე გამსახურდიამ კრიტიკულ-ესეისტური ხასიათის წერილების გამოქვეყნება, კონსტანტინე გამსახურდიას პუბლიცისტური მემკვიდრეობა და კრიტიკული განვითარების გზა სქემატურად შეიძლება ასე წარმოვიდგინოთ: კონსტანტინე გამსახურდიას ესთეტიკური მრწამსი ადრეულ კრიტიკულ-ესეისტურ წერილებში, ლიტერატურულ ესთეტიკურ საფუზველზე დაწერილი ლიტერატურული პორტრეტები, მონოგრაფიები, ქართველ კლასიკოსებთან დამოკიდებულების საკითხები, პოლემიკური წერილები, გერმანულ-კულტურულ-ფილოსოფიური საკითხები მწერლის პუბლიცისტიკაში, მთარგმნელობითი ხელოვნებისადმი მიძღვნილი წერილები, წერილები ქართული სალიტერატურო ენის შესახებ.

კ. გამსახურდიას ადრეულ კრიტიკულ ესეისტურ წერილებში ვხედავთ ევროპული მოდერნისტული სკოლების ესთეტიკური პრინციპების ტენდენციებს („იმპრესიონიზმი და ექსპრესიონიზმი“, „კრიტიკა და შემოქმედება“, „ფრიდრიხ ნიცშე“, „ახალი ევროპა“, „ვოლტ უიტანი“, „სტეფან გეორგე“, „თეატრი და ვაჟა-ფშაველა“, „ბენო ერდმანი“).

კულტურულ-ისტორიული მეთოდის მომარჯვებით, ბიოგრაფიული ელემენტებისა და ფსიქოლოგიზმის წინა პლანზე წამოწევით მწერალს შექმნილი აქვს ლიტერატურული პორტრეტები და მონოგრაფიები („დანტე ალიგიერი“,

„გოეტე“, „ლევ ტოლსტოი“, „ჯორჯ ბაირონი“, „ანატოლ ფრანსი“, „გოგოლი“, „თაომას მანი“, „აპოლოგია რუსთაველისა“, „ვაჟა-ფშაველა“)

კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებაში ცალკე საკითხად შეიძლება გამოიყოს კლასიკოსებთან დამოკიდებულების საკითხი, ესეები, თეორიული მსჯელობანი რომანის პრობლემების შესახებ, რეცენზიები და პოლემიკური წერილები, რომანებისათვის დართული ბოლოსიტყვაობები, მთარგმნელობითი ხელოვნებისადმი მიძღვნილი წერილები: „დაგვიანებული ბიბლიოგრაფია“, „ვეფხისტყაოსანს უკრაინული თარგმანი“, „თარგმანის ოსტატობისათვის“, „თარგმანი და ენის სიწმინდე“, „ფაუსტი“, „გოეტე“, „ჰამლეტი დანიის პრინცი“ და სხვა...

კ. გამსახურდიას კრიტიკულ-ესსეისტურ შემოქმედებაში შესაძლოა დღესაც გვხვდებოდეს ზოგიერთი საკამათო პოსტულატი, მაგრამ ამ წერილების მთლიანი პათოსი ისე, როგორც მისი მხატვრული ნაწარმოებებისა ყოველთვის გამსჭვალული იყო ქართველი ხალხისა და ქართული მწერლობისადმი სიყვარულით. მისივე ფრაზით რომ ვთქვათ, „დღედაღამ ებრძოდა ქართულ სიტყვას. როგორც კოჭლი იაკობი ებრაელთა მრისხანე ღმერთს“.

კ. გამსახურდიას შემოქმედების პირველი ეტაპისთვის, 1910-20-იან წლებში, დამახასიათებელია ერთგვარი საპროგრამო ხასიათის თეორიული წერილები. ამ შეხედულებათა გაცნობას დიდი მნიშვნელობა აქვს, მწერლის მსოფლმხედველობის, მისი ლიტერატურულ-ესთეტიკური მრწამსისა და შემოქმედებითი ლაბორინთების შესაცნობად.

კ. გამსახურდია, სამწერლობო მოღვაწეობის გარიჟრაჟზე შემოქმედებად მხოლოდ მხატვრული ლიტერატურის შექმნას მიიხრევა. წერილში „კრიტიკა და შემოქმედება“, რომელიც 1922 წელს დაიწერა, მწერალი მსჯელობს კრიტიკოსისა და შემოქმედების ურთიერთმიმართების საკითხებზე. ავტორი, ერთგვარ ისტორიული მიმოხილვას გვთავაზობს ლიტერატურათმცოდნეობის დარგების შესახებ. კრიტიკასა და შემოქმედებას, სულიერი ცხოვრების, ორ სხვადასხვა პოლარულ მხარედ მიიხრევს, სადაც შემოქმედი ხატებით მეტყველია, ხოლო კრიტიკოსი – „ხელოვანის ირაციონალის ახსნას იწყებს“ – და სწორედ ამიტომ იგი სცილდება ლიტერატურის ფარგალს და ფილოსოფიის სფეროში იჭრება. „კუნო ფიშერ სხვა არაფერია, თუ არა შექსპირზე მოაზროვნე ფილოსოფოსი – დასძენს მწერალი.“

კ. გამსახურდია საინტერესო მოსაზრებებს გვთავაზობს ლიტერატურის ისტორიკოსისა და ლიტერატურის კრიტიკოსის მოვალეობების, მათი ერთმანეთში გაიგივების საკითხებზე და მართებულად შენიშნავს: „კრიტიკოსი თანამედროვეობის თვალსაზრისზე დგას მუდამ. ლიტერატურის ისტორიკოსს თვალები უკუქცეული აქვს წარსულისაკენ. თანამედროვეობა მას იმდენად ეხება, რამდენადაც ყოველი თანამედროვეობა ბოლოსდაბოლოს ისტორიკოსს უნდა ჩაუვარდეს ხელში. ტრივიალური გაგებით ხელოვანი ის არის, ვინც რაიმეს ქმნის, კრიტიკოსი – ვინც უკანასკნელზე რაიმეს იტყვის“. [იქვე]

მწერლის აზრით, წაიშალა ზღვარი ორ პოლარულობას – კრიტიკასა და შემოქმედებას შორის. იგი შეერთდა ერთ პიროვნებაში, „რადგან ჩვენი თანამედროვეობა გაცილებით მეტ მოთხოვნილებას უყენებს შემოქმედს, ვიდრე რომელიმე საუკუნეში“. მწერალი ასკენის, რომ სულ სხვაა თანამედროვე გაგებით კრიტიკა, რომლის ნიშნში ანატოლ ფრანსმა და თომას მანმა შექმნეს. ამ შემთხვევაში შემოქმედი მეორე შემოქმედის ქმნილებით ენთება და მასში თავისი სუბიექტური და ახალი შეაქვს. „პიროვნების შემოქმედების სფერო რთულდება და მდიდრდება სხვა იდეურ სამყაროსთან ფრთების შეხებით. ამგვარად იდება ხიდი ყოფნასა და სხვა ყოფნას შორის“. [16,444] აქედან გამომდინარე, ამ გზით იქცევა კრიტიკა ნამდვილ შემოქმედებად, ხელოვნებითი ნაწარმოების თანაბრად ღირებულ უანრად.

1922 წელს „ლომისში“ იბეჭდება თეორიული ხასიათის წერილი „იმპრესიონიზმი და ექსპრესიონიზმი“. ეს სტატია იმდენ სადავო დებულებას შეიცავს, რომ თავად მწერალს თავის რეაქტომეულში აღარ შეუტანია. წერილში ზღვარია წაშლილი ორ მიმდინარეობას შორის: „მეოცე საუკუნის პირველ ათეულში – ევროპაში ბატონობს იმპრესიონიზმი ანუ სვიმბოლიზმი“ – წერს მწერალი. [16,418] ეს ორი მოდერნისტული ლიტერატურული მიმდინარეობა, იმპრესიონიზმი და სიმბოლიზმი, თავისი ლიტერატურული პრინციპებით, ფილოსოფიური კონცეფციის თავისებურებებით, როგორც ვიცით სრულიად განსხვავებულია...

ცნობილია, რომ იმპრესიონიზმი საფრანგეთში ჩაისახა 1874-1886 წლებში. პარიზში, იმპრესიონისტული გამოფენა მოეწყო, რაც გახდა აკადემიზმისაგან თანამედროვე ხელოვნების გამყოფი ზღვარი. იმპრესიონიზმის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მონე. ამ მიმდინარეობამ სახელწოდება მიიღო სწორედ მისი ნახატისაგან „შთაბეჭდილება. მზის ამოსვლა.“

იმპრესიონისტების ტილოები ცვალებად ბუნებას, წამიერ სილამაზეს გადმოსცემდნენ. ისინი არ ეძებენ იდეალურ სილამაზეს, მარადიულობას, რაც კლასიკურ ხელოვნებაში მთავარი იყო. იმპრესიონისტები ცხოვრებას ფრაგმენტებად გამოსახავდნენ, ესკიზების, მინიატურების სახით.

სიმბოლიზმი XIX საუკუნის დასასრულს და XX საუკუნის დასაწყისში ჩამოყალიბდა დასავლეთ ევროპის ლიტერატურასა და ხელოვნებაში. (საფრანგეთში – შარლ ბოდლერი, არტურ რემბო, პოლ ვერლენი, სტეფან მალარმე, გერმანიაში – გერჰარტ ჰაუტმანი, შტეფან გეორგე, ავსტრიაში – რაინერ მარია რილკე) სიმბოლიზმისათვის დამახასიათებელია ირეალური სინამდვილის ძიება, კამერულობა, მაქსიმალური ზრუნვა სიტყვაზე, მუსიკალურობის შექმნაზე, სიმბოლიზმი იყო სინამდვილის უარყოფა. მისმა წარმომადგენლებმა დიდი ამაგი დასდეს ლირიკული აზროვნების განვითარებას.

კონსტანტინე გამსახურდია იმპრესიონიზმსა და სიმბოლიზმს განიხილავს, როგორც ერთი მიმდინარეობის ორ სინონიმურ სახელწოდებას, აღნიშნავს, რომ ამ მიმდინარეობამ „გასული საუკუნის მიწურულში დაამარცხა რეალიზმი და ნატურალიზმი. რომელიც ასაზრდოებდა სპენსერის, ტენის და გუნდტის მექანიტურ ფილოსოფიას” [16,419] წერილში დასაბუთებულია ის მსოფლმხედველობითი სხვაობა, რომელიც არსებობდა რეალიზმ-ნატურალიზმსა და იმპრესიონიზმ-სიმბოლიზმს შორის.

კონსტანტინე გამსახურდიამ, მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, ქართულ პროზაში შემოსვლისას განსაზღვრული ხარკი გადაუხადა სიჭაბუკის ჟამინდელ გატაცებებს. „დეკადენტობა - ეს იყო ავადობა არა მარტო ჩემი, მთელი ჩემი და ჩემზე უფროსი თაობისა. ვინც ამ სენს თავი ვერ დაღწია, იგი შერჩა მოკლე ლექსებს და კურდღლის კუდის სიგრძე ნოველებს, რადგან სიმბოლიზმი საერთოდ უარყოფდა ეპიკას” [17,892] – წერს მწერალი თავისი ცხოვრების დასაღიერში და იქვე გულწრფელად მიგვანიშნებს, თავისი ადრინდელი ნოველების „პორცელანის” და „ფოტოგრაფის” ლიტერატურულ წყაროებზე.

კ. გამსახურდია წერილში მსჯელობს XX საუკუნის უდუდესი ფილოსოფოსის ანრი ბერგსონის, ინტუიციური ესთეტიკის ფუძემდებლის და ამ მიმდინარეობის წარმოშობის საკითხებზე. როგორც ცნობილია, „ინტუიტივიზმი”, როგორც ფილოსოფიური მიმდინარეობა წარმოიშვა XIX–XX საუკუნეებში. მწერლის მტკიცებით ნიცშეს მოწაფე – ანრი ბერგსონი ხდება ახალი თაობების იდეური ღირიქორი, რომლის მოძღვრება ინტუიციური ძალის გამოცხადებაზე

ერთგვარი სახარება ხდება უახლოესი თაობებისათვის. ეს მოძღვრება, საგრძნობი ხდება საფრანგეთში ჯერ კიდევ 1910-1914 წლებში, როცა „რენესანსული მისტიურ-რელიგიური ტენდენცია შეიჭრა როგორც აზროვნებაში, ისე პოეზიაში. ბერგსონის მოძღვრების მიმდევრები ამ ახალ თაობას, რომელიც იბრძოდა ლიტერატურაში იმპრესიონისტულ-სიმბოლური სტილის წინააღმდეგ, გერმანიაში უწოდეს აქივისტები, ანუ ექსპრესიონისტები - [17,421] ასკვნის მწერალი.

კონსტანტინე გამსახურდია წერილის მეორე ნაწილში ექსპრესიონიზმს, როგორც ახალ ლიტერატურულ მიმდინარეობას ახასიათებს სიმბოლიზმთან დაპირისპირების გზით. სიმბოლისტისათვის „მეობა“ იყო საზომი სამყაროსა – წერს კ. გამსახურდია – ექსპრესიონისტისათვის კი – უკუღმა, კოსმოსია საზომი მეობისა. „სვომბოლიზმი“ უარესად პასიურობას გულისხობდა, ექსპრესიონიზმი მოძრავი ყოფის ტრფიალს.“ [იქვე]

კონსტანტინე გამსახურდია ექსპრესიონიზმთან დაკავშირებულ საკითხებს დაუბრუნდა ცოტა მოგვიანებით 1923 წელს დაწერილ თეორიული ხასიათის წერილში „თეატრი და ექსპრესიონიზმი“, რომელიც სრული სახით შეიტანა ესსეისტური წერილების კრებულში „ახალი ევროპა“ 1928წ. ეს სტატია ხუთი საკითხისაგან შედგებოდა, ხოლო მოგვიანებით მას მეექვსეც დაუმატა „ქართული თეატრი“ 1923წ.

„თეატრი და ექსპრესიონიზმში“ პირველ საკითხად განხილულია, დრამატურგისა და თეატრალური ხელოვნების სათავეები. ავტორი განმარტავს, რომ თეატრი უძველესი ფენომენია, რომელიც სამ უმთავრეს ელემენტს მოიცავს: დრამატურგს, არტისტს, მაყურებელს. „არტისტი ის კაცია, რომელიც ქმნის, როცა მას უყურებენ, დრამატურგი მაშინ ქმნის, როცა მას არ უყურებენ, მაყურებელი ბრბო, საოცარი ქიმიური ჯამია, რომელიც უფრო მეტია, ვიდრე მისი შემადგენელი ელემენტები“. [16,639]

ავტორი საუბრობს შექსპირის გენიაზე, რომელსაც ანტიკური ტრაგედიის შუა საუკუნეებისა და რენესანსული თეატრალური ხელოვნების მემკვიდრედ მიიხნევს.. შექსპირში მოხდა სინთეზი მთელი მის დრომდე არსებული თეატრალური გზებისა: „შექსპირი ამიტომაც ბურჯია დასავლეთის თეატრისა. შექსპირი იყო ყველა მისი მომდევნო საუკუნეების დრამატურგების და მსახიობების მასწავლებელი“. იგი იყო , თავისი ეპოქის გენიალური მესიტყვე-სკეპტიკურ იერს ატარებს კ. გამსახურდიას ამავე სტატიაში მოყვანილი შემდეგი

მოსაზრება: „მისი შედეგები არც ისეთ გავლენას ახდენენ სცენაზე. ეს შექსპირის არათეატრალობით კი არ აიხსნება. დიდი მსახიობი ისევე იშვიათად იბადება, როგორც დიდი დიპლომატი. გენიოს პოეტს მხოლოდ კონგენიალური მსახიობი თუ განასახიერებს“. [16,637] მწერლის შეხედულებით თანამედროვეობა ფსიქოლოგურადაა დაშორებული შექსპირის ადამიანს, რომელზედაც წარმოიშვნენ შექსპირის გმირები. „ამით აიხსნება ჩვენსა და შექსპირს შორის არსებული უფსკრულის გაღრმავება“.[იქვე] ვერ დავეთანხმებით კ. გამსახირდიას თითქოს შექსპირის დრამატული პოეზია ნაკლებ გავლენას ახდენს მსოფლიო თეატრალურ ხელოვნებაზე. პირიქით, იშვიათია მსოფლიოში ისეთი თეატრი, რომ მის რეპერტუარში წამყვანი ადგილი არ ეჭიროს დიდი ინგლისელის დრამატურგიას. არსებობენ თეატრები, რომელთა სპექტაკლები მთლიანად ამ დრამატურგის ქმნილებებზეა აგებული.

კონსტანტინე გამსახურდია წერილის მეორე ნაწილში იხილავს რეჟისორის პრობლემას თეატრში. XX საუკუნის დასაწყისიდან (10-20წლებში) რეჟისორის ფუნქცია იმდენად გაიზარდა რომ იგი სცენაზე უბრალო ტექნიკური მსახურიდან გადაიქცა სპექტაკლის იდეურ და მხატვრულ ორგანიზატორად.. „დღევანდელ თეატრში პირველი სიტყვა პოეტს ეძლევა, უკანასკნელი – მსმენელს. – აღნიშნავს მწერალი – მაგრამ ყველაზე მაღლა დგას რეჟისორი – „პოეტის სიტყვის ძიძა“ რეჟისორი ამკვიდრებს ჰარმონიას ამ მრავალ ერთიმეორისადმი კონტრასტულად განწყობილ შემოქმედთა და სტრიქონთა შორის“. [16,639]

მწერალს ასეთ რეჟისორად 20-იანი წლების ევროპაში მიაჩნია გერმანელი თეატრალური ხელოვნების რეფორმატორი მაქს რაინჰარტი, რომელიც ხელისუფლების სათავეში ფაშისტების მოსვლის შემდეგ იძულებული გახდა დაეტოვებინა გერმანია. ევროპული თეატრის ისტორიაში სამ უმაღლეს მწვერვალად შექსპირს, ლესინგსა და მაქს რაინჰარტს მიიჩნევს.

XX საუკუნის შემდეგ, როგორც კ. გამსახურდია აღნიშნავს, ევროპული მწერლობა მოიცვა კრიზისმა, რომელიც დაძლეულ იქნა ათიან წლებში ექსპრესიონისტული ლიტერატურის წარმოშობით. ამ კრიზისის ნიადაგზე წარმოიშვა ის დიდი ლიტერატურული მიმდინარეობა რომელიც ექსპრესიონიზმის სახელით არის ცნობილი. „ექსპრესიონიზმი არც ლიტერატურული მოდაა, არც ესთეტიკური პოზა. იგი ახალი რელიგიაა, ევროპის უახლესი თაობისა“.

წერილში მოცემული განმარტებები ექსპრესიონიზმის შესახებ ჰიპოთეზური და სუბიექტურია, რადგან არ არის გათვალისწინებული მისი ძირითადი ფილოსოფიურ-ესთეტიკური ნიშან-თვისებანი. მწერლის მოსაზრებით ექსპრესიონიზმის სათავეები მოცემულია შექსპირში, შტრინდბერგში, დიურიესა და მაისტერ ეკჰარტში. ექსპრესიონიზმი კი ყველა თავისი ნიშნით XX საუკუნის მოვლენაა და არავითარი ფილოსოფიური საფუძველი არ გააჩნია სხვა საუკუნეში. სტატის ბოლოს კ. გამსახურდია განიხილავს ქართული თეატრის საკითხებს. მწერალი წინა პლანზე აყენებს თეატრში, რეჟისორის ფუნქციის გაზრდის აუცილებლობას. ხოლო ისეთ რეჟისორად, რომელიც ჩვენს თეატრს სულს ჩაბერავდა და გააცოცხლებდა კოტე მარჯანშვილს მიიჩნევს.

„წითელყაბალახიანი საქართველო“ და მწერლის პოლიტიკური ორიენტაცია

არიან მწერლები, რომელთა ინტელექტუალური გონი მარდიულ ღირებულებებზეა დაფუძნებული. აპოკალიფსური ძვრების ეპოქაში მათი შემოქმედება სახელმწიფოებრიობის, თვითმყოფადობის ამსახველი ხდება. ასეთი მწერლები მხატვრული ენით გამოხატავენ თავიანთი ერის სასიცოცხლო ინტერესს. მათი კალმით იქმნება საუკუნის, ერისა და კაცობრიობის დასურათხატებული ისტორია, სადაც ყოველი ახალი თაობა საკუთარი წარსულისა და მომავლის ანარეკლს ხედავს. „მწერალი არც ერთი მთავრობის არც ერთი პოლიტიკური პარტიის მოჯამაგირე არ უნდა იყოს. მისი ხელის საქმეა ერისა და კულტურის სამსახური და არა რომელიმე პარტიის ან რომელიმე მთავრობის. იცვლებიან და ქრებიან პარტიები და მთავრობები, ხოლო ერი უკვდავია ვითარცა მარადიული ღირებულებათა შემქმნელი და მატარებელი სუბსტანცია“. [35,120] – ასე განსაზღვრა გლობალური კატაკლიზმების საუკუნეში, კონსტანტინე გამსახურდიამ ჭეშმარიტი შემოქმედის ამქვეყნიური მისია. მას მუდამ თან სდევდა სურვილი დიდი და განახლებული საქართველოს ხილვისა, „ისეთისა, რომელიც არც გუშინ ყოფილა არც დღეს არის, რომელიც უნდა იქნეს, თუ არსებობა გვიწერია.“ [17,392] კონსტანტინესეული შეფასება მარად აქტუალური დარჩება სანამ, ქართული პუბლიცისტიკა, მწერლობა იარსებებს.

მწერალი სიტყვით, საქმით წარმოგვიჩენდა აუცილებლობას იმ ოქროს შუალედის პოვნისა, რომელიც გადის ერთის მხრივ მთავრობის და ხელისუფლების ბრმა მორჩილებასა და მეორეს მხრივ უკიდურეს ოპოზიციონერობას შორის. პირველს მიყვარათ სრულ უნიციტივობამდე, როდესაც ხარ პოლიტიკური მოვლენების მხოლოდ სტატისტი, მეორე კი ზიანს აყენებს სუსტ და ახლადფეხადგმულ ქართულ სახელმწიფოს, ამიტომაც წერდა იგი 1918-1921 წლებთან მიმართებაში „გადაჭარბებული ოპოზიციონერული სული ასუსტებს ერის სახელმწიფოებრივ ტრადიციას და შეგნებას, ისიც ისეთ სახელმწიფოში, როგორცაა საქართველო, სადაც სახელმწიფოებრივი ეთოსი ეგზომ სუსტია“[25]

საქართველოს დამოუკიდებლობა მის თვალწინ დაემხო. იგი შეესწრო თავადაზნაურთა კულტურის დაისს, რომელიც თავის რომანებში გამოიგლოვა, ქართული ზნეობის, ქართული ტრადიციების და ღირებულებების თანდათანობით ეროზიასთან ერთად. მწერლის პუბლიცისტურ წერილებში ნათლად ჩანს, თუ რისი შემძლეა ის ერი, რომლის ნებელობაც აზრი და გრძნობა თავისუფლების იმპულსითაა ნასაზრდოვები. მწერალი მთელი ცხოვრების მანძილზე უარყოფდა რბილკანიან, სევდიან ხალხს, რადგან მიაჩნდა, რომ გაიმარჯვებდნენ მხოლოდ ისინი, ვინც არწივის პერსპექტივით ზვერავედა მომავალს, ვისაც გააჩნდა ფოლადის ნერვები, გონების სიმახვილე და იგი ვინც, თვითონ მართავდა თავის ბედს.

XX საუკუნის საქართველოს ისტორიის ფურცლებზე რუსეთის კოლონიალიზმი და კომუნიზმის სისხლიანი ეპოქა აისახა. ქართული საზოგადოების წინაშე კიდევ ერთხელ დადგა ერად ყოფნის და არყოფნის საკითხი. ეს იყო ისტორიული კანონზომიერების აღკვეთის პერიოდი. ტერორმა და რეპრესიებმა დემონური ძალით დაიმონა ერები და პატივი აყარა მათ ეთნიურ ღირსებას. რეჟიმის უმთავრეს მიზანს საკუთარი იდეებისა და არსებობის გადარჩენა წარმოადგენდა. ქართული ინტელიგენცია იყო ერთადერთი ძალა, რომელსაც უნდა განესაზღვრა საქართველოს მომავალი. სისტემის წინააღმდეგ ბრძოლაში ეროვნულმა სულმა საკრალური მნიშვნელობა შეიძინა.

XX საუკუნის 20-იან წლებში მწერლები დიდ წინააღმდეგობებს აწყდებოდნენ. ეპოქის შინაარსს მოღიანად განსაზღვრავდა ხელისუფალთა პოლიტიკა. ლიტერატურა, კრიტიკა პუბლიცისტიკა უფუნქციოდ დარჩა. ესთეტიკური იდეალები უკუაქციეს. ქართული ინტელექტუალური სამყარო პირისპირ დადგა საბჭოთა რეალობის წინაშე. „პოეტური ნაწარმოები უთუოდ წააგავს შიფრით ნაწერს“ – წერდა გამსახურდია და მთელი მისი მხატვრული თუ პუბლიცისტური შემოქმედება ასეთივე შიფრია უმდიდრესი გამოცდილებისა, თუ როგორაა შესაძლებელი ჩვენი სახელმწიფოებრიობის, ჩვენი ქართველობის და ჩვენი მეობის შენარჩუნება თანამედროვე სამყაროში.

კონსტანტინე გამსახურდიას პუბლიცისტიკისა და ესსეების მთელი სერიების უმთავრეს თემათა თემა საქართველო, მისი წარსული, აწმყო და მომავალია, განსჯის საგანი – ეროვნულ ღირებულებებზე ორიენტირებული ადამიანები. მის შემოქმედებაში მხოლოდ საქართველო კი არ ხდება ევროპული,

არამედ ევროპა ხდება ქართული. ევროპელი გმირები, ფილოსოფოსები, მწერლები და სახელმწიფო კაცები სრულიად ახალი ელფერით წარმოჩინდებიან.

რუსეთ-საქართველოს ისტორიული ურთიერთობის თემა განუყოფელი საკითხია გამსახურდიას შემოქმედებისათვის. პუბლიცისტურ წერილებში, ერთმნიშვნელოვნად ვლინდება მწერლის დამოკიდებულება საბჭოთა წყობილებაში საქართველოს ადგილისა და როლის თაობაზე. საბჭოთა პერიოდში მოღვაწე კონსტანტინე გამსახურდია არაერთხელ გახდა რეპრესიების მსხვერპლი. ქართული მწერლობა, ხელოვნება „საბჭოური იდეალების“ საშიშ გავლენას ვერ ასცდა. „ერთიან, ძმურ საბჭოთა ოჯახში“ საქართველო საკუთარი ნების გარეშე „დასახლდა“ და მის ბრჭყალებში ათეულობით წლები მოუწია ყოფნა.

1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულება, რომლითაც რუსეთმა საქართველოს დამოუკიდებლობა აღიარა, ტაქტიკური მიზანმიმართული, მორიგი მზაკრული სვლა იყო. 7 მაისის ხელშეკრულება რუსეთს აგენტურისათვის მაქსიმალური ხელშემწყობი პირობების შესაქმნელად სჭირდებოდა. მოსკოვი სამხედრო ინტერვენციის და ამიერკავკასიის უკანასკნელი რესპუბლიკის გასაბჭოებისათვის ემზადებოდა. აღსანიშნავია, რომ ამ საქმეში საქართველოსთვის მეტად ნეგატიური როლი შეასრულეს მაღალ თნამდებობებზე მყოფმა ქართველმა კომუნისტებმა „ფოლადის“ სტალინმა, სერგო ორჯონიკიძემ და სხვ.

1921 წლის 25 თებერვალს საბჭოთა არმია რამდენიმე მხრიდან შემოიჭრა საქართველოს ტერიტორიაზე. ქართული ინტელიგენცია სათანადო ბრძოლისუნარიანობას ვერ გასწევდა და საკუთარ შეხედულებებს ვერ გაახმოვანებდა საჯაროდ. საქართველო „საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკად“ გამოცხადდა, რომელიც ფორმალურად ინარჩუნებდა დამოუკიდებლობას, რაც აღიარებული იქნა, 1921 წლის 21 მაისის, ახალი ხელშეკრულებით და 1922 წლის კონსტიტუციით, თუმცა იურიდიული ფორმა არ შეესაბამებოდა პოლიტიკურ სინამდვილეს.

ღენინური რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციის შემდეგ კომუნისტები აქტიურად შეუდგნენ მოწინააღმდეგე ძალთა დათრგუნვას და საკუთარი ძალაუფლების განმტკიცებას. ყოველივე ამან დამთრგუნველი გავლენა იქონია ქართველი ხალხის, ეროვნული ცნობიერების სიმტკიცეზე. გაუქმებულად გამოცხადდა დემოკრატიული რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალები,

სახელმწიფო და არჩევითი ორგანოები. მასობრივად ხერხდნენ ან გადასახლებაში აგზავნიდნენ სისხლიანი რეჟიმის მოწინააღმდეგეებს. ათეზმის დანერგვის მიზნით, კომუნისტები ანგრევდნენ ეკლესიებს, ხოცავდნენ სასულიერო პირებს, 1922-1923 წლებში საქართველოში არასრული მონაცემებით 1500 ეკლესია დაინგრა. ქართულ მართლმადიდებლობას უმძიმესი საფრთხე დაემუქრა.

1921-1924 წლებში საქართველოში დროდადრო მზადდებოდა ანტიკომუნისტური გამოსვლები. ისინი დაქსაქსულ ხასიათს ატარებდნენ და ხელისუფლება ადვილად ახერხებდა მათ ლოკალიზაციას. 1920-30-იან წლებში „კულტურული რევოლუცია“ დაიწყო, რაც 1940 წელს მეცნიერებათა აკადემიის შექმნით დასრულდა. მიუხედავად ამისა შემოქმედებით ინტელიგენციას, ლიტერატურისა და ხელოვნების მოღვაწეებს უკიდურესად შეეზღუდათ ინდივიდუალური აზროვნების შესაძლებლობანი. ყველაფერი დაუმორჩილეს კომუნისტურ დიქტატურას და იდეოლოგიას. XX საუკუნის 30-იან წლებში სტალინურმა სისტემამ დაიწყო რეპრესიები, რომელმაც მასობრივი ხასიათი 1937-1938 წლებში მიიღო. რეპრესირებულთა შორის იყვნენ ქართული ინტელიგენციის საუკეთესო წარმომადგენლები. მათ შორის ქართული კულტურის ისეთი თვალსაჩინო მოღვაწეები, როგორებიც იყვნენ: მიხეილ ჯავახიშვილი, ტიციან ტაბიძე, პაოლო იაშვილი, სანდრო ახმეტელი, ევგენი მიქელაძე, მეცნიერ-ფილოსოფოსი გრიგოლ წერეთელი და სხვ.

პაოლო იაშვილის თვითმკვლელობის თავისთავად შემადრწუნებელ ფაქტს მეტ ტრაგიკულობას ის სძენდა, რომ პროტმა საბედისწერო ნაბიჯი სწორედ იმ წუთებში გადადგა, როდესაც პრეზიდენტის სხდომაზე მისი „განაჩენი“ გამოჰქონდათ. ასევე „ჯაშუშად“ და „დივერსანტად“ მიიჩნიეს მიხეილ ჯავახიშვილი და მწერალთა კავშირიდან გარიცხეს; საბოლოოდ კი ფიზიკურად გაანადგურეს.

„საქართველოს სსსრ შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატის საგამომძიებლო ნაწილის საქმე №10.817 შედგება 212 ფურცლისაგან და შეიცავს ტიციან ტაბიძის „მავნებლურ მოქმედებათა“ ძიების პროცესს. პრ. სოსო სიგუას მოძიებული მასალებიდან ირკვევა, რომ ტიციან ტაბიძეს გრიგოლ რობაქიძესთან ერთად ბრალი ედებოდა „ფაშისტური ორგანიზაციის წევრობაში“. 15 დეკემბერს შედგა „სამეულის ოქმი“ №67. როგორც ჩანს, დიდი ქართველი პოეტი ტიციან ტაბიძე 1937 წლის 15 დეკემბერს დახვრიტეს.

გროგოლ რობაქიძე საქართველოდან სამუდამოდ გადაიხვეწა და 1962 წლის 19 ნოემბერს გარდაიცვალა ქენევაში ლამის უპატრონოდ. იგი ბოლშევიზმის დემონურ ძალას ქედს არ უხრიდა და ქართველ მწერლებს მოუწოდებდა თავი დაეღწიათ პარტიის ცენზურისათვის. „არ ეკადრება გამსახურდიას და ლეონიძეს ბელადის ხობა და ვერც გრიშაშვილს მოვუწონებ ბერიაზე ლექსის გაშანშალებასო“ – წერდა რობაქიძე.

კონსტანტინე გამსახურდია გარკვეული პერიოდით გადაასახლეს. „როცა მე გადამასახლეს – იგონებდა გამსახურდია* – შალვა დადიანი დადიოდა მთავრობასთან, ტალახი აუყენა დოღობერიძეებს, ორჯონიკიძეს ეხვეწებოდა „მოგვეცი კონსტანტინეო“. ერთხელ ბერიას სახლის კარიდან გამოვიდა. „მე გახარებული ვარ იმ გაოხრებულმა ძალიან გაქო-მიოხრა. მინდოდა მომეკლა, მაგრამ არაა ურიგო კაციო. მე მგონი უსინდისო არ უნდა იყოსო. ამიტომ არ მოვეკლავ მაგასო – ასე მომიყვა“.

კონსტანტინე გამსახურდია ჩამოყალიბებული ეროვნული და პოლიტიკურ-ესთეტიკური მრწამსით შეხვდა საქართველოს გასაბჭოებას. მან მიიღო „წითელყაბალახიანი საქართველო“. საბჭოთა სისტემას, როგორც სახელმწიფოს ფორმას, ისევე როგორც დემოკრატიულ პარლამენტარიზმს მისაღებად მიიჩნევდა, რადგან „ფორმა კი არა არის მთავარი, არამედ ის შინაარსი, რომელსაც მთავრობა და ერი ჩადებს მათში-ო.“ მოჩვენებითი აღიარება გამსახურდიას წინდახედული პოლიტიკა იყო. რათქმაუნდა, მწერლის ასეთი პოზიცია არ ნიშნავდა ხელის აღებას საბჭოური წყობლების დამხობაზე, შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე ქართველ მწერლებს სხვა ალტერნატივა არც ჰქონიათ.

კ. გამსახურდია ოკუპაციის პირველ წლებში ქართველი ინტელიგენციის სხვა წარმომადგენლებთან ერთად ქართული სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნებისათვის იწყებს ბრძოლას. ქართველი ერის სასიცოცხლო ინტერესებიდან გამომდინარე უმთავრესი საკითხებად მიჩნეული იქნა:

- ქართული ენისათვის სახელმწიფოებრივი ფუნქციის მინიჭება;
- რესპუბლიკის ტერიტორიული მთლიანობის დაცვა;
- თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შენარჩუნება;

---

*გაზ. „გრაალი“ - №1, 1996წ

- ქართული წიგნის პროტექტორატი
- სუვერენული სახელმწიფოს უფლებების დაცვა.

ანექსირებულ საქართველოში კულტურული ბრძოლა უნდა გაძლიერებულიყო. მწერალი ქართული კულტურის ჰეგემონიას მოითხოვდა: „ჩვენთვის დღეს პირდაპირ არსებობის საკითხია ქართული კულტურის ფრონტის გაძლიერება. დღეს ყოველი ერი, ისეთი მძაფრი ჭიდილისა და ბრძოლის ფარვატერში შედის, რომ ვისაც თავისი კულტურის დროშის მაღლა აწევა არ შეუძლია, მას ისე გადააღაჯებენ როგორც უბრალო ეთნოგრაფიულ მასალას. ესმის ეს ქართველ ინტელიგენციას? ესმის თუ არა ეს ქართველ საზოგადოებრივ აზრს? –წერდა გამსახურდია. [17,375]

მწერალი ეროვნული ცნობიერების გამოღვიძლებას „კულტურის სააღყო წესების“ დამკვიდრებაში, კულტურულ დიქტატურაში ხედავდა. კაცობრობის ისტორიული გამოცდილებიდან იცოდა, რომ ასპარეზი სულითა და ხორციით ძლიერი ერის ხვედრი იყო. სუსტები და უნიჭონი ვერავის შებრალებას ვერ დაიმსახურებდნენ, რადგან, როცა ერთი ერი მეორის პოლიტიკური გავლენის ზონაში ექცეოდა, პოლიტიკურ დამპყრობელს კულტურული მოწყვებოდა, მხედარს მწერალი ენაცვლებოდა. აქედან გამომდინარე – ქართულ ინტელიგენციას გაორკეცებული ძალით უნდა დაეჩქარებინა ქართველი ერის თვითცნობიერების პროცესი. ტოტალიტარული რეჟიმი ბრძოლას უცხადებდა თვისუფალ აზრს და საზოგადოებას „მწერალი მოჯამაგირის“ ახალ ოდეოლოგიას სთავაზობდა. პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მიერ 1946-1948 წლებში მიღებული დადგენილებები თრგუნავდა შემოქმედების თავისუფლებას. პარტიის დირექტივებით იქმნებოდა ნაწარმოებები. 50-იან წლებში, გამსახურდიამ, პარტიის მძლავრი შეტევა განიცადა. მერაბ კოსტავა წერდა: „უამრავი მოშურნე ჰყოლია კ. გამსახურდიას ცხოვრების მანძილზე: უნიჭო მწერლები, კარიერისტი სულის გამყიდველი კრიტიკოსები, უსულგულო ცენზორები. მათ აცოფებდათ მისი შინაგან თავისუფლება და მოუსყიდაობა“. (ლიტ. საქართველო, 1990წ)

კ. გამსახურდია მთელი ცხოვრების მანძილზე გაურბოდა უკანადევნებულ საბჭოთა სინამდვილეს, „ხანდახან უყრიდა მწერლური პურის ნატეხებს - „ბელადს“, „ვაზის ყვავილობას“, ნარკვევებს - რომ ბუნებრივ სიკვდილამდე მიეღწია და ქართველი ხალხისათვის დაეტოვებინა „დიონისოს ღიმილი“, „მთვარის მოტაცება“, „დიდოსტატის მატჯვენა“, „დავით ღმშენებელი“... (ა.ბაქრაძე)

1921 წლის ანექსიის შემდეგ საბჭოთა მთავრობამ ქართველ მწერლებს ერთადერთი ფუნქცია დააკისრა: შეექმნათ პროლეტარული მწერლობა და შეეფასებინათ ეპოქალური მოვლენები „მწერალი მოჯამაგირის“ პოზიციებიდან. 20-იანი წლების ქართული პრესიდან თუ უახლესი ლიტერატურის ისტორიიდან კარგად ჩანს, კონსტანტინე გამსახურდიას, როგორც პუბლიცისტის, მწერლის და საზოგადო მოღვაწის მრწამსი, უკომპრომისო ბრძოლა მარიონეტულ მთავრობასთან. მწერლის ერთადერთი მიზანი ეროვნული მთავრობის არჩევა და სუვერენობის აღდგენა იყო. რის გამოც, როგორც რეაქციონერი, ნაციონალისტი, შოვინისტი და საბჭოთა ხელისუფლების მტრული ელემენტი 1926 წელს გადაასახლეს, ხოლო 1931 წელს პ. ინგოროყვასთან, გ. ქიქოძესთან ერთად გარიცხეს მწერალთა კავშირის რიგებიდან.

სამეცნიერო ლიტერატურაში კონსტანტინე გამსახურდიას ოციანი წლების პუბლიცისტიკა ეროვნული პოზიციებიდან არის შეფასებული. მწერალი ილია მართლის გზის გაგრძელებაში ხედავდა საქართველოს სახელმწიფოებრიობის მომავალს, რომელსაც ღირსეული ადგილი უნდა დაეკავებინა მსოფლიო პილიტიკის რუკაზე. 1921 წლის საქართველოში ახალი ნიჰილისტური ერა იწყებოდა. სოციალიზმი ქმნიდა ცხოვრების ახალ კანონს, რომლის წინაშე იღუპებოდნენ ან თავს იხრიდნენ: „ამა ქვეყნის ძლიერთა წინაშე ქედის მოხრა ქართველი პოეტის ტრადიცია არასოდეს ყოფილაო – წერდა გამსახურდია, სწორედ ამიტომ „წითელყაბალახიანი საქართველოს“ ტოტალიტარულმა რეჟიმმა ქართველი მწერლების ტრაგიკული „ეპოპეა“ შექმნა.

ოციანი წლების პრესასა და სალიტერატურო კრიტიკაში არასწორად გაშუქდა კ. გამსახურდიას მოქალაქეობრივი მრწამსი. მაშინდელი იარლიყები უცვლელად მეორდებოდა 30-40-იან წლებშიც. კ. გამსახურდიას და „აკადემიური ასოციაციის“ ბირთვის ელასტიურობასა და სიფრთხილეში აღანაშაულებდნენ. „წითელ საქართველოსთან თანამშრომლობა“, დათმობებზე წასვლა, – რაც ერთი შეხედვით შეინიშნება მის პუბლიცისტურ წერილებში, მრავალ კითხვას ბადებს ჩვენი დროების მკითხველში.

გამსახურდიას პუბლიცისტურ მემკვიდრეობაში შეიძლება გამოვყოთ უკომპრომისო, პოლემიკური ხასიათის წერილები და მთავრობის პოლიტიკასთან მოჩვენებითი დაახლოებისა და ერთგულების პათოსით დაწერილი, თუ სხავადსხვა დროს მწერლის ტრიბუნიდან წარმოთქმული სიტყვები. საკითხი შეიძლება ასეც დაისვას თანამშრომლობდა თუ არა კ. გამსახურდია საბჭოთა

მთავრობასთან? თუ ეს ასე იყო, როგორ აიხსნება მწერლის კონფლიქტი, მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, „რუსეთის კაციჭამიურ პოლიტიკასთან“?

კ. გამსახურდიასთვის უცხო არ იყო სოციალიზმის ცნება, იგი მას მიაჩნდა, როგორც „ექსპერიმენტი“ სოციალურ სფეროში და რეალურ შესაძლებლობად ესახებოდა. ამასთან იგი მას „კულტურის ცენტრის“ (დასავლეთ ევროპის) მოვლენად მიიჩნევდა..

„სოციალისტი უბრძანებს, სოციალისტი კანონებს უწერს ცხოვრებას, კალაპოტს უჩვენებს სტიქიებს – წერდა 1921 წელს „მოზაიკებში“. ძნელია იმის ფორმულიერება, თუ როგორ წარმოედგინა მწერალს მაშინ სოციალიზმი, აშკარაა, რომ შექმნილ ვითარებაში ალტერნატივა არ ჰქონდა და იძულებული იყო აერჩია საბჭოურ საქართველოსთან თანამშრომლობის გზა.

კ. გამსახურდიას პუბლიცისტიკის მკვლევარები აღნიშნავენ, რომ 20-იან წლებში ქართველი ინტელიგენციის ბრძოლა არ იყო სწორხაზოვანი, სტრატეგიული გეგმა ტაქტიკური თვალსაზრისით მრავალგვარი იყო. ბრძოლის შეურიგებელ ხასიათს ზოგჯერ ცვლიდა მთავრობის პოლიტიკასთან მოჩვენებითი დაახლოება, რაც აუცილებელი იყო რეპრესიების შესანელებლად, თავის მხრივ მთავრობაც დაინტერესებული იყო ბრძოლაში „ტაქტიკური მანევრებით“. ეს იყო ერთგვარი დიქტატორული „თამაშის წესები“, რომელსაც პერიოდულად ორივე მხარე იცავდა. გამსახურდია იძულებული იყო დროდადრო მიემართა ამ ტაქტიკური სვლებისთვის და ეთანამშრომლა „წითელყაბალახიან საქართველოსთან“.

როცა ჩვენ ვსაუბრობთ კ. გამსახურდიას 20-იანი წლების პუბლიცისტიკაზე და ზოგადად მწერლის მოქალაქეობრივ მრწამსზე უნდა გავიხსენოთ 1921 წლის 8 მაისის გაზეთ „სოციალისტ-ფედერალისტში“ გამოქვეყნებული ღია წერილი ვლადიმერ ლენინის მისამართით.

ეს არ არის რიგითი, პუბლიცისტური წერილი, როცა სტატიის გამოქვეყნებიდან თითქმის ერთი საუკუნეა გასული და მსოფლიო პოლიტიკა რადიკალური ცვლილებების ფაზაში შედის, „ღია წერილს ვლადიმერ ულიანოვისადმი“ ისტორიული დოკუმენტის სტატუსი ენიჭება. იგი ერთგვარი დიპლომატიური გზავნილია რუსეთის იმდროინდელი პოლიტიკის წინააღმდეგ მიმართული, სადაც დიპლომატიისათვის დამახასიათებელი სიზუსტე და ქვეტექსტები იკითხება. ვერ ვიტყვით, რომ კ. გამსახურდია ბოლომდე რადიკალური რჩება და არ შეინიშნება ერთგვარი რბილი ტონი, თუმცა

მსოფლიო დიქტატორის მისამართით გაგზავნილ ღია წერილში, რომელმაც პირველი სოციალისტური სახელმწიფო შექმნა, დიპლომატიური სიფრთხილე აუცილებელიც კი იყო.

წერილი იწერება რუსეთ-საქართველოს შორის არსებულ უმწვავეს პერიოდში. ეპიგრაფად ერთვის ნაპოლეონის სიტყვები, „მომავალი თაობები განგვიკითხავენ ჩვენ“. გამსახურდია, საკმაოდ მწვავედ მიმოიხილავს 1738 წლიდან მოყოლებულ რუსეთის 100 წლოვან პოლიტიკას და მის შედეგებს, რამაც საქართველო 1921 წლამდე მიიყვანა. საგულისხმოა ის მინიშნებაც, რომელსაც „საუკუნის დემონის კრახზე“ და ამ კრახის მიზეზებზე აკეთებს.

ნაპოლეონი და ლენინი – ორი მსოფლიო დიქტატორი. მწერალს მიაჩნია, რომ ისტორია მოითხოვს ამ ორი მსოფლიო კაცის ერთმანეთთან დაპირისპირებას და „საუკუნის დემონთა“ პოლიტიკის კრახის საერთო მიზეზებზე საუბრობს.

კორსიკელის იმპერიის მარცხს კ. გამსახურდია, სწორედ რომ ნაციონალური შტრიხებისა და ეთნიურობის უარყოფაში ხედავს. დიდ სოციალისტს ამ შეცდომის გამეორებას არ ურჩევს:

„თქვენ ამბობთ: კომუნიზმს საზღვრები არ უნდა ექნეს. ნაპოლეონი: საფარანგეთის იმპერიას იქ უნდა ექნეს საზღვრები, სადაც მზე ამოდის და ჩადის. ორივე აბსოლუტური გენიები ხართ, ორი დიდი რევოლუციისა. ნაპოლეონის მსოფლიო ისტორიული ამოცანა ორი მთავარი მუხლით ამოიწურება, ინგლისის მსოფლიო ბატონობის დამხობა და ევროპის ერთი დიდი კონფიდერაციის მსოფლიო შექმნა.

ნაპოლეონი უარყოფდა ეთნიურ შტრიხებს. ბონაპარტეს ეწადა ევროპის რადიკალიზაცია, ხოლო თქვენ როგორც ევროპის ასე აზიის. თქვენ გაცილებით რადიკალური ხართ. ამ მიზნებში თქვენ უახლოვდებით თქვენ კორსიკელ ბონაპარტეს, მაგრამ მიზნების პარალელიზმი სრულიადაც არ გავალებთ ორივე ერთი და იმავე ფატალური შეცდომის მსხვერპლი გახდეთ.

ნუთუ დღეს ყველასათვის ცხადი არ გახდა, რომ ნაციონალური ნიუანსების და შტრიხების წაშლა აწი ადარ შეიძლება?“ [28]

წითელი რუსეთის პოლიტიკის მხილება 1921 წლის საქართველოში დიდ სიფრთხილეს მოითხოვდა, მაგრამ როცა საქმე ეხებოდა საქართველოს სუვერენობის საბოლოო განადგურებას, შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, მწერლისთვის კალამი ერთადერთი იარაღი იყო.

წერილში ცხადად არის წარმოდგენილი რუსეთის პოლიტიკური გეგმა, რომელსაც ყველა XX საუკუნის დამპყრობელი ტაქტიკურად იყენებდა ანექსირებულ სახელმწიფოზე. კომუნისტური მსოფლმხედველობა არ სცნობდა სახელმწიფოებრიობის ელემენტებს. საზღვარი ერთიან საბჭოთა რუკაზე საქართველოსთვის ცალკე არ გაიფლავებოდა. არასლავიანური ერები ამ დიდი იმპერიის „ბრწყინვალეობაში“ უნდა ჩანთქმულიყვნენ. ის, რაც „ძველმა რუსეთმა“ ვერ შეძლო, „ახალ რუსეთს“ პროლეტარიატის სახელით უნდა განეხორციელებინა. კ. გამსახურდია მეფის რუსეთის მზაკვრული პოლიტიკის განხილვისას, წითელი რუსეთის მოსალოდნელ შედეგებსა და მიღწეულ მიზნებზე მიგვანიშნებს: „ძველმა რუსეთმა 1783 წელის კონტრაქტის დარღვევიდან კიდევ რამდენიმე ათეული წლის განმავლობაში ხელშეუხებლად დატოვა ზოგიერთი ატრიბუტი ქართული სახელმწიფოებრიობისა.

დღეს სულ ორიოდე თვეც არ გასულა და წითელმა არმიამ მოსპო ჩვენში ისეთი მთავარი ატრიბუტები სახელმწიფოებრიობისა როგორცაა საზღვრები, რკინიგზა და ვინ არ იცის, რომ ქართული ენა საქართველოში პრაქტიკულად აღარ არის. დღეს ჩვენი კავკასიელი მტერ-მოყვარე კომუნისტურ ნიღაბს ქვეშ საქვეყნოდ ღაღადებენ თბილისში, ჩვენი დედაქალაქის ამიერკავკასიის რეზიდენციად და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ამიერკავკასიის უნივერსიტეტად გამოცხადების საჭიროებას.” [იქვე]

წერილში საქართველოს სუვერენიტეტის საბოლოო განადგურების მზაკვრულ გეგმაზეა საუბარი. ბ-ნ კონსტანტინეს დიპლომატიური ტონი უმწვავეს საკითხებზე მსჯელობისას მკაცრდება. „ქართული ენა საქართველოში აღარ არის“ – სწორედ აქ ხედავდა მწერალი, სოციალისტური ფილოსოფიის „კარგად გათვლილ“ პოლიტიკას და დიდ სოციალისტს ნაპოლეონის სიტყვებს შეახსენებდა: „მომავალი თაობები განგვიკითხავენ ჩვენო“.

მწერალს, ქართველი ხალხის დამოუკიდებლობის ერთადერთ გარანტად თვით ქართველი ერის შეგნებაში არსებული თავისუფლებისათვის მეტროპოლი სული მიაჩნდა. და ამიტომაც 1921 წლის საქართველოში მიმდინარე პროცესები, როგორც ქართველ პატრიოტს არ აშინებდა: „ვინ არ იცის რომ დღეს საქართველოში უფრო მეტი კომუნისტია, ვიდრე ტფილისელი კომპარტიის რეგისტრაციაში ირიცხება, მაგრამ ისინი როგორც ქართველი პატრიოტები ვერ ითანამშრომლებენ წითელ რუსეთთან, ვიდრე საქართველოს სუვენერობა მხოლოდ დეკლარაციებში იქნება აღნუსხული“. წერილის დასასრულს

ყოველგვარი ქვეტექსტის გარეშე მწერლის უმთავრესი სათქმელი იკითხება: „ყოველგვარი შეიძლება წაართვა პიროვნებას და ეროვნებას, მხოლოდ თავისუფლების შეგნებას ვერაფერს წაართმევს. მერწმუნეთ ეგებ საქართველოს ისეთი პოლიტიკური და კულტურული განვითარების სიმაღლეს არ მიეღწიოს როგორც ირლანდიას, მაგრამ კეზმენტები* და მაკ სვინები* საქართველოს არასოდეს გამოეღვება, ვიდრე სავსებით უზრუნველოფილი არ იქნება მისი პოლიტიკური დამოუკიდებლობა“.[28]

„გეორგიევსკის ტრაქტატი“, ირაკლი მეორისა და გარსევან ჭავჭავაძის დიპლომატიური გზა ერთადერთ შესაძლებელ პოლიტიკად არის წერილში შეფასებული. როგორი იყო შედეგები? გამსახურდიას ობიექტური შეფასებით რუსეთმა საქართველო მსოფლიო პოლიტიკის ორბიტიდან მოიშორა და „კაციჭამიური პოლიტიკით“ დამოუკიდებლობა დააკარგვინა.

კონსტანტინე გამსახურდიას წერილს, კრემლი იმავე წელს გაზ. „პრავდა გრუზიას“(№59) ფურცლებიდან გამოეხმაურა. ვინმე ს. პ. მწერალს შოვინიზმში ადანაშაულებდა. საპასუხოდ გაზ. სოციალისტ-ფედერალისტში (1921,№62), იბეჭდება კ.გამსახურდიას სტატია სათაურით „პასუხი“, რომელსაც ეპიგრაფად გიორგი მერჩულეს სიტყვები ჰქონდა წამძვარებული: „არამედ ქართლად ფრიადი ქვეყანაი აღირიცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა უამი შეიწირვის და ლოცვაჲ ყოველი აღესრულების“. სტატიის ეპიგრაფი რუსეთის მზაკვრული ჩანაფიქრის საპასუხო რეპლიკა იყო. პრესის ფურცლებზე გაშლილი პოლემკა, კი დიდი პოლიტიკის ნაწილი, რაც მწერალს კარგად ჰქონდა გაცნობიერებული: „მე შოვინიზმი კი არ მაღაპარაკებს, არამედ „თქმა მართლისა სამართლისა“-წერდა მწერალი, რაც შეეხება საქართველოს საზღვრებს დამოუკიდებე აფხაზეთთან და ასე წარმოიდგინეთ დამოუკიდებე აჭარასთან, რომელსაც გვპირდება კიდევ ს.პ. ამაზე უნდა მოგახსენოთ... აფხაზეთში დიდი უმრავლესობა ქართველობაა და მე მიკვირს, რომ თქვენ ასე ერთის დაკვრით გინდათ ამ ქართველობის ბედი გადასწყვიტოთ.“

კეზმენტი* - ირლანდიელი პატრიოტი რომელიც 1917 წელს გერმანიის წყალქვეშა ნავით შეეიჭრა ირლანდიაში და აჯანყება მოაწყო. იგი სიკვდილით დასაჯეს.

მაკ სვინი* - ირლანდიის ქალაქ კორკის ლორდ მერი-რომელმაც, 1920 წელს შიმშილით თავი მოიკლა საპყრობილეში.

რაც შეეხება აჭარას, ვერც აქ გაავლებს ვინმე საზღვარს, ჩვენ მუდამ გადავაღალაჯებთ ისეთ ხელოვნურ საზღვრებს, რომლის გადაღმა ჩვენი სისხლი და სორცის თანაზიარი გვეგულებიან” [28]

„ჩემში ლაპარაკობს ქართველი მწერალი, ჩემში ლაპარაკობს ტკივილები ქართველი ხალხისა” – წერდა გამსახურდია და მთელი მისი პუბლიცისტურ-კრიტიკული ნააზრევი ამ სიტყვების ირგვლივ ერთიადება. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მწერლის ეს ფრაზა 10-იანი წლებიდან მოყოლებული, მისი პუბლიცისტური წერილების, ლიტერატურული პორტრეტებისა თუ ესკეპების ეპიგრაფია.

ქართული პუბლიცისტიკის ისტორიაში არსებობენ საგაზეთო სტატიები თუ კრიტიკული წერილები, რომლებიც დროისა და სივრცის მიღმა რჩებიან და ჩვენი დროების საქართველოს ირეკლავენ. 1921 წლის 25 მაისს კ. გამსახურდია დაწერს „სიტყვებს ქართველი ერისადმი” და მარადიული თემის ირგვლივ გააერთიანებს ერს, რომელიც ლეთარგიულ ძილს მისცემოდა „წითელ დემონთან” ბრძოლის დასაწყისში.

„ფურთხის ღირსი ხარ შენ საქართველოვ!” – ასეთი იყო აკაკის სამართლიანი განაჩენი და დიდი კონსტანტინეც ამავე სიტყვებით ეგებება, 1921 წლის 26 მაისს, უცხო ერის ბატონობის ქვეშ „გართხმულ ქართველობას.”(კ.გ)

კონსტანტინე გამსახურდიას პუბლიცისტური კალამი მკაცრია და საქართველოს ისტორიის უმნიშვნელოვანეს დღეს, კიდევ ერთხელ დააფიქრებს მკითხველს „რა ვიყავით რა ვართ ან რა უნდა შევიქნეთ.”

„ქართველი ხალხი გარყვნა დემონსტრაციებმა, ქართველი ხალხი გადაეჩვია ბრძნულ სიხუმეს. დემოკრატიული რესპუბლიკის 3 წლის არსებობამ ერთი მანე ჩვეულება გააღვიძა ჩვენში, ეს იყო გადაჭარბებული სიყვარული დემონსტრაციებისა და დღესასწაულებისადმი”.[25]

მწერლის მოსაზრებით საქართველოს ისტორიის პოლიტიკური კრახი, ქართველი ერის წაიღში იყო მუდამ საძიებელი. ყოველი ერი თვითონ ქმნის ბედს, „ყოველი ერი ღირსია თავისი ბედისა”. რას გულისხმობს კ. გამსახურდია „ბრძნულ სიხუმეში”? უმთავრეს ღირებულებას – სიბძნეს?! რომლის არ ქონის გამო მუდამ მეზობელში ვეძებდით მავანსა და მტერს და არა ქართულ სინამდვილეში, ქართულ ტემპერამენტში. ისტორიაში არც ერთი ერი არ

დაღუპულა ისე, რომ მისი დაღუპვის მიზეზი მარტო მისი ტემპერამენტის, მისი შინაგან ძალთა განწყობილების გარეშე ყოფილიყოს საძიებელი – განმარტავს მწერალი და საქართველოს ისტორიის საბედისწერო მოვლენებს შეგვახსენებს. ძველი საქართველო, რუსეთის მუხანათური ტრაქტატით დაეცა 1801 წელს. ტრაქტატი იყო კატასრიფის შედეგი, მთავარია, რა იყო მიზეზი? „ფეოდალური საქართველოს დაღუპვის მიზეზი იყო თვით ერის წიაღში არსებული შინაგანი ენერჯიის ამოწურვა და დაშრება“ – ვკითხულობთ წერილში.

ერთი მუჭა ერი, რომელიც ოდესღაც „წითელფეხევიან ოსმალოებს“ უმკლავდებოდა 1921 წლის საქართველოში ღირსი იყო თავისუფლებისა და ცხოვრებისა. ამისთვის კი - მწერლის შეფასებით - საჭირო იყო უფრო მეტი ჩაფიქრება და შეცდომების გათვალისწინება.

ავტორი ჩვენი უახლესი ისტორიიდან იმ პერიოდს შეგვახსენებს, როდესაც ქართველი დიპლომატები არაერთხელ განდობიან „მეგობრულად“ ჩვენს მტრებს. მისივე თქმით, ქართველი ინტელიგენცია არ აღმოჩნდა იმ სიმაღლეზე, რომ მას შესძლებოდა თავის თავზე აეღო ერის „ბელადობის“ საპატიო მისია. მწერალს არ აკმაყოფილებს არც „*მეოცდაათე წლების*“ ქართული, ახალი პატრიოტიზმი, რომელსაც 1832 წლის „უღლეური დეკლარაცია მოჰყვა.“ არც თერდგალეულთა საგარეო პოლიტიკა და არც შემდეგი თაობის ქართველი ახალგაზრდობის კურსი, რომელსაც მოჰყვა ეროვნული ნიჰილიზმი. ინტელიგენციამ ვერ მოახერხა ხალხის, ეროვნული ძალების მობილიზაცია, რომელსაც ეროვნული სახელმწიფო უნდა აეშენებინა. სწორი ორიენტაციის არქონის გამო საქართველომ ვერ დაიმკვიდრა ადგილი, თანამედროვე პოლიტიკურ გარემოში – დასძენს მწერალი და არასწორი პოლიტიკის მიზეზებზე დაუფარავად საუბრობს. „არსად იმდენს არ წერენ და არ ლაპარაკობენ ორიენტაციაზე რამდენსაც ჩვენში. არსად იმდენი შეცდომა არ დაუშვიათ როგორც საქართველოში.“[25]

ქართულ პოლიტიკაში, ვერ შეიქმნა ისეთი სახელმწიფოებრივი წყობა და ორიენტაცია, რომელიც მეზობელი სახელმწიფოს იერიშებს მოიგერიებდა. აქედან გამომდინარე მწერალს მართებულად მიაჩნია, რომ მომავალისთვის მაინც დაჩქარებულიყო ქართველი ერის თვითცნობიერების პროცესი. მწერლის მოსაზრებით, დემოკრატიული სახელმწიფოს შენების გზაზე, „ფეტიში არ უნდა იქნეს არც პარლამენტარიზმში და არც საბჭოთა სისტემაში. არცერთი იდეა ერისათვის საფრთხეს არ შეიცავს, იდეები თავისთავად სრულად უვნებელნი არიან, საქმე ის არის თუ ვის ხელშია იდეები, ვის წინააღმდეგ მიმართული და

როგორ მოიხმარს მას ამ იდეების მატარებელი“[25]. მიუხედავად შეცდომებისა და წინაპათა გადაცდომებისა – „26 მაისს ქართველმა ერმა დიდი ჭეშმარიტება უნდა დაიმახსოვროს. ის არის ღირსი ცხოვრებისა და თავისუფლებისა, ყოველ დღე ბრძოლით ვინც შეძლებს მის მოპოვებას.“[25] სტატიის დასასრული გამოირჩევა განსაკუთრებული ემოციით, რაც სრულიად გადამდებია და დააფიქრებს მკითხველს სამერმისოდ გააკეთოს სწორი დასკვნა. „ეროვნული თავისუფლების ერთხელ დაკარგვა შეიძლება, მაგრამ იგი ყოველ დღე ბრძოლით უნდა მოიპოვო“ – ავტორი ამ სიტყვებით ერს მუდმივი სიფხიზლისა და ბრძოლისაკენ მოუწოდებდა.

1923 წლის, 30 დეკემბერს, ახალი წლის მიჯნაზე, კონსტანტინე გამსახურდია გაზეთ „საქართველოს სამრეკლოს“ ფურცლებზე ქართველი ერის წინაშე შემაჯამებელი პუბლიცისტური წერილით გამოვიდა – „ტკივილებიდან იმედებისაკენ“, ამ რეფრენით შთაგონებული მწერალი მომავლის საქართველოზე იწყებს საუბარს.

წერილმა **”ANNO 1923”**, ჩვენი აზრით, ქართულ პუბლიცისტიკაში ისტორიული ადგილი დაიმკვიდრა თავისი მსოფლმხედველობითა და პოლიტიკური მნიშვნელობით. ქვეყნისათვის ყოველი ახალი წელი, ახალი ეტაპის დასაწყისია და დიდი მწერალი, როგორც ერის გამორჩეული შვილი გულგრილად და მხოლოდ ემოციით არ ეგებება ახალ წელთა ცვლას. წერილი „გარემოებათა საყვირია“, რომელმაც მიძინებული და მთვლემარე ერი უნდა გამოადვიდოს, მარადიული სიფხიზლისთვის განაწყოს. მხოლოდ საამაყო წარსულით ერი თავს ვერ მოიწონებს. ქვეყანამ, სახელმწიფომ განვითარებისა და წინსვლისთვის უნდა იბრძოლოს „დღეს ყოველი ერი იმით ამაყობს, რაც ის არის; არა წელთა დაზიდულობა იძლევა წონას, არამედ შემოქმედების ხელმწიფეობა.“[16,453]

გამსახურდია უარყოფდა იმ პატრიოტიზმს, რომელიც მხოლოდ წარსულს ემყარებოდა, „წარჩინებული წინაპრების მანდატით იწონებდა თავს“. მწერალი ქართული ეროვნული ცნობიერების რადიკალური შეცვლის მომხრე იყო. წერილი საზოგადოების დასაფიქრებლად არის გამიზნული. დიდი კონსტანტინე ამჯერადაც არ ღალატობს თავის მისიას და ქართველი ერს „სამშვიდობოზე“ გასასვლელად ამზადებს. მკითხველსაც თანამონაწილედ ხდის წელთა ცვალებადობის მიჯნაზე - შეცვალოს ქვეყანა უკეთესისკენ. მიაჩნია, რომ

გადარჩება ის ერი, რომელსაც აქვს „მავთულის ნერვები, არწივის პერსპექტივა და მაკიაველის გონებამახვილობა“.

წერილის სათაურად გამოტანილი თარიღი - „1923“ ოდნავადაც არ უკარგავს მას აქტუალობას. მასში მუდმივი თანამედროვეობის განცდაა ჩადებული, რომელიც მხოლოდ დიდ კონსტანტინესდარ მოღვაწეებს ხელეწიფებოდათ.

წინააღმდეგობათა ბარიერი მაღალი იყო, მაგრამ გამსახურდია ამით თავის მართლებას სრულიად მიუღებელად მიიჩნევდა: „დაბრკოლებანი იმისთვის არსებობენ, რომ კარგი მოჯირითეების ვაჟკაცობა გამოჩნდეს-ო“. დიდი კონსტანტინე ქართველებს დაფიქრებისკენ მოუწოდებს, ოღონდ „დაფიქრდეს არა იმისთვის, რომ შეჩერდეს და უკან დაიხიოს“, არამედ „გეფხვისებური ნახტომი“ გააკეთოს და ღირსეული ადგილი დაიმკვირდის „უნიჭიერეს და უძლიერესთა“ შორის. ქართველობამ უნდა დაინახოს „დაღუპვის და წახლომის“ მიზეზები. გამსახურდიას აზრით, ჩვენს თავში უნდა ვეძებოთ შეცდომები და არა „განზე თითის გაშვებით“ ვიმართლოთ თავი. ეს ისტორიული ხასიათის წერილი სხვა მნიშვნელოვანი ასპექტებითაც არის საყურადღებო. გამსახურდიას მიაჩნდა, რომ ერის ცხოვრებაში დგებოდა უამი, როცა შინაგანი გარდატეხა აუცილებელი იყო: „1923 წელს ჩვენ უნდა უთხრათ ჩვენს თავს, ჩვენ ამიერიდან არც ხანგადასული ქალები ვართ, რომელნიც სასიძოების მოლოდინში არიან, შინაგანი გარდატეხა გეჭირდება ჩვენ დღეს. ყოველი მორალური გარდაქმნა, მხოლოდ შინაგანი ხასიათის უნდა იყოს.“ [იქვე] მორალური გარდაქმნის გარდაუვალობაზე, გამსახურდია ხმამაღლა საუბრობს და „სენტიმენტალური წუწუნი“ ღიმილის მომგვრელად მიაჩნია. „დიდი საფრთხე და დიდი გასაჭირი უდიდესი მასწავლებელიაო“ – ამბობს ავტორი და ამაში ქართველთა იმპულსის დანახვა სურს.

კონსტანტინე გამსახურდიას, პოლტიკური ორიენტაცია ევროპისაკენ იყო მიმართული. სურვილი ჰქონდა, თავისი ქვეყანა ეხილა ევროპის მოწინავე, განვითარებულ ქვეყნებს შორის. ამისთვის კი ერის წინსვლა და ბრძოლა იყო საჭირო. „დრო მიფრინავს“ დანახვებით ამბობდა გამსახურდია, – „ძველებური ქართული ურმებით ვერასოდეს ვერ მივეწვევით ფეხმაღ დროის პეგასებს. ერები იბრძვიან და ჰქმნიან არა მარტო მიწაზე, მიწის ქვეშ, მიწის ზევით. იმ ერს, რომელიც მხოლოდ მიწის ზედაპირზე ახერხებს ორიენტაციას, დღეს არავინ გაუტოლდება, მას არავინ გაუყადრებს თავს.“ [იქვე]

განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებდა „ქართული სულის“ ფენომენზე. იგი მკაცრად აკრიტიკებდა იმ თაობებს, რომელთაც ქართველი ერის „სადავეები ეპყრათ ხელში“. მწერლის აზრით, ამ თაობებმა „ქართულ მიწაზე ორიენტაცია ვერ მოახერხეს“. მათ ვერ იცნეს ქართული მიწა და „უცხო მიწამ ისინი უარჰყო“. ინტელიგენციამ „ვერ დაასრულა განყენებული პრინციპების დოლი“. მათ ავტორი ბრალს დებს ერის „დაძველებული იდეოლოგიის კარაბადინებით წამლობის“ გამო. 1923 წელი ეროვნული „დეკლარაციის“ წლად აქვს წარმოჩენილი. გასული წლების შედეგები აღშფოთებას იწვევს მწერალში და ქართული საზოგადოებრივი აზრის არარსებობაზე გულისტკივილით გვამცნობს. წელთა მდინარების შედეგები ავტორს სააშკარაოზე გამოაქვს და „ხელის გულზე“ გვიდებს ქართველი ერის სატკივარს: „წაქცევაზეა ქართული თეატრი, ცხოვრებას და თანადართულობას ჩამორჩა ქართული ლიტერატურა, უპატრონოა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“ [16,454]

გამსახურდია, განგაშის ზარებს არისხებს ახალ, 1923 წელს და „სრული ლეთარგიული ძილიდან“ გამოფხიზლებისკენ მოუწოდებს ერს: „სრულ ლეთარგიულ ძილშია ქართული საზოგადოებრივი აზრი. უკეთ რომ ვთქვათ, არც არსებობს ასეთი რამ დღეს საქართველოში.“ [იქვე]

1923 წელს დაწერილი ეს „საახალწლო წერილი“ ჩვენი დროების საქართველოსაც ეხმიანება. ქართულ რეალობაში ქართველი ერის „ერადყოფნის“ აუცილებლობა ასე მწვავედ ისტორიულად არასოდეს დამდგარა. დიდი კონსტანტინეს ეს სახალხო მიმართვა ჩვენმა თაობამ ახლებურად უნდა გააცნობიეროს. „ახლა ყველაფრის მოგონების დროა“ – დასძენს მწერალი და წარმოთქვამს კიდევ ერთ უმნიშვნელოვანეს, აქტუალურ ფრაზას: „საქართველოს ინტელექტუალურ სტომაქს განწმენდვა უნდა! ძლიერი ბალასტია მასში... განახლება უნდა ქართულ შემოქმედებას, დაფიქრება მართებს ქართველობას. ორგანული გარადატეხა ჩვენს ეროვნულ პიროვნებას. მცირერიცხოვანი ერი ყველაზე მძაფრად გრძნობს „ერადყოფნის“ ოკუმენურ მისტერიას.“ [16,455]

ამ ისტორიულ წერილში ერთ უბრალო მილოცვასაც ვერ ვნახავთ. იგი ქართველი ერის ახლებური ცხოვრების დასაწყებად საჭირო სასტარტო განაცხადია.

კონსტანტინე გამსახურდია კომუნისტური რეჟიმის პირობებში, ქართველი ერის სასიცოცხლო ინტერესებიდან გამომდინარე, უმთავრეს საკითხად ქართული

ენისათვის სახელმწიფოებრივი ფუნქციის მინიჭებას მოითხოვდა. მწერალთა კავშირის ტრიბუნიდან მას არაერთხელ გაუკეთებია მწვავე განაცხადები, ქართველი ენის სუვერენობის შენარჩუნების შესახებ.

ქართული მწერლობა, მისი აწმყო და მომავალი გამსახურდიას პუბლიცისტიკის უმთავრეს თემათაგანია. ქართულ საზოგადოებას ყოველთვის ახასიათებდა კეთილშობილება და სიყვარული ქართული კულტურისადმი. ასეთი დამოკიდებულებით მოითხოვა ყრილობის წარმართვა 1926 წელს სრულიად საქართველოს მწერალთა ყრილობაზე სიტყვით გამოსულმა მწერალმა.

ამ მოკლე, მაგრამ მრავლისმეტყველი გამოსვლით კონსტანტინე გამსახურდიამ ქართულ მწერლობაში არსებული იმჟამინდელი მდგომარეობის რეალური სურათი წარმოაჩინა. მისი სიტყვა აზრის თავისუფალ გამოხატვას და სადაო საკითხების გადაჭრას ემსახურება. საბჭოთა მთავრობის პირობებში მწერალი ღიად, საჯაროდ, ყოველგვარი შეფარვითი ტექსტების გარეშე საუბრობს მთავრობასა და მწერლობას შორის არსებულ გართულებულ ურთიერთობებზე.

„ჩვენ არ გამოვდიოდით, როგორც სახელმწიფო სახელმწიფოში. როდესაც ზარბაზნები გრიადებენ, მუხები სღუმან, მაგრამ ჩვენც გვითქვამს „სიტყვანი სავარგონი.“[17,305] მიაჩნია, რომ საბჭოთა მთავრობასა და ქართულ მწერლობას შორის არაჯანსაღი „კონტაქტის“ პირობებშიც კი სათქმელი უნდა ითქვას. „ფარისევლობა იქნებოდა ქართველი მწერლის მიერ, რომ სათქმელი არ გვეთქვა“. პოეტის სახელი მათ ავალეობთ „პატრიოტიზმს და კეთილშობილებას“. სიტყვით გამოსვლისას, კონსტანტინე გამსახურდია, ყურადღებას ამახვილებს, მთავრობის მხრიდან ქართველ მწერალთა ნაწილის იგნორაციის ფაქტზე. მისი გამოსვლა გამსჭვალულია პრინციპით – „უნდა გითხრათ სიმართლე“. ასეთი პოზიციის გამუდმება საბჭოთა ეპოქაში სრულიად სენსაციური იყო, მაგრამ მწერალი მაღალი ტრიბუნიდან სიმართლის გახმოვანებას არ ერიდებოდა. „ჩვენ იმას ვერ შევხვდებით გულდამშვიდებით, რომ სამურზაყანოში ბავშვებს ქართულად არ ასწავლიდნენ და ამაზე ვერც ვერავის მოვერიდებით. გვეკითხებიან მოგვწონთ თუ არა „წითელყაბალახიანი“ საქართველო.. ჩვენ გვიყვარს საქართველო. მას ვერ გავგქცევით და აქ საყვედურები გადაჭარბებულია“. [17,306]

გამსახურდია ამ სიტყვაში მნიშვნელოვან პრობლემატიკას წამოსწევს, კომუნისტები აცხადებდნენ, რომ „ქარველი მწერლები დღევანდელ სინამდვილეს

ვერ ეხებიან” და მათ არ გააჩნიათ მთავარი თემა. ამ „ბრალდებას” კონსტანტინემ ერთი ნოველით უპასუხა სახელწოდებით „ზარები გრიგალში”. ამ ნოველის გამო მწერალს სამღვდლოების მხარდაჭერა დასწამეს. „ერთხელ ვარდინმა წამომადახა: გამსახურდია თამარ დედოფლის პარტიისაო.” ამის საპასუხოდ მწერალი ჩვეული, მისთვის დამახასიათებელი, ერისკაცის პოზიციიდან ბრძანებს: „თამარს ჩვენ ვეტრფით, როგორც უმშვენიერეს ქართველ ქალს, საქართველოს კულტურის სიმბოლოს. მე ვაპირებ დავწერო ერთი ფანტასტიკური რომანი: „საქართველო ხუთი ათასი წლის შემდეგ”. მე მინდა გამოვიყვანო საქართველო ყველაზე ძლიერი, ყველაზე მდიდარი, ყველაზე მშვენიერი და განა ეს იმას ნიშნავს, რომ მე არსებულ საქართველოს თოფს ვესვრი?” [იქვე] – ასეთი პარადოქსული კითხვა გაისმა მწერალთა ყრილობაზე, რაც მიზნად ისახავდა ეროვნულობის საკითხის წინ წამოწევას. მწერალი მოითხოვდა ქართული კულტურის ჰეგემონიას საქართველოში. მოთხოვნაში თითქოს არაფერია გაუგებარი და გადაჭარბებული, მაგრამ ეს ხდება 1926 წელს, საბჭოთა საქართველოში, როცა რუსული კრემლი „თამაშის წესებს” თავად განსაზღვრავდა. ეს კარგად ჰქონდათ გაცნობიერებული იმუამინდელ ქართველ მწერლებს. გამსახურდია მთავრობის მიერ გაკეთებულ სიკეთესაც ხედავს, მაგრამ არ ერიდება თქვას: „დღევანდელ საქართველოში დეფექტებსაც ვამჩნევთ.”

ყრილობაზე მწერლის მიერ წარმოთქმული სიტყვა არის კონსტრუქციული გამოსვლის შესანიშნავი ნიმუში, რომელიც ორიენტირებულია საჯარო სიმართლეზე, ფაქტებზე დაყრდნობილი რეალობის ჩვენებაზე. საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში მეოფი საქართველოს კულტურა პრიორიტეტულობას კარგავდა, რაშიც მწერალი სერიოზულ სამომავლო საფრთხეს ხედავდა: „მის შემდეგ, რაც ტფილისში არსებობს საქართველოს მთავრობის რეზიდენცია და ამიერ კავკასიის მთავრობის რეზიდენცია, აქ იმართება დიდი შეჯიბრება სხვადასხვა კულტურათა შორის”: „ქართული კულტურა თუ ძლიერია, უნდა გამარჯვებული გამოვიდეს ამ ჭიდილიდან.” [17,307]

ეროვნული საგანძურის შენარჩუნებისა და მისი პრიორიტეტად გამოცხადების სანუკვარი სურვილი მწერალს ყრილობაზე უკან დახევის უფლებას არ აძლევს. იგი სათანადოდ იყენებს მაღალ პოლიტიკურ ტრიბუნას და წარმოადგენს ქართული მწერლობის ინტერესების უბადლო დამცველს.

უფრო ადრე, 1918 წელს, ქართველ მწერალთა პირველ ყრილობაზე კონსტანტინე გამსახურდია ამბობდა: „ჩვენ მომავალში ეროვნული სახელმწიფო თუ გვედირსა, უნდა მოვითხოვოთ პროტექციონიზმი ქართული სიტყვისა, ქართული წიგნისა და ქართული თეატრისა.“ ამავე მოთხოვნის დაყენება უწევს მწერალს 1926 წლის ყრილობაზეც და მთავრობის მიმართ წაყენებულ პრეტენზიას ბუნებრივი კონსტრუქციული ტაქტით დავით გურამიშვილის სიტყვებით აბლოგებს: „ორიოდე სიტყვა „გასაგონი და სავარგონი“ ჩვენც გაკადროთ, ამას მტრობად ნუ ჩაგვითვლით!“. [17,308]

კონსტანტინე გამსახურდია ქართული წიგნის იმჟამინდელ სავალალო მდგომარეობას ეხება: „ქართული წიგნები ობოლი ბავშვებივით შეკუჭული არიან ვიტრინის ერთ კუთხეში“. ამ სიტყვების შემდეგ დარბაზიდან ნასროლ რეპლიცას, „თუ არ წერთ, რა გამოვცეთ?“ მწერალი მყისიერად პასუხობს: „ქართული სიტყვა ენერგიას ვერ შლიდა, მე არ ვამბობ, რომ ქართული კულტურის, ენის დაუძღურება მთავრობის ბრალი იყოს“. აქ მწერალი ქართველი ინტელექციონის „დანაშაულზე“ მიუთითებს – „ქართველი კაცი, როგორც კულტურტრეგერი ძლიერ სუსტია: ქართველი ინტელიგენტი არ არის თავისი სიტყვის, თავისი ლიტერატურის, თავისი კულტურის ფანატიკოსი“.[17,307]

ქართველ ერზე ფანატიზმამდე შეყვარებული მწერალი არსებულ „გაუგებრობაში“ ორივე მხარეს ადანაშაულებს: როგორც მთავრობას, ისე მწერლობას. გამსახურდია მთავრობის საქმიანობას წერა-კითხვის გავრცელებაში პოზიტიურად აფასებს: „ამ ბრძოლაში ჩვენც თქვენთან ვართ-ო.“ მაგრამ იქვე დასძენს: „ქართული კულტურა დღეს არ არის ისეთ სიმალღეზე, რომელზედაც უნდა იყვეს-ო.“ ამის მიზეზს საერთო უნდობლობაში ხედავს. „ჩვენ ერთნაირად უნდობლობით ვუცქეროდით ერთმანეთს“. ეს იყო თამამი მხილება, რასაც რადიკალური გარდატეხა უნდა მოჰყოლოდა ქართული მწერლობისა და ხელისუფლების დამოკიდებულებაში.

1926 წელს წარმოთქმული სიტყვა მთლიანად დაცლილია „საბჭოთა ჰეგემონიისათვის“ დამახასიათებელი მგზნებარე პათეტიკისაგან, სადაც არ არის სუბიექტური შეხედულებებისა და თვითრეკლამის არცერთი დეტალი. საბჭოური აუდიტორიის წინაშე მდგარი ორატორი სამ გვერდიან სიტყვაში დაატეხს საქართველოს მწერალთა იმჟამინდელ ტკივილებს და ხელისუფლებისათვის გასათავლისწინებელ აუცილებელ მოთხოვნებს. მწერალი საკუთარი პოზიციის ღია დაფიქსირებით გამოხატავს ეროვნული მწერლობის იმჟამინდელ მთავარ

სათქმელს. სიტყვა კონსტრუქციულობის სახეს ინარჩუნებს. ამ გამოსვლას აქვს მიზანი და არ არის ვალდებულებაზე გათვლილი პროტოკოლური მოხსენება. ხელისუფლებისადმი ერთი შეხედვით „ზომიერი“ კრიტიკა სინამდვილეში მწვავეა და კარგად გათვლილი ტაქტით არის გამოხატული. საბჭოთა ხელისუფლება ასეთ გამოსვლებს სერიოზულ დაპირისპირებად განიხილავდა. გამსახურდიას ჩვეული „სითამამე“ არაერთხელ გამხდარა კრიტიკის საგანი.

საბჭოთა საქართველოში გამსახურდია ხედავდა საფრთხეს, რომ ქართული მწერლობა „გერად“ არ ყოფილიყო მიჩნეული. ეს საშიშროება მწერალს წიგნის მაღაზიებში ქართული წიგნის მდგომარეობით აქვს ახსნილი.

დასასრულს, მწერალი საქართველოს ხელისუფლების წინაშე გამოდის სამართლიანი მოთხოვნით: „ვინაიდან, საქართველოს მთავრობის ოფიციალურ ქაღალდებს აწერია სიტყვა „საქართველო“, „საქართველოში პრიმარული მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს ქართულ სიტყვას, ქართულ წიგნს.“

მე მოგახსენებთ, საქართველოში ქართული კულტურის ჰეგემონიისთვის. ეს არის ჩვენი მოთხოვნა. საქართველოს ხელისუფლება უარს არ გვეტყვის. ქართული კულტურის სიყვარულს გაემთლიანებინოს საქართველოს გარღვეული გული“. [17,308]

1932 წლის 23 აპრილს საბჭოთა კავშირის ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიურომ გამოსცა დადგენილება ნომრით „97“,

Приложение к п.21 пр. №97 от 23 апреля 1932 г.

О перестройке литературно-художественных организаций

1. ЦК констатирует, что за последние годы на основе значительных успехов социалистического строительства достигнут большой как количественный, так и качественный рост литературы и искусства.

Несколько лет тому назад, когда в литературе налицо было еще значительное влияние чуждых элементов, особенно оживившихся в первые годы нэпа, а кадры пролетарской литературы были еще слабы, партия всемерно помогала созданию и укреплению особых пролетарских организаций в области литературы и [других видов] искусства в целях укрепления позиций пролетарских *писателей и работников* искусства [и содействия росту кадров пролетарских писателей и художников]*.

В настоящее время, когда успели уже вырасти кадры пролетарской литературы и искусства, выдвинулись новые писатели и художники с заводов, фабрик, колхозов, рамки существующих пролетарских литературно-художественных организаций (ВОАП, РАПП, РАМПП** и др.) становятся уже узкими и тормозят серьезный размах

[литературного и] художественного творчества.

Это обстоятельство создает опасность превращения этих 173 организаций *из средства* наибольшей мобилизации [действительно] советских писателей и художников вокруг задач социалистического строительства в средство культивирования кружковой замкнутости, отрыва [иногда] от политических задач современности и от значительных групп писателей и художников, сочувствующих социалистическому строительству [и готовых его поддержать].

Отсюда необходимость соответствующей перестройки литературно-художественных организаций и расширения базы их работы.

Исходя из этого, ЦК ВКП(б) постановляет:

1) ликвидировать ассоциацию пролетарских писателей (ВОАП, РАПП);

2) объединить всех писателей, *поддерживающих платформу*

Советской [стоящих за политику советской] власти и стремящихся участвовать в социалистическом строительстве, в единый союз советских писателей с коммунистической фракцией в нем;

3) провести аналогичное *изменение по линии других видов искусства* [объединение музыкантов, композиторов, художников, архитекторов и т.п. организаций];

4) поручить Оргбюро разработать практические меры по проведению этого решения.[78]

დადგენილება მიზნად ისახავდა შემოქმედებით სფეროზე „კანონიერ“ დიქტატურას. დადგენილების შესავალშივე ნათქვამია, რომ „მოისუსტებს პროლეტარული ლიტერატურა“ შეიმჩნევა „უცხო ელემენტების“ გავლენა, საბჭოთა კავშირის რეჟიმი „დიადი საბჭოეთის ერთიან ძმურ ოჯახში“ შემავალ ყველა სფეროში „წესრიგის დამყარებას“ შეუდგა და მას წარმატებით ახორციელებდა. გაჩნდა მცნება „პროლეტარული მწერლობის კადრები“.

ისტორიულ დოკუმენტში „პროტოკოლით“ ყველა „დემოკრატიული“ ნიუანსი იყო გათვალისწინებული.

შემოქმედებითი სამყარო ერთ უზენაეს მიზანს „სოციალისტურ მშენებლობას“ უნდა მომსახურებოდა. ეს იყო თანამედროვეობის „პოლიტიკური ამოცანა“. პოლიტიკურს განაჩენი განხილვას და „რეფერენდუმს“ არ ექვემდებარებოდა. გადაწყდა გაფართოებულიყო „მათი სამუშაო ბაზა.“

სსენებული დადგენილებით ლიკვიდირებულ იქნა მწერალთა ყველა დაჯგუფება, სკოლები. „სოციალისტური მშენებლობა“ გამოცხადებული იყო პრიორიტეტულ მიმართულებად და შესაბამისად ყველა მწერალი „ერთიანი პლატფორმის“ გარშემო უნდა გაერთიანებულიყო. დადგენილება პირდაპირ აგალებდა მწერლებს საბჭოთა ხელისუფლების მხარდაჭერას და „სოციალისტურ მშენებლობაში“ მონაწილეობის მიღებას. ეს იყო „პოლიტიკურს“ „გენერალური ცვლილებები,“ რომელსაც ყველა უნდა დამორჩილებოდა. 1932 წლის „პოლიტიკურში“ შექმნა „მისი უდიდებულესობა“ „ერთიანი საბჭოთა მწერალთა კავშირი“.

ანალოგიური ცვლილებები განხორციელდა ხელოვნების ყველა სფეროში: კომპოზიტორები, არქიტექტორები და მხატვრები ერთი მიზნის გარშემო გააერთიანეს. ამოცანა ნათელი იყო - მათ ერთად უნდა აეშენებინათ ერთიანი სოციალისტური სახელმწიფო. ამავე დადგენილებით, „ორგბიურს“ დაევალა პრაქტიკული ზომების გატარება ამ გადაწყვეტილების უპირობო შესასრულებლად.

დადგენილების მიღებიდან რამდენიმე თვეში, კონსტანტინე გამსახურდია გამოდის მწერალთა სასახლეში სიტყვით და მიღებული რეზოლუციის გამო თავის მოსახრებას საჯაროდ აფიქსირებს. შესავლის სახით, აუდიტორიას შემდეგი სიტყვებით მიმართავს: „კარგად ლაპარაკი გაცილებით უფრო ძნელია, ვიდრე კარგად წერა.“ მწერალი ასეთ განმარტებას შემთხვევით არ აკეთებს. ამ სასახლეში მისივე თქმით, იგი არაერთხელ გამოსულა თავდაცვის მიზნით. „მე იმედი მაქვს, ეს იქნება უკანასკნელი ჩემი თავდაცვა.“

წარმომადგენლობით შეკრებაზე 1932 წლის 28 დეკემბერს აზრის გამოხატვის ორიგინალურ ფორმას მიმართავს და მსმენელს ქართულ ლეგენდას შეახსენებს; „როცა ლომმა თავისი დაკარგული ბოკვერი გლეხის ოჯახში იპოვა ჰკითხა – რამ დაგაჩიავა ასე, „შენ ლომის ბოკვერი ხარ თუ კატაო?“ პასუხად ლომმა მიიღო: „ლომის ბოკვერი ვიყავი, მაგრამ ადამიანებმა დამაჩიავეს.“[17,309]

ამ ანალოგის მოხმობით, გამსახურდია მიანიშნებს იმაზე, თუ როგორ შეიძლება უკუშედები გამოიღოს „საცოდავი ადამიანების ხელში“ „დიდმა იდეებმა.“ მისი თქმით, მთავარი ის კი არ არის რომ „ლომი ხარ“ და ეს არის შენი უპირატესობა, არამედ, ის, რომ ლომად დარჩე ნებისმიერ შემთხვევაში. „ლომის დაჩივება“ ვერანაირმა ცვლილებამ ვერ უნდა შესძლოს. ეს არის მაღალი ტრიბუნიდან გამსახურდიას მთავარი სათქმელის დედააზრი.

საბჭოთა რეჟიმში მოღვაწე მწერალი „23 აპრილის რეზოლუციის“ შესაძლო პოზიტიურ შედეგებზე საუბრობს მისი სათანადოდ გამოყენების შემთხვევაში. არ უნდა მომხდარიყო „ფორმულის მრუდედ გაგება.“ მწერლის აზრით, ფორმით ეროვნული და შინაარსით ინტერნაციონალური კულტურა ჩვენი ეროვნული ინტერესებისათვის უნდა ყოფილიყო გამოყენებული.

გამსახურდია ჩვეული გულახდილობით მიუთითებს იმ „მაგნე პოლიტიკაზე“, რომელმაც საქართველოში პატივი აჰყარა ქართულ სიტყვას. მიღებული რეზოლუციის ფონზე, მწერალს სურს ჩვენში არსებული პრობლემების მხილების გზით, მივიღოთ ის პოზიტიური შედეგი, რაც ქართული მწერლობის ინტერესების სამსახურში იქნება. გასათვალისწინებელია, რომ პოლიტიკურის ხსენებული დადგენილება განსჯის საგანი ვერ გახდებოდა და მას უპირობო შესრულების „მექანიზმი“ იცავდა. მწერალს ეს რეალობა ზედმიწევნით კარგად აქვს გააზრებული. ამიტომ, გონიერ ადამიანს, „ზემოდან“ წამოსული გენერალური „დავალება“ ქართულ მწერლობაში არსებული ნაკლოვანებების აღმოსაფხვრელ საშუალებად უნდა გამოყენებინა.

მწერალი პატრიოტული ტონალობით კი არ გმობს „კაბალურ დადგენილებას“, არამედ, ქართველი მწერლების გამოფხიზლებით ცდილობს არსებული რეალობის შუქჩრდილები გამოამხეუროს. ამით იგი „დაჩივებული ლომის ბოკვერის“ გადარჩენისკენ მოუწოდებს კოლეგებს. მისი აზრით, ეროვნული ცნობიერების ჩაკვლას ვერ გამოიწვევდა პოლიტიკურის ახალი გადაწყვეტილება. ქართული ეროვნული მწერლობის გაძლიერება და განვითარება თვით ქართველთა ცნობიერებით უნდა ყოფილიყო მიღწეული. მათი მზაობა ნებისმიერი ახალი, თუნდაც თავსმოხვეული ცვლილებებისთვის უნდა ემყარებოდეს შინაგან ძლიერებას. მწერალთა კავშირი, რომელიც ხელისუფლებისგან ფინანსდებოდა, მისივე თქმით, არ უნდა გადაქცეულიყო „მჩქმეტავ ორგანოდ“.

მწერალი შიგნით არსებული რეალობისათვის თვალის გასწორებას უფრო მეტ მნიშვნელობას ანიჭებს, ვიდრე პოლიტიკურს მიერ დეკლარირებულ პარტიულ გარდაქმნებს. „გადაათვალიერეთ ჩვენი თეატრის პროგრამა, თქვენ ნახავთ, რომ აქ თარგმნილი ნაწარმოებები მეტია, ვიდრე ორიგინალური“.. [17,311]

მას არ მიაჩნია, რომ რეზოლუციით ვინმეს წერა და შემოქმედება აეკრძალა. სახელისუფლებო ზეწოლის პირობებში მწერლის შემოქმედებითი პასუხისმგებლობა უნდა გაზრდილიყო და „შინაგანი გარდაქმნები“ უნდა ყოფილიყო საპასუხო ნაბიჯი.

„საბჭოთა მწერალთა კავშირის“ შექმნის გადაწყვეტილება გამსახურდიას დიდ ტრაგედიად სულაც არ მიაჩნია. მწერალთა ახალ „კავშირში“ საყოველთაო გაერთიანება ვერანაირ შეზღუდვას ვერ დაუწესებს „ლომის ბოკერს“, თუ ის მართლა „ლომის ბოკერია“. მწერალი არ აპირებს გადადოს კალამი და მიეცეს ნიჰილიზმს. იგი გაცილებით უფრო დიდ საფრთხეს ხედავს „ღვინისმიერ კავშირში“ და საილუსტრაციოდ მოჰყავს გერმანულ ჟურნალში გამოქვეყნებული წერილი „ახალი საქართველო“, სადაც ქართველი მწერლების ქეიფია აღწერილი და „ლოთების კარნავალთან“ არის შედარებული: „ხშირად ჩამოდიან ჩვენში სტუმრები და რომ ჩამოვლენ, ნავთულში დახვდებიან ჩვენი მწერლები და შემდეგ ქეიფობენ. უნდა მოისპოს ღვინისმიერი კავშირი.“[17,410]

პოლიტიკურს მიერ ნაკარნახევი გარდაქმნის პარალელურად კოლეგებს ვითარების ქართულად „გარდაქმნას“ სთავაზობს. „მე არავის არ ვეფერები“ ბრძანებს კონსტანტინე გამსახურდია და მიუთითებს, რომ „პროლეტარულ მწერლობაშიც მოიპოვება არაერთი ნიჭიერი კრიტიკოსი.“ აქ კარგად ჩანს მწერლის პოზიცია სხენებულ „დადგენილებასთან“ დაკავშირებით. მას საილუსტრაციოდ თავისივე ლიტერატურული პრაქტიკა მოჰყავს. 1925 წელს მან გამოაქვეყნა „დიონისოს ღიმილი.“ „ეს მოფიქრებული მქონდა ოქტომბრის რევოლუციამდე“. ამით მწერალი განმარტავს, რომ მისი შინაარსი არ არის სოციალისტური და რევოლუციური, მაგრამ დაბეჭდილია საბჭოთა ხელისუფლების დროს. მიუხედავად, ამ თემასთან დაკავშირებით ატეხილი ცნობილი აურზაურისა, მისივე თქმით, „სერიოზული კრიტიკა არ შეხებია.“ პირადი მაგალითის ჩვენებით მან მწერლებს ფაქტობრივად, შეასხენა, რომ ნებისმიერი ხელისუფლების პირობებში შესაძლებელია გენიალური ნაწარმოებების შექმნა. სწორად გათვლილი პოლიტიკით, ყველა „ცვლილების“ გამოყენება შეიძლება ეროვნული ინტერესების სასარგებლოდ.

ამ საჯარო გამოსვლაში კონსტანტინე გამსახურდია ქართულ სინამდვილეში არსებულ კიდევ ერთ მნიშვნელოვან თემას განიხილავს. ეს არის აფხაზეთის საკითხი. იგი ეხება ყველაზე მტკივნეულ თემას – ქართული ენის საკითხს აფხაზეთში. „მე დიდებიდან აფხაზის სისხლი მაქვს, მიყვარს აფხაზები და გმირებიც მყავს აფხაზები, მაგრამ ამას გარდა ყოველმა ქართველმა უნდა იცოდეს, რომ აფხაზი, ჩერქეზი, ოსი ჩვენი მკვიდრი ძმები არიან.“[17,312] გამსახურდიამ ამავე ყრილობაზე საჯაროდ გააკრიტიკა მეგრული წარმოშობის ორი გამომსვლელი, რომელთაც აფხაზეთის სახელით რუსულ ენაზე ისაუბრეს: „რაშია საქმე? აფხაზები არიან ესენი თუ ვინ არიან?“ გამსახურიას სამართლიანი, ობიექტური კრიტიკა ეროვნულ ნიშანს არ სცილდება და არაფერი აქვს საერთო სუბიექტივიზმთან...

ქართველი კოლეგების და ხელისუფლების წინაშე სიტყვით გამოსვლისას მწერალი ბოლომდე ინარჩუნებს ობიექტურობას. მოსალოდნელი „საბჭოთა საფრთხის“ გათვალისწინებით მნიშვნელოვანი ალტერნატიული ქმედებებისაკენ მოუწოდებს შემოქმედებით ინტელიგენციას. ამ მიზანს და ამ ჩანაფიქრს ემსახურება მაღალი ტრიბუნიდან ნათქვამი მწერლის სიტყვები: „მე არავის ვებრძვი!“ „მე არავის არ ვეფერები!“

სიტყვის დასასრულს, კონსტანტინე გამსახურდია მიმდინარე ეპოქის განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე საუბრობს. იგი მიიჩნევს, რომ „23 აპრილი რეზოლუცია ხელს არ უშლის ქართულ მწერლობას განვითარდეს, მას შეუძლია სასიკეთოდ გამოიყენოს „ცვლილება“ და საკუთარ თავში ეძებოს არსებული ნაკლოვანებების მიზეზები. თავად ქართველობა გაუფრთხილდეს მის მთავარ საგანძურს – ქართულ ენას. მწერლის აზრით, ხელისუფლებების გადაწყვეტილებები კი არ ანგრევს ეროვნულობას, არამედ „ეროვნული ძირის“ დასუსტება იწვევს უკუშედეგებს: „ჩვენ ვუყრით საფუძველს ქართულ კულტურას, ქართულ ეკონომიკას და საჭიროა ფრთხილად მოვექცეთ ქართულ ენას, ქართულ კულტურას, 23 აპრილის დადგენილება ჩვენ საშუალებას გვაძლევს ამისას“. [17,312]

1932 წლის 23 აპრილის რეზოლუციით თითქოს აღსდგა ნორმალური სიტუაცია და დასაბამი მიეცა ახალ ურთიერთობებს, ნამდვილად კი მაქსიმალურად დაითრგუნა შემოქმედებითი სული. ტერორმა და რეპრესიებმა ქართული ინტელიგენცია გადააჩვია თავისუფლებაზე და დემოკრატიაზე ფიქრს. კ. გამსახურდიამ ნამდვილი ომი გადაიხადა „რაპკელებისა“ და მათი

რეციდივების წინააღმდეგ, საკუთარი შემოქმედებითი ინდივიდუალობის, ეთნიკური მრწამსის, მოქალაქეობრივი პოზიციის დასაცავად.

XX საუკუნის 20-30-იანი წლების საქართველოში – კულტურულ, შემოქმედებით მუშაობას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, ქართველ მწერლებს უნდა გაეორკეცებინათ კულტურული საქმიანობა, რადგან როგორც კონსტანტინე ამბობდა - მოუსვენარი დემონის ეპოქაში არცერთი იარაღი არაა ისე სანდო და უცილო, როგორც კულტურული: „ჩვენი პოლიტიკური მდგომარეობა საერთაშორისო ოჯახში მუდამ უამს ჩვენს კულტურულ უპირატესობათ უნდა დაეყრდნოს, რადგან ყველა კოსმიურ ელემენტებს შორის უმკვიდრესი სუბსტანცი ეს ინდივიდუუმისა და ერის სული გახლავთო” - წერდა გამსაურდა „მეტაფიზიკოსის დღიურებში”.

კონსტანტინე გამსახურდია არ კმაყოფილდებოდა კულტურის „სააღყო წესებით” და გამოხატა მწერალი მოჯამაგირის პოზიციას. უკომპრომისოდ იბრძოდა პრესაში, დისპუტებზე მწერალთა კავშირის სხდომებზე ეროვნული პოლიტიკის გასატარებლად. აკრიტიკებდა მწერალთა კავშირის მუშაობას, მწერალთა გამაღებულ სწრაფვას აპარატისკენ. მოითხოვდა ისეთი კავშირის შექმნას, სადაც თანასწორუფლებიანობის პრინციპი იქნებოდა დაცული.

დიდი კონსტანტინე დიდი ლიტერატურის შექმნის მხარდამჭერი იყო. ყველაფერ დანარჩენს „ხილის სახვევ მაკულატურას” უწოდებდა. მისი აზრით, XX საუკუნის 30-იან წლებში ქართული მწერლობა მავნებლურ ტენდენციებს ამჟღავნებდა: „ერთნი თავიანთი უვიცობით და ეპიგონური ბუნების წყალობით მეცხრამეტე საუკუნის ლიტერატურის იდეური რეციდივებით ჰკვეთავენ დღევანდელ მწერლობას. აქაც გამოირკვა, ბარე ორ „წამყვან” მწერალს უკან მიჰყავს ლიტერატურა. ხოლო მეორენი, უფრო უკულტურო და უნიჭონი ცდილობენ რუსეთის ლიტერატურის ბრმა მიმბაძველობით ქართული დუბლიკატების შექმნას.”[17,365]

მწერლის მოსაზრებით ისინი ვინც „ინტერნაციონალური კულტურის” შექმნის დევიზით გამოდიოდნენ სინამდვილეში უკან-უკან მიჰყავდათ მწერლობა. „ჩვენ ორიგინალური სიტყვა უნად ვუთხრათ, როგორც ჩვენს კავშირს, ისე მთელ ქვეყანას.” მწერალთა კავშირის ყრილობებზე იგი არაერთხელ გამოსულა ქართული ნაციონალური ლიტერატურის შექმნის მოთხოვნით. „მაღალა ავსწიოთ ქართული კულტურის დროშა” – ამ სიტყვებით მიმართა მწერალმა 1937 წელს ქართველ ინტელიგენციას და მოითხოვა ქართული ლიტერატურის მსოფლიო

ასპარეზზე გასვლის საკითხი, მწერალთა კავშირს, უმთავრეს მიზნად გაეხადა. „ქართველმა ხალხმა მსოფლიოს მისცა ძველი საქართველოს უბრწყინვალესი პოეტი რუსთაველი, რომელიც ჩვენი ხელისუფლების წყალობით დღეს ან ხვალ გამოვა მსოფლიო ასპარეზზე. ეს გვავალებს ყოველ ჩვენგანს, ჩვენს შეცდომებზე ამაღლდეთ და უფრო მაღლა ავწიოთ ახალი, ქართული კულტურის დროშა.“ [17,374]

ბ-ნ კონსტანტინეს ლიტერატურა წარმოედგინა როგორც რჩეული ვაჟკაცების და რჩეული ცხენების დოდი, სადაც გამარჯვებული მხოლოდ ღირსეული უნდა გამხდარიყო. ასე თუ გავიდოდა ფონს ქართული წიგნი, ქართული ლიტერატურა. მწერალთა კავშირი, კრიტიკოსთა მოსყიდვით, ემსგავსებოდა ხელმარჯვეთა და ძლიერთა კავშირს „სუსტთა და უმწეოთა წინააღმდეგ.“ მწერლის შეფასებით, სწორედ აქ იყო ბოროტებისა და ამაოების ბაზარი, რაც უნდა დაძლეულიყო.

„არც ერთი ქართული წიგნი თანამედროვე ქართველი მწერლისა ჯერ უცხოეთის ბაზარზე არ გამოსულა.“ აცხადებს გამსახურდია, 1937 წელს წარმოთქმულ სიტყვაში და ამის მიზეზად „მწერალთა ბედოვლათობა“ მიაჩნია. საკავშირო მწერალთა კავშირი მხოლოდ მოსკოველ მწერალთა მომსახურებას ეწეოდა. მწერალთა კავშირი ვერ ახერხებდა ქართული მწერლობა დაეყენებინა საკავშირო მწერლობის ყურადღების ცენტრში. ამის მიზეზად გამსახურდია არაერთ ფაქტორს ასახელებს: „ერთი და იგივე პირები დაჯირითობენ ტფილისსა და მოსკოვს შორის, მათი დამსახურებით „აქ ნათქვამი იქამდის ვერ აღწევს.“ [17,367] დაუფარავად აცხადებდა, რომ „რაპისა“ და ტროცკიზმის სადისტურმა ლიტ. პოლიტიკამ წაშალა ხელოვნების ფორმები, გამოიწვია ჟანრების აღრევა. საბჭოთა წყობილებისა და რეჟიმის პირობებში ასეთი თამამი, ეროვნულობის ნიშნით გამორჩეული მწვავე გამოსვლა ისტორიული მნიშვნელობის დატვირთვას იძენდა.

მწერალი უმკაცრეს და ამავე დროს სამართლიან შეფასებას აძლევს თანამედროვე რომანებსა და ნოველებს: „საქართველოში უარესი ხდება, ყოველ მემუარს „რომანს“ უწოდებენ.“ არსებული ვითარების გათვალისწინებით, მას აუცილებელ პირობად მიაჩნია „კვალიფიკაციისა და ხარისხის მანდატი“ მოეთხოვათ მწერლისთვის. სურდა, რომ ქართული კულტურის დონე ღირსეულ სიმაღლეზე ეხილა. ეს მოთხოვნა ეპოქამ მოიტანა და ბუნებრივია პატრიოტი მწერალი ეროვნულ ღირსებას განუხრელად დაიცავდა; „გაკოტრებული

ახნაურივით ყოველთვის სხვისგან კი არ უნდა ვინათხოვროთ და ვისესხოთ, არამედ სხვასაც ვასესხოთ და სხვასაც მივცეთ.” [17,368] გამსახურდია დადებიდათ აფასებდა იმ ფაქტს, რომ ხელისუფლებამ ქართული მუსიკა და ხალხური სიმღერა საბჭოთა კავშირში გაიტანა და ხელისუფლების წინაშე აყენებდა ახალ მოთხოვნას: „საბჭოთა კავშირსა და მსოფლიო ბაზარზე გავიტანოთ ჩვენი კულტურის არტილერია, ჩვენი პროზა.”

კონსტანტინე გამსახურდია გვევლინება ქართული კულტურის გზამკვლევად მსოფლიოში. „დიდი ლიტერატურა შეუძლებელია დიდი სტილის პროზის გარეშე” – წერდა მწერალი და მიაჩნდა, რომ მასეზე უდიდესი ზეგავლენის მოხდენა მხოლოდ პროზას შეეძლო. აკრიტიკებდა საქართველოს მწერალთა კავშირს, რომელიც ჯეროვან ყურადღებას ვერ აქცევდა პროზას. ჟანრების გადაგვარების მიზეზად მწერალი, როგორც აღვნიშნეთ, ტროცკისტული და „რაპკული” კრიტიკის ჰეგემონიას ასახელებდა. შედეგად მისივე აზრით, „გაჩნდა აუარებელი ლიტერატურული სუროგატი, რომელსაც ჩვენი რედაქტორები ბეჭდავდნენ.”

გამსახურდია დიდ ყურადღებას უთმობდა ნიჭიერი მწერლების გამოვლენას და მათთვის გზის გაკაფვას. თუმცა, მოურიდებლად ამხელდა დამწვებ მწერლებს, რომელთაც „ტომები ხურჯინებივით” მოჰქონდათ რედაქციებში. რედაქტორებს სამართლიანობისაკენ მოუწოდებდა „ჯერ უნიჭოების გამომზეურებისთვის არავინ ჩამოუხრჩვიათ არც ჩვენში და არც სხვაგან-ო.” ლიტერატურული ესთეტიკის პოზიციიდან, ქართული მწერლობის მაღალი ხარისხის მიღწევის მოსურნე იყო. ბუნებრივია მომავალი თაობების განვითარება დაეფუძნებოდა იმ საგანძურს, რასაც ქართული მწერლობა შექმნიდა. ამიტომაც, ბ-ნ კონსტანტინე მიყურადებული იყო ქართული კულტურის სვალინდელ დღეზე.

გამოსვლის დასასრულს, (1937წელს) დიდი მწერალი, მიმართავს კოლეგებს: „საგარეო და საშინაო მტერი საერთო ძალით დასაძლევია. ჩვენს შეცდომებზე ავმადლდეთ და უფრო მაღლა ავწიოთ ქართული კულტურის დროშა და სახელი.” [17,374] კონსტანტინე გამსახურდია ნათლად ხედავდა, რომ „წითელყაბალახიანი საქართველოს“ პოლიტიკა მხოლოდ უბედურების სათავე ხდებოდა, საჭიროდ მიაჩნდა კულტურული ბრძოლა, ეროვნული სულის გადარჩენისათვის. მის შემოქმედებაში, ესეებში, პუბლიცისტიკაში უპირველეს ადგილზე დადგა სამშობლო. მან დროულად იგრძნო აპოკალიფსური

კატასტროფის მოახლოება. მწერლის ტრიბუნადან თუ საგაზეთო პუბლიკაციებიდან ააშკარავებდა საბჭოთა წყობილების ნამდვილ სახეს. მას ებრძოდნენ. კონსტანტინეს ნააზრევს საპირისპირო მიმართულებასაც აძლევდნენ. მისთვის მიუღებელი იყო ბოლშევიკების ავანტიურა ძალაუფლების ხელში ჩასაგდებად და მწერლის ობიექტური კალმით ებრძოდა მათი პროგრამის განხორციელებას.

XX საუკუნის ოციანი წლების ქართულ პოლიტიკაში თავი იჩინა სეპარატიზმის პრობლემამ. 1919 წელს საქართველოს პარლამენტმა, საქართველოს განუყოფელ კუთხეს აჭარას ავტონომია მიანიჭა. კონსტანტინე გამსახურდია კატეგორიულად ეწინააღმდეგებოდა ე.წ. „აჭარისტანის“ დამოუკიდებლობას. ერთი წლით ადრე, 1918 წელს იგი იარაღით ხელში იცავდა აჭარას თურქ ასკერთა შემოსევისაგან. რუსული, შორს გამიზნული პოლიტიკის წყალობით, საქართველოს ანექსიის პირველსავე დღეებში ცხადი გახდა, რომ რუსეთის მთავრობა ასეთი ავტონომიებით ქმნიდა მტკიცე დასაყრდენს ანექსირებულ ქვეყანაში.

1921 წელს გაზეთ „სოცალისტ-ფედერალისტში“ აქვეყნებს სტატიას: „ძმები ხართ თუ მტრები?“ გაზეთის ფურცლებზე ვკითხულობ: „სამკაოდ უტაქტოდ დაწერილი რუსული „მემორანდუმი“ გადავიკითხე და აღმოვაჩინე, რომ აჭარა თითქოს ჩვენი მეზობელი დამოუკიდებელი სახელმწიფო იყოს. რომელსაც შემოსვლა უნდა რესპუბლიკის შემადგენლობაში. მემორანდუმში ერთი სიტყვაც არაა ნახსენები, რომ როგორც საქართველოში, ისე აჭარაში სახელმწიფოებრივი ენა ქართული უნდა იქნას.“ [32] მწერალმა უდიდესი ეროვნული საფრთხე დაინახა რუსეთის ამ პროვოკაციულ ქმედებაში და ერისკაცის ეროვნულმა თავმოყვარეობამაც არ დააყოვნა მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა რეპრესიული „მანქანა“ სრული სიმძლავრით მოქმედებდა. გამსახურდია რუსეთის ფარისევლურ პოლიტიკას მკაცრად აკრიტიკებს. „რას ემყარება აჭარის ავტონომისტების „მემორანდუმი?“ – სამართლიან კითხვას სვამს მწერალი. ამ საბედისწერო ფაქტის ახსნას გამსახურდია რელიგიოზურ მომენტზე დაყრდნობით ცდილობს. მისთვის გაუგებარი და მიუღებელი სინამდვილის წარმოჩენით სურს, მიიღოს პასუხი, რომელიც ახსნას მოუძებნის ამ „პარტიკულარულ ტენდენციას.“ მწერლის შეურიგებელი დამოკიდებულება საქართველოს ავტონომიებად დაქუცმაცების მიმართ, მის არაერთ წერილსა და პუბლიკაციაში გამოჩნდა. ბუნებრივია მწერლის ტრიბუნა საბჭოთა

საქართველოში არ იყო თავისუფალი: „ვინც ჩვენთან ყოფნას სხვასთან ყოფნას არჩევს, ვინც ძმობას სხვის ყმობას არჩევს, ის ჩვენი მტერი იქნება” - წერდა მწერალი.[იქვე] კონსტანტინე გამსახურდიასთვის აკრძალული თემები არ არსებობდა, თუმცა ის არასდროს არ გადადიოდა იმ ზღვარს, რასაც კრიტიკის ეთიკა ითვალისწინებდა.

მწერლის ეროვნული მსოფლმხედველობა ეფუძნებოდა საქართველოს ისტორიულ ფუნდამენტს. „არავის დაავიწყდეს რომ დედა საქართველოს აქვს იგივე ბუნებრივი უფლება დედისა, როელიც მედეას ჰქონდა. თავისი შვილების სიკვდილ-სიცოცხლის საკითხის გადაწყვეტის დროს მინიჭებული.” [32]

თუ თვალსა გადავაგვლებთ XX საუკუნის 20-იანი წლების ბეჭდვით მედიას დავინახავთ, რომ იქ სრულიად ანალოგიური XXI საუკუნის საქართველოს პოლიტიკური სიტუაციაა აღწერილი. ქართველი პუბლიცისტების მთავარი თემები იყო აფხაზეთი და იქ არსებული სეპარატიზმი. გამსახურდია მწვავედ აკრიტიკებდა აფხაზეთის ავტონომიური კომისარიატის შექმნას. „აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკა” იყო შედეგი რუსეთის კარგად გათვლილი პოლიტიკისა.

1925 წელს სამეგრელოს სკოლებში ბავშვებს მეგრულ ენას ასწავლიდნენ და ზუგდიდის მაზრაში მეგრულენოვანი გაზეთიც კი გამოდიოდა. მეგრული ენის პროპაგანდას სათავეში ედგა ზუგდიდის სამაზრო პარტიული კომიტეტის მდივანი, რომელიც პირდაპირ მითითებებს რუსეთიდან იღებდა. რუსული სეპარატისტული პოლიტიკის დამანგრეველ, ეროვნულობის სალიკვიდაციო გეგმას, მწერალი ეროვნულ სიფხიზლეს უპირისპირებდა. 1932 წელს ამ ფაქტთან დაკავშირებით, მწერალთა კავშირის ყრილობაზე მკაცრ განაცხადს აკეთებს: „ამხანაგ ევანიას მოქმედება „ყაზახიმ გაზეთის” ირგვლივ პირდაპირ კურიოზამდე მიდის. ის შეგნებულად გვერდს უვლის ქართულ ენას, მას უნდა ქართული ენის საზღვარი ხობი გახადოს. მე ჯვარში გახლდით. იქიდან ჩამოვიარე და არ შემხვედრია ერთი მეგრელი, რომელსაც ჩემი ქართული არ გაეგოს”[17,312] კონსტანტინე გამსახურდიას ჩარევით სამეგრელოში აიკრძალა მეგრულენოვანი გაზეთის გამოსვლა. ამის გამო მწერალმა არაერთი დაუმსახურებელი უმადური პასუხი მიიღო. მას „ქართველ ფაშისტსა” და „შავრაზმელ მეგრელს” უწოდებდნენ.

კ. გამსახურდიას 20–30-იანი წლების პუბლისტურ კრიტიკულ წერილებში აისახა ქვეყნის პოლიტიკური სინამდვილე. მწერლის ამ პერიოდის საგაზეთო

წერილები საქართველოს ისტორიის მატანგა, თავისებური ქრონიკა, რომელიც გვეხმარება სინამდვილის კანონზომიერების ცნობაში.

ჯერ კიდევ 1917 წელს გამსახურდია გაზეთ „სახალხო საქმეში“ იტყვის:

„დიდი სახელმწიფოები მხოლოდ დარღვევისა და დაშლის უფსკრულისაკენ მიაქანებს თავის ფარგლებში ისეთი მცირე ერების ძალად მომწყვდევას, რომელთაც საკმაოდ ძლიერი კულტურული ტრადიციების გარდა სრულიად თავისებური ნაციონალური თვითცნობიერება და მკვიდრი ნაციონალური იდეალი მოეპოვებათ“. [14,2]

სხვა ერების თავისუფლება რუსულის პოლიტიკისათვის მიუღებელი იყო. აქედან გამომდინარე, გამსახურდია დაასკენის: „ძველი რუსეთის უვარგისმა პოლიტიკამ დააყენა პოლონელები სეპარატიზმის გზაზე, რადგან რუსეთმა ვერ იწამა პოლონელი ერის თავისუფალი კულტურული თანამშრომლობა“. [იქვე]

გამსახურდია აკრიტიკებდა რუსეთის „უვარგის პოლიტიკას“ და მას რეალობისგან სრულიად მოწყვეტილად მიიჩნევდა. 1917 წლის საგაზეთო პუბლიკაციაში ავტორი ჩვენს ყურადღებას დოქტორ პელპიუსის სიტყვებს მიაპყრობს, რომელიც სიტყვით 1915 წელს რაიხსტაგში გამოვიდა: „ჩვენ სინამდვილეზე თვალს ვერ ავიხვევთ. გერმანიისა და რუსეთის ცენტრალურ გუბერნიებს შორის ბინადრობს მთელი რიგი ისეთი ერებისა, რომელნიც საკმაოდ მაღალი კულტურის საფეხურზე დგანან. საკმაოდ ფესვმაგარი ნაციონალური იდეების მატარებლები არიან.“ [14,3] მწერლის მოსაზრებით რუსეთის ტერიტორიაზე მცხოვრებ ნებისმიერი ერს თვითგანვითარებისა და დამოუკიდებლობის უფლება უნდა ჰქონოდა. რეალობა კი სხვაგვარი იყო „ძველი რუსეთი, არარუს ერებს უყრიდა ბორკილებს. იმას კი ვერ ჰხედავდა რომ ამ გზით თვითვე ძირს უთხრიდა იმ შენობას, რომლის განმკვრივებისთვისაც ეგ ზომ მოწადინებული იყო“. [იქვე]

„ველიკორუსების“ ინიციატივით აგებული რუსეთის სახელმწიფო სტრუქტურა მშვენივრად დაახასიათა ერთმა გერმანელმა პროფესორმა მოკლე საგაზეთო წერილში: „ამ ვებერთელა ტერიტორიის ცენტრსა და განაპირებს თითქმის არაფერი აერთებს ტლანქი უხეში ძალის მეტი. პოლონეთში რუსულ სტილზე და რუსულ კულტურაზე ლაპარაკიც ზედმეტია. ხოლო კავკასიაში „მოსკოვიტელებმა“ ისღა მოახერხეს მათრახებისა და რუსიფიკატორული პოლიტიკის შემწეობით, აქა-იქ რუსული ჟარგონი შემოიღეს და თავლწარმტაც, წერწეტი ქართულ ტაძრებს ხახვის თავისებური გუმბათი წამოადგეს.“ [14,4]

ბგელი და ახლი რუსეთის მთავრობა, საქართველოში, თვითდამკვიდრების უტიფარ პოლიტიკას აწარმოებდა. ქართველი მწერალი არ ცნობდა გაბატონებული ერების პრინციპებს. მისთვის, როგორც ერისკაცისთვის ეროვნული თავისუფლება, თავის თავში მოიცავდა ნაციონალური იდეალების ხორცშესხმას და მის მუდმივ განვითარებას. „დიდი და პატარა სახელმწიფოების“ განზოგადება დიდ და პატარა ერებად, გამსახურდიას, ყოვლად დაუშვებლად მიაჩნდა. ეროვნული თვითშეგნების გზა ყველაზე მართებული გზა იყო ქართული ეროვნული სახელმწიფოს ჩამოყალიბების რთულ პროცესში.

ბუნებრივია, მწერალი ვერასდროს შეეგუებოდა „ველიკორუსული“ პოლიტიკის მიზანმიმართულ გეგმას. ჯერ კიდევ XX საუკუნის 10-იან წლებში გრძნობდა აპოკალიფსური კატასტროფის მოახლოებას, რაც მცირე ერების დეგრადაციითა და საბოლოო განადგურებით დამთავრდებოდა. რუსეთის პოლიტიკის სოციალისტ მეთაურებს მოუწოდებდა „არა რუსი ერების მიმართ წარმოებული „კაბალური“ პოლიტიკური გეზი შეეცვალათ. „თუ არა რუსი ერებისადმი მიმართულმა პოლიტიკამ გეზი არ იცვალა, ნურავინ გაიოცებს, თუ უფლება აყრილმა ერმა, ციხის გაღავენის გარეშე მდგომთა მოკავშირეობა არ ითაკილოს თავიანთი ეროვნული არსებობის უზრუნველსაყოფად. – ვკითხულობთ სტატიის დასასრულს. „სახალხო საქმეში“

დიდი მწერალი, პუბლიცისტის, ობიექტური კალმით იბრძოდა ტოტალიტარული რეჟიმის წინააღმდეგ. საქართველოს ანექსიის დღიდან სიცოცხლის მიწურულამდე „ოპოზიციონერად დარჩა“. დრო და დრო, შესაბამისად სინამდვილისა, ბრძოლის ტაქტიკას ცვლიდა, ამ პოლიტიკაზე იდგა ზეპირ თუ წერილობით დისკუსიებში, მისი მოღვაწეობის მანძილზე არ ყოფილა ქართველი ხალხის ცხოვრებაში არცერთი ისეთი მნიშვნელოვანი კულტურული-ლიტერატურული და პოლიტიკურ საზოგადოებრივი ხასიათის მოვლენა, რომელსაც მწერალი პირდაპირ თუ არაპირდაპირ არ გამოხმაურებოდა თავისი ავტორიტეტული, გაბედული და ორატორული სიტყვით.

კონსტანტინე გამსახურდიას ესსე და ევროპული მოდერნისტული სკოლების ესთეტიკური პრინციპები

ესსე, ლირიკას ჰგავს, იგი უნდა განიცადო – „საგანი ისეთად უნდა აღწერო, როგორსაც იმ წუთში ხედავ“ – წერდა მონტენი, XVI საუკუნის ფრანგი მოაზროვნე – ესსეს ჟანრის ფუძემდებელი.

„ვაჩვენებ არა იმას რაც სარწმუნოა, არამედ იმას რაც მწამს“. ესსეისტი ისე ხატავს ყოველივეს, როგორც თვითონ აღიქვამს.“ მიშელ მონტენის ესსეს პირველი წიგნი, 1580 წელს გამოვიდა. წიგნის ბოლოსიტყვაში ფ. კოგან-ბერნშტეინი წერს: „Опыты Монтеня представляют собой произведение особого рода не имеющее ничего общего со специальным филологическими трактатом или сочинением на определенную социально-политическую тему. Избранный Монтенем жанр является литературным новшеством и давал Монтену возможность совершенно свободно и непринужденно излагать свои мысли по любому поводу“ [75,413]

ესსეი წარმოადგენს ფიქრებისა და შთაბეჭდილებების, ჩანახატების, ციტატების თავისუფალ შერწყმას. მონტენის მიერ შერჩეული ჟანრი იყო ლიტერატურული სიახლე. იგი შესაძლებლობას აძლევდა ავტორს, საგნებით თავისუფლად და ძალდაუტანებლად გადმოეცა თავისი აზრი.

ფრენსის ბეკონმა აღნიშნა რომ, ესსე ახალი სიტყვაა, მაგრამ ძველი მოვლენა და მართლაც ესსეისტური სტილი და ესსეისტური თემა პლატონის დიალოგებში აისახა. პლატონის დიალოგებში ავტორი განიხილავს ამა თუ იმ ცნებას ან საგანს, გამოთქვამს აზრს, ეპაექრება თავის თავს და ეს განსჯა კი არ სრულდება, არამედ წყდება, რათა ავტორი ახალი თემის განსჯას შეუდგეს.

იქ, სადაც პირველ პლანზე ავტორის პიროვნება დგას და საგანზე მსჯელობისას ავტორი ინდივიდუალური „მეს“ გამოვლენას ახდენს, უკვე ნათლად შეიძლება ესსეს ჩანასახის დანახვა.

რა არის ესსე - ლიტერატურული ჟანრი, რომელიც დიდი პოპულარობით სარგებლობს თანამედროვე ლიტერატურაშიც.?!

ესსე - ლიტერატურისა და პუბლიცისტიკის ჟანრია (essai ნიშნავს –ცდას, ნარკვევს) მცირე ზომის პროზაულ ნაწარმოებს, სადაც გადმოცემულია ავტორის ინდივიდუალური შეხედულება, სუბიექტური დამოკიდებულება ამა თუ იმ საკითხზე.

ესსე შინაგანი სტრუქტურით ერთიანია, ესსეს ორიგინალურობას სწორედ მისი სტილი განსაზღვრავს. ესსე არის საშუალო ზომის თხზულება, რომელიც მსუბუქად და ზედაპირულად ეხება თემას.

ესსე, უჩვეულო სისტემაში მოყვანილი ნაწარმოებია. მას ხშირად ფილოსოფიური, ბიოგრაფიული, პუბლიცისტური ხასიათი აქვს.

ესსეში თხრობა არათანმიმდევრულია, არამწყობრი სტილის მქონე. ბევრია ასოციაციური მსჯელობა, მას ყველაზე ნაკლებად ესაჭიროება გრძელი სიტყვები, მისი წარმმართველი პრინციპი არის ის, რომ სიამოვნება მოგანიჭოს.

ვირჯინია ვულფი, ცნობილი მწერალი და ესსეისტი წერდა:

„მხოლოდ სიამოვნების განცდის სურვილი გადმოგაღებინებს წიგნს თაროდან. ესსეში ყველაფერი ამ მიზანს უნდა ემსახურებოდეს. პირველი სიტყვიდან უნდა მოვიხიბლოთ და მხოლოდ ბოლო სიტყვაზე უნდა გამოვიდვიძოთ. შუაში კი უამრავი რამით უნდა შევიქციოთ თავი - გაცემით, დაინტერესებით, აღშფოთებით, ესსე გარს უნდა შემოგვერტყას და თავისი საბურველი მთელს მსოფლიოს გადააწვდინოს. რომანს სიუჟეტი აქვს, ლექსს - რითმა, მაგრამ რა ხერხს უნდა მიმართოს ესსეისტმა? რათა ჩვენი ყურადღება მთლიანად დაიპყროს და ტრანსში ჩაგვაგდოს. მან უნდა იცოდეს – რაც ყველაზე არსებითია, თუ როგორ წეროს.

შესაძლოა იგი ღრმა მცოდნე იყოს, მაგრამ ეს ცოდნა ესსეში ისე უნდა ჩადოს მწერლური ჯადოსნობით, რომ არცერთი ფაქტი არ ამობურცოს, არც დოგმა დაარღვიოს.” [58]

ძნელია ზუსტი ფორმულირება თუ რა არის ესსე? ფილოსოფიური ნარკვევი თუ მხატვრული ჟანრი, მაგრამ ერთი რამ ცხადია - ესსეისტური კანონები ნაკლებად ემორჩილება მეცნიერულ პედანტიზმს და გამოწვლილვითი ანალიზის პრინციპებს. ამას ადასტურებს ესსეისტიკის მამამთავრის სიტყვებიც: „წიგნური ცოდნა სამკაულია და არა საფუძველი”.

ესსეს, ჟანრის მკვლევარები აღნიშნავენ, რომ შუა საუკუნეებში ჩინეთში, კორეასა და იაპონიაში არსებობდა ესსეისტური ლიტერატურა. იაპონური – ძიუხიცუ, ჩინური – სუიბი. სადაც მთავარი როლი ავტორისეულ განსჯას ეკისრებოდა და გადმოგვეცემდნენ მწერლის ემოციებს.

ესსეისტური ჟანრისათვის დამახასიათებელია თვითშემეცნება და თვითგამოსახვა. რის შესახებაც არ უნდა წერდეს ესსეისტი მასში უთუოდ წარმმართველი ადგილი პიროვნებისეულ შეხედულებებს უჭირავს. ესსეში

ძნელია სტრიქონთა გამაერთიანებელი აზრის პოვნა, მაგრამ ადვილია მათი განცდა.

ესსეს თვითშემეცნებითი ბუნება მისი სტილის სუბიექტურობა და ლირიკულობა, განაპირობებს მის მიმზიდველობას.

ინგლისელი ესსეისტი ალ სმიტი თხზულებაში „იმაზე თუ როგორ იწერება ესსე“ – წერდა, რომ ესსე გულისხმობს არსებულ მდიდარ ლიტერატურას, ესსე ზედნაშენია და არა ფუნდამენტი, ესსე არის კომენტარი, ესსე ინტელექტუალური გონის ნაყოფია, იგი გულისხმობს მაღალ ლიტერატურულ ტრადიციებს.

ლესინგი ამბობდა – „აზრი დიალოგში მწიფდებაო.“ ესსეს შინაგანი დიალოგური ბუნების გამო, მკითხველი არ უნდა მოელოდეს ერთი ექვმიუტანელი ჭეშმარიტების პოვნას იგი თავს შემოქმედებითად თანასწორუფლებიან მოსაუბრედ უნდა აღიქვამდეს. ეტიმოლოგიურად ესსე ხომ რაღაც მსჯელობაზე მიუთითებს. ლიტერატორები აღნიშნავენ, რომ ყოველი ჭეშმარიტი ესსე – ექსპერიმენტია. არის შემთხვევები, როცა ესსეთა უმრავლესობა თავად ავტორის მიერ ძალიან იშვიათადაა ესსედ წოდებული. ისინი ხან ლიტერატურულ სტატიად, ხან კი, ჩანახატად არიან მონათლულნი. ზოგჯერ კი, ესსედ წოდებული თხზულება ესსე არაა.

როგორც აღვნიშნეთ ესსეს ჟანრის ფუძემდებლად მიჩნეულია მიშელ მონტენი. ამ ჟანრის განვითარებაში დიდი წვლილი მიუძღვის ფრენსის ბეკონს, ინგლისელ პოეტსა და დრამატურგს ბენ ჯონსონს, რომელმაც პირველად გამოიყენა სიტყვა – „ესსეისტი“ (*essayist* – 1609 წწ.).

XVIII-XIX საუკუნეებში ესსე ერთ-ერთი წამყვანი ჟანრი ხდება ფრანგულ და ინგლისურ ჟურნალისტიკაში. იგი განვითარდა დიდროს, ვოლტერის, ლესინგის შემოქმედებაში. ესსეს ჟანრს მიმართავდნენ რომანტიკოსები და ფილოსოფოსები ესთეტიკურ-რომანტიული პოლემიკის დროს (ემერსონი, ჰაინე, ტორო).

XX საუკუნეში – ესსე, როგორც ლიტერატურული ჟანრი – განიცდის აღმავლობას: რომან როლანის, ბერნარდ შოუს, თომას მანის, ანდრე მორუას, შემოქმედებაში. რუსულ ლიტერატურაში ესსეს ჩანახატს ხედავენ ა. პუშკინის შემოქმედებაში: „მოგზაურობა მოსკოვიდან პეტერბურგში“, ფ. დოსტოევსკის „მწერლის დღიურში“, ა. გერცენის შემოქმედებაში.

ესსეისტური ლიტერატურა ჩვენში XX საუკუნის პირველი ნახევრიდან შეიქმნა, თუმცა მკვლევარები აღნიშნავენ, რომ კრიტიკული წერილის, თუ ეტიუდის ის ფორმა, რომელზედაც მონტენთან არის ლაპარაკი არ ყოფილა უცხო მე-19 საუკუნის ქართული მწერლობისთვის, ოღონდ ამ ჟანრის ნაწარმოებებს ესსეს სახელით არ მოიხსენიებდნენ. (არაერთი ესსეისტური ნაწარმოები, სტატია თუ ეტიუდი აქვთ დაწერილი ილიას, აკაკის...)

ესსეისტური ლიტერატურა, იქ იჩენს თავს, სადაც მეცნიერული კვლევის ტრადიცია არსებობს. ესსე გულისხმობს მეცნიერებისა და ლიტერატურის განვითარების მაღალ დონეს. იმისათვის, რომ ავტორმა ესსეისტური სტილისათვის დამახასიათებელი სიმსუბუქით შეძლოს ფილოსოფიურ საკითხებზე მსჯელობა, მას სინამდვილის შემეცნების, მეცნიერული კვლევის გარკვეული ჩვევა უნდა უძღვოდეს წინ. არსებობს მოსაზრება, რომ ესსეისტური ჟანრის წარმოშობა მშვიდობიან პერიოდში არ ხდება, ამ ჟანრს ისტორიული ძვრებიც აძლევს ბიძგს.

* * *

ქართული ლიტერატურული ესსე, ევროპულ ესსესთან შედარებით ახალგაზრდაა. ქართული ლიტერატურათმცოდნეები ესსეისტური ელემენტების შემცველ თხზულებებად ასახელებენ ნ. გულამბერიძის „საკითხავი სუეტი ცხოვლისა, კუართისა საუფლოსა კათოლიკე ეკლესიისა“, სადაც ავტორი თავისუფლად განსჯის და ახასიათებს ქართველთა უარყოფით მხარეებს და თვალს უსწორებს საკუთარ ნაკლოვანებებს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ესსეისტური თვითშემეცნება ძირეულად განსხვავდება იმ თვითშემეცნებისაგან, რომელსაც ქრისტიანულ ლიტერატურაში ვხვდებით, სადაც ავტორი თავის თავს ღმერთთან კავშირში მოიაზრებს.

XVI საუკუნიდან საქართველოში ესსეისტური ჟანრის განსავითარებლად ხელსაყრელი პირობები იქმნება. სწორედ ამ პერიოდში ქართველებში თავი იჩინა კულტურულ-საგანმანათლებლო მოძრაობამ. ამ ხანებში იწერება ფილოსოფიური და პოლიტიკური ტრაქტატები. ესსეისტური ჟანრის მსოფლმხედველობრივ წინამძღვრებს XIX საუკუნის ქართულ მწერლობაში, კერძოდ რომანტიკოსთა შემოქმედებაშიც ხედავენ, რომელთაც თან სდევთ კითხვები ადამიანის რაობისა და დანიშნულების შესახებ. სრულიად კანონზომიერად უღერს XIX საუკუნის ქართულ მწერლობაში ილიას კრიტიციზმი „მოყვარეს პირში უზრახე, მტერს პირს უკანაო“. აქ კარგად არის, გამოკვეთილი ის მსოფლმხედველობრივი

მრწამსი, რომელიც შემდგომ ესსეისტური ჟანრის ერთ-ერთ განმსაზღვრელ თვისებად იქცა.

კიტა აბაშიძისა და არჩილ ჯორჯაძის შემოქმედებამ, მათმა წერილებმა დიდად განაპირობეს ქართველ ესსეისტ ავტორთა, თხზულებების შინაარსი და ფორმა. ქუთაისში, 1911-1913 წლებში გამოდიოდა გაზეთი „იმერეთი“. მკვლევარები თვლიან, რომ ამ გაზეთში გამოქვეყნდა ესსეისტური ჟანრის თხზულება (1911 წელს ქვეყნდება კიტა აბაშიძის ესსე „ეკატერინე გაბაშვილისა“) მცირე მოცულობის სტატიაში დახატულია ეკატერინეს სულიერი სამყარო, წარმოდგენილია მწერალი ქალის პორტრეტი.

XX საუკუნემ ახალი მსოფლხედვა, ახალი იდეალები მოიტანა. ქართულ მწერლობას ახალი ეპოქა უნდა დაეწყო და XIX საუკუნის მდიდარი ლიტერატურული მემკვიდრეობის ღირსეული გამგრძელებელი ყოფილიყო.

XX საუკუნის პირველი ქართული ლიტერატურულ-ესსეისტური ნაწარმოებები კ. გამსახურდიას, ტ. ტაბიძის, გრ. რობაქიძის კალამს ეკუთნის. მათმა გენიამ ადამიანის სულიერი სამყაროს იდუმალი სიღრმეების დახატვა სცადა. აწმყოს პრობლემებს და მომავლის იდეალებს შემოქმედებითი „მეს“ პოზიციიდან მიუღწევენ და ეპოქის დახასიათების თვალსაზრისით საინტერესო მემკვიდრეობა დაგვიტოვეს. მათ შორის აღსანიშნავია გრ. რობაქიძის ესსეისტთა, რომელიც მრავალფეროვნებითა და პრობლემათა მასშტაბურობით გამოირჩევა. მასში აისახა ზოგადსაკაცობრიო პრობლემები, მაგრამ უმთავრესად მწერლის ფიქრი და გონება მის მარად სათაყვანოს – საქართველოს, ქართულ გენს, დასტრიალებდა. ერთ-ერთ უმთავრეს საკითხად მის ესსეისტთაში გამოყოფენ დიდი ადამიანის თემატიკას. მას შექმნილი აქვს შესანიშნავი ესსეები ქართული მწერლობის დიდოსტატებზე, ესსეები - XX საუკუნის დიქტატორებზე.

* * *

ქართულ „ესსეისტ“ გამსახურდიამ სიბრძნე, ინდივიდუალიზმი და ინტელექტუალიზმი შესძინა. მასში შთაბეჭდილებებისა და იდეების თანწყობა სრულიად ახლებური სტილითა და მეთოდით არის წარმოჩენილი. ყოველი მისი ესსე სულიერების დეკლარაციასთან ერთად კონკრეტული იდეების ტაქტიანი შეთავაზებაც არის. მისი ესსეისტური თხზულებანი მდიდარია მრავალმხრივი ინფორმაციითა და ინდივიდუალური ფაქტობრივი ასპექტებით. მისი ესსე იკითხება, როგორც ნოველა, როგორც პოეტური ქმნილება, მხატვრული შედეგრი,

ფერწერული ტილო. ეს კი ხელს არ უშლის მას მეცნიერული წიადსვლებით მკითხველთან ერთად მივიდეს ლოგიკურ დასკვნამდე.

კ. გამსახურდია, როგორც ესსეისტი, ისეთივე დიდოსტატობით იპყრობს მკითხველის გონებას, როგორც ამას „მთვარის მოტაცებასა“ და „დიდოსტატის მარჯვენაში“ აკეთებს.

რატომ არის კითხვადი გამსახურდიას ესსეები? ალბათ, მის არაორდინალურობაში უნდა ვეძიოთ პასუხი ამ კითხვაზე. ის არ ჰგავს დოგმებით ან წესებით განსაზღვრულ და აღიარებულ ესსეებს. მასში წინამორბედთა რაიმე სახის გავლენაც კი არ შეიმჩნევა. კ. გამსახურდიას „ესსეი“ – ახალი სიტყვაა და იგი მუდამ დარჩება ლიტერატურის მკვლევართა ინტერესის ამოუწურავ საგნად.

შინაარსობრივი თვალსაზრისით, კონსტანტინე გამსახურდიას ესსეების კლასიფიკაცია რომ მოვახდინოთ ვნახავთ, რომ თემატურად არ დარჩენილა არცერთი სფერო, რომელსაც ის არ შეხება. მისი ნებისმიერი ესსეს მთავარი გმირი ადამიანია, პიროვნება, რომლის უმთავრესი ღირებულებებია სამშობლოსათვის თავგანწირვა, პროფესიონალიზმი და შემოქმედებითი სამყარო. ყველგან, სადაც კი მწერალი მოგზაურობს საკუთარ სამშობლოს ხედავს, მასზე ფიქრი, ერის სატკივარი და მომავალი აირეკლება ყველა მის ნაწარმოებში.

კ. გამსახურდიას ესსე აგებულია გულწრფელობის პრინციპზე. მისი მთავარი მიზანია, პედანტური სიზუსტით გადმოსცეს სათქმელი. სტრუქტურულად მრავალპლანიანი ესსეც კი ერთ, საერთო მიმართულებას ემყარება და მასში გავლებული უამრავი აზრობრივი პარალელი ოდნავადაც არ უკარგავს ესსეს შინაარსობრივ ინტერესს. პირიქით, გამსახურდიას ესსეს ფორმა, დატვირთვის მიუხედავად მსუბუქ ტონალობებზეა აგებული და გაუნელებელი ინტერესით იკითხება.

მწერალმა 1956-1959 წლებში ორ ტომად გამოსცა წერილების კრებული სახელწოდებით „კრიტიკა“, რომელსაც ქვესათაურად ჰქონდა „ესსეი“. შემდგომში ეს ნაშრომი შევიდა მწერლის თხზულებათა მეექვსე ტომში.

კონსტანტინე გამსახურდია „ესსეის“ პირველი წიგნის ბოლოსიტყვაში წერს: „ესსეი – უპირველესად ცდას ნიშნავს, ესსეის ჟანრი ევროპულ მწერლობაში შემოიღო მონტენმა. დიდი წვლილი შეიტანეს ამ ჟანრის განვითარებაში კარლაილმა, ლორდ სტენჰოურმა, ამერიკელმა ესსეისტმა ვალდო ემერსონმა. კარგი ხნის სურვილი იყო ჩემი ამ ჟანრის ქართულ მეტყველებაში

გადმონერგვა. ავტორის მიზანი მიღწეული იქნება, თუ ეს შრომები განსაზღვრულ წელიწადს შეიტანენ თანამედროვე ქართული კრიტიკული აზროვნების საქმეში.” [18,553]

კ. გამსახურდიამ ესეს თავისებური სახესხვაობა შექმნა. მისმა გენიამ და თვითმყოფადობამ შვა ქართული ესეს. თავის თანამოკალმებთან ერთად, რომლებსაც კონსტანტინე გამსახურდია ესოდენ გულთბილად იხსენიებს თავის ესეებში. მწერალმა უზარმაზარი ენერჯია, კოლოსალური შრომა დახარჯა, რათა ღირსეულად აესახა წარსული და აწმყო თავისი ხალხისა. აესახა ეპოქა დიდი გარდატეხისა, გამოსმაურებოდა იმ მოღენებს, რომლებსაც ესოდენ არსებითი და სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდათ, როგორც ჩვენი ერის ისე მთელი კაცობრიობის ისტორიისთვის. დიდმა განსწავლულობამ და უზრუნველყოფამ შემოქმედებითმა ფანტაზიამ შეაძლებინა მწერალს შესჭიდებოდა ისტორიულ ამოცანებს და ღირსეულად გადაეჭრა ისინი. კ. გამსახურდიას ლიტერატურული წერილებისათვის და ესეებისთვის დამახასიათებელია ერთი თავისებურება. ამა თუ იმ მწერლის ანალიზისას ხაზს უსვამს იმ შტრიხებს, რაც თავად მისი პროფილისთვის არის დამახასიათებელი.

XX საუკუნის 20–30-იანი წლების ლიტერატურულ-კრიტიკულ წერილებში, დიდი კონსტანტინე, ცდილობდა ქართველი მკითხველისთვის გაეცნო ევროპული და ამერიკული მწერლობის გამორჩეული სახეები.

1910-იანი წლებიდან, ბრწყინვალე ესეებით ფართო „რეკლამირებას“ უწევს ევროპული მოდერნის ისეთ პარადიგმებს, როგორცაა ექსპრესიონიზმი თუ ნიცშეს ელინიზმი, ვაგნერის, სტეფან გეორგეს, რილკეს, თომას მანის, ესთეტიზმი.

კონსტანტინე გამსახურდია ანალიტიკოსის სიმძაფრით აღიქვამდა ევროპულ მხატვრულ ცნობიერებაში მიმდინარე პულსაციას, განიცდიდა და ცხოვრობდა ამ გამაოგნებელი ნოვაციებით. მწერლის ესესტური წერილების განხილვისას, თვალსაჩინო ხდება მისი ფილოსოფიურ-ესთეტიკური მრწამსი. ადრეულ კრიტიკულ-ესესისტურ წერილებში იგრძნობა ევროპული მოდერნისტული სკოლების ესთეტიკური პრინციპების ტენდენციები.

მგლოვიარე ვირტუოზი – რაინერ მარია რილკე

XX საუკუნის 20-იან წლებში, კონსტანტინე გამსახურდია, შესანიშნავ ესეებს უძღვნის გერმანული მოდერნისტული პოეზიის თვალსაჩინო წარმომადგენლებს: სტეფან გეორგეს (ჰენრიხ აბელესს - 1868-1933) და მეორე დიდი გერმანელ ლირიკოსს რაინერ მარია რილკეს (1875-1926)

რაინერ მარია რილკე, მეღანქოლიური მეოცნებე, რომლისთვისაც უცხო იყო „სუპერგენიალური ჰეროდდიკის“ ძიება, გერმანულ ლიტერატურაში, ლექსის უბადლო ოსტატად აღიარეს.

სტეფან ცვაიგი რილკეს გარდაცვალების ათი წლის თავზე წერდა: „ჭეშმარიტი პოეტი ჩვენს დროში იშვიათობა გახლავთ, უფრო იშვიათია ალბათ ჭეშმარიტად შემოქმედებითი არსებობა და ვისაც წილად ხვდა ბედნიერება ცხოვრებისა და შემოქმედების ამგვარი ჰარმონიულობა ეხილა ერთ პიროვნებაში თვალსაჩინოდ განხორციელებული – თავის თაობისა და მომდევნო თაობის წინაშეც ვალად ადევს გაისარჯოს ამ ზნეობრივი სასწაულისათვის. არიან პოეტები, რომლებიც ნიღაბს ატარებენ ამქვეყნიური შემოტევებისაგან თავდაცვის მიზნით, ისეთი პოეტებიც არიან, რომელთაც მუშაობაში გართულთ საკუთარი შემოქმედებისათვის შეუფარებიათ თავი. რილკესთვის არაფერი მსგავსი არ მომხდარა. მას გამოკვეთილი უბრალოება, სისადავე ჰქონდა მისი სულის სიმშვიდე – ხელშეუხებლობის აურას ქმნიდა მის ირგვლივ“.[60] რილკეს შემოქმედების შეფასებისას ყველა ერთხმად აღიარებს მის უბრალოებას, სისადავეს. შემოქმედისა და მისი შემოქმედების იდენტურობას.

1929 წელს კონსტანტინე გამსახურდია აქვეყნებს წერილს სათაურით „რაინერ მარია რილკე“. მცირე ესეში გადმოცემულია პოეტისა და მისი ლირიკის ზოგადი დახასიათება. ამ ესეში გამსახურდიას წმინდა ადამიანური გრძნობებისა და ემოციების უნიკალურ „დეკლარაციას“ ვხედავთ.

ესე იწყება რილკეს პორტრეტით: „ქედმოდრეკილი, მეღანქოლიური, მეოცნებე... შავით შემოსილი პოეტი“. რილკეს წარდგენისას გამსახურდია აქცენტს პოეტის თავმდაბლობასა და მოკრძალებაზე აკეთებს. მისი ბუნებისგან შორს იყო თანადროული მწერლების თვითრეკლამა, „სუპერგენიალური ჰეროდდიკის“ ძიება. რილკეს შთამბეჭებლად, გამსახურდია, პოლ ვერლენს ასახელებს. „ვეროპის უახლოეს პოეზიაში რილკე მიჩნეულია, როგორც საგსებით უბადლო ოსტატი ლექსისა“. [18,364]

XX საუკუნის დასაწყისში, რილკეს ფემინისტურ პოეზიას ახალგაზრდობა ეწაფებოდა. გამსახურდიას აზრით, რილკეს ლექსების წიგნი „სიღარიბისა და სიკვდილისათვის“ გამოხატავს „ბიოლოგიურ სიძულვილს ევროპის დიდი ქალაქების კაზემატების მტვრისა და აურზაურის მიმართ“. რილკეს ერთ-ერთ დამსახურებად ავტორი მიიხნევს გერმანული ლექსის ტექნიკის სრულყოფას. მან გერმანულ ლირიკას შეჰმატა „სითბო და ბუნებრიობა“. „სავსებით ინდივიდუალური მეტყველება და იმპრესიონისტული, ოდნავ განყენებული პათეტიზმი მინორული ტონების სიღბოთი შეამსუბუქა“. [18,365]

გამსახურდია ზედმიწევნით კარგად იცნობს გერმანული პოეზიის შედეგებს და მისთვის ევროპული ლექსის აგებულებისა და შინაგანი მუსიკალურობის თავისებურებებზე მსჯელობა ისევე იოლია, როგორც ქართული ლიტერატურის საიდუმლოებებზე წერა. რილკეს მნიშვნელოვან დამსახურებად ავტორს მიხნეული აქვს ფონეტიკურად გაწმენდილი ენა, რასაც ვერ ვიტყვით შილერის ლექსებზე, სადაც „ზემო-გერმანული უხეშობა“ მრავლად არის წარმოდგენილი.

რილკემ, გერმანულ პროზაშიც ახალი გზები გახსნა. პოეტის პატარა ნოველამ, სახელწოდებით „კორნეტის ქრისტოფ რილკეს სიკვდილისა და სიყვარულის ამბავმა“, დასავლეთის უახლეს პროზაში ახალი სიტყვა თქვა.

მწერლის საფუძვლიანი მტკიცებით რილკეს გენიამ თავი იჩინა გერმანული ენის სტიქიონის ვირტუოზულ დამორჩილებაში. მისი სტილისტური შესაძლებლობების ჯადოსნურ წვდომაში, რამაც განაპირობა ის სიძნელე, რაც თავს იჩენს მისი ლექსის თარგმნის პროცესში.

გერმანული ფაშიზმის* ეპოქას ცხადია, აღარ სჭირდებოდა ნაზხმიანი პოეზიის „სირენები“. ასეთ ატმოსფეროში რილკეს ადგილს ვერ ხედავს გამსახურდია და მის შვეიცარიის მიყრუებულ სოფელში გადასვლას ამ მიზეზით ხსნის. „გაეცალა რაინერ მარია რილკე დიდ ცენტრებს. თაყვანისმცემლებმა და მეგობრებმა მუცოტის პატარა კოშკი აუშენეს“. [18,365] ვირტუოზი რილკე თავს ანებნებს ლექსების ბეჭდვას და „ყვავიღნარებს უვლის“.

* აქ ადგილი გვაქვს უნებლიე ანაქრონიზმთან, ხელისუფლების სათავეში ფაშისტები მოვიდნენ 1933წ. ესე კი დაწერილია 1929 წელს)

გამსახურდია იკვლევს რილკეს პოეზიის გერმანული ენის ფარგლებში დარჩენის მიზეზს. უმთავრეს მიზეზად მას მიაჩნია „წმინდა ლირიკა“. მისივე თქმით—„დიდი კატაკლიზმებით დანადმულ საუკუნეში მარტოოდენ წმინდა ლირიკით არც ერთ დიდ პოეტს არ გაუმარჯვნია მსოფლიო მასშტაბით.“ [18,363]

რილკეს პოეტურ ნაკლოვანებად ავტორი „განდგომას“ და „პროტესტს“ უთვლის. „რილკემ გლოვის ძაძა ჩაიცვა და განუდგა კაპიტალისტური ევროპის ურიაშულს“. თუმცა, მისდამი განსაკუთრებული პატივისცემითა და თანაგრძნობით განმსჭვალული, რილკეს შემოქმედების მიმართ საქებარ სიტყვას არ იშურებს და მეოცნებე პოეტზე შთამბეჭდავ „ფერწერულ ტილოს“ ქმნის. „გერმანული ლექსის ტექნიკა რილკემ მიიყვანა ისეთ მიჯნამდის, რომელიც ჯერ არცერთ თანამედროვეს არ გადაულახავს. სტეფან გეორგესა და ჰოფმანსტალისეური პოეტური ინსტრუმენტის სიფაქიზეს, რილკემ, დაურთო მომეტებული სიტყვო და ბუნებრივობა, რილკემ შექმნა საგსებით ინდივიდუალური მეტყველება. გერმანულ პოეზიაში მან შემოიტანა ის უცნაური სიღბო, რომელიც თან ახლავს ავსტრიულ დიალექტს და ფრანგულ ენას.“ [18,365] „ბარაბანის პოეზიის“ (კ.გ.) ხანაში რაინერ მარია რილკე ყვავილნარს უვლიდა და პაწია ვენახის ყურძნის ღვინოს წურავდა. „განდგომილი პოეტი ორფეოსის სონეტებს წერდა“ – ამბობს გამსახურდია და ამით ადამიანურად უთანაგრძნობს მარტოობაში მყოფ გენიოსს. პოლ ვერლენისა და მიქელანჯელოს სონეტების თარგმანში რილკე გრძელ ღამეებს ატარებდა. ერთერთ უკანასკნელ ლექსში წერდა რილკე:

„დაჰგელავს, გრიგალი წარმხოცი ყოვლისა

გრიგალი ტყესა და დროს აფორიაქებს“ [18,365]

რილკეს მოულოდნელი გარდაცვალების გამო, გამსახურდია სამგლოვიარო ეპოლოგით ამთავრებს ესსეს. ამ ეპილოგიდან ნათლად ვხედავთ, თუ რა გულისტკივილს განიცდიდა გამსახურდია „უსახელო კაცივით“ აღსრულებული შემოქმედის გამო. „არც სენსაციის მაძიებელი რეპორტიორები მოსულან. მსოფლიოს უდიდესმა აკადემიებმა უდიდესი და აურჩეველი წევრი დაჰკარგეს. არც თუ მახლობელნი დარჩენია მას ვინმე ამ ქვეყნად; არც არავის დაუტირნია.“[18,367]

ესსე შექმნილია დიდი ერუდიციით და გემოვნებით. მელანქოლიური ტონი, რაც დამახასიათებელია მწერლის სხვა ესსეებისთვისაც, გერმანელ ლირიკოსს პოეზიის იდუმალი საბურველით მოსავს.

„იდუმალების მომღერალი” – სტეფან გეორგე

„იდუმალების მომღერალი” - სტეფან გეორგე, სამწერლობო ასპარეზზე XIX საუკუნის დასასრულს გამოვიდა. იგი წარმომადგენელი იყო დევიზისა: „ხელოვნება ხელოვნებისთვის”. სტეფან გეორგესა და მის თანამოაზრე გერმანულ მოდერნისტთა მხატვრული შემოქმედება, მათი ესთეტიკურ-ფილოსოფიური პრინციპები, ერთგვარი რეაქცია იყო ნატურალისტური მიმდინარეობისა გერმანიაში.

კონსტანტინე გამსახურდიამ, სტეფან გეორგეს ცხოვრებასა და შემოქმედებას მიუძღვნა ესსეისტური ხასიათის გამოკვლევა, რომელიც პირველად დაიბეჭდა 1928 წელს თავისი კრიტიკული წერილებისა და ესსეების კრებულში – „ახალი ევროპა”.

XIX საუკუნის 90-იან წლებში კარლ აუგუსტ კლაინის მიერ დაარსებულ ლიტერატურულ ორგანოში: „ხელოვნების ფურცლები” – გერმანული მოდერნისტული პოეზიის წარმომადგენლები აქვეყნებდნენ თავიანთ ნაწარმოებებს. უნდა შექმნილიყო ახალი სულიერი ხელოვნება, „ხელოვნება ხელოვნებისთვის“. „ხელოვნების ფურცლებზე“ ვკითხულობთ: „ჩვენს გუშინდელ ლიტერატურაში სჭარბობდა საზოგადოებრივი მორალი, ვაღმოსდა, ტენდენცია, ახალი ხელოვნება უნდა იყოს სულიერი ხელოვნება... ლექსი ცნების გამომხატველი როდია, არამედ სულიერი განწყობილებისა”. [18,368]

ნაპრაღი, რომელიც არსებობდა ეპოქასა და პოეტს შორის – გოეტეს მომდევნო თაობათა ხსოვნაში ყველაზე თვალსაჩინოდ ჰაინეს პოეზიაში გამოიხატა. გამსახურდიას მოსაზრებით, ჰაინრის ჰაინე, დანტესავით განიცდიდა თავისი დროის ეპოქას, თუმცა მაინც ვერ შექმნა ორიგინალური სტილი. მისი სტილი იყო უსტილობა და სწორედ ამ დროს, ნატურალისტური ენის „დაბრძოლების წინააღმდეგ” ილაშქრებს ნეორომანტიზმი გერმანულ ლიტერატურაში, რომლის თვალსაჩინო წარმომადგენელი გახლდათ – სტეფან გეორგე.

სტეფან გეორგე წერდა: „ერთ საუკუნეს ერთი ღმერთი ჰყავს და ერთი მისი მახარობელი”. [18,370] კ. გამსახურდიას მოსაზრებით ყოველი დიდი ხელოვანი ახალი ენით მეტყველებდა, ყოველი დიდი პოეტი მუდამ ახალი ენის გენიოსი ყოფილა. სტეფან გეორგეც ახალი ენის მახარობელი იყო გერმანულ ლიტერატურაში: „გერმანულ ენაში ოპიციის დღეებიდან სამი დიდი გარდატეხა

მოხდა; ერთი ლუტერის, მეორე გოეტეს, შემდეგ გეორგეს სტილის სამიჯნოზე”. [18,270]

კ. გამსახურდია სტეფან გეორგეს პოეზიას ირაციონალურს უწოდებს. მისი პოეტური ზრდის პროცესში სამ ელემენტს მიიჩნევს უმთავრესად: „სამმა ელემენტმა ითამაშა უდიდესი როლი ეს იყო: რაინი, ანტიკა, კათოლიციზმი. რაინი, როგორც ბუნება და ლანდშაფტი, ანტიკა, როგორც მსოფლმხედველობა და ესთეტიკა, კათოლიციზმი, როგორც რელიგია და ღმერთმსახურება”. [18,374]

მწერლის მოსაზრებით, რაინის თვალწარმტაცმა ბუნებამ გახადა სტეფან გეორგე „მეგობარი ველ-წაღკოტისა”. სტეფან გეორგეს, მიუხედავად ორთოდოქსური კათოლიციზმისა, წარმართული ანტიკის მემკვიდრედ აღიარებს. „გაღმერთება ხორციელობისა და განსხეულება ღმერთისა ამ ოპტიკის ქვეშ სჭვრეტს იგი, როგორც ანტიკურ ტრაგედიას ისე პლატონური იდეების მოძღვრებას... კათოლიკურია სტეფან გეორგეს ღრმა მისტიციზმი, მისი პათეტიკური სტილი და რიტორობა. ეს წმინდა კათოლიკური სათნოება აღბეჭდა გეორგემ გერმანულ ენაზე”. [18,374]

გეორგე, რომელმაც გერმანულ ენაში დაამკვიდრა „ახალი ტექნიკა და სტილი”, იდეურ ნოვატორად არის ავტორის მიერ მიჩნეული. „გეორგესთვის მწერლობა იდუმალი მღვდელმსახურებაა” – ამბობს გამსახურდია – და პოპულარობის მოსურნე პოეტებისაგან განასხვავებს მისი ადამიანური ცხოვრების ღირსეულ ბიოგრაფიას.

ახალგაზრდა გეორგეს განსხვავებული პოეტური სტილის თაობაზე გამსახურდია გოეთეს ახსენებს. „გოეტე მისთვის უმაღლესი წარმომადგენელი იყო ფორმამშენიერი ენის კულტურისა”. გოეთესთვის ბუნება შემოქმედების მასალა იყო, სტეფან გეორგე კი უფრო შორს გაიჭრა და აღიარა, რომ ბუნება სულისა და კულტურის მტერიაო. სტეფან გეორგესთვის ხელოვნება იყო ფენომენი, ყველა ფენომენზე უფრო მნიშვნელოვანი, „ერთადერთი გამმართლებელი ცხოვრებისა და ადამიანობის მოდემის არსებობის რაობა”. [18,379]

კ. გამსახურდიას მიაჩნია, რომ „ვირტუოზი გეორგე” ახერხებდა მოექცნა სინთეტიური ხაზი ფრანგული სულის ელასტიურობასა და გერმანულ საფუძვლიანობას შორის. პოეტის დამსახურებად თვლის „ფრანგ-გერმანელთა დაუსრულებელ ჯიბრში” შემარიგებელი ტონის შეტანას. გეორგეს ლექსების ანალიზისას განსაკუთრებულ სიფაქიზეს იჩენს. მიაჩნია, რომ გამოთქმის

ბუნდოვანება მის პოეზიაში შაბლონისათვის თავის არიდებით აიხსნება. სტეფან გეორგე ბევრითი ტონების იშვიათი კომბინაციებით ხიბლავს: „მე არ მეგულება მეორე ევროპელი მწერალი, რომელიც უფრო ძნელად გასაგები იყოს, ვიდრე გეორგე“. [18,380] სიმბოლური შიფრით დაწერილი მისი წიგნი „ვარსკვლავი კავშირისა“ ფართო აუდიტორიისათვის ძნელად გასაგებია. თუმცა, გეორგეს გენიალურობას ეს ოდნავადაც არ ჩრდილავს.

გეორგე გასაოცარი დაკვირვებით ხმარობს ყოველ ხმოვანს. კ. გამსახურდია ხაზს უსვამს იმ ფაქტორს, რომ გეორგე მკაცრი მათემატიკური სიზუსტით აკავშირებს ალიტერაციას, ასონანსებსა და ბოლორითმებს. „გამოზომილია ყოველი დეტალი, ყოველი ხმოვანება, ყოველი ასო შეწყობილი, შეთანხმებულია, როგორც საუცხოო მოზაიკის ფერადი ქვები“. გამსახურდია გამოყოფს გეორგეს ინტიმური სტილის მეტყველებას, რომელსაც არაფერი აქვს საერთო ყალბ პათეტიზმთან. ამასთან, დასაშვებად თვლის ლექსში მცირე დოზით ერთგვარი უტემპერამენტობის არსებობასაც.

გამსახურდია სიღრმისეულად წვდება გეორგეს ლირიკის სამყაროს და დაასკვნის: „ფენომენ ბუნებას უნდა დაუპირისპირდეს ფენომენი-ხელოვნება.“ აქ მწერალი პირველად გამოიყენებს ტერმინს „ხელოვნებისმიერი პოეზია“. მისივე თქმით, ამ პოეზიის წარმომადგენლები იყვნენ პოეტი ესთეტიკოსი ოსკარ უაილდი, ბოდლერი, მაღარმე...

სტეფან გეორგესა და ნოვალისის პოეზიაზე მსჯელობისას აღნიშნავს, რომ რომანტიკოსი ნოვალისის მსოფლიო ჭმუნვა ჰაეროვანია, გეორგეს რომანტიული მისტიკა კი – სასოწარკვეთილი, ნოვალისის ცისფერი ყვავილი გულისხმობს გათენებას, გეორგეს შავი ყვავილი გლოვანა ამ გაუხარელი ყოფისა, შავი ყვავილი ნირვანაა.

სტეფან გეორგეს შეგნებული ჰქონდა წინასწარმეტყველური მისია „ადამიანობის მოდგმის ცხოვრებაში“. მას ჰქონდა მსოფლიო ტრაგიზმის შეგნება, მისი შემოქმედება ცხადყოფს, რომ ღრმად მისტიკური პოეტი სრულიად თვითმყოფადი იყო. გამსახურდიას მიაჩნია, რომ სტეფან გეორგე „მისანი და ნათელმხილველია“. გეორგეს სიტყვებით: „უნდა დავიბრუნოთ განშორებული ღმერთი და ყოველი ადამიანი ღმერთს უნდა ეხიაროს.“ როგორც ეს ხილული ქვეყანა „დიდი ღმერთის სახელოსნოა. ისევე ადამიანის შემოქმედება იგივე ღმერთისპირის ჩენა უნდა იყოს.“ [18,381] ამიტომ შემოქმედება სტეფან გეორგეს ესმოდა, როგორც „ღმერთსახიერი ყოფნა“. სტეფან გეორგეს გაცნობიერებული

ჰქონდა პოეტის მისტიკური მისია: „ნაპერწყალი ვარ მე წმინდა ცეცხლის და წმინდა ხმისა გამოძახილი“.[29]

კ. გამსახურდია განიხილავს რა გერმანელი პოეტის კრებულს – „წელიწადი სულისა“ და „მინანქრისებურ ხაზებსა და შტრიხებს შორის“ – პოეტის მელონქოლიურ სულს აღმოაჩენს. პოეტის თვალს ელანდება მხოლოდ სიშივიდე და სინატიფე.

სტეფან გეორგესთვის კულტურა და ადამიანური ფანტაზია, უფრო დიდი მისტერიის შემცველი ხდება, ვიდრე ქაოტური მასალა სტრიქონებისა, იღუმალ ძალთაგან შემდგარი. გეორგეს ლექსებში თითქოს სრულდება: „ხელოვნებისმიერი პოეზია:

„ჩემს ნაზ ოცნებებს ერიდება ფრთებისა გაშლის

და ჩემ ნაზ სულში ცეცხლი ღვივის და ცეცხლი სტირის“ [18,379]

„ჯერ ყოველივე გრძნობა ყოველივე ფსიქოლოგიური აფექტი უნდა გაცხრილულ იქნას, მას უნდა გააცალო ყოველი მიწიერი სიმძიმე! როდესაც იგი გაშიშვლებული გართმული, განსახიერებელი იქნება ხელოვნების მიერ, მხოლოდ მაშინ ეძლევა სიტყვას გრძნობა“– წერდა სტეფან გეორგე. [29]

სტეფან გეორგეს ფენომენი ბოლომდე მაინც ამოუცნობი დარჩა. მისი პოეტური ენა კი უჩვეულო, მისტიური და მაღალმხატვრული ოსტატობის ნიმუშად რჩება ჩვენს თანამედროვეობაში.

„მარადიული სულის მეშვიდე ბეჭედი“

(ანატოლ ფრანსი)

ანატოლ ფრანსის პორტრეტი, კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებაში ყველაზე იღუმალი და სევდიანი შტრიხებით არის შექმნილი.

1924 წელს ფრანსუა ტიბოს (ანატოლ ფრანსს) სამუდამოდ გამოეთხოვა სისხლისაგან დაცლილი ევროპა – პარიზი. „ერი რომელიც ჰსხდა ბნელსა იხილა ნათელი დიდ. ანატოლ ფრანსი იყო სინათლის ჩქერი, რომელიც თვალუწვდენელი ეთერისაკენ აიჭრა“ [18,8]

1924 წელს, კონსტანტინე გამსახურდია უდიდესი ფრანგი პოეტის ანატოლ ფრანსის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით აქვეყნებს ესსეს სახელწოდებით „ანატოლ ფრანს“.

„რენესანსის ეპოქის” ამ უდიდესი მწერლის, პოეტის, ნოველისტის, რომანისტის, ისტორიკოსის ცხოვრება და მოღვაწეობა კონსტანტინეს განსაკუთრებულ ემოციას და ფიქრს აღუძრავს. ესე, ანატოლ ფრანსის ოჯახური პორტრეტისა და ბავშვობის აღწერით იწყება. მდინარე სენის ნაპირებზე დაბადებული პოეტი, ღრმა სიბერეში გარდაცვალებისას ერთადერთ სიტყვას წარმოთქვამს – „დედა”. ამ შესავლით გამსახურდია წარმოგვიდგენს უნახესი სულიერებისა და გენიალური პოეტური მუხის დიდ ევროპელს.

„3 ოქტომბერს ღამის 11:25 წუთზე ანატოლ ფრანსმა წამოიძახა უკანასკნელად ის მაგიური სიტყვა, რომელიც ენის ადგმის უმაღლეს პირზე აკერია დიდსა და პატარას: „ დედა”, შემდეგ მისი ხმა მოსწყდა ამ ქვეყანას.” [18,7]

ანატოლ ფრანსის პორტრეტის შესაქმნელად გამსახურდია მარტივ მეთოდს მიმართავს. პოეტის ბავშვობის ერთი ბანალური ეპიზოდით მისი სულიერი სამყაროს მთავარ ფაქტორზე მიგვანიშნებს: „13 წლის ბავშვი ხედავს თავის ამხანაგს, უბირს, ქუჩის მაწანწალას პერანგი არ აცვია. იგი დაუფიქრებლად მოპარავს დედას საკუთარ პერანგს და ფანჯრიდან გადაუგდებს ჩუმად”. [18,22]

ფრანსის ცხოვრების მთავარ მახასიათებლად, გამსახურდიას, პლასტიური მშვენიერების სიყვარული, ბერძნულ-წარმართული ესთეტიკა, პოეტური გული, მოყვასის უანგარო სიყვარული მოაქვს. ავტორს მიაჩნია, რომ ფრანსის წარმართული პოეზიისა და დიდი ჰუმანიზმის ფუძე სწორედ აქ იკვეთება. კ. გამსახურდია ძალაზე დამყარებულ უფლებებზე საუბრობს „საოცარია ევროპა! გიგანტური ინდუსტრია სულის უზომო მექანიზაცია. კაპიტალიზმის მრავალმილიონიანი მონები. დიდი პოლიტიკის არაკაცთმოყვარე, ხანდახან ბარბაროსობამდის მისული პრინციპები”. [18,22] ევროპის ასეთ მუქ ფერებში წარმოჩენის მეთოდით გამსახურდია გვამცნობს, რომ სწორედ ამ ფონზე იზრდება ხშირად ისეთი „კაცთმოყვარეობის, სინათლის, სიმართლის, სიყვარულის მოციქულები, როგორც იყო გოეტე, რომელ როლანი, ან ანატოლ ფრანსი”.

ფრანსუა ტიობოს პიროვნებას და მის ადგილს საფრანგეთის ისტორიაში კლემენსოს გვერდით განიხილავს. ჟორჯ ბენჟამენ კლემენსო (1844-1924) ფრანგი პოლიტიკოსი და საზოგადო მოღვაწე, ანატოლ ფრანსის თანამედროვე და ვერსალის ზავის მონაწილე იყო. ადამიანი, რომელიც ახალ ფურცელს ჰქმნიდა მსოფლიო პოლიტიკის რუკაზე. იდეები თავისთავად არაფერს ნიშნავს და საქმე

იდევბი კი არა არის – აცხადებს კ. გამსახურდია –უმთავრესი ამ იდეების გამოყენებაა. „მაგალითად ანატოლ ფრანსი და კლემანსო კმარა.“ ორივეს „შტანდარტზე“ ეწერა ის დიდი კაცთმოყვარე ლოზუნგი, რომელიც საფრანგეთის ერმა შექმნა რევოლუციის დროს: თავისუფლება, ძმობა, ერთობა. „მაგრამ აქ განსხვავება იყო იდეების გამტარებელთა შორის, გარდა ამისა ანატოლ ფრანსი პოეზიის მაღალ კათედრაზე იდგა, კლემანსო – სახელმწიფო პიედესტალზე, საფრანგეთის მოხუცი მეფისტოფელი“[18,23]

1919 წლის ვერსალის ზავთან დაკავშირებით კ. გამსახურდია მცირე მინიშნებას აკეთებს „მოხუცი მეფისტოფელის სიტყვების“ გამო: „ეს არ კმარა გერმანიამ კიდევ 20 მილიონი სული უნდა დაჰკარგოს“ [18,24] მწერალი განმარტავს, რომ კლემანსო ზავს ხელს აწერდა და ბლოკადას უწყობდა გერმანიის ბავშვებს და იმ დროს ელოდა, როცა მისი უგანათლებულესი მეზობელი 20 მილიონ ადამიანს დაჰკარგავდა„ასე გახუნდება ყოველი მაღალი იდეა, როცა იგი სახაზინო გახდება, როცა მას დაქირავებული ხელებით „მოიყვანენ სისრულეში“[18,10]

ანატოლ ფრანსი კი პირველი მსოფლიო ომის დროს, მეორე დიდ ფარნგ მოაზროვნესთან, ფაციფისტურ მოძრაობის აქტიურ წევრთან, რომენ როლანთან ერთად წერდა: „ჩვენ მწერლები თავისუფლების მქადაგებლები ვართ, არც თუ რომელიმე მთავრობის მოჯამაგირენი“. [18,24]ასე ესმოდა კ. გამსახურდიასაც, მწერლისა და პოეტის წმინდა მოწოდება.

კლემანსოს თანამედროვე ანატოლ ფრანსს, გამსახურდია, ნაციონალური ლოზუნგის თანაავტორად ასახელებს, ეს ის ლოზუნგია, რომელიც საფრანგეთის რევოლუციის დროს საყოველთაოდ გახდა ცნობილი. მწერალი, ფრანსს ქართოველ „კალანდის მეკელეს“ ადარებს, რომელიც ამ ლოზუნგით დადიოდა ევროპაში და ხალხს ანუგეშებდა. მიუხედავად იმისა, რომ კლემანსო და ფრანსი ერთი თაობის წარმომადგენლები იყვნენ, გამსახურდიას აზრით, „ანატოლ ფრანსი პოეზიის მაღალ კათედრაზე იდგა, კლემანსო – სახელმწიფოს პიედესტალზე. ერთს ზეთისხილის შტო და ჰარფა ეჭირა ხელში, მეორეს – ამოწვდილი მახვილი და ვერსალის საზავო ხელშეკრულება“.[18,25]

მწერალი, თავდაპირველად ანატოლ ფრანსის ადამიანურ პორტრეტს კმნის, რომ შემდეგ თვალნათლივ დაგვანახოს გენიალური შემოქმედის თვალუწვდენელი სიმაღლეები. „საფრანგეთის მარადიული სულის მეშვიდე ბეჭედი“, როგორც მას გამსახურდია უწოდებს, „დოსტოევსკის ამქრიდან არის“.

მისი თქმით, გრაციოზული, სადა, გამჭვირვალე, ელასტიური, ტკბილმოუბარი ფრანსი „დიდი პოეტია და დიდი ფილოსოფოსი“.

ფრანგულ აზროვნებაში ანტოლი ფრანსი ცნობილი იყო, როგორც უდიდესი კრიტიკოსი; „იგი კრიჭაში უდგას ოფიცოზის პოლიტიკანობას, ფანატიზმს“. ფრანსი თავისი დამახასიათებელი ირონიით დოგმატურ მეცნიერებათა „მარადიულ ჭეშმარიტებებს“ ეხმიანებოდა.

კონსტანტინე გამსახურდია უკანასკნელი საუკუნეების დიდი ევროპელებისაგან გამოაცალკევებს ფრანსს და მას „ნამდვილ ტემპერამენტიან ფრანგს“ უწოდებს. მის სტილს იგი ადარებს პლატონის „ღვთაებრივი დიალოგების“ სისადავეს. უნდა აღინიშნოს, რომ გამსახურდიასთვის, როგორც უდიდესი მოაზროვნისთვის ნიშანდობლივია სისადავისადმი მისეული დამოკიდებულება. „სადა“ გამსახურდიას ცნებით გენიალურობის ტოლფასია. უბრალოების გენიალურობა, უნივერსალიზმი გამსახურდიას ესხეებში გამოკვეთილი თავისებურებაა, რომელსაც მწერლის ჯადოსნური კალამი არაერთხელ ეხება.

ფრანსის შემოქმედების შეგრძნება, ავტორის აზრით, მხოლოდ თარგმანებით, სრულიად შეუძლებელია. „ეთეროვანი მსუბუქი ენა, გამოთქმის მუსიკალურობა“, ამ ეპითეტებით გვაცნობს ავტორი ფრანსის ხელწერას და სტილს. ხატოვანი შედარებისთვის მოყვანილია ფრანსის პოემა „კორინთის ქორწილები“. სადაც მიწიერი და ღვთაებრივი სიყვარულის ბრძოლაა.

ანატოლ ფრანსის პროზა და ზღაპრები შემომქმედის, როგორც ერუდიტის ასპარეზია. მის ნაწარმოებებში ნათლად ჩანს, თუ როგორ ისჯება ხშირად კეთილშობილი განზრახვა სახელმწიფოს მოუხეშავი, ტლანქი კანონებისაგან. „კანონი უცოდინართათვის იწერება და არა კანონის მცოდნე დამნაშავეთათვის“- განმარტავს მწერალი.

გამსახურდიას აზრით, ანატოლ ფრანსის შემოქმედება ისევე, როგორც ცხოვრება განუყოფლად არის დაკავშირებული კეთილისა და ბოროტის ძიებასთან. მარადიულ კითხვაზე „რა არის კეთილი?“ – ფრანსის პასუხი ორიგინალურია: „კეთილი, ბუნების შინაგანი ძახილისათვის წინააღმდეგობის გაწევაა და სხვა არაფერი.“ კითხვაზე – „რა არის კარგი?“ – პასუხი აქაც მარტივია – „კარგი მშვენიერია და კეთილი“. აქვე ავტორი განმარტავს, რომ ხშირად რაც პიროვნებისთვის კარგია და მშვენიერი, საზოგადოებრივი, სახელმწიფოებრივი თვალსაზრისით ცუდია. ამ შემთხვევაში სოკრატესა და

ანატოლ ფრანსისებური განმარტება კარგისა და ავისა გამსახურდიას მინიშნებით, „გზაჯვარედინზე ეყრებიან სახაზინო სამართალსა და მართლსაჯულებას“. [18,26]

ესსეს მომდევნო ნაწილი, ფრანსის რომანს „სილვესტერ ბონარის დანაშაულს“ ეძღვნება. გამსახურდია თვლის, რომ ეს რომანი „უმშვენიერესი დაფნაა ფრანსის დიდების გვირგვინში“. ავტორის აზრით, სილვესტერ ბონარი იგივე ფრანსია, ერუდიტი, ბრძენი. იგი სინთეზია თავისი საუკუნის ინტელიგენტური სიქველისა, სიმჭევრისა და ესთეტიზმისა. ავტობიოგრაფიულ რომანში გამსახურდია გამოყოფს ანატოლ ფრანსის ჰარმონიულ სტილსა და წერის მანერას. „იგი არ დასცინის ადამიანებს, იგი ტკბილად იღიმება ადამიანური კომედიის გამო“. მას უილიამ შექსპირს ადარებს და მიიჩნევს, რომ შექსპირივით ისიც გულდაწვევტილი ეუბნება ფილოსოფოსებს: „ცასა და სამყაროს შორის ბევრია ისეთი საიდუმლო, რაც თქვენს ფილოსოფიას არასოდეს დასიზმრებიაო“. [18,27]

ნაზი, ფრანგულ-ბერძნული თავაზიანობის მიუხედავად, ანატოლ ფრანსს, გამსახურდია, უფრო „მოქადაგე“ მწერლად მიიჩნევს. როგორც მქადაგებელს მას ფრიდრიხ ნიცშეს და დოსტოევსკის ადარებს.

გამსახურდიამ, ესსეში შეიტანა პორტრეტულ-ფერწერული შტრიხები. ეს მეთოდი იმდენად საილუსტრაციო ხასიათისაა, რომ მკითხველი იღებს დასურათხატებულ შემოქმედებით ტილოს. ანატოლ ფრანსი, როგორც ძველი ბერძენი, ქრისტიანობის მტერი იყო. ამავე დროს, იგი პავლე მოციქულია, განმარტავს მწერალი, რომელსაც ჰაგიოგრაფიაში უდგას ცალი ფეხი. (როგორც ცნობილია მან „ჟანა დ'არკის" ისტორია დაწერა.) იდუმალი, ორსულოვანი, იტენეული ბუნების ანატოლ ფრანსი „ამბოხებული ანგელოზია და ამ ქვეყნად მარადმგლოვიარე სულის მატარებელი“.

კ. გამსახურდიას აზრით, ფრანსი რომელიმე განსაზღვრული მიმართულების წარმომადგენელი არ არის, „ყოველი დიდი მწერალი იმდენ მასალას იძლევა, რომ ყოველი აზროვნების წარმომადგენელი მასში თავის მოაზრეს ხედავს“.

წერილის მომდევნო ნაწილში ავტორი პარიზის ქუჩებში ფრანსთან შეხვედრას აღწერს: „მაჩვენეს ბავშვის სახიანი მოხუცი, დაკეცილი ქოლგა ეჭირა ხელში და კისერზე იისფერი შალი ჰქონდა შემოხვეული“. ეს მეთოდიც

გამსახურდიას ესეისტიკაში ტრადიციულია. პორტრეტული ხატის შექმნისას სადა მხატვრულ საშუალებებს იყენებს.

ევროპელ დიდ მწერალთა შორის ფრანსი ყველაზე მეტად დიდ სიმპატიას საფრანგეთის რევოლუციის მიმართ იჩენდა. ესეში მოთხოვნილია, თუ როგორი აღფრთოვანებული იყო ჰაინრიხ ჰაინე ამ რევოლუციით და გოეთემ როგორ გულგრილად მიიღო ეს ინფორმაცია. ფრანსი კი ღრმა სიბერემდე რადიკალური პოლიტიკის მიმდევარი იყო. „სოციალისტი ფრანსი პესიმისტურად შესცქერის ისტორიას” – ამბობს გამსახურდია. ამ ისტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილი ანატოლ ფრანსი, რომელიც ასე დაუვიწყარი ესთეტიური სახით წარმოაჩინა მწერალმა, „საფრანგეთის შუაგულიდან ეთერისაკენ ავარდა და მშობელ ელემენტს შეუერთდა”.

ესეე ორიგინალური დასასრულით გვამახსოვრებს თავს: „არც ანატოლ ფრანსის სიკვდილია დასაჯერებელი”. [18.28]

თომას მანნ

ანატოლ ფრანსის დიდმნიშვნელოვან ფიგურას, გამსახურდიას, აზრით დაუპირისპირდა გერმანული სიტყვაკაზმული ხელოვნების თვალსაჩინო წარმომადგენელი თომას მანნი. იგი ევროპაში გამოჩნდა არა მარტო თავისი დიდოსტატური ტექნიკით, არამედ დიდი ერუდიციით, პოლიტიკური მნიშვნელობით.

კონსტანტინე გამსახურდია 1948 წელს გამოქვეყნებულ ესეში „თომას მანნ” ვრცელ ანალიზს უკეთებს მწერლის შემოქმედებით და სახელმწიფოებრივ მოღვაწეობას. თავისი ორიგინალური ხელწერით უდიდესი მსოფლიო მოაზროვნის დაუვიწყარ სახეს გვიცოცხლებს. თომას მანს კ. გამსახურდია ჯერ კიდევ გერმანიაში მოღვაწეობის დროს ეცნობა.

ესეში დეტალურად განიხილავს თომას მანის ბიოგრაფიის იმ ეტაპებს, რომელმაც იგი სამწერლო ასპარეზამდე მიიყვანა. ესეეს ავტორი კვლევის მეთოდს მიმართავს და ანალიტიკური ძიების შედეგად დაასკვნის, რომ შემოქმედის იდუმალი ლაბირინთების ამბავი, ღრმა დაკვირვებას საჭიროებს. არსებითად არც ფსიქოლოგებმა, არც ლიტერატურის კრიტიკოსებმა არ იციან დანამდვილებით, რა შინაგანი საიდუმლო ინახება შემოქმედის გონებაში. ამის საილუსტრაციოდ თომას მანის პიროვნება მოჰყავს: „თომას მანი იმ ხელოვანთაგანია, რომელნიც დიდსა და ნაყოფიერ შემოქმედებასთან ერთად

თვითდაკვირვებას აწარმოებენ, როგორც საკუთარი ლაბორატორიიდან ისე სხვათა პრაქტიკის შესწავლის შედეგად გვიზიარებენ აზრს და გვაწვდიან ახალსა და ახალ იდეებს მომავალ თაობათა საგულისხმოდ. ასეთნი იყვნენ დავინჩი, გოეტე, ბალზაკი, ფლობერი, და ანატოლ ფრანსი.” [18,152]

გამსახურდია ესეში, საუბრობს „ტომას მანის თეორიაზე“. მანის თეორიით, შემომქმედი „მხოლოდ დემონურობასთან წილნაყარია“, ხელოვანი არამც თუ რჩეულია, არამედ ამ ცხოვრებისაგან განდევნილიცაა: „ჩვენ მარტოხელანი ვართ, განმარტოებულნი, მეოცნებენი და ცხოვრებაში წილდაკარგულნი” – წერდა მანი.[18,153]

კ. გამსახურდიას მოსაზრებით ჭეშმარიტი ხელოვნებისკენ მიმავალი გზა რთულია და მას ერთი სიცოცხლე არ ჰყოფნის. უარც ერთი მწერალი დიდი არ გამხდარა არასდროს, თუ მას დიდი ინტელექტისმიერი მეტამორფოზების გზები არ აქვს გავლილი”. [18,156] ეს გზა გაიარა მანმა და ამ გზაზე გენიალური მოაზროვნების, ნიცშესა და შოპენჰაუერის, ზეგავლენის ქვეშ მოექცა.

ტომას მანის რომანებისა და ნოველების გმირებში გამსახურდია ხედავს რიჰარდ ვაგნერის მუსიკისა და შოპენჰაუერის ფილოსოფიის ტრაგიზმს. კონსტანტინე დაასკვნის, რომ მანისათვის შთაგონების წყაროდ იქცა ნიცშეს „ტრაგედის წარმოშობა მუსიკის სულიდან“. მისი გმირების მთელი გაღერვა ამ ნიშნით არიან გაერთიანებულნი. მწერლის შეფასებით დეკადანსის დამღა ეტყობა მანის ნაწარმოებს „სიკვდილი ვენეციაში“. რენესანსის ეპოქის დრამას „ფიორენცას“ ავტორის ესთეტიურ კრეოდ აღიარებს.

ტომას მანის გმირები წილდაკარგულნი არიან – აღნიშნავს მწერალი – ბედისაგან მუხთლად განწირულნი, სასოწარკვეთილნი და სვეგამწარებულნი, „სიკვდილს ისინი სთვლიან როგორც ყოფნის მიერ განმზადილ წამებისაგან განმათავისუფლებელს,” [18,157] რიჰარდ ვაგნერის მუსიკა და შოპენჰაუერის ფილოსოფიის ტრაგიზმი საცნაური ხდება ტომას მანის გმირების ხასიათში.

კონსტანტინე გამსახურდია, ესეში საფუძვლიანად აანალიზებს ევროპის ლიტერატურათა განვითარებას. ქართველი მწერლის დაკვირვებით, კარდინალური ცვლილება განიცადა პოეტისა და მწერლის ტიპმა. „შუა საუკუნეთა პოეტკაცი ამოდმომღერალი სუბიექტი იყო, იგი ფეოდალების, მეფეების ნასუფრალით იკვებებოდა” [18,151] მისივე თქმით იმ დროის მწერლები სახელმწიფო ცხოვრებაში ნაკლებად ერეოდნენ. მათ არავითარი სოციალური ფუნქცია არ ჰქონდათ. გამსახურდია ასეთი კატეგორიის მოღვაწეებს „კარის

პოეტებად” მოიხსენიებს. XVIII-XIX საუკუნეებში ვოლტერი, გოეთე, ჰიუგო და XX საუკუნეში ანატოლ ფრანსი უკვე ისეთი გავლენიანი პიროვნებები იყვნენ, რომელთაც მეფეები, პრეზიდენტები და პარლამენტარები უწევდნენ ანგარიშს.

ესეში საუბარია 1914 წლის თომას მანის წერილის, „ომის დროინდელი ფიქრების“, შესახებ. განხილულია შრომა, „აპოლიტიკოსის შენიშვნები“, სადაც თომას მანი ვნებიან პოლემისტად და დიდი მაშტაბის პუბლიცისტად მოგვევლინა.

გამსახურდია აკრიტიკებს მანისეულ განმარტებას კულტურის შესახებ და მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ ცივილიზაცია ანტიურ ხალხებში მარტო ჩინელებს გააჩნდათ. აქ ვხვდებით კონსტანტინესეულ განმარტებას ცივილიზაციაზე: „საერთოდ ცივილიზაცია უფრო სახელმწიფო კეთილმოწყობის, გარეგანი ცხოვრების ამბავია. მსოფლიო ისტორიის რამდენიმე ათასეული წლების მანძილზე არც ერთ ერს არ შეძლებია დიდი კულტირული აღორძინების მწვერვალამდის მიღწევა, უკეთუ მას ცივილიზაცია არ გააჩნდა და უმთავრესი სახელმწიფო” [18.161]

გამსახურდიას აზრით, თავის ჰიპოთეზებში თომას მანიმ ორმაგი მარცხი განიცადა. „ცხოვრებამ არ გაამართლა მისი თეორიები“. „ხელოვანის ხელში თეორია ერთგვარი ორღესული მახვილია, რომელზედაც იგი თავათ შეიჭრის ხოლმე ხელს, რადგან თეორია და პრაქტიკა ეთიშებიან ხანდახან ურთიერთს“. [18.165]

გამსახურდიას ობიექტური და კვალიფიციური შეფასებები მის ესეისტიკაში თვალნათლივ მოსჩანს. იგი, არასოდეს ეყრდნობა მხოლოდ ე.წ. „მეტრების“ მოსაზრებებს და შეხედულებებს. მისი კალამი მუდმივად ობიექტურობაზეა ორიენტირებული. ამ მიმართულების უტყუარი დადასტურებაა ესე „თომას მანნი“. ესე, უამრავ საინტერესო დებულებებს შეიცავს, სადაც საცნაური ხდება გერმანელი მოაზროვნისა და უდიდესი ქართველი რომანისტის ესთეტიკური იდეალები და მსოფლგანცდა.

მანჰეტენის შვილი - უოლტ უიტმენი

მანჰეტენის შვილის, უოლტ უიტმენის სახელი უცხო იყო XX საუკუნის 10-20-იანი წლების ქართული ლიტერატურული წრეებისათვის. 1914-1918 წლების

შემდეგ მსოფლიო გლოვით დაღლილ კაცობრიობას „ჯანსაღი სული და ჰანგი სჭირდებოდა“. სისხლისაგან დაცლილი ევროპის პესიმიზმი, რადიკალურად განსხვავებული ოპტიმისტური სულით უნდა დაძლეულიყო.

კონსტანტინე გამსახურდია, 1926 წელს, თარგმნის უოლტ უიტმენის ლექსებს და სწორედ ამ პოლიტიკური ფაქტორებიდან გამომდინარე ხსნის იმ ინტერესს, რომელიც დასავლეთ ევროპამ, ამ სკანდალური პოეტის მიმართ გამოიჩინა.

ბ-ნ კონსტანტინემ თავისი ნიჭის წყალობით დეთაებრივად ააუღერა „ამერიკული ლექსი“ ქართულ ენაზე. უიტმენის პოეზიიდან თარგმნა ის ლექსები, რომელნიც მონათესავე აღმოჩნდა მისი პოეტური სულისა და მხატვრული სამყაროსთვის.

უიტმენის გამსახურდიასეული თარგმანი, ჩვენს თანამედროვეობაშიც კი, ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობას წარმოადგენს.

ქართველი მკითხველი ამერიკელ მწერალს 1921 წელს ვახტანგ კოტეტიშვილის თარგმანით ეცნობა. მწერალი უოლტ უიტმენს „მომავლის პოეტს“ და „სიყვარულის მოციქულს“ უწოდებს. ეს პირველი დუელი იყო – განმარტავს მწერალი – „ქვეყანასა და პიროვნებას შორის, რომელიც სიკვდილით კი არა, სიყვარულით უნდა დამთავრებულიყო“

ვ. კოტეტიშვილის აზრით, უიტმენის პოეზია უფრო მომავალს ეკუთვნოდა. „იქ, სადაც შორს ანათებდა მისი ბიბლიური შუბლი“. თარგმანს დართული ჰქონდა წინასიტყვაობა, სადაც განხილული იყო ამერიკელი პოეტის რამდენიმე ლექსი:

„მას, როგორც სიყვარულის მოციქულს, სილამაზე ყველგან ეჩვენება, უიტმენი უფრო მეტად მომავალს ეკუთვნის, ვიდრე აწმყოს. უიტმენის სიყვარული ძნელია, უფრო ძნელია მისი სიძულვილი.“[41.120]

უიტმენის პოეზიის პირველი თარგმანებით ქართულ ლიტერატურაში გაჩნდა პირველი მცდელობა შეეფასებინათ უიტმენის „მომავლის პოეზია“. კოტეტიშვილმა ქართულ ლიტერატურულ წრეებს წარუდგინა საინტერესო, განსხვავებულად მოაზროვნე, ამბიციური, თავდაჯერებული, თავზეხელაღებული ამერიკელი პოეტი. მან სწორად განსჭვრიტა უიტმენის მომავალი. იგი თანამედროვე სამყარომ მიიღო და აღიქვა.

„მე ვარ ღვთაება! – წერდა უიტმენი – როგორც შიგნით, ისე გარეთაც, ყველა წმინდაა რასაც კი მე მივეკარები” – ასეთი სკანდალური სტრიქონებით დაიპყრო უოლტ უიტმენმა ევროპა და შემდეგ მთელი მსოფლიო.

“**Blade of grass**” (ბალახის ფოთლები) უიტმენის, ლექსების კრებული – 1855 წელს მოვევლინა ამერიკას და სწორედ აქედან დაიწყო წიგნის სკანდალური ისტორია.

1926 წელს, კონსტანტინე გამსახურდია, თარგმნის უოლტ უიტმენის ლექსებს. ამერიკის შვილს „ახალი რასის მქადაგებელსა და მოულოდნელობის პოეტს” უწოდებს.

და მაინც, ვინ იყო უოლტ უიტმენი და რატომ დაინტერესდა კონსტანტინე გამსახურდია ამ „თავზე ხელაღებული ამერიკელით”?

უოლტ უიტმენის პოეზიის ესთეტიკით შთაგონებულმა ქართველმა მწერალმა დაწერა ესეე „ვოლტ უიტმან,” რომლითაც „დემოკრატიული სახელმწიფოს მიერ შობილი „თავისუფალი ადამიანის” სულიერება გაგვაცნო. 35 წლის ბრუკლინელი ასოთამწეობის უიტმენის სახით დაგვანახა XX საუკუნის ამერიკული ნოვატორული პოეზიის ესთეტიკა. უიტმენი ქმნიდა ნაციონალურ პოეზიას, რომელიც ევროპული მიმბაძველობისაგან იყო თავისუფალი.

ამერიკელი ნოვატორის ესთეტიკა და მისი იდეალი – ძლიერი რასის ადამიანი – გამსახურდიას მსოფლმხედვეობას ეხმიანებოდა. XX საუკუნის 20-30 წლების საქართველოში, დემოკრატიის, „თავზეხელაღებული შვილის” იდეებმა აქტუალობა შეიძინა.

უოლტ უიტმენი – რიგითი ბრუკლინელი ამერიკელი – ანტიალკოჰოლურ რომანს, სასტუმროს ბინძურ ნომრებში წერდა. პირველი ლიტერატურული ცდა – კრახით დამთავრდა. იგი არც ელოდა იმ დიდებას, რომელიც XX საუკუნემ მოუტანა. უიტმენი უეცრად მოექცა მსოფლიოს ინტელექტუალური სამყაროს ყურადღების ცენტრში.

უიტმენი, პირველად ვაღდო რაჰ ემერსონმა - XIX საუკუნის ცნობილმა ფილოსოფოსმა აღიარა. ეს მოხდა მაშინ, როცა უიტმენის „ბალახის ფოთლებს” უცენზურო სიტყვებით ლანძღავდნენ. წიგნებს უკან უბრუნებდნენ და მოითხოვდნენ, რომ მისი ლექსები კოცონზე დაეწვათ.

XX საუკუნის დასაწყისში უიტმენი რუსულად პირველად კონსტანტინ ბალმონტმა თარგმნა. იმპერიის ცენზურამ ტირაჟი გაანადგურა. კორნეი ჩუკოვსკის „ჩემ უიტმანსაც” იგივე ბედი ეწია. მაიაკოვსკიმ უმაღლესი მიაპყრო

ყურადღება მანჰეტენის იდუმალი შვილის სრულიად ახლებურ პოეზიას, რომელიც ფორმითაც და შინაარსითაც „ადიდებულ მდინარეს წააგავდა.“

ყველაფერი კი, როგორც თავად უიტმენი წერდა, უეცრად 1853 წელს დაიწყო. მასში მოხდა უეცარი გარდასახვა და როგორც წინასწარმეტყველი, ისე მოეგვინა ამერიკას, რომელსაც ამერიკის ყველაზე ნაციონალური წიგნი უნდა დაეწერა. უიტმენის ბიოგრაფები აღნიშნავენ, რომ მან განიცადა სულიერი კრიზისი, რომლის გამოძახილიც იყო მისი პოეზია, ეს მოსაზრება საბოლოოდ მაინც არ არის დადასტურებული. ფაქტია, რომ 1844-1855 წლებში უიტმენის შემოქმედებით ცხოვრებაში უმნიშვნელოვანესი ეტაპი დაიწყო.

უოლტ უიტმენმა მიზნად დაისახა, შეექმნა წიგნი, რომელშიც აისახებოდა ამერიკის სინამდვილეს და ილუზიაც. მას სწამდა, რომ ამერიკა თავად იყო პოემა, ჯერ კიდევ დაუწერელი, რომელიც უიტმენს უნდა დაეწერა.

„მე ვარ ახალი, ძლიერი რასის მახარობელი.

ნეტავ თუ არის ამ ქვეყანაზე, სამარდაუამო...

„იყავ მშვიდობით“?

ჰე, ამხანაგო ჩემი წიგნი,

არ არის წიგნი,

ვინც კი ოდესმე მას შეეხება -

კაცს შეეხება იგი ყოველთვის” – ვკითხულობთ კ. გამსახურდიას თარგმანში. [27,88]

„ბალახის ფოთლების“ პირველი გამოცემა მეტად ორიგინალური დიზაინით გამოირჩეოდა. იგი სულ 800 ეგზემპლარი იყო. არ ჰყავდა რედაქტორი, გამომცემელი, ამიტომ მწერალმა იგი საკუთარი ხელით აკრიფა. ორიგინალურად გაფორმებულ გარეკანზე ეწერა:

„მე ვარ უოლტ უიტმენი, თავზეხელაღებული ამერიკელი და ჩემშია მოქცეული მთელი სამყარო.“

ნიუ-იორკმა არ მიიღო წიგნი – კრიტიკოსებმა, პუბლიცისტებმა, „ბალახის ფოთლები“ ვულგარულ, ქედმაღლურ და ბინძურ ნაწარმოებად შეაფასეს. ზოგიერთმა წიგნის აკრძალვაც კი მოსთხოვა ხელისუფლებას. ერთადერთი, ვისაც წიგნის წარმატების სჯეროდა, უოლტ უიტმენი იყო. მისი აზრით, ედგარ პოს, ლონგ ფელოს, ფილოსოფოს - მორალისტის ემერსონის, ფენიმონ კუპერის შემოქმედება ევროპული კულტურისა და ლიტერატურის ზეგავლენას განიცდიდა

და მხოლოდ მას შეეძლო შეექმნა ნამდვილი ნაციონალური პოეზია, რომელშიც ამერიკული სული აისახებოდა.

უიტმენის სიცოცხლეში წიგნი ექვსჯერ გამოიცა. იგი მას მთელი ცხოვრება ქმნიდა. „ქება-დიდებას ვასხამ საკუთარ თავს და ვუმღერი საკუთარ თავს” – წერდა პოეტი. მორიგი წარუმატებელი გამოცემის შემდეგ, უოლტ უიტმენმა გადაწყვიტა, თვითრეკლამისათვის მიემართა. ყოველდღიურ ბრუკლინურ „თაიმსში”, **“Democratic Review”**-ში დაიბეჭდა სკანდალური რეცენზიები:

„როგორც იქნა მოვიდა ამერიკის ნამდვილი მომღერალი, გვეყო საცოდავი მიმბაძველობა. დღეიდან ჩვენ ჩვენად ვიქცევით, დღეიდან ვიწყებთ ამაყ და ძლიერ სიტყვიერებას. შენ დროზე მოხველ პოეტო”. [41,9]

თვითრეკლამამ უარყოფითი შედეგები გამოიღო. ამერიკული ლიტერატურული წრეები უიტმენის სითამამემ განარისხა. სწორედ ასეთ დროს უიტმენი იღებს ფილოსოფოს ემერსონის წერილს.

ვალდო რაჰ ემერსონის ყოველი სტატია, რეცენზია დიდი მოვლენა იყო ამერიკის საზოგადოებისათვის. ემერსონი აღნიშნავდა, რომ მხოლოდ ბრმას არ შეეძლო, დაენახა, თუ როგორი უნიკალური შედეგები იყო „ბალახის ფოთლები.” „ბედნიერი ვარ, რომ ვკითხულობ ამ წიგნს, რადგან ჭეშმარიტი პოეზია სიამოვნებას ანიჭებს მკითხველს” – წერდა ემერსონი. [84,20]

უოლტ უიტმენმა, 1856 წელს გამოცემულ „ბალახის ფოთლების” შევსებულ გამოცემას ემერსონის წერილიც დაურთო. ლექსების კრებული ისევ უარყოფითად შეფასდა. 1857 წელს **“The London Critic”**-მა უიტმენის პოეზია, გესლიანი სიტყვებით შეაფასა.

კნუტ ჰამსუნმა, დიდმა ნორვეგიელმა მწერალმა, უოლტ უიტმენის პოეზიას „ველური სიტყვების საზეიმო თამაში უწოდა”. მისი შეფასებით, უიტმენის თხზულებები ისე ჰგვანან პოეზიას, რამდენადაც გამრავლების ტაბულას და ამ ლექსების წასაკითხად სულ ცოტა ორჯერ მეტი შთაგონება მაინცაა საჭირო, ვიდრე იმისთვის რომ ისინი დაწერილიყო”.

ჰამსუნი მიიჩნევდა, რომ ემერსონის წერილმა განაპირობა უიტმენის პოეზიის პოპულარობა და მისი პოეზიის წარმატება, თორემ იგი შეუმჩნეველი დარჩებოდა, რადგან „პოეტის ენა მძიმე და ბუნდოვანია.”

ჰამსუნი, უოლტ უიტმენს „ველურს” უწოდებს და უჭირს, უიტმენის პოეზია ლიტერატურის რომელიმე ჟანრს მიაკუთვნოს:

„მაინც რა უნდა უოლტ უიტმენს? – კითხულობს იგი, – არავინ იცის, მე ჩემს სიცოცხლეში არ მინახავს კაცი, რომელსაც ამდენი ეთქვას ისე, რომ არაფერი იყოს თქმული.” [68,22-23]

უიტმენის კრიტიკოსები ვერც კი წარმოიდგენდნენ, რომ „ბალახის ფოთლების” ავტორის სახელი ამერიკის საზღვრებს გასცდებოდა და ამ ქედმაღლური ტონით შექმნილ კრებულს სხვადასხვა ენაზე თარგმნიდნენ.

უიტმენის პოეზია პირველად ინგლისში, კლასიკოს მწერალთა წრეში აღიარეს. უოლტ უიტმენმა შექმნა ახალი ლექსთწყობა და მისი პოეზია დაუკავშირდა ვერლიბრის წარმოშობის ისტორიას.

კონსტანტინე გამსახურდიასთვის, განსაკუთრებული ინტერესის საგანი აღმოჩნდა უიტმენის გამოჩენა პოეზიის სამყაროში. ქართველი მწერალი ამერიკელი შემოქმედის ნოვატორულ პოეტურ ფილოსოფიას ღრმად სწვდება. მისთვის უცხო არ იყო უიტმენის შემოქმედებითი ამბიციურობა, თუ ლექსთწყობის ორიგინალური ფორმები. იგი მწერლობაში ხომ მუდმივი განვითარების, განახლების მომხრე იყო.

კ. გამსახურდია უოლტ უიტმენს „მოულოდნელობის პოეტს” უწოდებს. რომელმაც უარყო კანონიკური პოეტური ფორმები და არასტანდარული მხატვრული სახეებით თავისუფალი ლექსი შექმნა. უოლტ უიტმენი მიიჩნევდა, რომ მისი ლექსი ეს იყო ბუნებრივი, როგორც ამოსუნთქვა. „იგი წერდა ისე, როგორც მის ნიაღვარივით ბუნებას მოეპრიანებოდა.” – აღნიშნავს გამსახურდია.

უიტმენი სიცოცხლის ბოლომდე თავს მანჰეტენის შვილად თვლიდა, რომელმაც ვადაგასული დოგმები უარყო და ამერიკა „ახალი ძლიერი ადამიანის, მზისა და მიწის ყველა სიკეთეს აზიარა.”

გამსახურდიას, უიტმენის ახლებური, ესთეტიკური, ფილოსოფიური პოეტური სტილი მწერლის უმთავრეს ღირებულებად მიაჩნია. უიტმენის პოეზია შინაგანი სტრუქტურით, მსფლომხედველობით, მხატვრული სახეებით, მკვეთრად განსხვავდებოდა XIX საუკუნის პოეზიის სხვა ქმნილებებისაგან. პოეტი ქმნიდა ორიგინალურ მხატვრულ სახეებს, ცდილობდა ეჩვენებინა რაც შეიძლება მრავალფეროვანი ცხოვრებისეული სურათი.

გამსახურდიას აზრით, უიტმენის სასიყვარულო ღირიკაში, ფილოსოფიურ გააზრებასა და ყოველდღიურ ჩანახატებში იგრძნობა „მსოფლიო სივრცე”, რომლის ცენტრში დამოუკიდებელი, ძლიერი და თავისუფალი ადამიანი დგას. შეუძლებელია, აქ არ დავინახოთ კ. გამსახურდიას შემოქმედების ქვაკუთხედიც.

კ. გამსახურდია უოლტ უიტმენს, ახალი, ძლიერი თაობის მახარობლად მიჩნევს. თუ ოსვალდ შპენგლერმა მთელი ქვეყანა ორ ბანაკად დაყო: დიდი ქალაქი და მსოფლიო პროვინცია, უიტმენისათვის უდიდესი ქალაქი არის იქ სადაც დიდი ადამიანი დაიბადება. — მწერალი, უიტმენის პოეზიაში „ადამიტური ძლიერების აპოლოგიას“ ხედავს. უიტმენმა ათეული წლებით ნიცშეზე ადრე ამერიკული ჰიმნებით უმღერა ფოლადის თაობას. უიტმენის, მსოფლიო სულითა და ხორციით ძლიერების სამკვიდრებელი იყო. გამსახურდია სწორედ ამ ფაქტორებიდან გამომდინარე ხსნის უიტმენის პოეზიის მარადიულობას.

გამსახურდია სიღრმისეულად სწვდება უიტმენის მხატვრულ სამყაროს, პოეტიკას და განმარტავს, რომ უიტმენის პოეზიისთვის უცხო იყო ნოვალისის პესიმიზმი, ბოდლერის ან ვერლენის ნერვული ჰიპოქონდრია. უიტმენი განყენებულად დგას მსოფლიო პოეზიის გენიოსთა შორის. გამსახურდია მას — როგორც ახლი „თაობის მეკვლეს“ — საგანგებოდ გამოარჩევს „რჩეულთა პოეზიაში“.

უიტმენი წერდა „მე ღვთაება ვარ, როგორც შიგნით ისე გარეთაც“ და ლექსში „ვით ადამი“ თავს, კაცობრიობის პირველ საწყისს ადამს — ადარებს. კონსტანტინე გამსახურდია, ლექსში ვნებიანი, მსმელი, მჭამელი, ბუნების სასწაულით აღტყინებული ადამიანის მხატვრულ სახეებზე საუბრობს:

„უიტმენი აღტაცებულია ადამიანის სხეულით განმარტავს მწერალი — ასეთი ადამიანებისათვის ქმედობის ქურაში იტანჯებოდა დედამიწა. მათთვის მღერიან ცის მნათობები. ეთერის უსაზღვრო თვალუწვდენელ რეგიონებში. ამნაირი ადამიანის თავი მრავალი სასწაულის შემცველი მანქანაა, იდეებით, აღტაცებით, სიყვარულით, გმირობით სავსე“.[18,385]

ახალი პოეტური აზროვნებითა და განსხვავებული იდეებით აღსავსე პოეტის იღუმალი სული გამსახურდიას მძაფრ ინტერესს იწვევს და მასში სამყაროს სუნთქვას გრძნობს. უიტმენის ლექსს „სამ სამყაროს“ მწერალი შედეგურად აღიარებს, ხოლო ხორციელის აპოლოგიას ხედავს შემდეგ პოემებში: „ოცდარვა ახალგაზრდა ბანაობს“, „იცნობდი ერთ კაცს“, „კხედავ დედაკაცი შიშველი ცურავს“.

კონსტანტინე გამსახურდია, უიტმენის პოეზიაში, მარადიულობის თემას აანალიზებს: სწორედ ამ მარადიულ წრებრუნვაში, სადაც ერთი ათასად იქცევა, და პირიქით, სიკვდილ-სიცოცხლის ღრმა მისტერიას ხედავს. ამ კუთხით განიხილავს ლექსებს: „მკითხავდა ბავში“, „რაა ბალახი“, „ქალაქი

მიცვალებულთა სახლში”, სადაც მარადიულობის იდუმალი მისტერია მაღალმხატვრული პოეტური ენით არის გაცხადებული

კონსტანტინე გამსახურდია უიტმენის მხატვრულ ენას „ძლიერის გრძობის ვულკანს უწოდებს”, რომელიც ხანდახან მაღალტონიან დითირამბებს უახლოვდება. ესეში განხილულია პოემა „მომეცი ელვარე, ბრწყინვალე მზე”, სადაც პოეტი ისეთივე სიყვარულით უმღერის ქალწულებრივი სილამაზით აღსავსე ბუნებას, როგორც მოუსვენარ ჭუჭყიან მანჰეტენს:

„მომეციოთ მეტი სანახაობა
და მანჰატანის ვრცელი ქუჩები,
ო, ეგ ცხოვრება მრავალგვარი მოუსვენარი
ეგ არის ჩემთვის.” [27,85]

უიტმენის პოეზიაში ბუნება და ადამიანი ჰარმონიაში თანაარსობენ, სადაც სამყარო სრულქმნილი და იდეალურია. უიტმენი უმღეროდა სულსა და ხორცს, ომსა და ზავს, მაგრამ უმთავრესი უიტმენის პოეზიაში თავისუფალი, ძლიერი ადამიანის კულტია:

„მე ვარ მირიად ჭაბუკების მახარობელი,
მათ უნდა ექნათ ტკბილი სისხლი, ძლიერი ნება და სილამაზე;
მე ვარ ახალი ძლიერი რასის მახარობელი.” [იქვე, 86]

უიტმენის ლექსი „მშვიდობით,” კ. გამსახურდიას ერთგვარ რექვიემად აქვს წარმოდგენილი, სადაც პოეტი, არამარტო ერთ კონკრეტულ პიროვნებას, არამედ სრულიად კაცობრიობას მიმართავს. ეს არის სიკვდილ-სიცოცხლის ზღვარზე მდგარი ადამიანის აღსარება, სადაც სიკვდილი მატერიისგან გაყრად, ერთგვარ გარდასახვად არის აღქმული. ეს ლექსი ავტობიოგრაფიული ხასიათის ელემენტებს ატარებს:

უიტმენის ფენომენალური ხედვები, უცხო და არატრადიციული ლექსთწყობის ფორმებით არის გადმოცემული. გამსახურდიას მძაფრ ინტერესს იწვევს, უიტმენის, პოეტური სახეები, ხატოვანი ფორმებით გადმოცემის სტილი. უიტმენის სიტყვის წიაღში იგრძნობოდა დღემდე უხილავი და გაუგონარი ტონალობა, სწრაფვა, რაღაც ახლისკენ, მუდმივი ძიება, რომელსაც შეეძლო დაეპყრო მარადიულობა, არყოფნაში სრული ტრიუმფით გადასვლისას პოეტი ხმამაღლა აცხადებს, რომ „იგი არის ახალი, ძლიერი რასის მახარობელი”.

უიტმენი თანაბარი სიწრფელით უმღეროდა, როგორც სიყვარულს, ისე სიკვდილსაც, სწორედ ამ ჰარმონიულობამ განაპირობა გამსახურდიას აზრით,

უიტმენის პოეზიის მარადიულობა. მწერლისთვის, სიკვდილი წინასწარი დათქმული გარსის დასრულებაა, „სულის სხვად ქცევა ყოველი არსის უსაზღვროების მარადუამობის წიაღში დაბრუნება“.[18,388]

ამერიკული ლიტერატურის ისტორიაში უიტმენის პოეზია ჯერაც აუხსნელი უნიკალური მოვლენაა. ამერიკელი ლიტერატურათმცოდნეები მის ლექსებს უთარგმნელს უწოდებენ. პოეტი, რომელიც აცხადებდა: „მე ვარ ღვთაება“! საბოლოოდ მსოფლიომ აღიარა. მისი ლექსი თანამედროვე პოეზიის სამყაროში თვითდამკვიდრების ამბიციით მოვიდა და დარჩა.

მისი მრავალპლანიანი პოეზია თავს უყრის ბიბლიური, ხალხური, ჟარგონული მეტყველების ელემენტებს. ყოველივე მთლიანობაში ერთ ჰარმონიულ, მისტიურ სიმფონიას ქმნის. მის ავტორს აქვს გაუნელებელი მოთხოვნა მოისმინონ მისი პოეზია, ჩასწვდნენ და გაიგონ მისი იდუმალება.

კონსტანტინე გამსახურდიამ შეიგრძნო უიტმენის პოეტური სამყარო, სწორად განჭვრიტა უიტმენის იდეალი – თავისუფალი ადამიანი. უდიდესი სიფრთხილით მოეკიდა ამერიკელი პოეტის შემოქმედების თარგმნას და „თავზეხელაღებული“ ამერიკელის ჰუმანურ და სპეტაკ პოეზიას ღირსეული ადგილი დაუშკვიდრა ჩვენს თანამედროვეობაში.

იდუმალი ნორვეგიელები

(ენუტ ჰამსუნი და ჰენრიკ იბსენი)

XIX საუკუნის მეორე ნახევარი და XX საუკუნის დასაწყისი ნამდვილი ტრიუმფი იყო სკანდინავიური ქვეყნების ლიტერატურაში. ეს ტრიუმფი დაემთხვა ისტორიული და სოციალური განვითარებით მოტანილ ცვლილებებს, რომლებმაც განაპირობეს კიდევ აღმასვლა ლიტერატურაში.

XIX საუკუნის 70-80-იან წლებში უდიდეს დასავლეთევროპულ ქვეყნებში კრიზისი იწყება, სკანდინავიურ ქვეყნებში კი დიდი გარდაქმნებია, ირღვევა პატრიარქატი. რაღაც დონეზე ამან განსაღვრა იმდროინდელი ლიტერატურის ხასიათიც: გმირების ზნეობრივი მაქსიმალიზმი, მხატვრული ინოვაციების მასშტაბურობა, ყურადღება კრიზისულ მდგომარეობაში მყოფი პერსონაჟის, მისი ზნეობრივ-ფილოსოფიური ძიებების მიმართ, ღრმა ფსიქოლოგიზმი.

სწორედ 70-80-იან წლებში ქმნიან თავის საუკეთესო ნაწარმოებებს ჰენრიკ იბსენი და ავგუსტ სტრინდბერგი – სკანდინავიური თეატრის დიდი

რეფორმატორები, ევროპული „ახალი დრამის“ უდიდესი წარმომადგენლები. სკანდინავიელი მწერლები, აქტიურად მუშაობდნენ, რომანის ჟანრშიც. მსჯელობს რა იმ პერიოდის ევროპული (სკანდინავიურისაც) რომანის „საოცარი აყვავების“ მიზეზებზე, თ. მანი ხაზს უსვამს, რომ ეს აყვავება დროის სულთან ასე შეთანხმებული დემოკრატიზმითაა განპირობებული, თავისი ბუნებით ის თანამედროვე ცხოვრების გამოხატვისკენაა მოწოდებული. ეპოქის სული გამოიხატა ნორვეგიული ლიტერატურის უდიდესი წარმომადგენლის კნუტ ჰამსუნის შემოქმედებაშიც.

„იბსენიზმის სენი“, რომელმაც მოიცვა დასავლეთ ევროპა, კავკასიონის უღელტეხილს არ გადმოსცდენია, თუმცა ნორვეგიული ლიტერატურის ორი უდიდესი წარმომადგენლის კნუტ ჰამსუნისა და ჰენრიკ იბსენის სახელები ქართული საზოგადოებისთვის კარგად იყო ცნობილი.

კონსტანტინე გასახურდიას ლიტერატურულ მემკვიდრეობაში, დიდ ნორვეგიელებზე შექნილ ესსეებს განსაკუთრებული ადგილი უკავია. „გასულ საუკუნეს სამი დიდი ინსპირატორი ჰყავდა – ფრიდრიხ ნიცშე, ჰენრიკ იბსენი და ლევ ტოლსტოი. ზოგი მწერალი სისოცხლეშივე კვდება, ზოგი თავისი სიკვდილით უკანასკნელ ბეჭედს ასვამს ხოლმე თავის ქმნილებებს – წერდა კ. გამსახურდია 1957 წელს. ილია ჭავჭავაძისადმი მიძღვნილ ესსეში **”Pater Patria.”**

ჰენრიკ იბსენი სწორედ ამ ადამიანთა რიგს განეკუთნება. მსოფლიომ აღიარა იგი როგორც – დრამატურგიის პატრიარქი. დიდ ნორვეგიელს კონსტანტინე გამსახურდია არაერთხელ მოიხსენიებს – ილია ჭავჭავაძის, ვიქტორ ჰიუგოს გვერდით. მიაჩნია რომ მათ სიცოცხლეშივე უდიდესი რეზონანსი გამოიწვიეს. თითოეული მათგანისთვის – თავისუფლება იყო პიროვნების უმაღლესი პოსტულატი.

მწერალი იბსენის „დოქტორ შტოკმანში“ ხედავდა იმ იდეას, რომელსაც თავად მთელი ცხოვრება ემსახურებოდა: „ფარისევლობა თანამედროვე საზოგადოების ფუძეა და ამიტომაც „ხალხის მტერს“ - დოქტორ შტოკმანს - ურჩევნია უმაღ დაიქცეს მისი სამშობლო, ვიდრე ნახოს იგი ჭაობში აყვავებული“ - წერს იგი 1931 წელს ესსეში „ჰენრიკ იბსენი“.

იბსენის მსოფლიო აღიარება გამომდინარეობდა მისი უზადო ტალანტიდან. მან ასახა ეპოქის სული. ზოგადსაკაცობრიო იდეების გამო, იბსენის შემოქმედება ყველა ერისთვის მისაღები და გასაგები გახდა. მიუხედავად ამისა, იბსენი ბოლომდე ნაციონალურ მწერლად დარჩა, უპირველესად იგი ნორვეგიას

ეკუთნოდა. ჰამსუნი წერდა: „ Ибсен сделал больше, чем кто бы то ни было для того, чтобы литература маленькой Норвегии стала не менее заметной, чем величайшие из мировых литератур. Совершить это было под силу лишь такой могучей личности, как он “[79]

იბსენს მსოფლიო აღიარება დრამებმა მოუტანა. XIX საუკუნის 70-80 წლებში მის დრამებში რომანტიული ელემენტები, სატირი იქნა დაძლეული. სწორედ აქედან დაიწყო იბსენის ნოვატორობა. მისი შემოქმედებისთვის დამახასიათებელი იყო ღრმა ფსიქოლოგიზმი, ქვეტექსტები, პიესაში „თოჯინების სახლი“ - იბსენი იყენებს ახალ მხატვრულ ტექნიკას - დისკუსიას. სწორედ „თოჯინების სახლმა“ დაუდო საფუძველი – როგორც ბერნარდ შოუ აღნიშნავს – „ახალი დრამის“ წარმოშობას. წიგნში „იბსენიზმის კვინტენსენცია“ - ბერნარდ შოუ იბსენს ახალი დრამატურგიული სკოლის დამაარსებლად მიიჩნევს, რომელმაც მთელი ევროპა დაიპყრო.

„ახალი დრამის“ დაარსებაში, ჰენრიკ იბსენთან ერთად დიდი წვლილი შეიტანეს კნუტ ჰამსუნმა, ემილ ზოლამ, ბერნარდ შოუმ. მან დასაბამი მისცა XX საუკუნის დრამატურგიის განვითარებას, ხოლო XIX საუკუნეში ახალი თემატიკა შემოიტანა: დასავლეთ ევროპის სცენებზე იდგმებოდა სპექტაკლები, რომელთა ძირითადი თემატიკა ადამიანის შინაგანი სამყარო, მისი სულიერი კრიზისის ჩვენება იყო. „ახალმა დრამამ“ გამოიმუშვა ახალი ფსიქოლოგიურ- სოციალური უნარები, სასცენო ხელოვნების ესთეტიკა. ბერტოლდ ბრეხტის ეპიკური, ეგზისტენციალური და ექსპრესიონისტული დრამებიც „ახალი დრამის“ წარმოშობასთან არის დაკავშირებული.

იბსენის შემოქმედება ჩვენი საუკუნის გასამართლებას წააგავდა. ამ უზენაესი სასამართლოს მთავარ მსაჯულად კონსტანტინე გამსახურდია თეთფაფრიან ჰენრიკ იბსენს მიიჩნევს. მეამბოხე ნორვეგიელის შემოქმედებაში განსახიერდა როგორც XIX ისე XX საუკუნე. იგი ზნეობრივი რეფორმატორი იყო, რომელმაც მწერლის აზრით, რევოლუცია მოახდინა ადამიანის გონებაში. ჰენრიკ იბსენი ნორვეგიული ნაციონალური თეატრის ერთ-ერთი შემქმნელი, 1852-1857 წლებში, ქალაქ ბერგენში, პირველ ნორვეგიულ ნაციონალურ თეატრს ხელმძღვანელობდა. მთელი თავისი შემოქმედებითი ცხოვრების მანძილზე მუშაობდა სკანდინავიურ საგებზე დაფუძნებულ ისტორიულ პიესებზე.

„ნებსით დევნილი“ იბსენი შორიდან ეტრფოდა თავის ნორვეგიას და გულში იღუმალ გრძნობას ატარებდა: „პერ გინტით – ასწავლოს პატარა

ნორვეგიას სიდიადეზე ოცნება.”სწორად განსაზღვრავს კ. გამსახურდია, პატარა ქვეყნისა და დიდი მწერლის ბედს, ჰენრიკ იბსენის ცხოვრებაზე საუბრისას. „ხომ, დიდი ბედნიერებაა პატარა ქვეყნისათვის დიდი მწერალი, ასეთივე დიდი უბედურებაა მწერლისთვის პატარა ერის შვილობა. თითქმის ყველა დიდი სკანდინავიელი მწერალი, გერმანიაში ან საფრანგეთში გაითქვამდა ჯერ სახელს და მხოლოდ ამის შემდეგ იწამებდა მას პატარა სამშობლო. 1863 წელს იბსენი გაექცა თავის უმაღურ სამშობლოს და რომს გაემგზავრა. ნორვეგია იყო მისი სატროფო! ოცდაათი წლის განმავლობაში იდგმებოდა მისი დრამები მთელ ევროპაში. ბერლინი, მიუნჰენი, პარიზი ტაშს უკრავდა. იბსენი კი მისი საცოდავი პატარა ნორვეგიისკენ იყურებოდა. „პატარა ქვეყნის დიდი შვილი“ – სწორედ ამ კუთხით წარმოაჩენს, მწერალი, იბსენის სიდიადეს, რომელსაც თავისი ინტელექტუალური აღნაგობით უნივერსალური სულის ადამიანად თვლის. იბსენი (ბრანდივით) აპოკალიფსურ ყალიბზე გამოჭრილ კაცად მიაჩნა, რომელმაც თავის იდეალს შესწირა ყველაფერი - შვილი, მეუღლე. კონსტანტინე გამსახურდია სწორედ ამ ტრაგიზმში ხედავს ძლიერი ადამიანის კულტს, ასეთი ადამიანები ატრიალებენ ისტორიის ჩარხს და ჰქმნიან სულიერ კულტურასო - განმარტავს იგი.

მწერალი იბსენის შემოქმედებაში ნიცშეანურ იდეებს ხედავს. ბრანდსა და ექიმ შტოკმანს ნიცშეანური ზეკაცობის იდეალებით მოწამლულ ხალხად თვლის, „მაგრამ ზარატრუსტა თუ უდაბნოში მიიწევდა, იბსენის გმირები - საკუთარ სულში შექმნილ უდაბნოდან, ადამიანებთან მიეშურებიან, რათა ახალი, მორჯულებული, გაწმენდილი ადამიანობის ცნებები უქადაგონ ხალხს.“[18,392] მწერლის შეფასებით იბსენის გმირები ახალი სახარების მქადაგებლები არიან, რომლებიც „კელაპტარივით გზას უნათებენ ერს“.

„ან ყველაფერი ან არაფერი“ – ამ სიტყვებით გამოხატა მსოფლიო კაცმა ძლიერი პიროვნების სულიერი სამყარო. კონსტანტინე გამსახურდია განიხილავს ბრანდის, პერ გინტის – უბადლო ოსტატობით შესრულებულ მხატვრულ სახეებს და მწერლისა და პერსონაჟის იდენტურობაზე საუბრობს. მწერალი მიიჩნევს, რომ ჭერშმარიტი შემოქმედის სული, მის შემოქმედებაში უნდა გაცხადდეს.

კ. გამსახურდია იბსენის შემოქმედების პირველი პერიოდის ლოზუნგებად რომანტიკასა და ვიკინგობას მიიჩნევს. თავდაპირველად იბსენი ნაციონალური ეპოსის აღდგენას ცდილობდა „ხოლო შემდეგ მსოფლიო კაცი ვეღარ დაეტია ეროვნული პოეტის ფარგლებში...მან სიცოცხლეშივე მოასწრო დიდების

მწვერვალსათვის თვალის შევლება... იგი გოეტეს, შოპენჰაუერისა და ფრანგი დრამატურგების ჩრდილქვეშ გაიზარდა და არცერთ მათგანს არ ღირსებია სიცოცხლეშივე ასეთი დიდი ტრიუმფით შესვლა ევროპის კულტურულ ცენტრში როგორც იბსენს” [18,393]– განმარტავს მწერალი.

1850 წელს ქრისტიანინაში დაიდგა იბსენის პიესა „გოლიათთა ბორცვი“. 1862 წელს ჰენრიკ იბსენმა შექმნა „სიყვარულის კომედია“, რომელშიც ნორვეგიის სატირული სურათი ორიგინალური მხატვრული სახეებით გამოსახა. ისტორიულ დრამაში „ბრძოლა სამეფო ტახტისათვის” (1864) იბსენმა გადმოსცა გამარჯვება გმირისა, რომელიც პროგრესულ ისტორიულ მისიას ასრულებდა.

ნორვეგიული დრამატურგიის პატრიარქს – XIX საუკუნის 70-80-იან წლებში „მთელი ევროპის ფილისტერელებმა ჯვაროსნული ომი გამოუცხადეს“. გამსახურდია იბსენის შემოქმედებითი ცხოვრების ამ ეტაპზე საგანგებოდ ამახვილებს ყურადღებას.

ინგლისური გაზეთი **“Daily Telegraph”** – „ბესტიანურ ცინიკურ კოცებუას“ უწოდებს იბსენს, - აღნიშნავს კ. გამსახურდია - და იქვე დასძენს, „კარგად შენიშნა ბერნარდ შოუმ მხოლოდ ჭკუათხელ იდიოტებს და ჭკუა ნაღრძობ ხალხს არ ესმოდათ იბსენის სიდიადის“.[18.394]

იბსენის ესთეტიკა ძირეულადაა შეცვლილი პიესებში: „გარეული იხვი,” „ქალი ზღვიდან”, „როცა ჩვენ მკვდრები ვიდვიძებთ”. მკვლევართა შეფასებით ამ პიესებში ცხოვრებისეული სურათები ფილოსოფიურ ჭრილშია განხილული.

იბსენის ზეგავლენა კავკასიონის უღელტეხილს არ გადმოსცდენია და არც ქართულ თეატრსა და აზროვნებაში შეუტანია რაიმე წვლილი. კონსტანტინე გამსახურდია არც საკუთარ თავს მიიჩნევდა იბსენიზმის სენით მოწამლულად, მხოლოდ „პერ გინტმა” დატოვა მასზე წარუშლელი კვალი, რომელიც დიდ სცენაზე 1919 წელს ნახა, რაინჰარტის მიერ დადგმული. „პერ გინტს” - გამსახურდია იბსენის შემოქმედების გვირგვინად მიიჩნევს, რომელიც იბსენმა რომში „ნებითი დევნილობის დროს”, 1863 დაწერა. ნაწარმოებში განსახიერდა იბსენის მსოფლმხედველობა და ზოგადსაკაცობრიო იდეალები.

ესსეს სტრუქტურიდან გამომდინარე კ. გამსახურდია „პერ გინტის” სიღრმისეულ შეფასებას არ აკეთებს. პერ გინტი, შლეგი ჭაბუკი, სიყმაწვილის ოცნებებს გადაყოლილი... ოცნებამ გაიტყუა – აღნიშნავს მწერალი, მაგრამ საბოლოოდ დაქანცული საყვარელ ნორვეგიას დაუბრუნდა. პერ გინტის უმთავრესი ცხოვრებისეული პრინციპია: „ან ყველაფერი ან არაფერი”.

ნაწარმოების აქტუალობიდან გამომდინარე ყურადღება გვინდა გავამახვილოთ ზოგიერთ საკითხზე. „პერ გინტში“ განსახიერდა პიროვნებისა და ინდივიდის ტრაგედია. მითოსური საბურველი და სახე-სიმბოლოები „პერ გინტს“ იდუმალებით მოსაავს. იბსენი ინტერესდება ადამიანის სულიერი სამყაროთი და ფსიქოლოგიზმით. ნაწარმოებში შერწყმულია სკანდინავიური ფოლკლორი და მწერლის ფანტაზია.

ნიკალაი ბერდიაევი, „პერ გინტის“ ორიგინალურ შეფასებას იძლევა. მისი აზრით, იბსენმა, ამ ნაწარმოებით დაიმკვიდრა ადგილი, მსოფლიო ლიტერატურის შედევრთა შორის. ნიკალაი ბერდიაევი ფილოსოფიურ ჭრილში განიხილავს ნაწარმოების სიუჟეტს და განსაკუთრებულ ყურადღებას ნაწარმოების ფინალსა და სოლვიაზე ამახვილებს”

„... В форму норвежской народной сказочности облечена мировая тема. „Пер Гюнта” нужно сравнивать по значению с гетевским „Фаустом”. Это есть мировая трагедия индивидуальности и личной судьбы. И я не знаю в мировой литературе равного по силе изображения трагедии индивидуальности и личности.

Ибсен показывает, как самоутверждение индивидуума, всю жизнь желавшего быть „самим собой”, ведет к разложению и гибели личности. Пер Гюнт всегда хотел быть „самим собой” и никогда самим собой не был, утверждал себя и потерял себя.

Пер Гюнт совершенно безличен, он потерял свою личность, никогда не был тем, для чего был создан Творцом. Пер стал троллем, т.е. довольным самим собой,

Но самое сильное в „Пер Гюнте” — образ Сольвейг, образ женской верности и жертвенной любви. Сольвейг всю жизнь оставалась верна Перу, всю жизнь ждала его, он хранился в ее сердце. И вот в час смерти потерявший свою личность Пер мог найти себе пристанище лишь в сердце Сольвейг, о которой забыл, в ее любви и верности. Пер сохранил самого себя, свою личность лишь в Сольвейг. Сольвейг есть вместе с тем и мать-заступница, последнее убежище человека, потерявшего себя и обреченного на гибель. В ней отражена святая и премудрая женственность Божьей Матери, Пресвятой Девы. “[69]

კ. გამსახურდიას შეფასებით იბსენისთვის ნორვეგია იყო მისი „დედო და სატრფო-სოლვიაი.“ მწერლის ნაციონალიზმში ხედავს ჭერშმარიტი შემოქმედის სახეს და მიიხნევს, რომ სწორედ ამ გადაჭარბებულმა ნაციონალიზმმა

განსაზღვრა მისი ბედი მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიაში. იბსენიზმმა მოიცვა XIX საუკუნის მსოფლიო ლიტერატურა. თუმცა როგორც კ. გამსახურდია აღნიშნავს, მისი სტუდენტობის წლებშიც გერმანიაში არ იყო გადასული „იბსენიზმის სენი“.

„1914 წლის მაისს პოლონეთზე გავლით მიუნხენს ჩავედი, მომეწონა მისი შესანიშნავი მუხეუმები, მხატვართა სალონები და საქვეყნოდ ცნობილი კაფე „სიმპლიცისიმუს“ მხატვრებისა და მწერლების საყვარელი ყავახანა - იგონებს კ. გამსახურდია „ლანდებთან ლაციცში“. გვიან გავიგე ამ კაფეში სტუმრობდნენ თურმე კნუტ ჰამსუნი და ჰენრიკ იბსენი. იქ მიხეენეს მარმარილოს პატარა მაგიდა, რომელსაც მთელი საღამო უჯდა თურმე იბსენი.“ [16,108] მიუხედავად იმისა, რომ კონსტანტინე გამსახურდია იბსენიზმით მოწამლულად არ თვლიდა თავს, ადამიანის, პიროვნების თავისუფლების საკითხში დიდი ნორვეგიელისა და ქართველი მწერლის მსოფლმხედველობა გადაიკვეთა. ყველა ის წყველი საკითხი ესთეტიკური, რელიგიურ-ფილოსოფიური თუ სოციალური, რომელიც აწვალებდა XIX და XX საუკუნეს, იბსენის შემოქმედებაში განსახიერდა. „ასმა წელმა განვლო მისი დაბადების დღიდან მიუხედავად ამისა იგი დარჩება ადამიანის ხსოვნაში მარად ჭაბუკური იდეალების ალამდარი და დიდი რეფორმატორი“.[18]

ჰერმან სტრუკის ნახატის აღწერით იწყება ჰენრიკ იბსენის შესანიშნავი ესსე, სადაც ნორვეგიის სევდიანი შვილი, ლომისებრ ფაფრიან კაცს მოგვაგონებს, რაშიც მეყსეულად მხილდება სკანდინავიური ხასიათი.

კ. გამსახურდიამ XX საუკუნის 20-იან წლებში, ქართველ მკითხველი, მეორე დიდი ნორვეგიელის, კნუტ ჰამსუნის იდუმალ და ემპირიულ სამყაროს აზიარა.

მაშინ, როცა კნუტ ჰამსუნი სამწერლობო ასპარეზზე გამოდის, სკანდინავიური ქვეყნების ლიტერატურაში ხდება რადიკალური გარდატეხა...

გ. ბრანდესი, რომლის შემოქმედებამ XIX საუკუნის 70-იან წლებში დიდი აღმავლობა განიცადა, 80-იან წლებში ღრმა კრიზისმა შეჰყრო. ახალგაზრდა მწერალთა თაობა ნიცშეს ფილოსოფიურ-რელიგიურ შეხედულებებს იზიარებს. ბრანდესმა გერმანელ ფილოსოფოსს შესანიშნავი ესსე უძღვნა „არისტოკრატიული რადიკალიზმი“. იგი ნიცშეს ფილოსოფიაში ახალ იდეებსა და ესთეტიკას ეძებს, რაც ასე აკლდა სკანდინავიურ ლიტერატურას.

კნუტ ჰამსუნი სწორედ ამ დროს გამოდის სამწერლობო ასპარეზზე. მან ლიტერატურულ წრეებს შესთავაზა ახალი ესთეტიკა. აქვეყნებს სტატიებს: „ნორვეგიული ლიტერატურა“, „ფსიქოლოგიური ლიტერატურა“, „თანამედროვე ლიტერატურა“ (1891), სადაც აკრიტიკებს ნაციონალურ ლიტერატურას, რადგან მასში ვერ ხედავს ღრმა ფსიქოლოგიურ წიაღსველებს, იგი მოითხოვს ფსიქოლოგიური ლიტერატურის შექმნას.

ჰამსუნის შემოქმედებაზე დიდი გავლენა მოახდინა ნიცშეანურმა იდეებმა. სწორედ მისი იდეებიდან გამომდინარე შექმლო ღრმა ფსიქოლოგიური ხასიათების შექმნა. ჰამსუნის „შიმშილმა“ ახალი ეტაპი შექმნა ნორვეგიულ ლიტერატურაში, როგორც თავად წერდა - ეს იყო არა რომანი, არამედ ანალიზთა სერია, რომელშიც აისახა ადამიანის სულიერი მდგომარეობა. კრიტიკოსები ჰამსუნის ნერვულ ადამიანს, ადარებენ კაფკას, სარტრის და კამიუს პერსონაჟებს, რომლებიც განწირულნი არიან უაზრო, აფსურდული ცხოვერებისათვის, ეგუებიან თავიანთ ბედს, ჰამსუნის გმირი კი ბოლომდე ინარჩუნებს ღირსების გრძნობას, ბედს არ ემორჩილება და სურს „ფეხზე მდგომი მოკედეს“. ჰამსუნის შემოქმედება ახალი ფურცელია მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიაში. იგი იკვლევდა ადამიანის ქვეცნობიერ იდუმალ სამყაროს და მხატვრული კალმით ქმნიდა ახალ ტიპებს, ხასიათებს, ფსიქოლოგიურ ინდივიდებს.

კ. გამსახურდია სწამდა, რომ შემოქმედის სული, ესთეტიკა და ადამიანის სამკაული-პიროვნება, ხელოვანის შემოქმედებაში, მის „ფერადებში“ უნდა ასახულიყო. მხოლოდ ამის შემდეგ უწოდებდა ხელოვანს „ჭეშმარიტების იდუმალ მოციქულს“.

მწერლის ესსეისტიკაში არაერთი ხელოვანი თუ საზოგადო მოღვაწეა ამ კუთხით გამორჩეული – ილია, გოეთე, რილკე... დიდ ნორვეგიელს – კნუტ ჰამსუნსაც ამ თვალსაზრისით გამოარჩევს და „ციდან ჩამოვარდნილ მწერალს“ უწოდებს: „მე არ ვიცი მისი ნამდვილი გვარი, მე მხოლოდ ჭაბუკობისას მიგემნია მისი სუნელოვანი რომანები. მეოცნებე ყრმას, სანდრო ყაზბეგის საყვარელ მთებში მომწყურებია წასვლა იქ რომანტიულ ელგუჯასა და მათიას სამშობლოს ნახვა, ვინაიდან მჯეროდა რომ ისინი მართლაც ცხოვრობდნენ, მჯეროდა რადგან ჭეშმარიტ ხელოვანს არ შეგიძლია არდაუჯერო. ჰოდა, არანაკლებ მინდოდა ნორვეგიის ცივი ფიორდების ნახვა, იმ ადგილებისა სადაც გლანი დითირამბებს უმდეროდა შემოქმედს და ტყის პანის მომაჯადოებელ

სალამურზე ნაღვლიანად იღიმებოდა – წერდა გამსახურდია 1923 წელს კნუტ ჰამსუნზე.

ჰამსუნის იდუმალებით მოცული სული გლანში და ნაგელში განსახიერდა. მწერალს სწამს გმირისა და პერსონაჟის იდენტობისა, რადგან ყოველი ჭეშმარიტი ხელოვანი თავისი შემოქმედებით იძენს მარადიულობას. ჰამსუნის იდუმალების მოციქულები (გლანი, ნაგელი) „მწერლის ძვალია ძვალთაგანი და ხორცია ხორცთაგანი ჰამსუნის ნაგელის საოცარი უნითაა შეპყრობილი.“

ჰამსუნის შემოქმედება ზღაპარია, რომლისაც გჯერა. კოსტანტინე გამსახურდია გლანს „რუბენსის მთვრალ სილენს ადარებს“ ამ შედარებით ქმნის ახალ, იდუმალებით მოცულ ფერწერულ ტილოს, სადაც ჰამსუნის არა ამკვეყნიური გმირები თრობანარევი ტკობითა და მომღიმარი სახეებით ნორვეგიის იდუმალ ბუნებაში იკარგებიან. ორიგინალურად შექმნილ ეტიუდში მწერლის ოსტატობა, კალამი – მხატვრის ფუნჯით მოქნილი ხდება და იქმნება ახალი ხელოვნება, სადაც დრო არ არსებობს. ეს ის ხელოვნებაა რომელიც ისე გათრობს და ისე გაბრუებს როგორც „თვით სილენს ვაზის წვენი და გლანს-ტყის ბალახების სუნი“.

კ. გამსახურდიასთვის დიდი ნორვეგიელი ის იდუმალი მწერალია, რომელიც ადამიანის სულის ყოველ ტკივილს ჩასწვდება, „სულის, რომელიც ისე იკლაკნება ტანჯვის კოცონზე, როგორც „მამა ლაოკონში“.

შემოქმედისათვის ძვირფასია, როგორც ცისკარი ჩვენი სულისა ისე მისი მწუხრი. აქ შეუძლებელია, არ დავინახოთ თვით კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედების ესთეტიკა. მის რომანებში იკვეთება ადამიანის სულის იდუმალი ლაბირინთები, ექსტაზისა და სულიერი მწუხრის მომენტში დახატული ხასიეთები. ჭეშმარიტი ხელოვანი ხომ, მწერლის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „მარმარილოდან გამოჰკვეთს მიქელანჯელოსავით მოსეს, რომელსაც გაღვიძებაც კი შეუძლია, როცა მას შემოქმედი უბრძანებს, ფერთა ქაოსიდან გამოაკრობოს მონნა ლიზას ღვთაებრივ ღიმილს.“

გამსახურდია ჰამსუნის შემოქმედების ერთ უმნიშვნელოვანეს მხარეზე ამახვილებს ყურადრებას - ჰამსუნი ღრმად სწვდება გმირების ტანჯვის უფსკრულს, ჰამსუნის ყოველი სტრიქონი ტანჯვის ქურაშია ამოვლებული. იგი ძუნწია სიტყვაში – აღნიშნავს მწერალი და სწორედ აქ იკვეთება ძველ ელადში შექმნილი კანონის ერთგულება „არც მეტი, არც ნაკლები“. „არა მგონია რომ მოდერნულ ლიტერატურაში კიდევ იყოს ისეთი მწერალი, რომელსაც ისე

ჰქონდეს შეგნებული ეს პრინციპი, როგორც ჰამსუნს.” გამსახურდიას, ჰასუნის ყოველი სიტყვა ახალი სახის ნაწილად მიაჩნია. „არაფერი გაკეთდეს ზედმატი ან ნაკლები. ძველი ბერძნების ამ კანონს დღესაც განცვიფრებაში მოჰყავს მოაზროვნე კაცობრიობა. ჯერ არცერთ ნაციას არ ჩაუხედია ადამიანის ზღვა სულში, როგორც ძველ ბერძნებს. არცერთ ხალხს ისე გუნდრუკი არ უკმევია ჭეშმარიტებისათვის როგორც მათ”[16,449 ხელოვნების შეფასების ეს კრიტერიუმები –ყოველ დროს შემოქმედის ამოსავალი წერტილია. ჩვენი აზრით, როგორც კნუტ ჰამსუნს, ისე კონსტანტინე გამსახურდიასაც ხელოვნების ეს პრინციპი შესისხლხორცებული ჰქონდათ.

ჰამსუნის კალამი ქმნიდა დაუვიწყარ სურათებს. პერსონაჟის ხასათის გამოკვეთა უმნიშვნელო შტრიხებით შეეძლო. კ. გამსახურდია საილუსტრაციოდ ჰანკას პორტრეტს გვიჩვენებს: „ჰანკას - თითქმის შეუმჩნეველი ნაჩხვლეტი ჰქონდა ლოყაზე, მაგრამ, როცა იცინოდა ეს დიდდებოდა და მშვენიერ იერს აძლევდა მის სახე. ამის მეტი არაფერია ნათქვამი და სურათი უკვე მზადაა”.[იქვე]

კონსტანტინე გამსახურდია თავად ითვლება პორტრეტების უბადლო შემქმნელად, უტას, შორენას, თარაშისა და სავარსამიძის სახეები მაღალმხატვრული ოსტატობით აქვს შექმნილი. მის ტილოებში ფრესკული ხელოვნებაც კი საოცრად მეტყველია, რომ არაფერი ვთქვათ ქვაში გაცოცხლებულ სვეტიცხოველზე.

ეტიუდში კ. გამსახურდია ყაზბეგის სიყვარულის თავისებურებაზე საუბრობს, იქვე დასძენს, არანაკლებ საოცარიად ჰამსუნის გმირების ტრფობა. არ არის ნახსენები, არც მათია, ონისე, ძიძია, მაგრამ მკითხველს თვალწინ წარმოუდგება ის სიგიჟის ნაპერწკალი, რომელსაც ტრაგიზმამდე მიჰყავს ეს გმირები. „ჩვენს წინ დგას ნაზ ვიქტორიას ჯიუტ ედვარდსა და ჟინიან ტერეზას სახეები - განა ეს სისხლიანი ისტორია არაა, რომელსაც ავტორი სამართლიანად უწოდებს „სიგიჟის ნაპერწკალს“, სიყარული - ხომ დვთის სიტყვაა და სიცოცხლედ უღირს გლანის ევას, ონისესა და ძიძიას“.[16,450]

გლანი, ტარიელივთ გახელებული მიჯნურიად - აღნიშნავს გამსახურდია და საუკუნეებით დაშორებული გმირების ირაციონალურ სამყაროს მარადიული თემის ირგვლივ აერთიანებს. გლანი, რომელიც ჩვენ დროში ცხოვრობდა, ისეთივე შეშლილია, როგორც საშუალო საუკუნეების პირმშო ტარიელი. „ისევე ვკითხულობ ამ სისხლით დაწერილ სტრიქონებს, ამ ბუმბერაზულ მაგრამ ჩუმ

ბრძოლას ადამიანის გულსა და ჟინს შორის, ვხედავ ამ პირგასისხლიანებულ ადამიანებს, რომელნიც „კლავენ იმას ვინც თვითონვე უყვართ” - აღნიშნავს მწერალი იდუმალი ესსეს დასასრულს.

კნუტ ჰამსუნმა, 1898 წელს იმოგზაურა რუსეთში, ირანში, კავკასიაში კერძოდ – საქართველოში. ამ მოგზაურობისაგან მიღებული შთაბეჭდილებები აისახა მის შემოქმედებაში კერძოდ „ზღაპრულ ქვეყანაში” და პიესაში „დედოფალი თამარი”. კ. გამსახურდია 1931 წელს დაწერილ ნარკვევში „უკრაინის თემილი” - კნუტ ჰამსუნის მიერ შექმნილ პიესას უარყოფით შეფასებას აძლევს. ამ შესანიშნავი და სიყვარულით აღსავსე ეტიუდის შემქმნელისაგან, უცნაურია, გაღიზიანებული ტონი დიდი ნორვეგიელის მისამართით, რასაც გარკვეული ახსნა მოეძებნება.

სამწუხაროა, რომ ეტიუდში კ. გამსახურდია არ საუბრობს კნუტ ჰამსუნის შემოქმედების მწვერვალის „შიმშილის” შესახებ. ნობელის პრემიის ლაურეატის ამ მოთხრობამ გადატრიალება მოახდინა არამარტო ნორვეგიულ, არამედ მსოფლიო ლიტერატურაშიც. ნაწარმოები ავტობიოგრაფიულ ელემენტებს შეიცავს და იშვიათი ნიმუშია ამბივალენტური, შინაგანად წინააღმდეგობრივი უკიდურესად ზემგრძნობიარე ადამიანის სულიერი ცხოვრების ასახვისა.

1923 წელს მიუნხენში შესრულებული ეტიუდი „კნუტ ჰამსუნი” თავისი შინაგანი სტრუქტურით ესსეს ჟანრს უფრო განეკუთვნება, ვიდრე ეტიუდისას. ყურადღება გვინდა გავამახვილოთ, ესსეს დასასრულს მიწერილ **P.S-ზე**. „სამწუხაროა, რომ მისრწნილობაში გადამდგარი მოხუცი ჰამსუნი ფაშისტი კანიბალებისადმი სიმპატიით განიმსჯეალა”.

ცნობილია, რომ მწერალმა მინაწერი მეორე მსოფლიო ომის დროს გააკეთა. იყო თუ არა ჰამსუნი ფაშისტი, ან მართებულია თუ არა კითხვის ასეთი ინტერპრეტაციით დასმა? ამ საკითხის ირგვლივ დღესაც კამათობენ

2009 წელი ნორვეგიაში ჰამსუნის წლად გამოცხადდა. წელი ოსლოს ნაციონალურ თეატრში საზეიმოდ გაიხსნა. მსოფლიო პრესა ფართო მასშტაბებით აშუქებდა ამ მოვლენას. იბეჭდებოდა კრიტიკული სტატიებიც (ნორვეგიულ, რუსულ პრესაში) სადაც ჰამსუნის ფაშისტურ მიდრეკილებებზე საუბრობდნენ. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ კნუტ ჰამსუნი, ოთხმოც წელს მიტანებული მოხუცი, სმენა- და მხედველობადაქვეითებული, 1946 წელს გაასამართლეს. ბრალს დებდნენ, კვისლინგის (ნორვეგის მინისტრ-პრეზიდენტი 1942-45) ნორვეგიული ფაშისტური პარტიის წევრობაზე და

ანტისახელმწიფოებრივ ქმედებაში, რასაც ჰამსუნი კატეგორიულად უარყოფდა, თუმცა აღიარებდა, რომ იზიარებდა კვისლინგის იდეებს. „ჰამსუნის საქმის“ - მასალებიდან ირკვევა, რომ 1940 წლიდან იგი ირიცხებოდა პარტიაში. პირადად იცნობდა ადოლფ ჰიტლერს. არსებობს მათი შეხვედრის ამსახველი დოკუმენტური მასალები. არსებობს აგერთვე სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნა, სადაც წერია, რომ ჰამსუნი 1942 წლიდან ავადმყოფობდა ათეროსკლეროზით, რის გამოც შესაძლოა ადვილად მოქცეულიყო სხვისი გავლენის ქვეშ. დაკარგული ჰქონდა მეტყველების უნარი. სასამართლომ გაითვალისწინა რა ყოველივე მხოლოდ ფულადი ჯარიმა გადაახდევინა მწერალს. უმთავრესი კი მაინც ის არის, რომ ჰამსუნს უყვარდა ნორვეგია და აღმერთებდა გერმანიას, გერმანულ კულტურას. სწორედ გერმანიამ აღიარა პირველად ჰამსუნი. გერმანიის სიძლიერეში ხედავდა ნორვეგიის მომავალს. კონსტანტინე გამსახურდიას გვიანდელი მინაწერიც სწორედ ამ ფაქტებიდან გამომდინარე შეიძლება აგხსნათ (საბჭოთა რეჟიმის პირობებში მწერლის ეს ნაბიჯი შეიძლება ერთგვარი თავდაცვაც იყო).

ჩვენი მიზანი არ არის ჰამსუნის პოლიტიკურ მრწამსზე საუბარი აქ უმთავრესია მისი, როგორც შემოქმედის გენიალურობა და აგრეთვე გამსახურდიას მოსაზრება გმირისა და პერსონაჟის იდენტობაზე. გამსახურდია წერდა: „მე არ ვიცი იგი სად დაიბადა, ხელთ არ მქონია მისი ბიოგრაფია, მაგრამ ვიცნობ გლანს, ვიცნობ ნაგელს“ – და სწამდა, რომ პერსონაჟი ავტორის „ძვალთა ძვალთაგანი და ხორცი ხორცთაგანი“. აქედან გამომდინარე, ზედმეტია საუბარი ჰამსუნის ფაშისტურ მიდრეკილებებზე. მწერლის გვიანდელ პოლიტიკურ მრწამსზე.

ოსვალდ შპენგლერი - „დასავლეთის დაისი“

კონსტანტინე გამსახურდიას, „მეტაფიზიკოსის დღიური“ (1921-22წ.) ოსვალდ შპენგლერის (*Oswald Spengler, 1880-1936*) უდიდესი გერმანელი ფილოსოფოსისა და კულტუროლოგის ნაშრომს **“Der Untergang des Abendlandes”** (დასავლეთის დაღუპვას) ეძღვნება, რომელიც 1918-22 წწ-ში გამოვიდა და იმთავითვე მიიპყრო ინტელექტუალთა ყურადღება. მწერალი, შპენგლერის

შრომას, „აპოკალიფსურ წინასწარმეტყველებას“ უწოდებს და მის ირგვლივ მთელ რიგ კულტურულ-ფილოსოფიურ საკითხებზე მსჯელობს.

გერმანელი ფილოსოფოსის, ესთეტიკას მსოფლიოს მასშტაბით გამოეხმაურნენ: ჰერმან ჰესსე (ქაოსის პერსპექტივა) იტალიელი ჯიან ბატისტა ვიკო, ავსტრიელი მეცნიერი – ოტტო ნეირატა, (ანტი-შპენგლერი).

გამსახურდია, შპენგლერის შემოქმედების სიძლიერეს მის ალოგიზმში ხედავს. მისი მეთოდი უმეთოდობაა „მისი წიგნი სუნთქავს ძლიერი გოეტესებური ინტუიციის ძალით. ეს არის დიდი ვიზიონერული ხილვა. ესქატოლოგიური ხილვა მსოფლიო წარდგინისა“ [16.379] – ვკითხულობთ „მეტაფიზიკოსის დღიურში“.

შპენგლერმა მისტიციზმისაკენ მიაბრუნა ადამიანთა გონი. გამსახურდია ამის მიზეზს XX საუკუნის სკეპტიციზმში ხედავს, როცა ევროპულმა ნიჰილიზმმა გზა მისტიკას დაუთმო. მწერლის შეფასებით, შპენგლერის წიგნი პირველი ცდა იყო ისტორიის მსვლელობის „წინასწარი გაგებისა“, ფილოსოფოსს ეწადა მისწვდომოდა იმ ფორმებს, რომლებსაც მიიღებდა დასავლეთის კულტურა, რომელიც გამსახურდიას სიტყვებით, რომ ვთქვათ, „სრულყოფაში იყო განზრახული“.

შპენგლერი, რომელიც სკეპტიკურად შესცქეროდა დასავლეთის კულტურას, ფენომენალური ოსტატობით ქმნიდა ახალ თეორიას, ისტორიის განვითარების, კულტურისა და ცივილიზაციის შესახებ. „დასავლეთის დაღუპვა“, დიდი პოპულარობით სარგებლობდა გერმანიის სტუდენტურ წრეებში. პროფესურა, კი უარყოფით შეფასებას აძლევდა გერმანელი ფილოსოფოსის მოსაზრებებს და ახლგაზრდობის გარყვანაშიც კი სდებდა ბრალს. შპენგლერის არაორდინალურმა ესთეტიკამ, შეიძლება ითქვას, გადატრიალება მოახდინა ისტორიული ევოლუციის, პროგრესის, აბსოლუტური ღირებულებების სფეროში.

სანამ უშუალოდ კონსტანტინე გამსახურდიას წერილს განვიხილავდეთ, ცოტა რამ ვთქვათ გერმანელი ფილოსოფოსის და მისი შემოქმედების შესახებ.

ოსვალდ შპენგლერი, XIX საუკუნის გერმანელი ფილოსოფოსი და ისტორიკოსი, მიუნხენისა და ბერლინის უნივერსიტეტებში იღებს განათლებას. აკადემიურ კარიერას იწყებს მიუნხენის უნივერსიტეტში. გარკვეული პერიოდი დაკავებულია პუბლიცისტიკით. 1933 წელს, როცა სათავეში ნაცისტები მოდიან, იგი სცილდება ყოველგვარ საქმიანობას. 1918 წელს გამოდის „დასავლეთის დაღუპვის“ პირველი ტომი, ხოლო 1922 წელს – მეორე ტომი. შპენგლერის სხვა

ცნობილი შრომებია: „Der Mensch und die Technik“ (ადამიანი და ტექნიკა 1931), „Jahre der Entscheidungen“ (1933). შპენგლერის ესთეტიკა განიცდის ა. შოპენჰაუერის, ფ. ნიცშეს, ა. ბერგსონის, გოეთეს გავლენას.

„დასავლეთის დაღუპვას“ სენსაციური წარმატება ხვდა წილად. იგი მიჩნეულია, ევროპული ლიტერატურის გენიალურ ქმნილებად ნიცშეს მერე. „დასავლეთის დაღუპვას“ ბრწყინვალედ შესრულებულ ესსესაც უწოდებენ. „ევროპის დაღუპვაში“ აისახა ცხოვრების დრამა, დასავლეთ ევროპული კულტურის კატასტროფა. შპენგლერმა, შეიძლება ითქვას, იწინასწარმეტყველა თანამედროვე ეპოქის ზოგიერთი მოვლენა. ოსვალდ შპენგლერის მოსაზრებით დასავლეთ ევროპის კულტურა (ფაუსტური სული) დაღუპვისთვის იყო განწირული. შპენგლერის წიგნის ისტორიულ-კულტურული კონცეფციების გაგებისათვის მნიშვნელოვანია იმის გარკვევა, თუ როგორ ესმის ფილოსოფოსს „კულტურის“ ფენომენი.

გერმანელი ფილოსოფოსი მსოფლიო ისტორიაში გამოყოფს რვა კულტურას, რომლებმაც მიაღწიეს „სიმწიფის“ საფეხურს და დაიღუპნენ. ესენია: ეგვიპტური, ინდური, ირანულ-ბაბილონური, ჩინური, ბიზანტიურ-არაბული (მაგიური), აპოლუნური (ბერძნულ-რომანული), ფაუსტური (დასავლეთ ევროპული), მაიას ტომების კულტურა. ისინი არსებობდნენ სხვადასხვა დროსა და დედამიწის სხვადასხვა წერტილში, მიაღწიეს განვითარების გარკვეულ საფეხურს და საბოლოოდ ამოწურეს საკუთარი შესაძლებლობები, განადგურდნენ. შპენგლერის მოსაზრებით დაღუპული კულტურის ადგილას წარმოიქმნა – ცივილიზაცია, ამასვე უწინასწარმეტყველებდა დასავლეთ ევროპულ კულტურას.

შპენგლერი არაორდინალურ მოსაზრებებს გვთავაზობს კაცობრიობის განვითარების შესახებ. იგი უარყოფს, ევოლუციის საყოველთაოდ აღიარებულ სქემას, პერიოდიზაციას: უძველესი სამყარო, შუა საუკუნეები და თანამედროვე ეპოქა. გერმანელი ფილოსოფოსის მოსაზრებით სხვადასხვა დროს არსებული კულტურა ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად ცოცხლობდა და როგორც ცოცხალი ორგანიზმი გადიოდა შემდეგ ფაზებს: ჩასახვის პერიოდი, აღორძინება და განადგურება. ფილოსოფოსს მიაჩნდა, რომ დასავლეთ ევროპული კულტურა, როგორც განუმეორებელი და ახალი დროის ფენომენი, ჩაისახა IX საუკუნეში, აღორძინდა XV-XVII ს., XIX-დან კი დაიწყო მისი აღსასრული, დაისი. მაშ ასე, შპენგლერი გამოყოფდა განვითარების შემდეგ ფაზებს: მითო-სიმბოლური

ადრინდელი კულტურა, მეტაფიზიკურ-რელიგიური კულტურა და გვიანდელი საბოლოო ეტაპი კულტურისა, რომელიც უკანასკნელი, გარდაუვალი საფეხურის გაგლის შემდეგ ცივილიზაციად გადაიქცევა.

ყოველ კულტურას გააჩნდა საკუთარი სიმბოლო. ანტიკურისთვის ეს იყო „სხეული“, დასავლეთ ევროპის კულტურისთვის – დაუდგრომელი „ფაუსტური სულის ადამიანი.“ შპენგლერის ნაშრომი იყო ერთგვარი ცდა მსოფლიო ესთეტიკისა და წიგნის გამოსვლიდან რამდენიმე წელში, მას ეხმიანება კონსტანტინე გამსახურდია „მეტაფიზიკოსის წერილით“. „საქართველოში გერონტი ქიქოძეს გამოჰყავს ანალოგიური დასკვნანი. შპენგლერისათვის აღმოსავლეთ ევროპაში იშვება ახალი პოტენციები, გერონტი ქიქოძეს კი ჰგონია, რომ მცირე აზიაში ამოვა ახალი მზე კულტურისა. იგი სოციალისტების მოსვლას საქართველოში იტალიაში გაქცეულ სქოლასტიკოსებს ადარებს. მე კი მგონია, რომ ანალოგია სწორი არაა – დასძენს მწერალი.“

გერმანელი ფილოსოფოსი ევროპულ კულტურას „ფაუსტურ კულტურას“ და „ფაუსტურ სულს უწოდებდა“. არ აღიარებდა მას, როგორც ერთადერთ პირველფენომენს, არამედ იგი იყო პირველფენომენი მრავალთა შორის. სწორედ ამიტომ გამსახურდიას მართებულად არ მიაჩნია გერმანელი ფილოსოფოსის მოსაზრება რომანულ-გერმანული კულტურის აღსასრულის შესახებ, რომელიც იდეურად მოკვდა და ადგილი უნდა დაუთმოს ახალ კულტურულ ფენომენს - რუსულ აზიატურს. რას ნიშნავს ეს ტერმინები კითხულობს მწერალი, „ჩვენ სრულიადაც არაფერს გვეუბნება სიტყვა რუსულ-აზიატური.“ აზია გეოგრაფიულ მცნებად მიაჩნია და აქედან გამომდინარე, ჰინდუს, ოსმალს, რუსს, სპარსს მიჯნავს ერთმანეთისგან.

შპენგლერი თავის ნაშრომში, საბოლოოდ – ევროპული ცივილიზაციის ფაუსტური სულის, აღსასრულამდე მივიდა. კ. გამსახურდიას განმარტებით, ამ მოსაზრებას ფილოსოფოსი ისტორიის, ისტორიოგრაფიის, მომავლის ახლებური გაგებით ასაბუთებს. შპენგლერი, როგორც აღვნიშნეთ უაყოფდა განვთარების შემდეგ საფეხურებს: ანტიკა–შუა საუკუნე–ახალი დრო. შპენგლერმა შეცვალა ისტორიის შინაარსი და შესაბამისად შეიცვალა მისი სტრუქტურაც.

გამსახურდია განიხილავს რა შპენგლერის მოსაზრებას კულტურის განვითარების შესახებ, დაასკვნის, „თუ კულტურა ექვემდებარება განსაკუთრებული ხმოვანების კანონს: ზრდა, განვითარება და მოხუცება, დაქვეითება და დაღუპვა, მაშინ ყოველივე სიკვდილში პოულობს დასასრულს და

როგორ უნდა შევამჩნიოთ ჩვენ კულტურის დასასრული?” პასუხს შპენგლერისეული ცივილიზაციის უმაღლეს გაენითარებაში პოულობს: კულტურა მიაღწევს გარკვეულ საფეხურს, დაქვეითდება და იქცევა ცივილიზაციად. ცივილიზაცია კულტურის ენტროპიად უნდა მივიჩნიოთ, აღნიშნავს მწერალი, ცივილიზაციის ამაღლებით კულტურა ქვეითდება.

შპენგლერი, დასავლეთ ევროპულ კულტურას ანტიკას აღარებს. ცოცხალ კულტურას გარდაცვლილი ერების ცივილიზაციას უპირისპირებს. გამსახურდიას მოსახრების ფილოსოფოსს სურს მეთოდური ჰომოლოგიების საშუალებით იწინასწარმეტყველოს გზა დასავლეთ ევროპის კულტურისა. შპენგლერთან უარყოფილია ყოველივე მემკვიდრეობა, მისთვის ანტიკა და დასავლეთ ევროპა, ეს ორი სრულიად დამოუკიდებელი ფენომენია. ანტიკა იღუპება და რამდენიმე საუკუნის შემდეგ „ინთება ევროპაში კოცონი ცივილიზაციისა, ასე რომ რაიმე იდეურ მემკვიდრეობაზე ლაპარაკი არის ლეგენდა – გვეუბნება შპენგლერი. აქედან გამომდინარე კ. გამსახურდია ორ, „ერთმანეთისაგან განსხვავებულ ფენომენებს“, ერთმანეთს აღარებს: ანტიკას აპოლონური სული აქვს, დასავლეთ ევროპას – ფაუსტური.

ნაშრომში იგრძნობა კ. გამსახურდიას სუბიექტური დამოკიდებულება დასავლეთ ევროპის, კერძოდ, გერმანული კულტურის მიმართ. მას ხიბლავს, ფაუსტური მოუსვენარი და ვნებაუშრეტი სული, რომელიც გარემუქურელ მარადისობაში როკავს. ფაუსტური სულისთვის ცხოვრება ბრძოლაა, აქედან გამომდინარე, გამსახურდია ერთმანეთს უპირისპირებს ანტიურ და ფაუსტურ-გერმანულ კულტურას: „თუ არ არის ბრძოლა და ბრძოლის წყურვილი, რომელიც ასე მოსჩანს ზარატუსტრაში, მაშინ იგი არ არის გერმანული. ანტიური სულისათვის ბედისწერა „მოირაა“ ბრმა და წამიერი. ანტიურისთვის სიძლიერე არის მოთმინებაში“. ნიცშემ ფაუსტურ კულტურაში, ახალი ა დ ა მ ი ა ნ ი ს კულტი შექმნა. ეწადა ახალი მაღალი ხარისხის ადამიანთა ჯიში წარმოეშვა, რომელიც თავის ძლიერ ნებისყოფას მთელი დედამიწის ბედის ხელში დასაჭერად მოიხმარდა. გამსახურდია, ამ ძლიერ და მშფოთვარე სულს, დიდი სტილის კულტურის ნაყოფად მიიჩნევს, რადგან მხოლოდ ასეთ კულტურას შეეძლო მთელი დედამიწის გადაკეთება, ადამიანობის ბედისწერის ხელში ჩაგდება.

წერილის მეორე თავში „ინტელექტუალური რევოლუცია“ კ. გამსახურდია საუბრობს პირველი მსოფლიო ომის შედეგებზე, როცა ევროპულმა ერებმა

სისხლით შეღება ჰააგაში აგებული თეთრი სასახლე, როცა გაგიჟებულმა მსოფლიომ, გონება განდევნა მოაზროვნე ადამიანთა წრიდან. დღესაც ევროპის ერები ვერ გამორკვეულან იმ საშინელებიდან, რომელიც გაიმართა მთელ ევროპაში „ერთი ჯადოსნური კაპელამისტერის ხელის აქნევაზე“ – განმარტავს მწერალი.

შპენგლერის „დასავლეთის დაღუპვას“, რომელიც გამოცხადება იყო ნაომარ ევროპულ კულტურულ წრეებისათვის, კონსტანტინე გამსახურდია გალური გენიის, ანრი ბარბიუსის წიგნს უპირისპირებს (შუქი უფსკრულიდან, 1920წ.) მწერლის ყურადღების ცენტრში ექცევა ანრი ბარბიუსის შრომის ერთ-ერთი თავი: „გონების ამბოხი, ინტელექტუალური რევოლუცია“.

ანრი ბარბიუსი, ფრანგული კომუნისტური პარტიის წევრად აირჩიეს 1923წელს. მისი რომანი *“Le Feu”* (ცეცხლი), პირველი მსოფლიო ომის წინააღმდეგ იყო მიმართული. ანრი ბარბიუსი აღიარებდა სოციალიზმს და სტალინის მოღვაწეობასაც. მის კალამს ეკუთვნის „სტალინი“, რომელიც 1935 წელს გამოიცა. 1933 წელს არჩეული იქნა საბჭოთა კავშირის სამეცნიერო აკადემიის (*CCCP*) წევრად, ანრი ბარბიუსის მოსაზრებით ჰარმონიული მსოფლიოს წყობილების „ცისკარი“ აღმოსავლეთიდან – მოსკოვიდან მოდიოდა. ამ თვალსაზრისს გამსახურდია სკეპტიკურად უყურებს. ზოგადად კი მაღალ შეფასებას აძლევს ანრი ბარბიუსის შემოქმედებას და პიროვნებას. ანრი ბარბიუსი სოციალიზმის მქადაგებელი იყო და აქტიურ პროპაგანდასაც უწევდა მის განვითარებას საბჭოთა კავშირში... აქედან გამომდინარე, შეუძლებელია გამსახურდია მისი იდეების გამზიარებელი ყოფილიყო, მწერალი მხოლოდ ანრი ბარბიუსის „გონებისკენ“ შემობრუნების თეორიას აღიარებს, „გონების ნაპერწკალი უნდა ენთოს, რომ ჩვენ წინ შიშველი პირუთვნელი ინსტიქტებით დანისლული უფსკრული იცნოს ადამიანობამ. არაფერი არაა ამ ქვეყანაზე ისე თვალწარმტაცი როგორცაა თვით შეცნობილ გრძნობათა ღელვა და გონების სხივით გამთბარი სიყვარული“ [16,376]

ანრი ბარბიუსის ამ იდეებს, კ. გამსახურდია ზარატუსტრას მაღალი ჯიშის ადამიანის თავიდან გამოსულ იდეებად მიიჩნევს და საფიქრებელია, რომ სწორედ აქ იკვეთება მათი ესთეტიკა. გონება უნდა ამბოხდეს უგუნურობისა და ბარბაროსობის წინააღმდეგ – დასძენს მწერალი. გონების ამბოხი – კონსტანტინეს შეფასებით ერთადერთი გზაა, რომელმაც უნდა დაღეწოს „საზოგადოებრივი ცხოვრების უსამართლობის ხუნდები... დღეს ყველა გრძნობს

არსებული რეჟიმის გულქვაობას, აბსურდულ ტერორიზმს”[16,377] – სწორედ აქედან გამომდინარე, მომხრეა რევოლუციისა, რომელიც ადამიანის თავში უნდა მოხდეს, რადგან „ადამიანის თავი უსაკვირველესი ქარხანაა ახალი და დიდი იდეებისა”.

მეტაფიზიკოსის მესამე თავში, რომელსაც „ოსვალდ შპენგლერი” ეწოდება, მოცემულია გერმანელი ფილოსოფოსის – *“Der Untergang des Abendlandes”* (დასავლეთის დაღუპვის) მცირე რეზიუმე. მწერლის მცდელობაა პასუხები გასცეს შპენგლერის წიგნში წამოჭრილ საკითხებს: არსებობს, თუ არა მეტაფიზიკური სტრუქტურა ისტორიული ადამიანობისა, დღემდე არსებული კულტურები ექვემდებარებოდნენ თუ არა კანონს: – შობისა, სიჭაბუკისა და სიკვდილისა.

დასკვნით ნაწილში მწერალი აღნიშნავს, რომ შპენგლერი თავიდან ბოლომდე გოეთესეული ფენომენითაა შეპყრობილი. შპენგლერის ინტერპრეტაციისთვის საჭიროა მისი ისტორიზმის გაგება, რადგან მისი ფილოსოფიური ნაშრომი, ისტორიულ-ფილოსოფიური აპერცეპიის მოძებნას ითხოვს. იგი ილაშქრებს ძველი სასკოლო ისტორიზმის წინააღმდეგ, რომლის მიხედვითაც ისტორია წარმოედგინათ მეფეებისა და ომების უთავბოლო დაუსრულებელ სტატისტიკად. შპენგლერის მოსაზრებით კი კულტურები ცოცხალი ორგანიზმებია, ხოლო ისტორია – ამ კულტურათა ავტობიოგრაფია.

„მითოს მოკლებული დრო”

პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ ომის დემონთან დამარცხებული კაცობრიობა სულიერმა კრიზისმა მოიცვა. დაიწყო დაუსრულებელი ევროპული კრიზისი, რომელმაც საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფერო მოიცვა, მეცნიერება ხელოვნება. ამ მოვლენას XX საუკუნის ვერც მწერალი და ვერც მკითხველი გვერდს ვერ აუვლიდა.

კონსტანტინე გამსახურდია, 1924 წელს აქვეყნებს ესსეს – „ახალი ევროპა”, სადაც კაცობრიობის სულიერი კატასტროფის მიზეზებზე საუბრობს. ფრიდრიხ ნიცშემ პირველმა იწინასწარმეტყველა ევროპული კრიზისი, მაგრამ თანამედროვეებმა გიჟად შერაცხეს. ამ კრიზისის კონტურები XX საუკუნის 10-იანი წლებიდან ხელშესახები გახდა.

კაცობრიობის წინაშე იქმნებოდა – ახალი ერა, რომლის ერთადერთ ეპიტაფიად გამსახურდიას - „მითოს მოკლებული დრო“ მიაჩნია. XX საუკუნის თავისუფალი ადამიანი მარტო დარჩა, ყველაფერი კი რენესანსის ეპოქიდან დაიწყო.

კ. გამსახურდია ევროპული კატასტროფის, სულიერი კრიზისის საწყისს რენესანსის ეპოქაში ხედავს. რენესანსმა ადამიანი თეოლოგიის არტახებიდან გაათავისუფლა, „გათავისუფლა და მარტო დატოვა, ვინ იტყვის ასეთი გაათავისუფლება უფრო მიძიმეა, თუ მარტოობის ტრაგედია“?[21,3] რენესანსამდე ადამიანი ღმერთთან თანაზიარი იყო. ეკლესია იყო სულიერების ურყევი კერა, თანაზიარობის მოგვი, ყველაფერი მას ექვემდებარებოდა - განმარტავს მწერალი.

რენესანსის ეპოქამ კი მოიტანა აღზევება ადამიანისა. ემფაზა ადამიანის მოთავსება სამყაროს ცენტრში. ეს იდეა სხვადასხვა მოდუსითა და ინტენსივობით მუშავდებოდა ევროპული რენესანსის სამივე დიდი ინტელექტუალური მოძრაობის -ჰუმანიზმის, პლატონიზმის, არისტოტელიზმის მიერ. ადამიანის კონცეფციამ ფიზიკური და მორალური სრულქმნილების იდეალი მოიტანა.

ადამიანური ლოგიკა იმთავითვე ღვთაებრივი დოგმატიკის გადამოწმებას შეუდგა. ამან კი ადამიანი რწმენას, ღვთაებრივ ნებას დაუპირისპირა. თეოლოგისაგან თავისუფალ ადამს - ხელში შერჩა „უფლება მარადიული ადამისა“ და სწორედ აქედან დაიწყო, როგორც კ. გამსახურდია შემდგომ იტყვის, „ინდივიდუალიზმი, დაუსრულებელი ევროპული კრიზისი.“ საერთო ფონდი თანამედროვე ევროპისა კ. გამსახურდიას მოსაზრებით ასე გამოიყურებოდა: მეცნიერებაში რელატივიზმი, ხელოვნებაში ფუტურიზმი, დადაიზმი ყალბი ცივილიზაცია უსულო მექანიზაცია... „უკანასკნელმა ომებმა და რევოლუციებმა ყველა დაარწმუნა, რომ ასე არ შეიძლება, რომ ახალი უნდა იშვას. ცხადია თანამედროვე ევროპის მწვავე ტკივილები ახალი იდეალების წარმოქმნით უნდა იქნას გამოსყიდული“ [21,4] - ვკითხულობთ ესეში.

„ახალი ევროპა“ ოთხი ესესეგან შედგება: (მითოს მოკლებული დრო, ლათინიზმი და გერმანიზმი, სიმბოლიზმის კატასტროფა, ფრანგი ექსპრესიონისტები, პოლ კლოდელი და მორის ბარესი)

ესეებში წამოჭრილია ის პრობლემატიკა, რის წინაშეც იდგა მაშინდელი ინტელექტუალური გონი.

ესეში „ახალი ადამი“, (რომელიც ესეთა ციკლის ბოლო ესეა) მწერალი ევროპული სულიერი კრიზისის მიზეზებსა და შედეგებზე საუბრობს. ევროპული კრიზისი – ეს არ იყო არც სტილის, არც იდეური გაკოტრების კრიზისი, ეპოქამ, XX საუკუნემ, მითოსს მოკლებულმა დრომ, მოიტანა სულიერი კატასტროფა. XX საუკუნე რადიკალური გარდატეხის ფაზაში შედიოდა. როგორც ქრისტიანული ერის პირველ ათასწლეულში.

ფრიდრიხ შილერმა მე-18 საუკუნეში თითქოსდა იწინასწარმეტყველა ევროპის სულიერი კონფლიქტების მოახლოება „ჩვენი საუკუნე – წერდა იგი – სწორედ მარიონეტით ქანაობს სიმახინჯესა და ველურობის სამანებს შორის“. განა იგივე არ ითქმის ახალ ევროპაზე? - კითხულობს გამსახურდია. ევროპაზე რომელმაც, „პრაქტიკული ანგარების იდეალებით აღტკინებულმა“ გზად ყველაფერი გაანადგურა.

მწერალი პრობლემას მთელი სიმწვავეით წარმოგიდგენს: „ერთი ვიკითხოთ მოექმნება კი ახალ ევროპას უნრუჰს დიტრიხივით (XX საუკუნის გერმანელი პოეტი) მიწიერ და ზეციერ ვნებების შემთავსებელი გული? აქვს თუ არა ახალი ევროპის პოეზიას იმდენი სულიერი ძალა, რომელიც თანამედროვე მექანიკურ ცივილიზაციის ინფერნოს ისევ ღმერთებით და მარტვილებით დაასახლებს? მოეპოვება თუ არა თანამედროვე ევროპას ახალი სულობით აღვსილობა მარტვილის ჯიუტობით რომ იტყოდეს: ჩვენი სარწმუნოება ჩვენი მტკიცე სიმაგრე? - კითხულობს მწერალი და იქვე ჰამლეტისეური მერყეობით პასუხობს: თუ ჰო, მაშინ მითოს მოკლებული დრო დაძლეული იქნება“.[21,4]

XX საუკუნის პოეზია და, მწერლის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „დანტესავით განაწამები კაცობრიობა სულიერი ძალებისაგან იყო დაცლილი და არ მოეპოვებოდა ის ზეციური ვნებების შემთავსებელი გული, რომლისკენაც ასე ისწრაფვოდა მაშინდელი ინტელექტუალური მსოფლიო. ახალ სიტყვას, ახალ პოეზიას, კაცობრიობა სამოთხის „დაუნჯებულ ბჭეებში“ უნდა შეეყვანა.

XX საუკუნის 10-იანი წლებიდან მოყოლებული თითქმის საუკუნის დასასრულამდე – დემონური ეპოქა ახალი სულობისა და ღმერთების სამკვიდრებელი ვერ გახდა.

კ. გამსახურდიას მოსაზრებთ – ექსპრესიონისტების უახლესმა თაობამ სწორედ შეიგნო ევროპული კრიზისის მითოსს მოკლებული დროის მიზეზები, რომელიც ახალი ჰუმანურობით, ახალი ეთოსით, ახალი ადამიანით უნდა დაძლეულიყო.

XX საუკუნის გერმანელი ექსპრესიონისტი პოეტის, ნოველისტის ფრიც ფონ უნრუჰის ტრაგედიაზე საუბრისას, მწერალი ჩვენს ყურადღებას მიაპყრობს საუკუნის ფრაზაზე: „მოიტათ ახალი ადამიანი“. „ახალი ადამიანი“ – ისმოდა სცენიდან, პოეზიიდან კათედრიდან და ახალი თაობა ციდან ჩამოდიოდა. ტრაგედიის გმირები ჰამლეტისებური ტკივილებით სნეულდებოდნენ. უნდა აფეთქებულიყო ძველი მიწა და იდეალები.

თანამედროვე ცივილიზაცია, (XX საუკუნის) თანამედროვე სულთა უფსკრულის ნაპირზე მოელოდა ახალ ღმერთს, ახალ იდეებს, ისევე როგორც უფსკრულის პირას ღმერთის მომლოდინე – ფსიხე, რომლის მხატვრულ სახეში, კ. გამსახურდიამ - მითოსს მოკლებული დროის სულთა დაინახა. „ღმერთი კი... ღმერთი მოვა, ხმობა უნდა ღმერთს!“ – აცხადებდა მწერალი.

ესეში, რომელსაც „ლათინიზმი და გერმანიზმი“ ეწოდება, წამოჭრილია ის პრობლემატიკა, რომელიც მწერალს უმწვავეს საკითხად მიაჩნია „ევროპის კულტურათა არსებობის პირველი დღეებიდან“. კერძოდ დაპირისპირება „მისტიციზმსა და ნათელ რაციონალიზმს, გერმანელობასა და ფრანგობას“ ლათინიზმსა და გერმანიზმს“ შორის.

მწერალი შეპირისპირების გზით ახასიათებს ფრანგ და გერმანელ ხალხებს, მათ გენიას, მისიას... კ. გამსახურდია XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან მოყოლებული მსოფლიოს ინტელექტუალურ დირიჟორად გერმანიას მიიჩნევდა.

რევოლუციისა და ომის დემონს, მწერლის შეფასებით, მუდამ თან სდევდა „დაუცხრომელი ძიების დემონი“, რომელიც ხელოვნებაში შეიჭრა. გერმანიამ უდიდესი გავლენა მოახდინა საფრანგეთზე, როგორც ლიტერატურაში ისე სოციალურ ცხოვრებაში. მწერალი სამყაროს ცენტრში მისტიურ გერმანიას ხედავს, რომლის ინტელექტუალური განშტოებაა დანარჩენი მსოფლიო.

მე-18 საუკუნეში ინგლისური სანიშნოებით მოდიოდა ევროპის კულტურა. მიუხედავად ამისა ევროპულ კულტურას, ლიტერატურას, ფილოსოფიას, მუსიკას მუდამ გერმანია მიუძღოდნენ – განმარტავს მწერალი.

გოეთემ, ნიცშემ, ლუთერმა, კანტმა – ინტელექტუალური ძუძუ აწოვეს დანარჩენ მსოფლიოს, გერმანია იძლეოდა ახალ იდეებს. (მწერლის ეს პათოსი დამახასიათებელია გერმანულ ფილოსოფიაზე შექმნილი პუბლიცისტურ-კრიტიკული წერილებისთვის, რომელსაც 1916-1924 წლებში ქმნიდა.)

ერთადერთი დარგი ხელოვნებისა, რომელშიც მწერალი, საფრანგეთის უპირატესობას ხედავს – მხატვრობაა (საერთოდ პლასტიური ხელოვნება). ბრძოლა გერმანიზმსა და ლათინიზმს შორის მთავარ ასპექტად მიაჩნია ევროპული კულტურის განვითარებაში დანტედან მოყოლებული XX საუკუნემდე.

ესეში მწერალს გაიდვალებული ჰყავს გერმანული ერი. „გერმანელი იდეალისტია, ფრანგი – იდეოლოგი. გერმანელი ბუნებით მისტკოსია, ფრანგი – რაციონალისტი“. [21] გერმანული ტიტანიზმი, რომელმაც კაცობრიობას გოეთეს და კანტის ფილოსოფია უანდერძა, მწერლის მოსაზრებით, საფრანგეთისთვის და ალბათ მთელი სამყაროსთვისაც – ბოლომდე მაინც გაუგებარი რჩება, რადგან ფრანგისთვის საერთოდ გაუგებარია სულიერი მარტვილობანი და ძიებანი დოქტორ ფაუსტისა. ფრანგი უფსკრულებს და სიბნელეს ერიდება, რადგან მისი ხალხური ნატურელი მარჩხია, „მაჩვენეთ თუნდაც ერთი ეგზომ აღტკინებული ბობოქარი მსოფლიო ისტორიული სტიქიონი საფრანგეთში, როგორც ლუთერი“.[21]]

მწერალი ორიგინალური მხატვრული ხერხებით უპირისპირებს ორი უდიდესი ერის (გერმანიისა და საფრანგეთის) ინტელექტუალურ და სულიერ მონაპოვარს, სადაც კიდევ ერთხელ იკვეთება მწერლის გერმანოფილობა.

„გერმანელი მუდამ კოსმიური პრობლემის ბორბალზეა დაბმული, გერმანელების სულიერი ტრაგიზმი ექსპანსიურობით განისაზღვრება. უფსკრულების თავზე ზარატუსტრას, დაკოდილი არწივების ქროლვა ბეთჰოვენისეული „ყელს მოგეხვევით მილიონებო“ [92] აი, რა არის გერმანელობა!

ფრანგულ ხელოვნებას, შინაარსით და ფორმით, ნაციონალურ მოვლენად მიიჩნევს, გერმანულს კი ფორმით – ნაციონალურად, შინაარსით კოსმიურად, რადგან ფრანგული „სულთა მუდამ ნაციონალური არტახებითაა შებოქვილი, გერმანელობა მუდამ კოსმიურ მერიდიანებს უმიზნებს... ფრანგული სული ღირიულია, გერმანული - ემპირიული“

მწერალი განიხილავს საფრანგეთის ისტორიის ყველაზე მნიშვნელოვან ეტაპს, 1789-1799 წლის რევოლუციას, (რომელმაც გარდამტეხი როლი ითამაშა დასავლეთის ცივილიზაციასა და ევროპის ისტორიაში.) და მას პიროვნების ამბოხს უწოდებს სახელმწიფოს და საზოგადოებას შორის. საფრანგეთის რევოლუციონერების მაქსიმილიან რობერსპიერისა (რევოლუციის წინამძღოლი და „იაკობინთა“ ლიდერი) და ჟან პოლ მარატის რევოლუციური ტრიადები

უასაკო გიმნაზიელის მონოლოგებად მიაჩნია ლუთერისა და ნიცშეს ამბოხებასთან, რადგან გერმანელისთვის პიროვნება მუდამ „ზვარაკია სახელმწიფოს, ღმერთის, ეთიური იდეალის ტრაპეზზე“.

გერმანული რასის ინტელექტუალურ უპირატესობას მწერალი, კანტის ფილოსოფიაში ხედავს. ემანუელ კანტმა შექმნა მოვალეობის აპოლოგია და ეს მოვალეობის ფილოსოფია არავის ისე არ ესმის, როგორც გერმანელ ერს. გერმანელობა – გამსახურდიას ცოცხალ, ცალკე მდგომ, მისტიურ მოდგმად აქვს აღქმული. გერმანული მესიანიზმის სათვეს არაგერმანელი დანტედან იწყებს.

გერმანული მარადიულ ღმერთთან მორკინე იაკობია - განმარტავს მწერალი, მის ფანტაზიას მუდამ ბიბლიური კარიბჭე სჭირია, რომ ღმერთი ციდან ჩამოიყვანოს, ღმერთს ებრძოლოს მიწაზე და თვით ეწამოს „ღმერთის წამებით“. კონსტანტინე გამსახურდია სწორედ ღმერთთან ბრძოლით ხსნის ფაუსტის სულიერ კატასტროფას, ღმერთთან ბრძოლამ დაუბნელა მზე ნიცშეს და ჰოლდერლინს. რელიგიურ მომენტს, უმთავრესად მიიჩნევს გერმანული ხელოვნების შესწავლისას, რადგან ხელოვნებას, მუდამ რელიგიის მომიჯნედ გულისხმობდნენ ნიცშე და ვაგნერი, გოეტე და ჰოლდერლინი.

* * *

ესსეს მეორე თავში, კ. გამსახურდია საუბრობს ლიტერატურული სკოლის – სიმბოლიზმისა და მისი ფილოსოფიური ესთეტიკის შესახებ.

სიმბოლიზმი, როგორც ლიტერატურული სკოლა XIX საუკუნის დასასრულსა და XX საუკუნის დასწყისში აღმოცენდა. კ. გამსახურდია ფრანგ პოეტებს: არტურ რემბოს, შტეფან მალარმეს, შარლ ბოდლერს „სიმბოლიზმის მთავარსარდლებს უწოდებს და აღნიშნავს, რომ სიმბოლისტებმა მთელი თავისი ძალა ახალი ფორმის ძიებას შეაღიეს. ბოლოს კი პოეზია რითმის „აკრობატობამდის მიიყვანეს“.[92] სიმბოლისტებს სურდათ გაუგონარი რევოლუცია მოეხდინათ პოეზიაში, რომელიც მწერლის შეფასებით „გაუგონარი ბანკროტით, სიმბოლიზმის კატასტროფით“ დამთავრდა. სიმბოლიზმმა მოიცვა მთელი მსოფლიო. მიუხედავად სისხლის აღრევისა, აღნიშნავს მწერალი, სიმბოლოზმს ფრანგული დამლა ჰქონდა.

კ. გამსახურდია სიმბოლიზმის რეაქციას 1891 წლით ათარიღებს და მიიჩნევს, რომ სიმბოლიზმი, როგორც კულტურული ფილოსოფია პოზიტივების, პარნასისტებისა და ნატურალისტების დაპირისპირება იყო. 1883 წელს ჟან

მორეასმა „ფიგაროში“ გამოაქვეყნა „სიმბოლიზმის მანიფესტი“, სადაც ამ სკოლის ძირითადი დებულებები გამოკვეთა. მან პოეზია სამყაროს უმაღლეს, სინთეზურ შემეცნებად გამოაცხადა, პოეტი კი მოვლენათა და იდეათა მესაიდუმლედ. პოლ ვერლენის, შტეფან მალარმეს, შარლ ბოდლერის, არტურ რემბოსა და სხვათა შემოქმედებაში, წერილებსა თუ ჩანაწერებში კი თანდათან უფრო ნათლად წარმოჩინდა სიმბოლისტური პოეზიის ყველა დამახასიათებელი ნიშან-თვისება. ურთულესი სტილი, გაუგებარი ენა, „მე“-ს შემეცნება...

მწვერალი მოგვითხრობს ლიტერატურული სკოლის ფილოსოფიურ-ესთეტიკურ ნიშნებზე, თუმცა არ ასახელებს სიმბოლიზმის კრახის კონკრეტულ მიზეზებს ევროპულ მწერლობაში. ყურადღებას ამახვილებს რომანული სკოლის მანიფესტზე, რომელიც ჟან მორეასმა 1891 წელს დააარსა და აღნიშნავს, რომ მან მოახერხა ბერძნულ და ლათინურ კულტურათა დაახლოება ფრანგულ სულთან. ჟან მორეასი ცდილობდა აელორძინებინა კლასიკური ტრადიციები, ამ მოსაზრებით მის ირგვლივ გაერთიანდნენ: მორის დე პლესი, რაიმონ დელა ტელედი, ერნესტ რაიმონი, შარლ მორასი. მწერლის მოსაზრებით ეს პოეტები ლექსის რესტავრაციას შეუდგნენ: მათი უმთავრესი მიზანი იყო: „უარყოფა თავისუფალი ლექსისა, მათემატიკური ჰარმონიის აღდგენა ლექსის სტრუქტურაში“.[92] გამსახურდია რამდენიმე შტრიხით ეხება მორეასის პოეზიას. მის ლექსებში ბერძნულ სისადავეს, ჰარმონიას და ძველ ლათინურ გრაციას ხედავს. „მორეასის პოეტური ხატები გამჭვირვალე და რჩეულია, როგორც „ბერძნული კრისტალის ვაზები, მისი ლექსი ლაღია და უზადო“.

ესსეში საუბარია XX საუკუნის სამ ევროპულ პოეტ ქალზე, რომლებმაც მისტიური, სევდაგადაკრული პოეზიით, საპატიო ადგილი დაიმკვიდრეს პოეზიის უკვდავ კვარტცხლებეკზე. ესენი იყვნენ შვედი სელმა ლაგერდოფი (ქალი, რომელმაც პირველმა მიიღო ნობელის პრემია ლიტერატურის დარგში-1909წწ), გერმანელი რიკარდა ჰუხი და ფრანგი ლა კონტეს ანნა დე ნოელი. „გამოაკელით ეს სამი ქალი მსოფლიო ლიტერატურას და მაშინ უნებლიეთ უნდა დავეთანხმეთ ანტიფემინისტებს, რომ ქალისთვის აქტიური შემოქმედება მიუწვდომელია – განმარტავს მწვერალი...

ესსეს მომდევნო თავში „ფრანგი ექსპრესიონისტები“ მწვერალი ავანგარდული მოძრაობის, ექსპრესიონიზმის, შესახებ საუბრობს, რომელიც XIX საუკუნის დასასრულსა და XX საუკუნის დასაწყისში ჩამოყალიბდა. ლიტერატურათმცოდნეები მიიჩნევენ, რომ ექსპრესიონიზმმა განვითარება ჰპოვა

ჩრდილოეთ ევროპაში, კერძოდ გერმანიაში. მწერლის მოსაზრებით კი ექსპრესიონიზმი არ არის ნაციონალური გერმანული მოვლენა და უკანასკნელი ათეული წლების „ევროპის მისტიურ-რელიგიური გრძობის რენესანსზე“ საუბრობს. მწერლის შეხედულებით, საფრანგეთში ანრი ბერგსონმა, XX საუკუნის უდიდესმა ფილოსოფოსმა, დაამსხვრია რაციონალიზმის ციტადელი, ხოლო გერმანიაში „მოაზროვნეთა ლეგიონები“ იბრძოდნენ ამ მიმართულებით. მათ გერმანია მისტიკის სამშობლოდ აქციეს. XX საუკუნის „მისტიური რენესანსი“ შუა საუკუნეებში, მისტიკებისა და თეოლოგიების სამშობლოში-გერმანიაში უნდა დაწყებულიყო – აცხადებს მწერალი.

ესევე საუბარია პარიზული ლიტერატურული კლუბის “*l Abbage*” (აბატების) შესახებ რომელიც 1906 წელს დაარსდა და მასში გაერთიანებული იყვნენ XX საუკუნის დამწეები ახალგაზრდა ფრანგი მწერლები: შარლ ვილდრაკი, რენე არკოსი, ჟორჟ დიუჰამელი. მწერლები იკრიბებოდნენ მიტოვებულ სააბატოში და სწორედ აქედან წარმოიშვა სახელწოდებაც “*l Abbage*”. ამ ჯგუფს მოგვიანებით შემოუერთდა ჟიულ რომენი, თავისი ცნობილი წიგნით “*la vie unanime*” გაერთიანების წევრებს გააჩნდათ საკუთარი ტიპოგრაფია. კლუბმა იარსება 2 წელი და მატერიალური პირობების არ ქონის გამო დაიშალა. იგი ვერ ჩამოყალიბდა როგორც ლიტერატურული სკოლა, თუმცა ჟ. რომენის წიგნი “*la vie unanime*”. გადაიქცა ერთგავრ მანიფესტად ფრანგ პოტთა კლუბის წევრებისათვის. კონსტანტინე გამსახურდია, შარლ ვილდრაკის პოეზიას სასოწარკვეთილ ამდერებას უწოდებს „ომით განადგურებულ ევროპაზე და “*l Abbage*“-კლუბის წევრთა მსოფლმხედველობის შესახებ მცირე განმარტებას იძლევა: „რენე არკო ახალ ეთიურ იდეალებს ქადაგებს, დარბოს პოეზიას ოკეანის ხომალდებისა და ბენზინის სუნი ასდის. ვალერი დარბო ევროპული კოსმოპოლიტიზმის პოეტია. „სამყარო ვითარცა გაფართოებული სამშობლო“ – აქ იგი გოეტეს კოსმოპოლიტიზმს უკავშირდება, ვალერი დარბო უმღერის ევროპული დიდი ცივილიზაციის მწუხრსა და ცისკარს.”

ნარკვევის მეხუთე ესეე ეხება ცნობილ ფრანგ მწერლებს: პოლ კლოდელს და მორის ბარეს. XX საუკუნის ფრანგი პოეტსა და ესეისტს, უდიდეს საზოგადო მოღვაწეს პოლ კლოდელს, გამსახურდია „ახალი საფრანგეთის სიამაყეს“ უწოდებს. მისი პოეზია, რომელიც მეფურ მარტოობაში იბადებოდა მისტიური იყო, ამიტომაც გამსახურდია კლოდელს კათოლიკური მისტიციზმის პირმშოდ წარმოგვიდგენს და მის ადგილს თანამედროვე ფრანგ რომანისტებს

შორის ხედავს. გამსახურდია პოლ კლოდელისა და მორის ბარესის იდეოლოგიურ სიახლოვეზე საუბრობს და პოლ კლოდელს საფრანგეთის რეაქციის სულის ჩამდგმელად მოიხსენებს. კლოდელის რელიგიური მსოფლმხედველობა, მწერლის აზრით, განსახიერდა მის ხუთ ოდაში. იგი კათოლიკურ მეტაფიზიკას ქადაგებს. „პოეზიაში თუ პოლ კლოდელი მეთაურობს ანაბაზისს ალიგჰიერ დანტესაკენ, პროზაულ ლიტერატურაში მორის ბარესის ხელმძღვანელობს ამ უკუქცევას“.[21] გამსახურდია ფრანგული სულიერების აღორძინებას იტალიური რენესანსის საფუძვლებში ხედავს. ამიტომაც, გასაგებია ამ ორი გიგანტის დანტესკენ სწრაფვა. „დანტეში მორის ბარესი ხედავს უდიდეს მიჯნას, რომელიც მერმისშიაც უნდა იქნეს.“ მორის ბარესი და ანატოლ ფრანსი თანამედროვე საფრანგეთის იდეურ ინსპირატორებად მიაჩნია. გამსახურდია მათ გერმანულ-ლათინური კულტურის სათავეებთან ხედავს. ზოგადად გერმანული კულტურა გამსახურდიასთვის არის სათავე მსოფლიო კულტურისა, ავტორი გერმანიას შეჰყურებს, როგორც მესიას.

ესეთა ციკლი „ახალი ევროპა“ საინტერესოა მწერლის ფილოსოფიურ-ესთეტიკური თვალსაზრისის შესაცნობად. ავტორი განიხილავს XX საუკუნის ლიტერატულ სკოლათა მსოფლმხედველობას და მათ ესთეტიკურ პრინციპებს.

***

კონსტანტინე გამსახურდია მუდამ დიდ ინტერესსა და პროფესიულ გულისხმიერებას იჩენდა ევროპელი მწერლების მიმართ. მაგრამ მისი განსაკუთრებული გატაცებისა და შესწავლის საგანი, მუდამ იყო ქართული მწერლობა, კულტურა. მწერლის ესეისტიკის გაანალიზებისას დადგინდა, რომ გამსახურდიას კვლევის ერთ-ერთი თავისებურება ისაა, რომ იგი ამა თუ იმ მწერლის ღირსება-თავისებურებათა გარკვევასთან ერთად აყენებს ზოგადი ხასიათის კარდინალურ პრობლემებს. ქართველი მწერლების შემოქმედების საფუძვლიანი შესწავლით მასში გამოვლენილი მხატვრული დიდოსტატობის გამოკვეთით გამსახურდია სავსებით ლოგიკურად მიდის იმ დასკვნამდე, რომ ქართველ მწერალთა (ცურტაველიდან მოყოლებული) ოსტატობის მაღალი დონე იმის დადასტურებაა, რომ მათ წინ უძღვოდათ დიდი სამწერლო ტრადიციები. გამსახურდიას მოსაზრებით, ქართულმა ბელეტრისტიკამ დიდი გზა განვლო მეხუთე საუკუნემდე. ცურტაველის გენიალური ქმნილება ეროვნული საგანძურის დაგვირგვინების მაღალი საფეხური იყო. რევაზ ბარამიძის მოსაზრებით,

სავსებით დამაჯერებლად ჟღერს გამსახურდიას მეცნიერული თეზისები. „რა დასაჯერებელია ცურტაველს ყოველივე წინამორბედის გარეშე, კალმის ერთი მოსმით შეექმნას ისეთი შედეგური პროზისა, როგორცაა წმინდა „შუშანიკის წამება“. ქართული ალფაბეტისა და ქართული მწერლობის სათავენი V საუკუნეზე უფრო ადრიან ეპოქაში უნდა ვეძებოთ“. ეს უდავო ჭეშმარიტება მეცნიერული კვლევა-ძიების შედეგად საბოლოოდ დადასტურდა. სწორედ რომ ცურტაველამდე ჩაეყარა საფუძველი ქართულ მაღალმხატვრულ მწერლობას, რომლის გენეტიკური გაგრძელება იყო რუსთაველი, საბა ორბელიანი, ვაჟა და ილია...

მწერლის შეფასებით ქართული ჰაგიოგრაფიის ძეგლები არაფრით ჰგავდა იტალიურს, ბიზანტიურს, ფრანგულს, ასე რომ, ბოკაჩიოზე ადრე ვხვდებით გიორგი მერჩულესთან ბოკაჩიოსებურ მოტივებს. გამსახურდიას ესხეისტურ მემკვიდრეობაში ილია, ვაჟას განუმეორებელი გენია, რუსთაველი, საბა ორბელიანი, ბარათაშვილი, მსოფლიო ცივილიზაციის ასპექტში ჰყავს წარმოჩენილი.

„ილია–მოსე“

კონსტანტინე გამსახურდიამ, მრავალი ესხე თუ ლიტერატურული წერილი მიუძღვნა ქართველ და უცხოელ კლასიკოსებს, აღსავსე მოკრძალებითა და დიდი სიყვარულით, ობიექტურობითა და კვალიფიციური ანალიზით.

და მაშინ, როცა ქართულ ინტელიგენციას უიმედობა და სასოწარკვეთა დაეუფლა, როდესაც აღარ ჩანდა ერის გადარჩენის გზა, გამსახურდიამ დაწერა ესხე „ილია ჭავჭავაძე“, მის მონოლითურ პიროვნებაზე და ქართველ ერს ილიას გზა - გზა ხსნისა კიდევ ერთხელ დაანახა.

ილიას სახელს უცნაური ფენომენი ახლავს თან, მასზე წარსულ დროში საუბარი ძნელია. ეპოქა შობს გენიალურ ადამიანებს, რომლებიც საუკუნეებს ქმნიან. ასეთი პიროვნება ქართველი ერის წიაღიდან იშვა და ერის „კანონიკე“ შექმნა. იმავე ერმა ამ ღმერთკაცს შუბლი ტყვიით განუგმირა, მაგრამ უკვდავება ხომ მარადიულია, მარადიულია – ილია მართალიც.

XIX საუკუნის ფრაზას, „ჩვენი თავი ჩვენადვე უნდა გვეყუნოდესო“, რომელმაც თავის თავში მოიცვა საქართველოს ტრაგიკული,

მრავალსაუკუნოვანი ისტორია, ჰამლეტისებური მერყეობით ისევ ახსენებდნენ, ილიას გზის გამგრძელებლები - წერდა კონსტანტინე გამსახურდია, 1922 წლის ანექსირებულ საქართველოში. სამშობლოსათვის შეწირული ილიას სიცოცხლე, კონსტანტინესათვის, შთაგონების მარადიული წყარო იყო. გამსახურდიას პანაშვიდიც გაუმართავს მთაწმინდაზე, ილიას ნატანჯი სულის მოსახსენიებლად. მას ყველაზე უფრო ილიას პიროვნებაში ერის წინამძღოლი ხიბლავდა. წინამძღოლობა კი ხშირად მსხვერპლად შეწირვასთან არის გაიგივებული: „არის რაღაც საშინელი მოირა ამ გარემოებაში რომ ათასების ტკივილი ერთმა უნდა გადაიტანოს, ასეთი იყო მოსე, ასეთი იყო ბუდა, ასეთი იყო ქრისტე და ქრისტიანული სარწმუნოება.

მე არ ვიცი ჩვენ წინ წავედით თუ უკან ილიას შემდეგ ამაზე სხვებმა თქვან, ის კი ვიცი, რომ მისი ერთადერთი ფიქრი და ზრახვა ჩვენს მარად სათაყვანებელს დასტრიალებდა თავზე დღენიადაგ”. [17,389-391]

ილიამ იმთავითვე მიაგნო ამ მაგიურ ფორმულას, რომელშიც 30 წლის კამათის შემდეგ ძლივს გაერკვია ქართული ინტელიგენცია – წერდა გამსახურდია 1922 წელს. ილია რომ არა, XIX საუკუნე სრულიად სხვაგვარად წარიმართებოდა. საქართველოს ისტორიის საბედისწერო გარდატეხის შემდეგ, XIX საუკუნეში, პირველად მოხდა ქართულ მწერლობასა და აზროვნებაში საკაცობრიო ჰორიზონტების დამკვიდრება – ეს მოხდა ილიას შემოქმედების წყალობით. გამსახურდიას შეფასებით, ილია, თითქმის 50 წელი მიუძღვებოდა ქართველ ერს, როგორც მოსე – ებრაელებს აღთქმული მიწისკენ. მას გააჩნდა ღვთიური მისია, ეტვირთა ქართველი ერის საპატიო ტვირთი. „ილია მართალი” თავს მოვალედ თვლიდა ეროვნულ ნიადაგზე შეექმნა და განევითარებინა ქართული სახელმწიფოებრიობა, რომელიც მსოფლიო ცივილიზაციაში ღირსეულ ადგილს დაიმკვიდრებდა. მისი მართალი აზრი, მწარე და დაუფარავი სიტყვა გონიერებაზე იყო დაფუძნებული. „ჩვენი თავი ჩვენადვე უნდა გვეყუდნოდესო” – ასეთი დაუძლეველი სიტყვებით შემოვიდა ილია საქართველოში და სწორედ აქ ხედავს კონსტანტინე დიდ ანალოგს – „ილია მოსე“, „აქ არის გზააბნეული ერის ვულკანურ მასასთან მიყვანა აქედან უნდა გაშლილიყო ქართული რასის წინაშე დიდი სანახები ნებოს მთისა და ახალი ცხოვრებისა.” [16,391]

გამსახურდიამ შეძლო ილიას ფენომენის ისეთ „ჩარჩოში” მოქცევა, რომელსაც საზღვარი და მასშტაბი არ გააჩნია. მისი სიდიადე ყოველგვარი

ტრაფარეტებისა და სტანდარტების გარეშე შეაფასა და ქართულ ცნობიერებაში დაამკვიდრა ეროვნულობის მძაფრი განცდის აუცილებლობა.

„PATER-PATRIA” - „ერისმთავარი”, „დიდი მოგვი” და „კანონიზატორი” ქართული სიტყვისა - ასე აფასებს კ. გამსახურდია ილიას გენიას და ცდილობს ამ ფენომენის ახსნას, რომელმაც „გმირული სიკვდილით გამოისყიდა ჩვენი სიბინძურე და სივაგლახე, იგი იყო ჭეშმარიტად „სიკვდილისა სიკვდილითა დამთრგუნველი”. (18,503)

„ილია—მოსე! მიქელანჯელოს გრანიტის ბლოკზე მჯდარი“ – ამ დაუვიწყარი, ბიბლიური და ესთეტიკური პასაჟებით გვამახსოვრებს დიდი კონსტანტინე, ილიაზე შექმნილ ესსეს, რომელიც ქართულმა ინტელექტუალურმა გონმა დიდიხანია, შედევერად აღიარა. „ხასიათის უდიდეს კრისტალიზაციად მოსე ითვლება ყოველ დროში, მიქელანჯელოს მოსე, გრანიტის ბლოკზე მჯდარი. ერთი მისი შემოხედვა ხორცშესხმული მრისხანებაა... ილია ჭავჭავაძეშიც იყო უსათუოდ რაღაც დიდი მუქარა, დიდი მრისხანება, დიდი ეთოსი დიდი წინასწარმეტყველისა. ღმერთიც დიდკაცს ირჩევს ხოლმე თავის ურყევი ნებისყოფის ეგზეკუტორად. როგორ სჯეროდა ამ მართლაც დიდ კაცს, რომ ის დიდი ღმერთის საკურთხეველის ცეცხლის მატარებელი იყო!” [18,389]

გოეთე წერდა: „პიროვნება უდიდესი ბედნიერება არისო” და კონსტანტინე გამსახურდიამაც თავის ესსეისტიკაში ილია სწორედ ამ „ხასიათიანი პიროვნებით გამოარჩია.” ილია თავისი პიროვნებით ადამიანურ ბუნებაზე მაღლა იდგა. მას ჰქონდა ის, რაც „მის საუკუნეში არამც თუ არცერთ ქართველ მწერალს, არც ერთ ქართველს არ ჰქონია, ეს იყო პიროვნება!” – ვკითხულობთ ესსეში „ილია ჭავჭავაძე.”

კონსტანტინე გამსახურდიასთვის ილიას ფენომენი, ამოუცნობია, რადგან ილია იყო „მნათე იმ დიდი სამრეკლოსი”, რომელსაც ქართული მწერლობა ეწოდება. ამგვარი ადამიანები შორეულ ეპოქებში „ეროვნებებს აფუძნებენ და აღფაბიტებს გამოიგონებენ ხოლმე, ზოგს ერის ბელადი ერქვა, ზოგს წინასწარმეტყველი”. [იქვე] 1922 წელს საზოგადოებას, როგორც არასდროს, ისე სჭირდებოდა ძლიერი სიტყვა და ილიასეული ძლიერი საქმე, ამიტომაც უნებურად ვიხედებითო უკან – წერდა მწერალი – „ჩვენ ისევ გვინდა მრისხანე შემოხედვა ერის ბელადისა, ჩვენ კიდევ გვინდა ვულკანურ მასასთან მიყვანა.” [18,394]

წიწამურის ტრაგედიაში, კ. გამსახურდია, ილიასდროინდელ საზოგადოებას ადანაშაულებს. დემოკრატიული სახელმწიფოს შენების გზაზე ილიას, „უგუნური ბაიყუშები „რეაქციონერსა და რეტროგრადს ეძახდნენ“. გველებით სისინებდნენ წიწამურის ავტორები. „ბაზალეთის ტბად დადგებოდა ის მელანი, რომელიც დახარჯეს ილიას წინააღმდეგ ბრძოლაში – აცხადებს კონსტანტინე – „ჯვარს აცვ, ჯვარს აცვ ეგე“ გაჰკიოდნენ ისინი. „არცერთ მწერალს არ უბრძოლია სირეგვენის წინააღმდეგ, რამდენიც დიდმა ილიამ იბრძოლა“. [18,504] გონების დაბნელების მაგალითები უხვად იყო იმდროინდელ საქართველოში. ილიას წინააღმდეგ მიმართული კარგად ორგანიზებული გეგმა, 1907 წლის 30 აგვისტოს დასრულდა, მანამდე კი ქართულ პრესაში ილიას მისამართით ცილისმწამებლური სტატიები იბეჭდებოდა. ეს ოყო მიზანმიმართული და უსამართლო ბრძოლა, რომლის ანალოგი არ ახსოვს ლიტერატურის ისტორიას. „ყოველი დროის ცილისმწამებლებმა კარგად იცოდნენ, თუ გინდა ადამიანი უზომოდ დასაჯო, მას ისეთი რამ უნდა დააბრალო რის წინააღმდეგაც იგი თავად იბრძოდა. ქრისტეს მთელი მოძღვრება მიწიერი მეუფების წინააღმდეგ იყო მიმართული. ებრაელებმა კი პირიქით, მას ეგ დააბრალეს ურიათა მეფობას აპირებდნენ“ [18,509] – კონსტანტინე გამსახურდიას შეფასებით ასეთი ბედი ხვდა ილიას, ასეთი იყო საქართველოს ხვედრი.

ილიას ფენომენი ჩანდა ყველგან და ყველაფერში. ამიტომაც უწოდა დიდმა კონსტანტინემ ილიას – „ დიქტატორი“! „ილია საქართველოს დიქტატორი იყო“ – დიქტატორი ბანკში, დიქტატორი ლიტერატურაში, დიქტატორი სტამბაში. ფუნდამენტურობა იყო ძირითადი თვისება მისი ხასიათისა. ყველაფერი თავისი სიჯიუტით გაჰქონდა – წერს ესევე ავტორი და დასძენს, რომ მხოლოდ ასეთ ჯიუტებს შეუქმნიათ მუდამ დიდი ღირებულებანიო.

კონსტანტინე გამსახურდია არაერთხელ ამახვილებს ყურადღებას ილიას მარტოობაზე.

რატომ იყო ილია მარტო?

ილიას სიმარტოვე მისი ტიტანური ბუნებიდან გამომდინარეობდა. ყოველი დიდი ადამიანი, რომელიც თავისთავში ატარებს საუკუნის, ეპოქის სიმძიმეს, ბრძოლის ველზე ყოველთვის მარტო რჩება. ილიას მარტოობა, „პირდაპირ გულის მომკვლელი ამბავი იყო. ეს გამწარებული დიდი კაცი ლომივით ბრდღვინავდა და გააფთრებული ებრძოდა „თავის ერში დამკვიდრებულ გაუგონარ დაბნელებას გონებისას.“ [18,507] ილია, ნახევარი საუკუნე, მარტო

ებრძოდა, ეროვნული „ნიჰილიზმის საშინელ ურჩხულს.“ გამსახურდია მიიხნევს, რომ ლიტერატურის წინ წაყვანას ერთი კაცი არასოდეს ყოფნის. ილია თავად აღიარებდა, რომ თანამებრძოლები არ ჩანდნენ მის გვერდით. სხვა ვინ იყო ილიას იმუამინდელ საქართველოში ვინც თანამებრძოლად გამოსდგომოდა მას? - იკითხავს კონსტანტინე ესსეში **”PATER PATRIAE”**. „დიდი ვაჟა ჯერაც ჭაბუკი იყო... ისე დატვირთული თავისი გრანდიოზული პოემების წერით, ვერც იგი გამოადგებოდა თანამშრომლად მარტოხელა ილიას... არც აკაკი წერეთელი თავისი ტალანტისა და ასეთივე პოპულარობის მიუხედავად, ვერ იყო მაინცდამაინც გულმამაცი მებრძოლი. რაც ასე ესაჭიროებოდა ლიტერატურის სარდალს.” [იქვე]

კონსტანტინე გამსახურდია ილიას თანამებრძოლად საუკუნის პუბლიცისტს, კრიტიკოსს და უდიდეს ქართველ საზოგადო მოღვაწეს ნიკო ნიკოლაძეს ასახელებს. მისივე თქმით, „ილიას მხარის დამშვენება ამ საქმეში შეეძლო ერთ კაცს იმ საუკუნეში, სახელდობრ ნიკო ნიკოლაძეს. კ. გამსახურდია, 80 წლის ნიკო ნიკოლაძეს პარიზში 1923 წელს ორჯერ შეხვდა და ამ ბუმბერაზმა პიროვნებამ მასზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა. ესსეში **”PATER-PATRIA”** – ვკითხულობთ: „ეს ხანდაზმული კაცი ყოველ საკითხში ერკვეოდა, ეს იყო ინგლისის თუ ამერიკის კოლონიური პოლიტიკა, ბერგსონის „ელან ვიტალის“ მოძღვრება, მასონების მოძრაობა ევროპაში. მისი გამობრძმედილი ინტელექტი, პირველხარისხოვანი ევროპელი დიდი მწერლის, ან მეცნიერის სიმაღლეზე იდგა. როცა საქართველოს კულტურისა და ქართველი ხალხის მომავალი ბედის გამო ჩამოვუგდებდი სიტყვას, დარბაისლურად, თავდაჭერილად, მაგრამ მაინც არ ჰმაღავდა თავის გულგატეხილობასა და სკეპტიციზმს.”[18.509]

ესსეში ვრცლად არაფერია ნათქვამი ნიკო ნიკოლაძის, ილიასა და ივანე მაჩაბელს შორის არსებული დაპირისპირების შესახებ. კ. გამსახურდიასთვის მხოლოდ დაპირისპირების შედეგია სამწუხარო. XIX საუკუნის სამმა დიდმა ქართველმა „საბანკო საქმეების გამო კინკლაობას შეაღიეს თავიანთი ენერჯის მოზრდილი ნაწილი, ამიტომაც წამოსცდა ბრძოლებისა და ტანჯვისაგან გამწარებულ პოეტს:

„ჩვენისთანა ბედნიერი
განა არის სადმე ერი?
ყველა ყრუი, ყველა ცრუი,

ამაყი და მანკიერი.“

მიუხედავად მარტოობისა, ილიას გაუტყეხელი ხასათი ბოლომდე შერჩა. იგი თავისი პიროვნებით, მოღვაწეობით - იყო ერთგვარი იმპულსი ბრძოლისა და შემოქმედებისა. საოცარი ბედი ერგო მაინც ილიას – აღნიშნავს მწერალი – ყოველი გმირი ბოლოს და ბოლოს უნდა დამარცხდეს. მას მოუხდა, საქართველოში. ისტორიული ტენდენციების წინააღმდეგ ბრძოლა. „ამ ბრძოლაში დავაჟაკადა ილია, ამ ბრძოლაში მოხუცდა იგი.“

ესეში, **“PATER PATRIA”** ბ-ნ კონსტანტინე, ახალსა და ძველ თაობას შორის გამართულ ცხარე კამათზე მსჯელობს. გრიგოლ ორბელიანმა „ოქროს ჯაჭვი არჩიან თავისუფლებას“ – დასძენს მწერალი. თუმცა მამათა და შვილთა ბრძოლის სახელით მონათლულ დაპირისპირებას „კენწლანობად“ აფასებს, სადაც უფრო დარბაისლური და დელიკატური „ბურთივით მრგვალი ლიბერალი“ – ილია იყო.

„ერთადერთი, ვინც ამ ბრძოლად ღირდა, ეს იყო შესანიშნავი პოეტი გრიგოლ ორბელიანი“, რომელსაც, მწერლის აზრით, ილიას მიმართ ლიტერატურისა და ენის საკითხებში იდეური ბრძოლის ნამდვილი საბაბი არც კი ჰქონდაო. „სიტყვამაღალი მოძღვარი“ და „ქართული ენის მეუფე“ – ასეთი სიტყვებით გააცვილა ილიამ უკანასკნელ გზაზე გრიგოლ ორბელიანი.

კ. გამსახურდია ამ ორ უდიდეს პიროვნებას შოთა რუსთაველისა და იაკობ ცურტაველის გზის გამგრძელებლად თვლის. მათ შორის არსებული უთანხმოება მდგომარეობისა და ტემპერამენტის სხვადასხვაობიდან წარმომდგარი ფაქტორებით აქვს ახსნილი, სადაც ერთ მომენტს მნიშვნელოვნად მიიჩნევს: „საერთოდ ცნობილია, ცუდი შვილები ხშირად შეებრძოლებიან კარგ მამებს, მაგრამ მთელს მსოფლიო პოეზიაში უბრწყინვალესი შედეგებია მიძღვნილი კარგი მამებისადმი, კარგი შვილების თავგამოდებული სიყვარულისადმი.“ „გრიგოლ ორბელიანი რომელიც ოცნებობდა ორთავებიანი არწივის ჭანგებისაგან საქართველოს გათავისუფლებისათვის იმდენი ორდენები და პატივი მიანიჭა ნიკოლოზ პირველმა, მას უკვე სიბერეში გადამდგარს, იღუბია წამოესახა, თითქოს ქართველი ხალხის ისტორიული მისიის გაგრძელება იქნებოდა ცარისტული იმპერიალიზმისათვის ხმლით მიშველება. გრ. ორბელიანი საკმაოდ ბუნდოვნად ერკვეოდა იმჟამინდელ პოლიტიკაში“.[18.510]

გრიგოლ ორბელიანი ძლიერ უხეშად მოექცა ახალ თაობას, მაგრამ მას, როგორც პოეტს, – მწერლის განმარტებით – არამც და არამც არ ეკადრებოდა

აკაკი წერეთლისაგან ეპითეტი „ხარაბუზა ღენერალი“. გრიგოლ ორბელიანისა და ილიას ურთიერთობა გაზეთ „მოამბის“ დაარსებიდან დაიწყო, რაშიც ახალგაზრდა პოეტს გრ. ორბელიანმა დახმარება გაუწია. კ. გამსახურდია ესეში, 1883 წლის 26 მარტს, გრ. ორბელიანის დასაფლავებაზე, ილიას მიერ წარმოთქმულ სიტყვაზეც მიგვანიშნებს, რომელიც კიდევ ერთი მაგალითია ორი დიდი ქართველის ღირსეული ურთიერთობისა.

1883 წელის 26 მარტი:

„აჰა, ჩვენ წინაშე მდებარეა საუკუნოდ განსვენებული კაცი... იგი იყო მოძღვარი ჩვენი და ჩვენ სასოებით მისი მსმენელი. იგი იყო სულითა წრფელი მშვიდი გულით, ფიქრით განწმენდილი... არიან ქვეყანაზედ იმისთანა რჩეულნი, იმისთანა „ზეგარდმო მადლით ცხებული“, რომელთაც მინიჭებული აქვთ ერთი სასწაულთმოქმედი ძლიერება. იგი სასწაულთმოქმედი ძლიერება თვითონ სატყვასაც საქმედ ჰქმნის. ერთი იმათგანი ერთი იმ რჩეულთაგანი ერთი იმ ზეგარდმო მადლით ცხებულთაგანი იყო იგი, ვისაც დღესა ვსტირით და ამიტომაც მისი სიტყვა თვითონ საქმეა „ფუჭია იგი სიცოცხლეო, რომელიც ვერარას არგებს მამულსაო“ – სოქვი შენ. ჩვენ მაგას შენზედ ვიტყვი“.[61]

კ. გამსახურდია აღნიშავს, რომ ილიას გრიგოლ ორბელიანისგან გადმოეცა პათეტიური შემართება ქართული ისტორიის დიდი გმირების აპოლოგიაში. ილიას ლექსებს, გრიგოლ ორბელიანისეული ძველ ქართული, დარბაისლური ინტონაცია გასდევს („განდევილს“, „აჩრდილს“, „დიმიტრი თავდადებულს“).

კონსტანტინე გამსახურდიას თვასაზრისით, ილია თავის სულში ატარებდა ტრაგედიის ყველა ელემენტს. მისი ცხოვრების ფინალი პირდაპირი შედეგი არ ყოფილა მისი ცხოვრების და ბრძოლის ტრაგიკული კვანძისა. ილიამ თავისი გონით შექმნა მთელი ეპოქა, წიწამურში დაღვრილი სისხლით კი მთელი საუკუნე აქცია ტრაგედიად.

კონსტანტინე გამსახურდიას ესსეისტიკაში ილიას ფენომენს მისტიური საბურველი მოსავს. ქართულ ცნობიერებაში ალბათ არ დასახელდება მოღვაწე, რომელსაც დროისთვის საუკუნეებით გაესწროს და მარად თანამედროვედ დარჩენილიყოს. „პირველი მისი პოეტური ამოკენესა მამულით დაიწყო და უკანასკნელადაც მისი ღირის სიმები სამშობლოს საგალობლად ააქდერა“. – წერდა კიტა აბაშიძე.

ილიამ სიჭაბუკეშივე განსაზღვრა თავისი ამქვეყნიური მისია და სიცოცხლეშივე მოიხვეჭა უდიდესი რეზონანსი. ბ-ნ კონსტანტინე ილიას ღვთისმიერ ხელდასმულ პიროვნებად მიიჩნეოდა. „მე მომესმოდა მთელი ჩემი სიჭაბუკის მანძილზე დიდი ილია ჭავჭავაძის მიერ ჩემს სულში ჩაძახილი – „იბრძოლე“ – წერდა ცხოვრების დასაღიერს დიდოსტატი.

კ. გამსახურდია ესეში „PATER PATRIA“-ს შემოქმედების და საერთოდ ქართული, მსოფლიო მწერლობის ზოგად შეფასებას იძლევა. მისი აზრით ორმა წიგნმა განსაზღვრა – მსოფლიო ლიტერატურის განვითარება. ეს იყო ბიბლია და არაბული ეპოსი. „ათას ერთი ღამის“, „ღვთაებრივი კომედიისა“ და გოეტეს „ფაუსტის“ სათავეები ბიბლიიდან მოდიან. „ვეროპელმა ხალხმა მხოლოდ XVI–XVII საუკუნეში იგემეს ბიბლიის ამ უბრწყინვალესი წიგნის თარგმანი თავიანთ ენაზე. ჩვენ ეს ბედნიერება გაგვაჩნდა ჩვენი დიდი მთარგმნელებისა და თეოლოგების მეოხებით ჯერ კიდევ VII–VIII საუკუნეებში“. (18,512) ამიტომაც ქართულ ენას შემორჩა უძველესი ოქროს ფონდი.

კ. გამსახურდია XIX საუკუნის ქართული მწერლობის მეტყველებას ეთნოგრაფიულ-დიალექტური ნირის მატარებლად მიიჩნევს, „ეს ტენდენცია მხარს უჭერდა იმ ძველქართულ ინტონაციას მეტყველებისას, რომელიც ახასიათებდა გენერალურ ხაზს ქართული ენისას“ ამ გეზის პირდაპირ გამგრძელებლად ნ. ბარათაშვილს, გრ. ორბელიანს და ილია ჭავჭავაძეს მიიჩნევს.

კ. გამსახურდიას აზრით, კრიტიკოსს გარდა დიდი განათლებისა და გემოვნებისა ესაჭიროება კაიკაცობა და ადამიანის სიყვარული. ილია სწორედ ასეთი იყო მზრუნველი მამა ახალი თაობისა და თანამედროვეთა მიმართ ობიექტური. ნ. ბარათაშვილის ტალანტი, ვაჟას გენია და ალექსანდრე ყაზბეგის ნიჭი – ილიამ შეიცნო პირველად.

კ. გამსახურდია ილიას შემოქმედების შეფასებისას, „მგზავრის წერილებს“ ქართული ლიტერატურის შედევრად აღიარებს, „რუსეთის იმპერიის პილიტიკას და მის ხელისუფლებას უმძაფრესი პასკვილები მიუძღვნეს გოგოლმა, პუშკინმა და ლევ ტოლსტოიმ“-წერს კონსტანტინე 1962 წელს „ერისმთავარში“, მრავალი მწერალი წამოეპოტინა ნარკვევების უანრს, მაგრამ ნამდვილი ნაკრკვევი მსოფლიო მწერლობაში დაწერეს გოეტემ, ჰაინემ და ილია ჭავჭავაძემ. „მე დღესაც მხიბლავს მისი „მგზავრის წერილები“. ილია განიცდიდა თავის სამშობლოს მონობას, მან სევდა დაკარგულ მოხევეს წარმოათქმევინა უდიდესი

პრინციპი ჩვენი საუკუნისა და ამ საქმისთვის ბრძოლას მსხვერპად შეეწირა კიდევ.”

კ. გამსახურდია, მყინვარისა და თერგის მხატვრული სახეების შედარებაში, ილიას სიდიადესა და გენიალურობას ხედავს. მოძრაობა ხომ თანამედროვე გაგებითაც იმპულსია კულტურისა - განმარტავს მწერალი, ცივილიზაციისა და შემოქმედებისა. ილია თერგს ირჩევს, რადგან მასში ხედავს არამარტო საქართველოს, კაცობრიობის მომავალს და სწორედ ამიტომაც ილია, თანამედროვე საქართველოს მესიტყვე და წინასწარმეტყველი.

კონსტანტინე, მხოლოდ „ოთარაანთ ქვრივში“ ხედავს დიდ იმედს, ჰარმონიას იმ საქართველოსი „რომელიც არც გუშინ ყოფილა არც დღეს არის, რომელიც უნდა იქნეს, თუ არსებობა გვიწერია.“[16,392] ქართველი ქალების მხატვრულ გაღერიაში ოთარაანთ ქვრივის სახე განსაკუთრებული ბრწყინვალეობითაა შემოსილი. ქართველი ქალი, როგორც ბალავარი ქართული ოჯახისა და ჩვენი ნაციისა, ეს არის ამ მოთხრობის თავკიდური. [18,513]

ქართული ისტორიის პოეტიზირების შესანიშნავი ნიმუშია ილიას „დიმიტრი თავდადებული“, რომელშიც, კ. გამსახურდიას აზრით, ილიამ ქვეშეცნეულად უმღერა საკუთარ თავდადებას და პარაბოლური ენით გვამცნო, რომ ნამდვილი თავდადება მამულისათვის საკუთარი სიცოცხლისა და სისხლის გაღების საფასად ხდება... ამიტომაც სასწოროზე შეაგდო ილიამ თავისი პირადი ცხოვრება. გამსახურდიასთვის ილია სათაყვანებელი სიწმინდე იყო, ამიტომაც ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ „მე პირადად რუსთველის შემდეგ არავისგან იმდენი შთაგონება არ მიმიღია, როგორც ილიასგან“. გამსახურდია ილიას და რუსთაველს იაზრებდა არ როგორც დიდ მწერლებს, არამედ როგორც ეროვნული საუკეთესო თვისებების სრულყოფილად გამოვლინებას.

აპოლოგია რუსთაველისა

კონსტანტინე გამსახურდიას რუსთველოლოგიური ძიებანი საგანგებო კვლევას ითხოვს. მის შესახებ მსჯელობა ვერ ამოიწუება ამ თემაში. რუსთველის შესახებ მოსაზრებები გამოთქმული აქვს, არა მარტო რუსთველისადმი მიძღვნილ ესეებში, არამედ უამრავ სხვა კრიტიკულ წერილში.

„არცერთ სახლს ამშვენებს მისი სახელის მემორიული დაფა, არც რომელიმე აკადემიის წევრად აურჩევიათ იგი ოდესმე, არც თუ დაფნითა და

მუხის ფოთლებით შეუმკიათ მისთვის შუბლი თანამედროვეთ“; [18,117] ამ წანამძღვართ, ამ უბრალო, მაგრამ ამავედროულად ორიგინალური შესავლით იწყებს გენიალური კონსტანტინე „ქართული პოეზიის იგავშიუწვდომელი ორფეოსის, ბრძენთა შორის მოძღვართ-მოძღვარის“ შოთა რუსთაველის აპოლოგიის წერას. რუსთაველის უკვდავი ქმნილების გამსახურდიასეული მოკლე ანოტაცია ასე იკითხება: „უპირატესი თავკიდური ქართული პოეტური კულტურისა, მომდევნო თაობათა პოეტებისათვის გარდაუვალი ბარიერი, ენათმეცნიერთათვის თავსამტვრევი საგანი, ისტორიკოსთათვის გამოუცნობელი მეტეორიტი“. [18,118]

გამსახურია ყველაზე სადა, მაგრამ არაორდინალური ეპითეტების გამოყენებით ქმნის რუსთაველის პორტრეტს. ავტორი განსაკუთრებული სიყვარულითა და სიამაყით ქმნის დაუვიწყარ პოეტურ ტილოს რუსთაველზე: „მისმა ჯადოსნურმა არფამ საწერად დასვა ქედმოდრეკილი გადამწერლები, მიმბაძველთა მთელი თაობანი ფეხზე დააყენა, მანვე აამღერა რაინდი და პოეტი, მწყემსი და გლეხი, მეომარი და მიჯნური და ეს ხმა საუკუნეთა მანძილზე თანდათანობით შეერწყა ხალხისას და ამიტომაც იკარგება ხშირად სამანი მასსა და ხალხურ პოეზიას შორის“.[18,117]

ამ ერთ აბზაცში დატეული კონსტანტინესეული შეფასება „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორისადმი, რუსთაველოლოგიაში ყველაზე თვალსაჩინო ადგილზე დგას. ჩემი აზრით, ანალოგიური ესეე რუსთაველზე არ დაწერილა.

„სამკაული პატარძლებისათვის“, „დიდაქტიკური ფილოსოფიის შეგონება“, „კაცობრიული კულტურის საღარო“, „სიტყვიერი კულტურის უბადლო სარკე“, „ადამიანური ვნებების აპოლოგია“, „სტროფების ჯადოსნური კრიალოსანი“, „დიდი შემკრები ქართული მეტყველებისა“ – ასეთია გამსახურდიას შეფასებათა მცირე ჩამონათვალი ურთულესის უმარტივესი საშუალებით გადმოცემის შესახებ. რუსთაველი „უდიდეს სიბრძნეს უმარტივესი სიტყვით გვასწავლის“ – აცხადებს გამსახურდია და ამით ლეგენდადქცეულ პოეტს საკადრის ადგილს მიუჩენს მსოფლიო პოეზიის ოლიმპზე.

მწერლის შეფასებით „გეოგრაფიული ორიენტაციის მიხედვით რუსთაველი აღმოსავლეთისა და დასავლეთის სამანზე დგას“. რუსთაველის „მსოფლშეგრძნობას“ აღმოსავლურს უწოდებს. „ხოლო ფორმათქმნაში და თქმის ტემპერამენტში იგი ძველ ბერძენ დიდოსტატებს უფრო გვაგონებს“.

მწერლის დაკვირვებით ვეფხისტყაოსანში გაერთიანებულია ყველა დიალექტი, რადგან იგი გამოხატავს იმ დროის ერთიანი საქართველოს სალიტერატურო ენას. გამსახურდიას რწმენით რუსთაველის სილიაღე გამოვლინდა არა მარტო მის ღრმა აზროვნებასა და სიტყვის ოსტატობაში, არამედ იმაშიც, რომ იგი საყოველთაო სახალხო კუთვნილებაა: „რუსთაველმა აამღერა რაინდი და პოეტი და ეს ხმა საუკუნეთა მანძილზე შეერწყა ხალხისას და ამიტომაც იკარება ხშირად სამანი მას და ხალხურ პოეზიას შორის.”

„ქართული ენის მაღალი კანონმდებელი“, როგორც კონსტანტინე რუსთაველზე ბრძანებს, ახერხებს მისი სიტყვა იყოს რითმული და მეტყველება აფორისტული. „უაღრესი მსოფლიო მნიშვნელობის კაცი“ ქმნის მსოფლიოს დიდ პოემათა შორის ყველაზე „ტანმორჩილ „ვეფხისტყაოსანს“, რომელიც რომანული ქარგის მათემატიკური კანონზომიერებით გადმოსცემს სათქმელს. გამსახურდია ესეში მიზნად არ ისახავს პოემის შინაარსობრივ და ტექსტურ ანალიზს, მეცნიერულ წიაღსვლებს. ესეეს მიზანია გაცხადდეს შოთა რუსთაველის გენია, ქართული სულიერი კულტურის ფესვებიდან ამოზრდილი მარადიული სული, მსოფლიო მასშტაბის მოვლენათა მოვლენა. გამსახურდია ესეისტიკოსათვის დამახასიათებელი ლაკონურობით ქმნის ოდას რუსთაველზე.

„რუსთაველის გენიამ შეჰქმნა ისეთი უაღრესად ხალხური ფორმა ლექსისა, რომელიც ზედმიწევნით იდეალურია როგორც უხმოდ საკითხავად, ისე წარსათქმელად და სასიმღეროდ“. მუსიკალურობის თვალსაზრისით „ვეფხისტყაოსანის“ უღერადობას გამსახურდია მკვეთრად განასხვავებს ჰომეროსის, ვირგილიუსისა და დანტეს პოემების ხმოვანებისაგან. მათი განმასხვავებელი ნიშნები რუსთაველის პოემის მაღალი და დაბალი შაირის ურთიერთმონაცვლეობაშია. რაც გამორიცხავს მონოტორულ რიტმს. კონსტანტინე მიიჩნევს, რომ გოეთემ თავის „ფაუსტში“ სწორედ ეს გაითვალისწინა და „დიდ პოემებს ნაირნაირი რითმული ინსტრუმენტი შეაშველა“.

რუსთაველის შემდეგ ერთი საუკუნით გვიან, „დანტემ იხმარა ბოლორითმოვანი ლექსი დიდი პოემის დასაწერად“. გამსახურდია შედარებას ახდენს დანტეს სამსტრიქონიან ლექსსა და ხალხურ ქართულ შაირთან მისადაგებულ რუსთაველის ლექსს შორის. დანტეს კომედიას ფაბულურ მაგისტრალს მოკლებულს უწოდებს და სიუჟეტური ქარგის ნაკლებ ხარისხიანობაზე საუბრობს. დანტეს პოემის დინამიურობის საწყისად

გამსახურდია მუსიკალურობას ასახელებს, ხოლო ჰომეროსი და რუსთაველი ფაბულური ქარგის მიმდევრებად მიიჩნია.

გამსახურდია ესეში რუსთაველის გენიის ერთ-ერთ გამოხატულებად ქართული პოეზიის ეპიკისაკენ წაყვანას მიიჩნევს. „ნაციონალური მწერლობა მხოლოდ მაშინ იქცევა ლიტერატურად, როცა იგი ეპოსის თავიკიდურებს დაემყარება. თავისთავად ლიტერატურა ეპოსიდან იწყება მხოლოდ“. გამსახურდია პარაღელებს ავლებს „ილიადას“, „ოდისეას“, „შაჰნამეს“ ავტორებსა და „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორს შორის. ხსენებულ პოემებში ხალხების და მათი კულტურების ომებსა და ყოფას გვიხატავენ. „ვეფხისტყაოსანში“ მისი „თანადროული მსოფლიოს, იმ საუკუნის ყოფის, ეთიკისა და მსოფლმხედველობათა ურთიერთთან შერკინების ამბავია“ მოთხრობილი.

„პოეზია რუსთაველისათვის რითმების თვითმიზნური თამაში როდია, არამედ ერთ-ერთი დარგი სიბრძნისა“. გამსახურდიას აზრით, ამ მხრივ იგი პირდაპირ ეხმიანება პლატონს. ესეს ავტორი მკითხველის ყურადღებას მიაპყრობს იმ გარემოებას, რომ რუსთაველი პოემის შესავალშივე ემიჯნება ყოველივე წრეგადასულ, ბანალურ ეროტიზმს. ამ მიმართულებით სერიოზული ზეგავლენა განიცადეს „გვიანი რენესანსის რესპუბლიკებმა.“(კ.გ) მათ ხელოვნებაში თავს იჩენდა „ორგინალური სულისკვეთება“. რუსთაველი ნამდვილი „მიჯნურობის“ მეხოტბეა.

რუსთაველის მსოფლმხედველობისა და მთელი პოემის არქიტექტონიკის შესაცნობად გამსახურდია დასაველეთის კულტურის ზემოქმედების ფაქტორებზე ამახვილებს ყურადღებას. „რუსთაველის ხანა ემთხვევა ადრიან რენესანსის ეპოქას ე.წ. „ქრისტიანი ხალხების“ ისტორიაში.“ ცნობილია, რომ რენესანსი შეეხო არა მარტო პოეზიას და მხატვრობას, არამედ აზროვნების, ყოფის, სოციალური ცხოვრების ყოველნაირ გამოვლინებას.

რენესანსის თემაზე მსჯელობისას გამსახურდია დეტალურად განიხილავს მის მახასიათებელ ნიშნებს და დაასკვნის: „რენესანსი განასახიერებდა არა მარტო დანტეს, პეტრარკას, ბოკაჩიოს ლიტერატურულ ქმნილებებსა და იტალიური ფრესკის მხატვრობას, არამედ მისი იდეური ფლუიდები გადაწვდენია საქართველოს საეკლესიო მხატვრობას, ხუროთმოძღვრებას.“[18,119] რენესანსი გამსახურდიას აზრით, მარტო არისტოკრატიული მოძრაობა არ იყო, მას უაღრესად დემოკრატიულ მიმდინარეობად მიიჩნევს. „რენესანსმა გააღვიძა

ხელოვნებაში ბუნებრიობის, რეალიზმის და თავისუფლების იმპულსი”. რენესანსის განსაკუთრებულ დამსახურებად მიაჩნია ადამიანის, პიროვნების ამაღლება „სიქველის ხარისხამდე”. სიქველე, გმირობა, სახელის მოხვეჭა, მეგობრობისა და ქალისადმი პატივისცემის კულტი – ეს მოწოდებები გასდევს „ვეფხისტყაოსანს” თავიდან ბოლომდე. გამსახურდია ადამიანისა თავისუფლების მომდერლად ასახელებს რენესანსს.

და მაინც რა იყო რუსთაველის მთავარი აპოლოგია, რასაც გამსახურდიას ესე ეძღვნება? ირკვევა, რომ რუსთაველმა „შემოაბრუნა ქართული მწერლობის ტიმონი ქრისტიანული ჰაგიოგრაფიის მკვდარი სქემებიდან ადამიანური ვნებების აპოლოგიისაკენ, ქრისტიანული დოგმატიზმის სიბნელიდან ჰუმანიზმის მოტივებისაკენ.”

რუსთაველის გენია კარდინალურად განსხვავდება როგორც ანტიური, ისე დასავლური პროექტების მსოფლშეგრძნებისაგან. გამსახურდია შედარებას ახდენს ჰომეროსისა და რუსთაველის გმირებს შორის და დაასკვნის, რომ რუსთაველის გმირები გაღმერთებულნი არ არიან, არამედ ისინი ადამიანური ვნებებით არიან აღჭურვილნი. გამსახურდია პარალელს ავლებს ჰომეროსის მშვენიერ ელენესა და ნესტანს შორის. ელენე „ღვთაებასთან წილნაყარია”. „ჰომეროსი თავის „ოდისეაში” თვით მელორესაც „ღვთაებრივს” უწოდებს”. ჰომეროსისა და დანტეს გმირთა გაღმერთების შედარებისას, რუსთაველის გმირებს განსაკუთრებული სიფაქიზით ახასიათებს: „თავისი კოსმოგენიით, პოეტური მეტყველებითა და სახეთა კომპლექსით რუსთაველი გაცილებით ახლო დგას ჩვენს ეპოქასთან, ვიდრე რენესანსის პოეზიის თავკაცნი”. ავტორის შეხედულებით, რუსთაველისათვის უცნობია მისტიციზმის ფერები, რითაც იგი გამოირჩევა მსოფლიოს დიდოსტატთა შორის.

გამსახურდია რუსთაველის აპოლოგიაზე წერას ამთავრებს „ლეგენდადქცეული პროეტის” შედარებით სებასტიან ბახის მუსიკასთან: „მისი ომახიანი ხმა მრავალი საუკუნის ბნელით გარემოცული, დაუცხრომლად დვრინავდა ქართველი ხალხის გულში. ხან მწყემსის სტვირიდან ლაღობდა იგი, ხან გლეხური დარბაზების თაღებს ქვეშ გვრგვინავდა და გლახაკების ფანდურის ჩხაკუნშიაც ისე მოისმოდა, როგორც სებასტიან ბახის მუსიკა, ორგელის ჯადოსნურ სალამურებიდან განცხადებული”. [18,132]

„სადა გენიოსი” - ვაჟა-ფშაველა

რუსთველის და ზოგადად ქართული მაღალმხატვრული მწერლობის გენეტიკური გაგრძელება იყო ვაჟას სპეტაკი თვითმყოფადი და ამოუცნობი გენია. მშობლიური მწერლობის თვითმყოფადობა მუდამ იყო გამსახურდიას დაკვირვებისა და შესწავლის მიზანი

1933 წელს გამსახურდია აქვეყნებს ესსეს ვაჟა-ფშაველაზე. ამ პატარა წერილში სავსებით შეძლო ავტორმა ბუმბერაზი პოეტის მიმართ მისი დამოკიდებულებისა და ზოგადი შეფასების დატევა. აქ არ არის პოეტის გენიალური შემოქმედების, ან მისი ცხოვრების კვლევის მცდელობა. ამ წერილში ვეცნობით გამსახურდიას ერთგვარ მეტაფორულ „დასკვნას” იმ პოეტზე, რომელიც „მყინვარწვერთა დიდი ოჯახიდანაა”.

წერილის დასაწყისში გამსახურდია ვაჟას პორტრეტზე საუბარს მეტაფორული თხრობით იწყებს. ეს არ არის განპირობებული ორიგინალური წერის რაიმე მანერით, პირიქით, ჩემი აზრით, ავტორმა „მყინვარწვერთა ოჯახის” ბინადარი ასე დაინახა და დაგვანახა კიდევ „პირიქითა ხევისურეთში, მუცოს ციხის სანახებში ერთი უზარმაზარი ლოდი იცავს ხეობის ყელს. გაღმა და გამოღმა ყარყუმის მოსასხამით მოსილი მყინვარები ცას მიბჯენიან. გაღმაც უფსკრული ახლავს ამ ლოდს და გამოღმაც”. [18,42]

პეიზაჟის ხატოვანი აღწერით ავტორი მუცოს ხეობაში გვამოგზაურებს და თანამონაწილედ გვაქცევს იმ სანახებისა, რომელმაც ვაჟა-ფშაველას პორტრეტთან უნდა მიგვიყვანოს.

ვაჟა-ფშაველას გამოჩენა ქართულ მწერლობაში ისეთივე მოულოდნელობასთან აქვს შედარებული ავტორს, როგორც გრანიტის უშველებელი მასივის დანახვა ასეთ გასაოცარ ადგილზე. „გარშემო კლდეების ფონი ქვიშისფერია, ზოგან გნოლისფერი. ხოლო ეს ლოდი ძერასფერია ზედმიწევნით ძერასფერი”. ამ ფერწერული ტილოს შექმნით ავტორი ვაჟა-ფშაველას ორიგინალურ, უიშვიათეს პორტრეტს ქმნის, რომლის ანალოგი ფაქტობრივად არავის შეუქმნია. მთის ეს არნახული ზეგავი ერთი მხრიდან „მამალ აქლემს” შეადარა, ხოლო მეორე მხრიდან „ფრთიან ლომს”. ამ სახით ავტორი ვაჟას განუმეორებლობაზე წერს და მარტივად, როგორც ახალ აღმოჩენას გვამცნობს: „მარტოა ვაჟა-ფშაველა”.

გამსახურდია ქართული ენის სინთეტიკური ერთიანობის ნაყოფად რუსთაველს მიიჩნევს. მისი აზრით, რუსთაველი იმ ეპოქაშია წარმოშობილი, როცა ქართული სიტყვა ტომობრივი დიალექტის გადაღმა იდგა. მაშინ ქართული სიტყვა ქართული დიალექტებით არ იყო გამიჯნული და გამსახურდიას თქმით, „ერთობლიობის მწვერვალამდის იყო ასული“. მწერალი ამბობს, რომ გიორგი მერჩულე, დავით გურამიშვილი, რუსთაველი, საბა ორბელიანი, „მთლიანი საქართველოს მესიტყვენი იყვნენ“. ვაჟა-ფშაველას კი ხევსურულისა და ფშაურის მემკვიდრეობა ერგო წილად” და „ჩვენ გაგვხადა ამ მემკვიდრეობის თანაზიარი”.

ვაჟა-ფშაველას მოსვლა ქართულ ლიტერატურაში უდიდესი და არნახული მოვლენა იყო. გამსახურდია ამ მოვლენას მსოფლიო ლიტერატურაში „იშვიათ შემთხვევას“ უწოდებს და მას გამარჯვებით მოსულ პოეტად აღიარებს. მისი თქმით, ფშაველა „ორი ტომის მიერ მრავალი საუკუნის მანძილზე დაგროვილი მარაგით“ მოვიდა და გაიმარჯვა. მწერალს ანალოგები მოჰყავს დასავლური ლიტერატურიდან და ასკვნის, რომ „ჯერ არც ერთი დიალექტის მესიტყვეს არ გაუმარჯვებია ასე“. მაგალითად, მას მოჰყავს გენიალური დანტე. „მან ტოსკანური დიალექტი მოახვია თავზე იტალიურს“. დანტე იტალიური კულტურის პირმშო იყო. გამსახურდიას მიაჩნია, რომ ქართულ ხალხურ პოეზიასთან წილნაყარ ვაჟა-ფშაველას ქართული ლიტერატურისთვის თავს არ მოუხვევია ფშავ-ხევსურული დიალექტი. გამსახურდია აღიარებს, რომ ვაჟა, როგორც ენობრივი მოვლენა ჯერაც შეუსწავლელია. „ვაჟა ქართული ენის დაღარიბებისა და დაშრეტის ეპოქაში მოვარდა ჩვენს მწერლობაში, ეს მართლაც მობუბუნე ხარი მთიდან ბარად გადმოსვეწილი“. [18,48]

ესსეს შემდეგი ნაწილი ეთმობა XIX საუკუნის მწერლობაზე საუბარს. ავტორი გულისტკივილით აღნიშნავს, რომ ქართული ენა დაკნინებულია, „დაიშრიტა ქართული ლექსიკონი, სოფლად გლახობა თუ ლაპარაკობდა კიდევ ქართულად, ქალაქში კი მუშა ხალხი თუ მეტყველებდა ამ ენაზე“. ეს ის პერიოდია, როცა ქალაქურ მეტყველებაში ფეხი მოიკიდა ბარბარიზმებმა და ენობრივი სიწმინდისათვის აღარავინ ზრუნავდა. ამ პროცესს გამსახურდია „ენააღრეულ მეტყველებას“ უწოდებს და ამაში ბრალს „გადაგვარებულ ჩინოვნიკებს“ დებს. ნიშანდობლივია, რომ სწორედ ეს „აღრეული ბაზრული ქართული“ გაისმოდა იმ დროინდელ სცენაზე, ნაწილობრივ პრესასა და ლიტერატურაშიც. მწერალი სიამაყით აღნიშნავს, რომ ქართული ენის

გადაგვარების საშიშროების დროს „მოვიდა ვაჟა და თან მოიტანა ძლიერი ტალღა ხალხური მეტყველებისა“. ვაჟა-ფშაველამ შესძლო და გაამდიდრა ქართული პოეზია ახალი მოტივებით. აქ საუბარია ვაჟას დამსახურებაზე არა მარტო „სავსებით უჩვეულო“ ახალი მოტივების დამკვიდრებაში, არამედ ქართულ მწერლობასა და პოეზიაში სრულიად „ახალი სამყაროს“ შექმნაში.

გამსახურდიას მოსაზრებით ილია ჭავჭავაძე, საბა ორბელიანი, დავით გურამიშვილი და აკაკი წერეთელი „დიდ აზნაურთა მწიგნობრულმა კულტურამ“ წარმოშვა. ვაჟა კი ხალხური სათავეების „უშუალო განშტოებაა, მისი პოეზია ანკარაა და აუმიღვრეველი, როგორც ფშავის რაკრაკა წყაროები, შავი არაგვის უბის გამესები“. [18,50]

ავტორი მისი ხელწერისთვის დამახასიათებელი ოსტატობით წარმოაჩენს ვაჟა-ფშაველას გმირულ პათოსს. იგი ხოტბას ასხამს „გულმამაცი ჩანგოსანის ნამღერს“ და ხევესურების უძველეს ლეგენდებში გადამხდარი ამბების ჰეროიკას ძველი გოტებისა და ვიკინგების გმირულ ბალადებს ადარებს. როგორც შესავალ ნაწილში აღვნიშნეთ, გამსახურდია ამ ესსეში ვაჟას შემოქმედების კულტურულ-ისტორიულ გამოკვლევას არ აკეთებს. ჩვენი აზრით, ეს ავტორის თავმდაბლობით შეიძლება აიხსნას. ვინაიდან, მისივე თქმით, „ვაჟა ფშაველა ჯერ კიდევ შეუსწავლელია“. დიდი კონსტანტინე ფშაველ პოეტს „თვალუწვდენი დიამეტრისა და პოეტური მსოფლშეცნობის“ შემოქმედს უწოდებს. მისი აზრით, ვაჟას შემოქმედებას საგანგებო მონოგრაფიები უნდა მიეძღვნას.

ესსეს მოდევნო ნაწილში ავტორი ვაჟას დემოკრატიულობაზე საუბრობს. მას ილიაზე, აკაკიზე მეტ დემოკრატად მიიჩნევს და ამით ერთგვარ ასხნას უძებნის „ვაჟას განმარტობას ქართული სიტყვის დიდოსტატთა ოჯახში“. ვაჟა-ფშაველა, რომელიც ხალხური ანიმიზმის ნიადაგზე წარმოიშვა გამსახურდიას შედარებული ჰყავს გოეთესთან. ვაჟა ფშაველას გენიალობას გამსახურდია პოეტის „გენიოსური სისადავით“ ხსნის. „ვაჟას პოეზიის ქარაგმული მეტყველება ბუნებრივი პათოსით მოსავს პოეზიის მისიის შარავანდს“. აქ საგულისხმოა, რომ გამსახურდია ერთ მთლიანობაში განიხილავს ვაჟა-ფშაველას თავისებურ იდეურ სამყაროს და ხალხური წყაროების სინთეზს. მწერალი ვაჟას „პოლიტიკურ რომანტიკოსს“ უწოდებს და ამით ევროპელი რომანტიკოსებისაგან სრულიად განასხვავებს. ავტორის აზრით, ვაჟას პოლიტიკური რომანტიზმი უმეტესად „თავისუფლების მოტრფიალე თემური წყობილების ფუძეს ემყარებოდა“. [18,45]

გამსახურდია ამბობს: „ჩვენთვის მიუღებელია დღეს ვაჟას რომანტიზმი, მისი პანთეისტური ანიმიზმი“. აქ ავტორი გულისხმობს ვაჟას იდეურ სამყაროს, რომელიც უძველესი საუკუნის გამოძახილი იყო და რომელიც ამის გამო ახალი თაობის შესაძლო კრიტიკას დაიმსახურებდა. თუმცა, ვაჟას განუმეორებელი ალეგორიული აზროვნება ასეთი კრიტიკისათვის, რათქმაუნდა, არ იყო განწირული. „პოლიტიკურადაც მკაფიოდ გვამცნობდა ვაჟა ალეგორიული ყორნებისადმი ზიზღს“-ამბობს გამსახურდია და ამით კიდევ ერთხელ ადასტურებს ვაჟას ახალი იდეური აზროვნების ოსტატობას.

წერილის დასასრულს გამსახურდია იმდროინდელი ქართველი მწერლების მძიმე სოციალურ მდგომარეობას ეხმიანება და ვაჟა-ფშაველას გაუსაძლისი ცხოვრების გამო უდიდეს გულისტკივილს გამოთქვამს. „სადა გენიოსის“ ნაადრევი სიკვდილის მიზეზად გამსახურდია “ქართველი მწერლის გაუხარელ სვეს” ასახელებს: „იმ დროს, როცა ქართველი აზნაურები ცალკერძ მონარქისტულ ბანკეტებზე ღრეობდნენ, ცალკერძ დავით ერისთავის სამშობლოში ბუტაფორიული ხმლების წკრიალით ერთობოდნენ, ვაჟა მოკვდა, როგორც უსახელო და უპატრონო“. [18,46]

ამ პატარა ესსედან ნათლად ჩანს გამსახურდიას მარადიული მისია, რაც მხოლოდ ეროვნულ ინტერესებზე იყო დაფუძნებული.

“In memiriam Saba Orbeliani”

კ. გამსახურდია, როგორც გენიალურობის მუდმივი მაძიებელი ცდილობდა ქართულ ეროვნულ საგანძურში უყურადღებოდ არ დარჩენილიყო ჭკმმარტი ფასეულობები და მომავალი თაობებისათვის გადაეცა რეალური სურათი უკვდავებასთან წილნაყარ შემოქმედებზე. მათგან კი ყველაზე სევდიან გენიოსზე, რომელსაც საბა ორბელიანი ერქვა. სულხან-საბა ორბელიანის დაბადებიდან 290 წლის თავზე გამსახურდია აქვეყნებს ესსეს საბა ორბელიანზე – ***“In memiriam Saba Orbeliani”***

საგულისხმოა, რომ ავტორი განსაკუთრებული მოკრძალებით საუბრობს საბა ორბელიანზე, როგორც „ქართლის მსცოვან პოეტზე“. ავტორის თავმდაბლობით გამორჩეულ ამ ესსეში ნათლად ჩანს კონსტანტინეს პატრიოტული სული, რომელიც ეთაყვანება საბას პიროვნებას. „მცირე

სტრიქონების დაწერის ნება მივეცი ჩემ თავს” ბრძანებს კონსტანტინე. იქვე დასძენს- „ოღონდ ერთი მობოდიშებით”

მწერლის მოსაზრებით საბა ორბელიანი განმანათლებლური დიდი სკოლის ტიპური წარმომდგენელია. ცნობილია, რომ სულხან-საბა ორბელიანის არაკთა კრებულის სათაურის გააზრება დიდხანს იწვევდა მეცნიერთა ცილობას. გამსახურდია მისთვის ჩვეული სტილითა და კატეგორიულობით წერდა: „მსოფლიო ნოველისტიკაში მე სულ რამდენიმე წიგნი მეგულება ისეთი, რომელსაც ეგზომ ბრწყინვალე სათაური ჰქონდესო. მრავალი მეცნიერული გამოკვლევა მიედგინა საბას არაკთა წყაროების კვლევას, ხოლო კ. გამსახურდიამ პრინციპულ სიმაღლეზე აიყვანა ეს პრობლემა.

მსცოვან პოეტზე სიყვარულით და პატივისცემით დაწერილ წერილს ეპიგრაფად ვახტანგ VI-ის სევდიანი სტრიქონები უძღვის: „ვიარე ყოველი ქვეყანა, სივრცე, სივრცე და განი და... ვერ ვპოვე რა მისი მეტი, დავკარე ძმანი დანი და.”[18,165]

გამსახურდია მრავალსაუკუნოვან ქართულ მწერლობაზე საუბრისას „მაღალ სარანგად” შოთა რუსთაველს ასახელებს. შუასაუკუნეთა სქოლასტიციზმის ფონზე უნიკალურ ფენომენად არის მიჩნეული იაკობ ცურტაველი და გიორგი მერჩულე. ახალგაზრდა საბა ორბელიანის პორტრეტს ავტორი ორიგინალური ფორმით აცოცხლებს:

„პირმშვენერი, ახოვანი, ჭაბუკი ფეხმორთხმული უზის საწერ მაგიდას. თავზე მაღალი ფაფახი ახურავს, ყვრიმალების არეებში ქულიდან გადმოდვრილი კულულები მოუჩანს”. [18,167] ჭაბუკი საბას ინტელექტით გამორჩეული გარეგნობის აღწერით ავტორი შესანიშნავად ახერხებს შექმნას დაუვიწყარი ფერწერული ტილო ვერსალიდან იმედგაცრუებულად დაბრუნებული „ქართლის ელჩისა”.

გამსახურდია საუბრობს ბიბლიის როლზე ქრისტიანულ ერთა მწერლობის განვითარებაში. მისივე თქმით ათონის ლიტერატურულმა სკოლამ ქართული ენა და კულტურა, მარადიულობას აზიარა. მწერალი იძლევა XVII–XVIII საუკუნეების ისტორიულ-პოლიტიკურ მიმოხილვას. იგი ყურადღებას ამახვილებს იმ ისტორიულ მოვლენაზე, როდესაც ვახტანგ VI საქართველოს დესპანად აგზავნის საბა ორბელიანს. თავისი უნივერსალური განსწავლულობით საბა ფრანგ ენციკლოპედისტებს მოაგონებს მწერალს. იგი უდიდეს შეფასებას აძლევს მის გენიალურ ქმნილებებს.

„ჩვენს ეპოქაში, როცა მრავალი ენათმეცნიერი და დიდად განსწავლული ფილოლოგი მოგვეპოვება, როცა ხელმისაწვდენია უდიდესი ენციკლოპედიები, და სიტყვირება, მრავალ ენაზე შედგენილი, ვერც ერთმა ქართველმა მეცნიერმა ვერ შეძლო ისეთი რამე შეექმნა რაიც საბას ლექსიკონს შეცვლიდა“[18,178] ამ შეფასებიდან ნათლად ჩანს გამსახურდიას დამოკიდებულება ერის მნიშვნელოვან სატიკვართან დაკავშირებით საბას ლექსიკონი XXI საუკუნის საქართველოში ლიტერატორთა, მკვლევართა და ენის სპეციალისტთა სახელმძღვანელოდ იქცა.

საბა ორბელიანის მოკრძალებისა და თავმოდრეკილების მომასწავლებლად მიიჩნევს ლექსიკონის წინასიტყვაობაში შემონახულ ტექსტს: „ვიცი მრავალნი საბასრელად დასდებენ შრომათა ამათ ჩემთა, მათ თუმცა წერილნი უყვარან, მრავალნი სხვანი წერილნი არიან საღმრთონი და საერონი და რომელნიც ენებოსთ იგი იკითხონ, ხოლო ესე ჩემებრ უცებთათვის დაუტევონ.“[18,179]საბა ორბელიანის თავმდაბლობა მეორე დიდ ენციკოლოპედისტს ვოლტერს აგონებს. „მე არ მოვსულვარ ბრძენთათვის, არამედ უმეცარ ხალხთათვის, რომელსაც მაქვს პატივი ვეკუთვნოდე თავად.“[იქვე]

სულხან-საბას გენიალური „სიბრძნე სიცრუისა“ გამსახურდიას ქართული აზროვნების ისტორიაში თვალსაჩინო ნიმუშად მიაჩნია: „სათაური იგივეა, რაც თვალი ადამიანისა, ან სარკმელი კაცთა სამყოფელი.“ სათაურშივეა ის დიდი სიბრძნე აცხადებული, რომლის ანალოგი არ იცის მსოფლო ნოველისტიკამ – განმარტავს მწერალი.

კონსტანტინე გამსახურდიას ესსეისტიკაში არ დარჩენილა ჩვენი მწერლობის წარმომადგენელი, რომლის პიროვნების შემოქმედების შესახებ არ ჩამოეყალიბებინოს თავისი შეხედულება. XX საუკუნის ქართველ მოაზროვნეებზე შექმნილი „ოქროს ფონდი“ ჩვენი ლიტერატურათმცოდნეობის საგანძურია.

„ენებიანი ჰამლეტი“

(ივანე ჯავახიშვილი)

XX საუკუნის „ხელ ხვაიანი მეკვლე“ და „ენებიანი ჰამლეტი“ – ასე უწოდა კონსტანტინე გამსახურდიამ დიდ ქართველ საზოგადო მოღვაწეს, ქართული უნივერსიტეტის დამაარსებელს ბატონ ივანე ჯავახიშვილს. მან იკისრა ყველაზე „დიდი ტვირთი გუთნისდებობა“ და აწმყო გაამდიდრა წარსულის ცონდით, მეცნიერების რანგზე აიყვანა ისტორია საქართველოსი.

„დასკვნაში აუჩქარებელი, ჰიპოტეზაში -ზომიერი, ეპითეტების გაცემაში- მომჭირნე, დაკვირვებული ლინგვისტი, მუდამ დარბაისლურად მოაზროვნეა“[133] დიდი ქართველი ისტორიკოსის ხასიათი და პიროვნული თვისებები ავტორს მთავარ მახასიათებელ ღერძად მიაჩნია. „ფოლადისებური ნებისყოფის ნაყოფი“ უწოდა გამსახურდიამ დიდი ივანეს კოლოსალურ შრომებს, პალეოგრაფიულ გამოკვლევებს...

„ინტელექტუალური რაინდი“ ამ სახელით დაამკვიდრა გამსახურდიამ ივანე ჯავახიშვილი თავის ესსეისტიკაში. მისი უცნაური გულმოდგინება, ქართული კულტურისადმი თავდავიწყებული სიყვარული XX საუკუნის უდიდესი ქართველ რომანისტს დიდ კონსტანტინეს ათქმევენებს: „იგი მომაგონებს კლარჯეთელ დიდ მშენებლებს, გრიგოლ ხანძთელს და გიორგი მთაწმინდელს. ჩვენ ბრწყინვალე მემატიანეებს და ჰაგიოგრაფებს. ქართველი ტაძრების ხუროთმოძღვრებს, სიტყვისა და ფერწერის დიდოსტატებს“.[18,134]

ქართველი ერის ისტორიის მრავალტომეული ნაშრომის ავტორი მთელი ცხოვრების მანძილზე იბრძოდა ქართული ენისა და კულტურის შენარჩუნებისთვის. იგი საქართველოს ისტორიაში შევიდა, როგორც დიდი ილია მართლის გზის გამგრძელებელი. მთელი ცხოვრების მანძილზე ებრძოდა „ცრუმეტყველ“ მეცნიერებს, „რომელნიც საქვეყნოდ გაწკეპლა ჩვენმა მარადის დაუვიწყარმა ილია ჭავჭავაძემ“ - ვკითხულობთ ესსეში.

ესსე დაწერილია 1940 წელს ივანე ჯავახიშვილის გარდაცვალების წელს, პოლიტიკურად უმძიმეს პერიოდში, როცა „მეცნიერული ობიექტივობის საფარველით შენიღბული მეცნიერები, შუბლზე ატყობდნენ ამა ქვეყნის ძლიერთა, თუ რომელი თეორია იქნებოდა ხელსაყრელი და ამის მიხედვით- „ქვასაც კი ასწავლიდნენ ცრუმეტყველაბასო“ - წერს კონსტანტინე. ასეთ პერიოდში იქმნებოდა ივანე ჯავახიშვილის, უნიკალური შრომები, რომელიც

ქართველი ერის გონისა და ზნეობის სიმბოლოდ იქცა. ისტორია გვეჩვენებს, რომ ერისკაცები თავიანთ ეპოქაში, სიკვდილამდე „პიედესტალზე“ არავის აჰყავს. ივანე ჯავახიშვილის დგაწლი და ადგილი ერის წინაშე ისტორიამ თავად განსაზღვრა. ჭეშმარიტი მამულიშვილობა თავად გაიგნებს გზას ისტორიის უმადურ ლაბირინთებში და ასე მოხდა ივანე ჯავახიშვილის შემთხვევაშიც. XXI საუკუნის საქართველო დიდი ივანეს საამაყო სახელს თაობებს გადასცემს და უკვდავებასთან თანაზიარება უსასრულოდ გრძელდება.

„კალმისებრი გმირობა ისევე საჭირო იყო, როგორც ხმლისმიერი“. ასე იბრძოდა ბრძენი ილია, ასე იბრძოდა ივანე ჯავახიშვილი. ესეში გაცოცხლებულია ქართველი ერის ისტორია, სადაც ვლინდება გამსახურდიას პათოსი და უმთავრესი სათქმელი – ენის, მამულის, სარწმუნოების ერთგულება.

„მთლიან ციხედ იქცა საქართველო“ – ბრძანებს კონსტანტინე, მაგრამ თავდაცვისათვის თავგამოდებული ბრძოლის ცეცხლში, მან შეძლო მსოფლიო კულტურისთვის მიეცა: მერჩულე და რუსთაველი, ბექა ოპიზარი, გიორგი მთაწმინდელი, ჩვენი შესანიშნავი ხუროთმოძღვრება, თვალის მომჭრელი ფერწერა. ბრწყინვალე მემკვიდრეები და მდიდარი ფოლკლორი. დაუცხრომელი წაღვევის მიუხედავად „ჩვენი კულტურის ნამუსრევმა მაინც აღავსეს ვ. ბატონიშვილის, ნიკო მარის, მარი ბროსეს, ივანე ჯავახიშვილის ტომები.“[18,136]

მწერლობა კონსტანტინე გამსახურდიასთვის ცხოვრება და ბედისწერა იყო. ქართველი მწერლის გენიალური შემოქმედება მისი ცხოვრების პირდაპირი ანარეკლი იყო. იგი სიღრმისეულად ეწაფებოდა სიცოცხლის არსს და გამუდმებით სწავლობდა ცხოვრებას. მისთვის მწერლობა, პოეზია, ხელოვნება, მუსიკა ცხოვრების წარმართველი ძალა იყო. მას შეეძლო მსოფლიოს ნებისმიერი ეროვნებისა და ქვეყნის დიდ შემოქმედზე ისეთივე აღფრთოვანებითა და სიყვარულით დაეწერა, როგორც მშობლიური ქვეყნის შემოქმედზე. ეს იყო მისი, როგორც ადამიანის განუმეორებელი ხელწერა, ეს იყო მისი ცხოვრების სტილი. ყველა სფეროში, სადაც ჭეშმარიტი შედეგრი იბადებოდა, დიდოსტატის კალამი არ დააყოვნებდა. მწერლის ფიქრი და გონი მას დასტრიალებს. იგი აღფრთოვანებაში მოჰყავს მწერლობის, ხელოვნების, პოეზიის, მუსიკის შედეგრისტებს. მწერლის უბადლო გემოვნება ნათლად მოსჩანს მის ესეისტიკაშიც, სადაც პირადი დამოკიდებულების გარდა ზოგადსაკაცობრიო იდეალებიდან გამომდინარე ახდენს აზრისა და ემოციის დეკლარირებას.

„სიტყვის ჯადოსნები“

(რუსული ლიტერატურის კლასიკოსები)

1952-1953 წლებში კონსტანტინე გამსახურდიას ყურადღების ცენტრში რუსი კლასიკოსები ექცევიან. „პოეზია სხვა არაფერია – წერდა გამსახურდია, თუ არა საკუთარი სულის პრიზმაში გატარებული და ამ გზით გაშუქებული გარესამყარო. ჭეშმარიტი ხელოვანი სწორედ ამ გზას ირჩევს მარადიული ქმნილების შესაქმნელად. ასე ქმნიდნენ ქანდაკებას, ფერწერულ ტილოებს და მის უდიდებულესობას მწერლობას.“ თავად კონსტანტინე გამსახურდიას გენიალური რომანები მისივე სულიერების „პრიზმაში“ იბადებოდა და უერთდებოდა უკვდავებას.

1921 წელს მთელს ევროპაში აღინიშნა ფ. დოსტოევსკის დაბადების ასი წლისთავი. ამ თარიღთან დაკავშირებით ქართულ პრესაში დაიწერდა ტ. ტაბიძის, ა. არსენიშვილის, ნ. მიწიშვილის წერილები. აღსანიშნავია, რომ დოსტოევსკის საიუბილეოდ კონსტანტინე გამსახურდიამაც დაწერა წერილი „თეოდორ დოსტოევსკი“ მაგრამ მხოლოდ 1928 წელს კრებულ „ახალ ევროპაში გამოქვეყნდა“.

მწერალი რუს კლასიკოსს მარად ადამიანურ და დემონურ ელემენტებს შორის მარად მებრძოლ გენიად მიიჩნევს, ხოლო მის გმირებს დემონურისა და ადამიანურს შორის მდგარ ადამიანებად. დოსტოევსკიში იგი ხედავს საუკუნის ტკივილს. „მისი მაღალი შუბლი არწივისებური აზრების საბუდარია. რამდენი რამ ჰქონდა მას სათქმელი და რა ცოტა რამ სთქვა შედარებით. „ქვეყანაც იმიტომ იტანჯება ასე უღმერთოდ, რადგან ნაგრძობი მუდამ საჭიროებს ნათქვამს.“ (ახალი ევროპა 1928წ)

დოსტოევსკის ტანჯვას ის აღარებს იესოს ტანჯვას. მწერალი მიიჩნევს, რომ, სადაც მოიხსენიება ნიცშეს წმინდა სახელი იქ უნდა მოიხსენიებოდეს „დოსტოევსკი“, რადგან ნიცშე მას უწოდებდა ერთადერთ ფსიქოლოგს, რომელმაც ცოტა რამ მასწავლაო.

მწერლის დღიურის გაცნობისას კ. გამსახურდია მიდის იმ დასკვნამდე, რომ მისი იდეები არაფრით გამოირჩევიან პურიშკევიჩის და შულგინის იდეებისაგან. ყოველივე გამომდინარეობს იქიდან, რომ მწერალი აკრიტიკებს დოსტოევსკის

„პანსლავიზმს“.მას საერთოდ მიაჩნია, რომ სლავიანობა როგორც კულტურულ-ისტორიული კატეგორია აბსურდია.

დოსტოევსკი გამსახურდიას აინტერესებს არა როგორც „რომანსიერი“ (შექსპირსა და დანტესთან შედარებით მას „ბლუყუნა გენიოსს“ უწოდებს და მისი რომანები უფრო ჟურნალიზმად ეჩვენება.), არამედ მას აინტერესებს დოსტოევსკი როგორც კოსმიური პრობლემის წამომჭრელი და რელიგიური გენიოსი, მისანი.

კონსტანტინე გამსახურდია აფასებს იმ ახალ სულსა და სამყაროს, იმ ახალი იდეების მქადაგებელ დოსტოევსკის რომელიც „მსოფლიო მეტამორფოზის მახარობელია“. ესეში ვკითხულობთ: „ჩვენ გვიყვარს ის როგორც ადამიანებს და როგორც ქართველებს, თუმცა პანქართველიზმი და პანსლავიზმი შეუთვისებელი მცებებია.

დიდ ადამიანებს ხშირად დიდი შეცდომებიც ჰშვების, შვენის მაგრამ ეს არ ამართლებს მათ, მისი პანსლავიზმი ისეთივე აბსურდი იყო, როგორც მთელი მისი კულტურ-ფილოსოფია. მას გულწრფელად სჯეროდა რომ სლავიანელები ყველაზე მაღლა უნდა დაგაყენოთ, რადგან ისინი ყველაზე წინ მიდიან. ევროპის დიდ ცივილიზაციაზე და კულტურაზე მას ფრიად ბუნდოვანი წარმოდგენა ჰქონდა. მან ვაგონის ფანჯრიდან დაათვალიერა გერმანია... და უკვე მზად იყო ზღაპარი „კბილ ჩამღვრძალ ევროპის შესახებ“

მას არ უნდოდა ანგარიში გაეწია იმ დიდ არტიტულ და ეთიურ კულტურისათვის რომლის ბრწყინვალე წარმომადგენელი იყვნენ დანტე და გოეთე, შექსპირი და მიქელანჯელო. [16.388]

რუსული კლასიკური მწერლობის – „სიტყვის ჯადოსნებად“ ქართველი მწერალი ლევ ტოლსტოის, გოგოლსა და ალექსანდრე პუშკინს მიიჩნევს, სწორედ მათ ჩაყარეს ის ბალავარი, რასაც თანამედროვე რუსული მწერლობა ეწოდება. სწორედ გოგოლმა წარმოთქვა „ტარას ბუღბაში“ სამშობლოსათვის თავგანწირვის ქებათა ქება. ლევ ტოლსტოიმ კი ადამიანის იდუმალ სამყაროს გვაზიარა. რუსული კლასიკური მწერლობის მაგალითზე გამსახურდია ზოგადად მწერლის ფუნქციას განსაზღვრავს. დიდი მწერლის „ტვირთიც“ დიდი, მძიმე და საპასუხისმგებლოა. არ არსებობს მწერლობა-მწერლობისათვის. არ არსებობს დიდი და პატარა უანრი. მწერლის აზრით, პროზა და პოეზია შემოქმედების პროცესში ერთმანეთისგან განუყოფელია. რუსული კლასიკოსების

შემოქმედებაზე საუბრისას პროზისა და პოეზიის წარმომადგენლებს „ადამიანთა გულის მესაიდუმლოებს“ უწოდებს.

მწერლის მოსაზრებით, რომანის და ნოველის ჟანრი, მხოლოდ XIX საუკუნეში აღწევს თავის განვითარების ზენიტს. მისივე თქმით, რომანმა შემოიმტკიცა ლირიკის უშუალო შემართება, დრამისაგან დიალოგების ლაპიდარობა, ათვისა ბუნებისმეტყველების მიღწევანი და ამგვარად შეიქმნა ტოლსტოის, ბალზაკის, ჰიუგოს რომანები. გამსახურდია ნიკოლოზ გოგოლს უფაქიზეს ლირიკოსად გამოარჩევს მსოფლიო ლიტერატურაში. „მისი შემოქმედება ეს არის „კოსმიური,, სიმბაფრით გახმიანებული პოეზია მაღალი რანგისა. გოგოლი ტრაგიკულ სიმბაფრეს განგებ ჩქმაღავდა და გასაოცარი სკულპტურულობით წამოწევდა – კოსმიურს“.[18,263]

მწერალი მიიჩნევს, რომ გოგოლი დახელოვნებული იყო ბუნებისა და მასში მოქცეული ტიპაჟების განსახიერებაში. მისივე თქმით, „გოგოლი ღრმაღაღ შესული რუსული ენის ლაბირინთებში. იგი მეხოტბეა თავისი ქვეყნისა“. მისი შემოქმედების ბრწყინვალე გროტესკად აღიარებს ნოველას „ცხვირი,, რომლის „ბაღალი თითზე ჩამოსათვეღელია მთელ მსოფლიო ლიტერატურაში“. რუსი მწერლის შემოქმედების განხიღვისას ავტორისათვის მთავარია ადამიანი-პიროვნება, მისი სულიერების წგდომის უნარი. „გოგოლი ადამიანის გულის მესაიდუმღმეა და თავისი ღროის ვნებათა უღიდესი მემბტიანე“.

„ღევ ტოლსტოის შემოქმედება ზღვას მოგვავონებს, ზღვასავით ვრცელია იგი მასავით ღრმა“ ბრძანებს მწერალი. ღევ ტოლსტოის შემოქმედების ძირითად ასპექტებზე საუბარს გამსახურდია თავის ესსეისტიკაში მრავალღზის დაუბრუნღება. რუსი მწერლის გენიაღურ ქმნიღებებში დახატული პეიზაჟები, განუმეორებელი ჰუმანიზმი წარუშღელ შთაბეჭდიღებას ახღენს ქართვეღ მწერალზე: „ზღვა ისეთი სავსებით დაიპყრობს ხოღმე მჭვრეტელის სულს, ასე გეგონება არაფერი გარეშე არ არსებობსო ამ ქვეყნად“. კონსტანტინე გამსახურდია „მოუსვენარ გენიოსს“ უწოდებს ტოლსტოის. გენიოსების ცხოვრებისეული ხვეღრი ისტორიულად მწარე და დაუნღობელია. კონსტანტინე გულისტიკივიღით აღნიშნავს, რომ „თავისი შრომითა და შთავონებით აღსავსე ცხოვრება დაასრულა, როგორც უსამშობლო ბოგანომ“.

რუსულ კლასიკურ მწერღობაში ღევ ტოლსტოიმ უბაღლო „პეიზაჟისტი“ აღგიღი დაიმკვიღრა. მან მსოფლიო ღონის რომანებით რუსულ პროზას სახელი გაუთქვა. გამსახურდიას აზრით: „ტოლსტოი ღეტაღების შენიშვნისა და

აღნუსხვის განსაკუთრებულ უნარს იჩენდა. ტოლსტოი ისე სკულპტურულად, ისე რელიეფურად გამოსახავს ყოველ თავის გმირს, რომ ისინი წარუხოცველ ტვიფარს ტოვებენ მკითხველის მესხიერებაში” [18,284]. ასეთი დიდოსტატები გამსახურდიას პიროვნებაში დამსახურებულ ინტერესსა და დამოკიდებულებას იმსახურებდნენ

„ომისა და მშვიდობის” ავტორი ხელაღებით ენდობა მეტყველების მომნუსხველ ჯადოს და არც არასოდეს უმტყუნია მისთვის ამ ადლოს” - ბრძანებს გამსახურდია. ავტორი მიუთითებს მკითხველის „მოჯადოების” საოცარ უნარზე და მისით გამოწვეულ ადფრთოვანებას „ხელოვანის ძალის სიჭარბეს” უწოდებს. „მკითხველი გატაცებული მიჰყვება თხრობას, რომელიც ისეთი სტიქიური სისავსით მიმდინარებს, როგორც დაუცხრომელი მიმოქცევა ზღვისა”

„სიტყვის ჯადოსნები” რუსულ კლასიკურ მწერლობაში, გამსახურდიას აზრით, აღიარებული დიდოსტატები არიან. ლევ ტოლსტოის „კავკასიური მოთხრობები” კონსტანტინეს „კავკასიის ბუნებისა და მკვიდრთა ხასიათებში ჩაწვდომის უბადლო ნიმუშებად” მიაჩნია. ლევ ტოლსტოის, როგორც „დიდი ჰუმანისტის” მსოფლმხედველობა და გასაოცარი უნარი ბრწყინვალედ გამოჩნდა „ჰაჯი მურატში.” „ჩემს ხსოვნაში, მთელი კულტურული კაცობრიობის ხსოვნაში ლევ ტოლსტოი დარჩება, როგორც თავისი ეპოქის გზის გამნათებელი უდიდესი ჰუმანისტი და ხელოვნების ჩაუქრობელი კანდელი”.[18,291]

მხატვრის ფუნჯი

(ლ. გუდიაშვილი, დ. კაკაბაძე)

კონსტანტინე გამსახურდიას ესსეისტიკაში ხელოვნების თემა ისეთივე პრიორიტეტულია, როგორც მწერლობა. თავად დიდოსტატი მოკრძალებულად ბრძანებდა, რომ კარგი ნახატის ცუდისგან გარჩევაც კი არ შეეძლო. დიდი მხატვრები კი მას „ფერით მესიტყვეს“ უწოდებდნენ. მხატვრობაზე შექმნილი ესსეები გამსახურდიას შემოქმედების სამკაულია.

ფერთა სიუხვით, XX საუკუნის „კალმის დიდოსტატი“ მხატვრებსაც კი აოცებდა. კონსტანტინესული შუქ-ჩრდილები, იდუმალ მხატვრულ სამყაროს ქმნიდა და თვით ქვაში გაცოცხლებულ, ღვთაებრივ ქმნილებას – მარადიულობის საბურველში ხვევდა.

ლადო გუდიაშვილი, XX საუკუნის ფუნჯის დიდოსტატი წერდა: „მე ერთხელ ჩემმა ყრმობის მეგობარმა კონსტანტინემ „ფერთა ბუღბული,, მიწოდა, სანაცვლოდ უნდა მიეუზღო მას - „დიდოსტატი“, ჩემის აზრით, ფერთა ენციკლოპედიაა, ხოლო მისი - ავტორი ჩვენი თანამედროვეობის დიდი მხატვარი... კონსტანტინეს ხელოვნების უანრთაგან ყველაზე მეტად ფერწერა უყვარს - ეს არის მწერლის გულწრფელი აღიარება, და რად ღირს სხვადასხვა ფერით განათებული სვეტიცხოველი... მგონი აქაც მაჯობა ფერით მესიტყვემ“[34]

გამსახურდიას რომანების ფერწერა, მისი პეიზაჟებისა და პორტრეტების წარმოსახვითი მხატვრობა, მხოლოდ სულით ხელოვანი ადამიანის გონებას შეეძლო შეექმნა. ორი დიდი ქართველი ხელოვანის - ლადო გუდიაშვილისა და კონსტანტინე გამსახურდიას შეხვედრის ადგილად 1923 წელს მარადიული ქალაქი - პარიზი იქცა. „ჩუმი და სევდიანი ლადო“ - ასე იგონებს კ. გამსახურდია XX საუკუნის საუკეთესო ქართველ მხატვარს - ლადო გუდიაშვილს, რომლის „ფუნჯი და ფანქარი“ მრავალსაუკუნოვან მოვლენათა ამსახველია, ამიტომაც რთულია მისი შემოქმედების ლაბირინთი და „ფერადების ორკესტრი“.

გამსახურდია ლადო გუდიაშვილის ფერწერის „საიდუმლოს“ „ფერწერული ხატით“ გვიმუდგანებს: „ფერადების ამ უცნაურსა და ზეაღმტაც ორკესტრში, რომელიც განცხადებულია მის გრანდიოზულ ტილოებზე, გუდიაშვილი მოსჩანს, როგორც ფერთა სიმფონიის, ხასიათების გაშიფვრისა და გამოძერწვის უბადლო ოსტატი“. გუდიაშვილის მხატვრული ტილოების ნახვით მიღებული შთაბეჭდილებები იმდენად მაღალი და განუმეორებელია, რომ ზეაღმტაცებულის საჩვენებლად იყენებს მისეულ ხატოვან სახეებს: „გუდიაშვილის ფერადები, ნამრუდის, ზღვისგულის, დანისლული მთის ფერები, ან ფერადები ტერაკოტისა და სინგურისა, - ეს ყოველივე ისე ჭარბადაა გამოყენებული მის ტილოებზე, როგორც ტიციანისა და ვერონეზეს წითელი“.[18.531]

ქართული მხატვრული, ფერწერული ტექნიკისა და გრაფიკის მაღალ ხარისხში აყვანა შესაძლებელი გახდა სწორედ გუდიაშვილის ქმნილებებით. მწერლის შეფასებით, ისინი თამამად ამოუდგებიან გვერდით მსოფლიო მხატვრობის უდიდეს მოღვაწეებს... „ზეაღმტაცი ფერადებით გაკეთებულია მისი - „ქართველი მანდილოსნები ლოქაში“, „ცეკვა ციბრუტი“, „სერაფიტას გასეირნება“, „თამარ“.

„ბეთჰოვენის, შოპენისა და ფალიაშვილის მუსიკის ბგერები ზღვათა ქუხილიდან, ალვების შრიალიდან და იმ ხმებიდან არიან ამოკრეფილნი, რომელნიც შეყვარებულს, მშობელსა და მომაკვდავ ადამიანებს დასცდებათ ხოლმე ბაგიდან“ – წერდა გამსახურდია. მაგალითისთვის მწერალს მოყვანილი აქვს დელაკრუას ცნობილი სენტენცია: „ბუნება ლექსიკონია ჩვენთვის, მასში სიტყვებს ვეძებთ ჩვენ“. კონსტანტინე ბუნებას მარტო ბგერების ლექსიკონად არ მიიჩნევს: „იგი აურაცხელი ფერადების ლექსიკონიც არის და ამ ფერადების საღაროს გასადებს პოულობენ არა ბუნების მეასლეები, არამედ გუდიაშვილის დარი მხატვრები“.[18,532]

„ფერთ მესიტყვე“ დიდოსტატი ნამდვილი ხელოვანისაგან მკვეთრად გამიჯნავდა „ბუნების მეასლეებს“. „ბუნების ლექსიკონიდან“ მწერლის აზრით, მხოლოდ გუდიაშვილისდარ ხელოვანს შეეძლო უკვდავი ნიმუშების შექმნა. ლაღო გუდიაშვილის პარიზული პერიოდის ტილოების შეფასებისას გამსახურდია მხატვრის განსხვავებულ „მანერიანობაზე“ საუბრობს. „კინტოებს“ და „ნიამორებს“ პირწმინდა გროტესკებად მიიჩნევს. მხატვრის გენიას კი – „ფერთა სიმფონიის“ დამკვიდრებაში ხედავს.

ზეგავლენისაგან არავინ არის დაზღვეული და შემოქმედის „ფეხზე დადგომამდე“ საჭიროც კია ზეგავლენა: „დამოწაფების გარეშე არავინ გამხდარა ოდესმე ოსტატი“. მწერალს ჭაბუკი გუდიაშვილი „გადაჭარბებულად მანერიანი“ ეჩვენება. თუმცა, ამ ნაკლს „მოცილებულს“ და „განვლილ ეტაპს“ უწოდებს.

მწერლის აზრით, უნივერსალურობა არ უნდა იქნეს გაგებული, როგორც „ერთგვარი კოსმოპოლიტიზმი“. წერილში გამიჯნულია წერისა და ხატვის ნაციონალური მანერა: „იგი არც კოსმოპოლიტური უნდა იყოს და არც ვიწროდ ნაციონალური, ეთნოგრაფიული“. ამ კონტექსტში განიხილება გუდიაშვილის ფერწერული ტილოები: „სერაფიტას გასეირნება“ და „თამარი“, „ვაჟა-ფშაველა ჩონგურით ხელში“, „ბექა და ბეშქენი“, „გურამიშვილის სიკვდილი“, „ოქროს ვერძის გატაცება“ და სხვა. „თამარის“ სახის შექმნას მწერალმა დიდოსტატობის გარდა „დიდი მხატვრული სითამამე“ უწოდა.

გამსახურდიას აზრით, გუდიაშვილმა ტრადიციებს გადაუხვია და შექმნა თამარის „უჩვეულო შთაგონებით გასხივოსნებული სახე“. „სათნოდ ხელაპყრობილ თამარს პალასათანასეული მრისხანება მიანიჭა მის სახეს და ხმლით აღჭურვა იგი, როგორც თავისი ხალხის თავისუფლების გულმამაცი ქომაგი“. მისივე თქმით, ასეთ მეომარ ქალად აღიღებს მას ქართული ხალხური

პოეზია: „თამარ მეფე და ხონთქარი მაღალმა ღმერთმა წაჰკიდა“. [18,533] გამსახურდიას აზრით, დიდი ხელოვანი ტრადიციის მონა არ უნდა იყოს, არამედ მისი გამგრძელებელი და გამაძლიერებელი.

ამ წერილში მწერალი გუდიაშვილს ახასიათებს, როგორც „ქართული ისტორიის, ქართული მითოლოგიისა და ხალხურობის ლაბირინთებში შეჭრილ“ ხელოვანს: „ხალისიანი ფერებით, დიდი გემოვნებითა და ზომიერებით გამოხატავს ადამიანურ ვნებებს, ადამიანის სხეულის სილამაზეს“. მისი ქალები მწერალს მოაგონებენ რაფაელისა და რუბენსის ქალებს. „სავსებით განსაცვიფრებელია მისი კიბეზე ჩამომავალი ანგელოზი, ქაშვეთის ფრესკაზე გამოხატული. ეს ყოველივე ზეადმტაცი ოსანაა, ცხოვრებისა და სილამაზისადმი აღვლენილი“.[18,534]

ამავე წერილში საუბარია ლადო გუდიაშვილის 1957 წლის ექსპოზიციის გახსნაზე. საბჭოთა მთავრობას სურდა გამოეჩინა არ შემდგარიყო, მაგრამ იგი შედგა. გამოეჩინაზე გუდიაშვილის 835 ნახატი იყო გამოტანილი. მისმა ტილოებმა „საბჭოთა ესთეტიკურ“ სამყაროსთან ზღვარი გაავლეს.

1956 წლის აგვისტოში კონსტანტინე გამსახურდია აქვეყნებს ესსეს „დავით კაკაბაძე“. ქართველი მხატვრის ნამუშევრებითა და მისი ერუდიციით აღფრთოვანებული მწერალი წერს: „ახალ ეპოქაში ორმა შესანიშნავმა დიოსკურმა ჩვენი მხატვრობისამ, ლადო გუდიაშვილმა და დავით კაკაბაძემ, კვლავ მოგვაგონეს თავიანთი დიდი წინამორბედების ჯადოსნური ფუნჯის ძალა და დაამშვენეს ჩვენი ქვეყანა თავიანთი განსაცვიფრებელი ტალანტით“.[18,484] გამსახურდიას მხატვრობის თემატიკაზე შექმნილი ესსეები ფორმითა და ხატოვანი ენით მართლაც დასრულებულ მხატვრულ ნაწარმოებებს ჰგავს. ამით ნათლად ჩანს, რომ დიდოსტატისათვის არ არსებობს დიდი და პატარა მნიშვნელობის თემა.

ამ ესსეში კონსტანტინე საუბრობს დავით კაკაბაძის მიერ 1924 წელს პარიზში გამოცემულ დეკლარაციულ წერილზე, სადაც მხატვარი ამბობს:

„საზოგადოდ, დღევანდელ ძიებათა მიზანია ახალი ფორმების შექმნა და მათი საბოლოო განმტკიცება ხელოვნებაში“. მწერალი მიიჩნევს, რომ მოდური მიმართულებანი „ჩვენი დროის ყოველ ოსტატს აწვალებდა“. მწერალი ქართული მხატვრობის არაჯეროვან შეფასებაზე მიგვანიშნებს. მისი თქმით, „ჩვენი ძველი მხატვრობის ისტორია სათანადო დონეზე არ არის შესწავლილი და შეფასებული. ქართული მხატვრობა, „უცნობი ხმელეთია“ და საჭიროებს

მეცნიერულ შესწავლას. ქართული მხატვრობა, რაც „ისტორიის ჩარხის უკულმა ტრიალს გადაურჩა, ეგეც აღურიცხველია ჯერაც“. [18,486]

გამსახურდია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს საქართველოს უძველეს ტაძრებზე „თქემისა და მოუვლელობისაგან ამ უკანასკნელი საუკუნის მანძილზე განადგურებული ფრესკების“ აღდგენას და შენარჩუნებას. იგი გულისტკივილით წერს, რომ „საკმარისია, ნახოს უცნობმა ჩვენი ტაძრების თვალედათხრილი მადონები, ფრთებდაფხრეწილი ანგელოზები და გახუნებული საიდუმლო სერობანი, რომ მიხვდეს, თუ როგორი უნიკალური შედეგები დაუღუპავს ჟამთა სიავეს“. [18,488]

ყოველ ეპოქას აქვს თავისი პრიორიტეტები და თავისი შეცდომები. მწერალი შემოქმედის მთავარ დანიშნულებად ისტორიულ ფასეულობათა შენარჩუნებას მიიჩნევს. ლაღო გუდიაშვილმა და დავით კაკაბაძემ დიდი ტალანტის მეოხებით შეახსენეს ქართველ ხალხს თავისი შორეული წარსულის ფრესკების დიდოსტატები, ჩვენი უსახელოდ გადასული დიდი მხატვრები უმემკვიდროდ რომ არ გადაგებულან. ესეში აქცენტები გადატანილია მხატვრების არა მარტო ნიჭიერებასა და შექმნილი ნამუშევრების ფასეულობებზე, არამედ შემოქმედი ადამიანის დანიშნულებაზე, ქვეყნისა და საკუთარი ერის წინაშე. მის მიერ გაკეთებულ შეფასებებში ვერ აღმოვაჩინოთ სუბიექტივიზმის ვერცერთ ნიშანს.

გამსახურდია თავის დამსახურებულ ადგილს მიუჩენს ქართული პორტრეტული მხატვრობის ტრადიციების განახლების საქმეში შეტანილი წვლილისთვის ორ ნიჭიერ მანდილოსანს ქეთევან მაღალაშვილს და ელენე ახვლედიანს. მას მიაჩნია, რომ „ეს ოთხი მაღალნიჭიერი მხატვარი თამამად დაამშვენებს ყოველ დროში, რომელიც გნებავთ, დიდი ერის ფერწერულ კულტურას“. ამ მიუკერძოებელი შეფასებებიდან ნათლად იკვეთება დიდი მწერლის წმინდა ადამიანური სისუფთავე, მისი, როგორც მამულიშვილის, პოზიციები, რომელიც ყოველი დროისა და ეპოქის მთავარი მოთხოვნაა.

გამსახურდია საგანგებო ყურადღებას უთმობს ქართულ პორტრეტულ ფერწერას. მისი თქმით, ამ უანრს გაცილებით უფრო დიდი ტრადიციები ჰქონდა ვიდრე პეიზაჟურს. აქაც მწერალი ქართული ტრადიციების საფუძვლების მნიშვნელობიდან ამოდის და აქცენტს ქართველი ხალხის „უჩვეულო ფიზიკური სილამაზის“ ფაქტორზე აკეთებს. სამაგალითოდ მოჰყავს არაქართველი მოგზაურის არქანჯელო ლამბერტის ცნობილი შეფასებები.

მწერალი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს იმ ფაქტს, რომ ტაძრების კედლებზე გამოსახული ფრესკების ოსტატებს მათივე თანამედროვე ადამიანები ჰყავდათ პროტოტიპებად. მწერალი სიამაყით აღნიშნავს, რომ ამ მხრივ „ქართველი ხალხი უხვსა და ძვირფას მასალას აწვდიდა მხატვარს – პორტრეტისტს“. სახვითი ხელოვნების საქმეში მწერალი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს „ნივთობრივ ფაქტურას“. „საბერძნეთისა და იტალიის მარმარილოს ხარისხს უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა ფიდიასის და მიქელანჯელოს ქმნილებების წარმატებაში“. ამ აზრის პარალელურად გამსახურდია უმთავრესად „ადამიანურ ფაქტორს“ მიიჩნევს. ეს უფრო „ახლობელია შემოქმედისათვის, ვიდრე ბუნებისმიერი“. „როცა ლეონარდო მონა ლიზას ხატავდა, მისი სუნთქვა ესმოდა და მისი ბაგის ოდნავ შეტოკებასაც თავათ ჭკრეტდა“.[18,487]

მხატვრისათვის უმთავრეს დამახასიათებელ თვისებად გამსახურდია „ბუნების ენის“ ზედმიწევნით ცოდნას ასახელებს. ბუნების შეცნობა ურთულეს საქმედ წარმოუდგენია, რომელსაც უიშვიათესი უნარი გააჩნდა შეეცნო ბუნების ყველაზე საიდუმლოებით მოცული მოვლენებიც კი. „ბუნება გაცილებით უფრო დიდი ინკოგნიტოა ადამიანისთვის, ვიდრე მისივე თვისტომი, შეუვალი, ძნელად შესაცნობი და ძნელად ჩასაწვდომი“. მწერალი არ არის მომხრე შემოქმედმა მთლიანად ახსნას სათქმელი და ბოლომდე გადმოსცეს ემოცია. მისი აზრით, „დიდი მხატვარი ბოლომდე არ გეუბნება სათქმელს და მის ნიშნებაში მჭკრეტელი სდებს ნებისმიერ რემინსცენციებს და ათასგვარ ემოციებს აღძრავს იგი მჭკრეტელთა გულში“.

საინტერესო და არაორდინალურია დიდოსტატის მიერ შექმნილი შეფასების „ფორმულა“ მხატვრობაზე.

„მხატვრობა, ისევე როგორც პოეზია, განსულებათა უსულოსი, უსაზღვროებისათვის მზღვარის დადება, ქაოსური ფერებისაგან ფერთა სიმფონიის შექმნა, წარმავალის, ეფემერულის გაუკვდავება“. ასევე დიდ ინტერესს იწვევს ბუნების მარადიულად ამოუცნობობის აღიარება. მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანი ბუნებასთან აქტიურ ურთიერთობაშია - „იღებს წიაღისეულს მიწიდან, მდინარეებს კალაპოტს უკეთებს, ლომებს და ვეფხვებს ბადეებში იჭერს, მას ჰგონია, ბუნება ყმად მყავსო ქცეული“, მაგრამ ეს ასე არ არის. ბუნების საიდუმლო ამოუცნობია და „საბოლოო გათვისტომება მხოლოდ ხელოვანს ძალუძს“.[18,493]

ესეში ცალსახად გატარებულია აზრი, რომ ყველაფერს რასაც შემოქმედი ქმნის „ხანგრძლივი ჭკრეტა ესაჭიროება“. ჭკმარიტი ხელოვნება ფასეულობათა ფასეულობებზეა დაფუძნებული. ამ ნიშნით გამოარჩია დიდი ქართველი მხატვრები ავტორმა და მათი შემოქმედების უკვდავების სათავეც ამოხსნა.

გამსახურდია ამბობს: „ოდესმე დაიწერება უახლესი დროის ქართული ფერწერის ისტორია, დავით კაკაბაძე ფრიად საპატიო ადგილს დაიჭერს ამ საქმეში“. ლადო გუდიაშვილისა და დავით კაკაბაძის შემოქმედების თაყვანისმცემელ მწერალს მიაჩნია, რომ დიდ აღიარებას მოუტანს საქართველოს ჩვენი მხატვრობის საერთაშორისო არენაზე გატანა. დიდოსტატმა კონსტანტინემ წინასწარ განჭვრიტა, რომ ქართული მხატვრობა მთელ მსოფლიოში გაითქვამდა სახელს.

XXI საუკუნის პირველივე ათწლეულში, 2008 წლის 19 დეკემბერს, სახელგანთქმულ „კრისტის“ აუქციონზე ლადო გუდიაშვილის 1919 წელს შესრულებული ტილოს ასლი ექსპერტებმა ნახევარ მილიონ ფუნტ სტერლინგად შეაფასეს. ეს იყო სენსაცია. გენიოსი ქართველი მხატვრის უნიკალური შემოქმედების მომავალი ბედი კონსტანტინე გამსახურდიამ ჯერ კიდევ ნახევარ საუკუნეზე ადრე განჭვრიტა.

კონსტანტინე გასახურდია, როგორც ლიტერატურის ისტორიკოსი და კრიტიკოსი საოცრად ფართო ინტერესებისა და დიაპაზონის მკვლევარ იყო. მას მშობლიურ მწერლობასთან ერთად შესწავლილი და გამოკვლეული აქვს, ევროპული, რუსული, ამერიკული და აღმოსავლური ლიტერატურა. მის მიერ ამ სფეროში შექმნილი მეცნიერული მემკვიდრეობა გაცილებასა და აღიარებას იწვევს.

მწერალი მუდამ დიდ ინტერესს იჩენდა სხვადასხვა დროის მწერლობისა და მწერლების მიმართ. მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიის წარმომადგენლებს არაერთი ესეე თუ კრიტიკული წერილი მიუძღვნა, მაგრამ მისი განსაკუთრებული გატაცებისა და შესწავლის საგანი მუდამ იყო მშობლიური მწერლობა. არ დარჩენილა ჩვენი მწერლობის მეტნაკლებად მნიშვნელოვანი წარმომადგენელი, რომლის შემოქმედების შესახებ კონსტანტინე გამსახურდიას არ ჩამოეყალიბებინოს თავისი შეხედულება. ეს იქნება რუსთაველი თუ საბა ორბელიანი, ილია, აკაკი, ვაჟა, ჰიმნოგრაფები თუ მემატიანეები, ფუნჯის დიდოსტატები ლ. გუდიაშვილი, დ. კაკაბაძე. ჩვენი წარსულის დიდ მკვლევარებს

ივანე ჯავახიშვილს, კორნელი კეკელიძეს, სიმონ ჯანაშიას საგანგებო წერილები მიუძღვნა. ეს მხოლოდ მცირე ჩამონათვალია იმ ლიტერატურული ესეებისა თუ ეტიუდებისა, რომელიც ესოდენ ამდიდრებს ჩვენს ლიტერატურათმცოდნეობით მემკვიდრეობას.

კონსტანტინე გამსახურდიას, როგორც მკვლევარის ერთ-ერთი თავისებურებაა ისიც, რომ იგი ვეროპელ, ქართველ მწერლებსა და მწერლობას იხილავს მსოფლიო ცივილიზაციის ასპექტში და კიდევ უფრო გამოკვეთს ამა თუ იმ ძეგლის ნიშანდობლივ თავისებურებას. ასე აქვს მას წარმოჩენილი რუსთაველი, გოეტე, ილია, დანტე, იბსენი, სულხან-საბა და სხვა მწერლები.

მწერალი, შემოქმედებითად ითვისებდა მსოფლიოს ინტელექტუალური გონის მიერ გამოიმუშავებულ ტრადიციებს და ამასთანავე მაღალპროფესიონალური შეუვალობით აანალიზებდა, როგორც მის თანამედროვე მწერლებს ისე მსოფლიო ლიტერატურის მეტრებსა და მათ ქმნილებებს. მწერალი დიდ ყურადღებას აქცევდა მწერლის პიროვნულ სრულყოფას და თვითდახვეწას. იგი მოხიბლული და აღტაცებული იყო გოეტეს ფენომენალური პიროვნებითა და ილიას ტიტანური ბუნებით.

კონსტანტინე ოროგინალური, მაღალმხატვრული შტრიხებით ქმნიდა ამა თუ იმ მწერლის პორტრეტს. შეეძლო უმნიშვნელო დეტალებით გადმოეცა პიროვნების სულიერი მხარე. მისი ესეები ერთგვარი ფსიქოლოგიური პორტრეტებიცაა, სადაც საცნაური ხდება, როგორც მწერლების ისე მათი შემოქმედების იდუმალი და მისტიური სამყარო.

**„სამი აპოკალიფსური მხედარი“
კონსტანტინე გამსახურდიას ესსეისტიკაში
(გოეთე, ნაპოლეონი და ნიცშე)**

უფლის სასწაული ადამინია!

უდიდესი ნობათი უფლისგან ადამინთათვის მიძღვნილი – პიროვნება. პიროვნება კი „ის მაგისტრალური ღერძია, რომლის გარშემო თავს იყრის და მოძრაობს ყველაფერი, რასაც მისი სხივით მდინარება შეეხება“ - წერდა კონსტანტინე გამსახურდია 1921 წელს „სამ აპოკალიფსურ მხედარზე“, რომლებმაც მწერლის შეფასებით შეძლეს „ადამიანურის გადაღმა, ადამიანურის ზევით“ გონების თვალის მიწვდენა და თავისი უნივერსალიზმით განცვიფრებაში მოიყვანეს კულტურული კაცობრიობა.

ადამიანი-მარტოა! XX საუკუნის უდიდესი ტრაგედია გათამაშდა ამ ფრაზის ირგვლივ. დაიწყო ნიჰილიზმის ეპოქა და ძიება „ზეკაცისა“, ნიცშეანობა ლამის ახალ რელიგიად გამოცხადდა, აპოკალიფსური ისტერიის საუკუნეში, სულიერმა კრიზისმა მოიცვა პოლიტიკა, მწერლობა, ხელოვნება, ინტელექტუალური გონი. ადამიანმა გაითავისუფლა თავი და „ვინ იტყვის ასეთი გათავისუფლება უფრო მძიმეა თუ მარტოობის ტრაგედია“? – წერდა გამსახურდია ოციან წლებში. საუკუნის მოაზროვნეები ეპოქის მწვავე ტკივილების დაძლევას ახალი იდეალებით ცდილობდნენ.

XX საუკუნის 20-იანი წლებში მწერლის ყურადღების ცენტრში ექცევა „ტიტანური ბუნების“ ადამიანი, სულიერი ჰეროდოდი, „ძალოვანი ვეჰილი“, რომელმაც შექმნა მითი თუ რეალობა-ადამინური გმირობის, აბსოლუტური სულისა. დანტეს, გოეთეს გიგანტური ენერჯია განაწილდა ათას პოეტში, მაგრამ არ იშვა არც „ფაუსტი“, არც „ღვთაებრივი კომედია.“ XX საუკუნეს სწორედ ამ სულიერი გადანაწილებისა და „გენიოსთა კვართის გაყოფის შედეგად“ გაუჩნდა სურვილი დიდი ა დ ა მ ი ა ნ ი ს ხილვისა: პოეზიაში, ფილოსოფიაში, პოლიტიკაში - „აბსოლუტური სული კალმით ხელში“, „აბსოლიტური სული ცხენზე“, „აბსოლუტური სული პროფესორის კათედრაზე.“

1921 წელს, კონსტანტინე გამსახურდია, აქვეყნებს მისტიურ ესსეს „გოეტე, ნაპოლეონი და ნიცშე“ და გვიამბობს ისტორიას ინტელექტუალური არისტოკრატების შესახებ. „კალამი და მახვილი. რა აერთებს მათ იმის გარდა, რომ ორივე ერთ საუკუნეში ცხოვრობდნენ. ერთი რომ იყო უდიდესი მახვილი

სულისა მიწაზე ამოწვდილი, მეორე უდიდესი კალამი უფლისა მიუწვდომლისა და შეუცნობის მხატვარი და ქადაგი”. [13,2] ის რაც მათ აერთებდათ – იყო გმირობა, პიროვნება, ჰეროსი. რადგან „კალამი ისეთივე უტყუარია გმირობის გამოსახატავად, როგორც მახვილი”. მწერლის განმარტებით კაცობრიობის ისტორია, ხომ გმირობის ისტორიაა, რომელიც „გამოუჩენია კაცს, ღმერთთან, ბუნებასთან და თავის თავთან ბრძოლაში”. ასეთი იყო მისტიური მხედარი ნაპოლეონი, რომლის პოლიტიკამ და მახვილმა ყველაფერი მის სახელს, პიროვნებას, დაუმორჩილა, ბოლოს კი საკუთარ თავთან, ღმერთთან, ვატერლოოსთან დამარცხებული ატლანტიკის შორეულ სივრცეში – „სანტა ჰელენაზე” აღესრულა.

ნაპოლეონის პოლიტიკა პარიზიდან, ახალ მსოფლიოს მეტროპოლიტიდან იწყებოდა. პარიზი კარნახობდა ვენას, ბერლინს, პეტერბურგს, ლონდონს. ვაიმარი სულიერ კულტურაში იგივე იყო, რაც პარიზი პოლიტიკაში. ვაიმარმა შვა პოეზიის მისტიური მხედარი – გოეტე. იგი გახდა უდიდესი სახიერება თანამედროვე სამყაროსა და სულობისა. გოეტეს მუდამ თან ახლდა ის, რასაც თვითონვე დემონურს უწოდებდა.

„ვინ იცის ვინ ანიჭებს გენიოსს იმ საშინელ ძალას გამოთქმისას- რომელიც ესაჭიროება მას იმ სტრიქონების გზის მისაცემად, რომელიც ანადგურებენ მის გულს?[13,3] პასუხი ცალსახაა, „არაფრის მოქმედი, მაგრამ მაინც მრავლის მეტყველი” ბედისწერა. ნაპოლეონისა და გოეთეს პიროვნება ბედისწერის იდუმალ ლაბირინთებში იყო მოქცეული - განმარტავს მწერალი. ნაპოლეონი ამბობდა „პოლიტიკა ბედისწერა არისო.” ამ ბედისწერის ატმოსფეროში უხდებოდა ცხოვრება - გოეთესაც, ბედისწერასთან ბრძოლაში კი ორივე გამარჯვებული გამოვიდა. გენიოსთა შემოქმედებითი ძალა უფრო „გრძნეული აღმოჩნდა” ვიდრე ბედისწერის მკლავები. „ნაპოლეონმა ისე გადაიქროლა ამ ბედის საზღვარზე როგორც რუსეთიდან მომავალმა გაყინულ ბერეზინაზე გადააჭენა ცხენი. ამიტომაც ლაპარაკობდა გოეთე თავის დემონურ ელემენტებზე. ეს გოეთესებური „დემონური” თვით გენიოსის გულში დაწყებული დინამიკა იყო, მისი შემოქმედება, გამოთქმის ძალა.”[13,3]

გოეთემ საკუთარი სული, შეგრძნებები და ცხოვრება, ყველაფერი შემოქმედებითი ძალის ქურაში გადაადნო. იგი იყო გენია, რომელიც თავად ამბობდა „ყველაფერი მასალის მონელებაშიაო” - სწორედ ამ ასპექტში ხედავს კ. გამსახურდია გენიოსი მწერლის სიდიადეს. რამდენმა მწერალმა

სცადა გოეთემდე ფაუსტის თქმულების მიჩემება, მაგრამ როგორც კი პოეზიის მისტიური მხედარი მას შეეხო - ყველანი დავიწყებას მიეცნენ.

გოეთე, მწერლის შეფასებით, უფრო მისანი იყო, ვიდრე პროფესიული მეცნიერი. მისი შემოქმედება არ იყო ლოგიკის საშუალებით გამონახული ჭეშმარიტება. იგი იყო მისტიკა.

გამსახურდია, გოეთეს ცხოვრებასა და შემოქმედებას ზედმიწევნით გაეცნო ჯერ კიდევ განსწავლის პერიოდში, გოეთესადმი მიძღვნილ სემინარიებში. ხოლო პოეტის ბიოგრაფიული ქარგისათვის სარგებლობდა თვით გოეთეს ავტობიოგრაფიული თხზულებით – „პოეზია და სინამდვილე“ და მისი პირადი მდივნის ეკერმანის ჩანაწერებით: „საუბრები გოეთესთან“.

მწერლის მონოგრაფიული ნაშრომი „გოეტე“ - პირველად ცალკე გამოცემის სახით გამოვიდა 1928 წელს, ხოლო შემდეგ ავტორმა იგი შეიტანა თავის რჩეულ თხზულებათა მეექვსე ტომში. მონოგრაფიის ავტორი, მოგვითხრობს გოეთეს ცხოვრების შესახებ და მხატვრულ ანალიზს უკეთებს მწერლის ძირითად ნაწარმოებებს. გამსახურდია იძლევა დახასიათებას იმ ეპოქისა საზოგადოებრივი და კულტურული ცხოვრებისა, რომლის დროსაც მოღვაწეობდა დიდი პოეტი.

მონოგრაფია, მნიშვნელოვანია იმითაც, რომ იგი პირველი და უნიკალური ნაშრომია გოეთეს შესახებ ქართულ ლიტერატურაში. კონსტანტინე გამსახურდია იოჰან ვოლფგანგ გოეთეს ცხოვრებისა და შემოქმედების საუკეთესო მცოდნედ შეიძლება ჩაითვალოს. „გოეტეზე წერა ყოველთვის შეიძლება - აღნიშნავს მწერალი, რადგანაც საკმაოდ არავის უღაპარაკია მასზე, ყველა თაობა ყოველი კულტურული წრე ახალ და ახალ საუნჯეებს აღმოაჩენს ხოლმე მის შემოქმედებაში. ყოველი ახალი თაობა ახალ ჭეშმარიტებას სწავლობს მისგან.“

[18,338]

გენიოსი, რომელსაც დრო არ ეხება! ასეთად წარმოაჩენს მწერალი გოეთეს და მისი ცხოვრებისეული დეტალების ანალიზით, მთლიანად განიცდის მას, როგორც შემოქმედს, როგორც პიროვნებას. „ვისაც გოეტე-ფენომენის შეცნობა უნდა მან გოეტე უნდა განიცადოს, როგორც ჰარმონიული ორიგინალური მთლიანობა.“(იქვე)

პოეზიის უდიდესი ქურუმი ასეთივე დიდი ენციკლოპედისტი იყო, რომელსაც არამც თუ ხელი მიუწვდებოდა თავისი დროის მეცნიერებათა

უდიდეს საუნჯეებადის, არამედ თვითონაც შეჰქონდა მათ განვითარებაში წვლილი.

„ქრისტეს ან სევედენბორგის ბავშვობას მაგონებს მე გოეტეს ყრმობა, რადგან იგი ძლიერ ადრე შეერკინა მძიმე და დიდ საკითხებს. ბუნებისა და ადამიანობის ცხოვრებაში წამოჭრილს” – წერს გამსახურდია.[18,297] განცდილის გადმოცემის ფანტაზია გოეთეს თვითმყოფადი ნიჭიერებით აიხსნება. ამიტომაც, გამსახურდია გოეთეს შემოქმედების ანალიზზე დაყრდნობით განმარტავს: „ქვეყანა იმისთვის იტანჯება, რომ ნაგრძნობი სჭარბობს ხოლმე ნათქვამს. გენიოსი იმითაა ბედნიერი, რომ მას სწორედ ეს გამოთქმა ემარჯვება. ასეთი იყო გოეტე”.[18,340]

გოეთე ერთადერთი ევროპელი გენიოსი იყო, რომელიც არ განეკუთვნებოდა არისტოკრატიულ წოდებას. მისი უნივერსალიზმი მრავალგზის გახდება კონსტანტინე გამსახურდიას კალმის შთაგონების წყარო. მწერლის დაკვირვებით, გოეთეს ცხოვრების დევიზად ჰქონდა კლასიკური „ოქროს შუალედი”. ამ პრინციპით ხელმძღვანელობდა იგი, როგორც ცხოვრებაში, ისე შემოქმედებაში. გოეტე მატარებელი იყო ადამიანური სიქველისა. ბერძნული კლასიციზმი, როკოკო, და რომანტიზმი ვოლტერი და კანტი, ჰერდერი და სპინოზა, მისტიკა და კათოლიციზმი – ყველაფერი გოეტეშია „მაგრამ, გოეტე არც ერთი ცალცალკე არ არის, არამედ ყველას შემცველია.” მწერლის ამ შეფასებიდან ნათლად ჩანს, რომ გამსახურდია, ზედმიწევნით კარგად იცნობს ამ შემომქმედს და მისი უნივერსალიზმის შეცნობას საკუთარი დაკვირვების წყალობით აღწევს.

ავტორის დასკვნით, გოეთეს – მსოფლიო კაცის შესაცნობად აუცილებელია გავიაზროთ, მთელი მისი შემოქმედება და ცხოვრება. მისი ეროვნულობის საწყისი და გენიალურობა: „გოეტე, როგორც მსოფლიო კაცი გაუგებერი დარჩება მუდამ, თუ ჩვენ არ გავიხსენებთ, რომ გოეტეს შემოქმედების ელემენტები დაფუძნებულია არა მარტო გერმანულ-რომანულ იდეურ სამყაროზე, არამედ მისი იდეები, მისი პოეზიის შემოქმედების მოტივები აღმოცენებულია თითქმის მთელი ადამიანობის სახალხო პოეზიის ზეპირსიტყვიერების ყამირზე.” [18,332]

მწერალს, გოეთე წარმოჩენილი ჰყავს, „მსოფლიო ამოცანის” შემსრულებელ შემომქმედად. ამაში გადაჭარბებული არაფერია, ვინაიდან გოეთეს „ნახევარ ღმერთსაც” უწოდებდნენ. „გოეტე ერთადერთი გერმანელია

შეიძლება ითქვას ერთადერთი წარმომადგენელი ევროპელი ადამიანობისა, რომელმაც ჰარმონიულ სრულყოფას მიაღწია, ამიტომაც განუყოფელია მისი ქმნილება და მის პიროვნება. გოეტეს ბიოგრაფიას რომ არ მოეღწია ჩვენამდის, მისი ქმნილება მაინც ნათელი იქნებოდა ჩვენთვის.” [18,337] აქედან ჩანს, რომ გოეთეს შემოქმედება მისი პიროვნებისა და სულიერების ანარეკლი იყო. მის მესხიერებაში ნანახი და განცდილი სამუდამოდ რჩებოდა. გოეთე თავადვე ამბობდა: „ეს უნარი რომ არ მოეცა ჩემვის ღმერთს, ჩემი გმირების სახისა და აღნაგობის ინდივიდუალიზებას ვერ მოვახერხებდი. ამ ბეჯითი, ზუსტი დამახსოვრების და შთაბეჭდილების ნიჭის წყალობით მე დიდხანს ვარწმუნებდი ჩემ თავს, რომ ჩემი ტალანტი მხატვრობაში ჩვეულებრივზე მეტი იქნებოდა.” [18,336]

გოეთე თვალსაჩინო მაგალითია იყო იმისა, თუ როგორ ებრძვის გენიოსი, პიროვნება თავის საუკუნეს და თავის თანამედროვეობას. არ დარჩენილა არცერთი სფერო „ხელოვნური გამოთქმისა“, რომლისთვისაც გოეტეს არ მიემართოს. ტრაგედია, დრამა, რომანი, პოემა - ყველგან გვაქვს ვაიმარელი ბრძენის” ნააზრევი.

„ვაიმარელ ოლიმპიელს” მისი თანამედროვენი „მარმარილოს გოეტეს” უწოდებდნენ. გამსახურდიას თქმით, „შრომაში უჯიათი, მიზნად დასახულის აღსრულებაში შეუდრეკელი” და სასტიკი მამის ბუნებას შეერწყა, სენტიმენტალური და მეოცნებე დედის სინატიფე და ამ ორმა კონტრასტმა წარმოშვა გოეტეს ბუნება! „სინათლე მეტი სინათლე“-ეს იყო მომაკვდავი გენიოსის უკანასკნელი ფრაზა. ეს იყო უკანასკნელი სურვილი იმ კაცისა რომელიც თვით სინათლის ღმერთის მოციქული იყო ამ ქვეყნად. „ახლა, ჩვენს დროში, მესამე ათასწლეულში ვიმეორებთ მის უკვდავ სიტყვებს“ სინათლე, მეტი სინათლე!”

გოეთე იყო მისტიკოსი – ადამიანის შეცნობის „საიდუმლო” ხელეწიფებოდა გოეთეს და მისი შემოქმედება ამის ნათელი „დეკლარაციაა.” მწერლის მოსაზრებით იგი იყო რჩეული, რჩეულთა შორის. აქ გამსახურდიას მოჰყავს ციტატები გოეთესა და ეკერმანის საუბრიდან. გოეტე აცხადებს: „იცით მე რა მგონია? რჩეულს მოცემული აქვს განსაკუთრებული დანიშნულება, როცა იგი ამას შეასრულებს, იგი უკვე აღარაა ამ აღნაგობაში საჭირო და განგებაც სხვა რაიმესთვის მოიხმარს მას. ამ ჩვენ მიწაზე ხომ ყველაფერი ბუნებრივად ხდება. ასე დაემართა ნაპოლეონს და მრავალ სხვას. მოცარტი 36 წლის

დაიღუპა, რაფაელი იმავე ჰასაკში. ყველამ საუკეთესოდ შეასრულა თავისი მოწოდება.”[18,353] გოეთეს მოწოდება „მსოფლიო კაცობა” იყო და ეს შედგა. მან 60 წელი იმუშავა „ფაუსტზე” და შექმნა გენიალური ქმნილება, რომელშიც მთელი კაცობრიობის განცდათა რკალია მოცემული.

გამსახურდია, როგორც გოეთეს მცოდნე და მისი შემოქმედების უდიდესი შემფასებელი, შედეგებიდან ასახელებს „ახალგაზრდა ვერტერის ვნებანს”, „ფაუსტს” და განმარტავს: „გოეტე იყო ყოველის შეცნობას მუდამ მოწყურებული გულმეცნიერი, მსოფლიოს უდიდეს იდუმალებათა ჩამწვდენი სული. ვერტერის ტრაგედია იგივე სენია ფაუსტს რომ აჭმუნებდა, ჰამლეტს, რომ ახელებდა, ჩაიღდ ჰაროლდს რომ დაახეტებდა მთვარეულივით მთელს ქვეყანაზე. გოეტეს გამირები შეგრძნებების პასიური ტანჯვის ტიტანებია.”[იქვე]

წარუშლელი შთაგონებით წერდა გამსახურდია გერმანელ ტიტანზე და მიაჩნდა, რომ გოეთეს ნაწერებში მუდამ გაორებული სულის ტრაგედია სახიერდებოდა. „ის იყო ადამიანური მოდგმის უდიდესი ოქროპირთაგანი.” ასე იხსენიებს კონსტანტინე გამსახურდია „კარგ ვეროპელს” იოჰან ვოლფგანგ გოეთეს: „წმინდაო გონებაჲ, მომეცი ძალა რათა დავსტკებ სიწმინდის წყაროთი” წამოიძახა გოეტემ სავსების მწვერვალზე ასულმა. ამ სიტყვებს იტყოდა მხოლოდ ის კაცი, ბედისწერას რომ ენდობოდა ბოლომდის, კაცი, „ბედისწერისაგან განებივრებული.” [18,361]

ვისაც გოეტე-ფენომენის შეცნობა უნდა „მან გოეტე უნდა განიცადოს, როგორც ჰარმონიული ორიგინალური მთლიანობა” – წერდა გამსახურდია. ამოუცნობი სულიერი მხარე, ვაიმარელი ბრძენის მისტიური ცხოვრებისა, იყო ის, რომ პოეზია გოეთესათვის იყო დემონოლოგია! ვოლფგანგ გოეტეს ზვიადი ბუნება და ზღვასავით ვრცელი შემოქმედება მუდამ აღელვებდა გამსახურდიას. გოეთეს ბიოგრაფია იყოფა „ქარიშხლისა და შეტევის”, ოლიმპიური სიმშვიდის პერიოდებად. მისი წყნარი ცხოვრება ლიტერატურაში ვნებათა უდიდესი დრამატოზმით გამოიხატა.

კ. გამსახურდიას „ქარიშხლისა და შეტევის” უამი 1916-1926 წლებში ჰქონდა(ს.სიგუა). სწორედ ამ დროს დაიწერა პირველი სტატია გოეთეზე, სადაც მისი მისტიური წაკითხვა სცადა. შემდეგ მას მიუძღვნა მონოგრაფია, საუბილეო სტატიები და რაც მთავარია ვაიმარელი ბრძენის ცხოვრების რომანი შექმნა.

„გოეტეს ცხოვრების რომანი პირველი ბოგრაფიული რომანია ჩვენს მწერლობაში. შეიძლება ითქვას, რომ ეს თხზულება მწერალს არ გამოუვიდა,

რამდენადაც ზედმეტად ბიოგრაფიულია და ნაკლებად მხატვრული, მაგრამ იგი გერმანული კულტურისადმი თქმული ღრმა სამადლობელი იყო“ (ს. სიგუა)

გოეტემ კ. გამსახურდიას პიროვნებაზე იქონია ზეგავლენა. ისიც ვაიმარელი ბრძენის დარად ცდილობდა ყოველდღიური ხმაურისაგან ყურის მორიდებას, ოდნავ განზე დგომას, ძლიერი პიროვნული ნებისა და თანამედროვეობის განცდის შენარჩუნებას.

ჟურნალ „ილონში“ 1922 წელს №1 ქვეყნდება კ. გამსახურდიას წერილი „გოეტე თუ მისტიკოსი“. კ. გამსახურდიასთვის გოეტე ერთადერთი გერმანელი იყო, რომელმაც აბსოლუტურ ჰარმონიულ სრულყოფას მიაღწია. ამიტომაც განუყოფელად მიაჩნია მისი ქმნილება და მისი პიროვნება ერთიმეორისაგან. გოეტემ თავად თქვა თავის ნაწერებზე, ჩემი ქმნილებები ცოდვათა მონანიებააო. „ამაზე უფრო ძლიერი თვითკრიტიკა, ამაზე მეტი ობიექტივიზმი თავისი პიროვნებისა, თავისი ადამიანური მეობის მიმართ, ჯერედ მწერალს და პოეტს არ გამუქენიაო.“[18,338] ყოველი დიდი გენიოსი ასე გრძნობს, რომ მისი სხეულება და არსებობა ამ ქვეყანაზე წარმავალია. უკვდავია მხოლოდ მისი ქმნილებები.

კონსტანტინეს შფასებით გოეთე, მისტიური ბუნებისმეტყველი იყო, ჭეშმარიტი მწერალი ცასთან და ღვათაებასთან ახლოსმდგომი, რომელიც უფრო შორს იყურებოდა, „ვიდრე ხილული სამყაროს ფარგალი სწვდება“.

გოეთე იყო მისტიკოსი და მთელი მისი მწერლობა განუწყვეტელი მითითებაა ამ დიდი მისტიკოსისა, რომელიც სამყაროშია დაცული. გოეთემ, მწერლის მოსახრებით ბუნების ვრცელი მასალიდან მაღალი და ბრწყინვალე კულტურა შექმნა. სწორედ აქ ხედავს ბ-ნ კონსტანტინე გოეტეს გენიას!

„გოეტეს შემოქმედებაში, არსად არ ხდება შესვენება გარდატეხა, ასე ჰარმონიულად მდინარებს ყოველი დიდი ხელოვანის ყოველი დიდი პიროვნების განვითარების ეტლი „ჯიშიდან ზეჯიშისაკენ. არც მიქელანჯელო, არც დანტე უკვე აღარ ეტევიან იმ საერთო კატეგორიაში, რომელსაც მოდგმა-ჯიში ეწოდება. აქედან პირდაპირი გზა მიდის ჯიშის ზევით ჯიშის გაღმა, ნიცშეს ენით რომ ვთქვათ-ზეჯიშისაკენ.“[12,32] -ამიტომაც მწერალს გოეთეს შემოქმედება, მისი ყოფა, ზეჯიშისაკენ ლტოლვად ესახება. სწორედ აქ ხედავს გამსახურდია მის მარადიულ ადგილს!

რენესანსმა და თანამედროვეობამ პიროვნება დასვა სამყაროს ცენტრში! გოეტემაც მსოფლიო ცენტრში შემოქმედის მეობა მოათავსა! ბერძნებმა მსოფლიოს დიდი ჭეშმარიტებანი ღმერთებში მოათავსეს, ჩვენ მათ მცნებებში

მოვეყარეთ თავი - გვასწავლიდა გოეთე და ცდილობდა ჰარმონიულობა დაენახა ადამიანსა და კოსმოსს შორის. გოეტე პოეტის, მისტიკის შესაცნობად საჭიროა თვალი შევასწოროთ გოეთე ბუნებისმეტყველს. მაგრამ ბუნებისმეტყველი გოეთე ისევ და ისევ მისტიკოსი გოეთე რჩება - აღნიშნავს მწერალი.

გოეთე ქრისტიანული მისტიკით იწყებს და მისტიკითვე ამთავრებს. კონსტანტინე გამსახურდია ქრისტიანულ მისტიკას მიიჩნევს ძირითად ტონად არამარტო გოეთეს, არამედ ყველა დიდი ევროპელის შემოქმედებაში. „ამ ნიადაგზე წარმოიშვა დანტე და გოეტე. როგორც „პოეტურ აზრებში“ ისე ფაუსტში მხსნელი მაცხოვრის სახით წამოდგენილია მარად ქალურის პერსონიფიკაცია მადონა. ეს მარად ქალური ელემენტი განსახიერებაა სიყვარულისა სიბრძნისა და სათნოების, რომელმაც წარწყმედას გადაარჩინა ფაუსტის ბობოქარი სული“[12,34]

გამსახურდია მხოლოდ ფაუსტში ხედავს „ვაიმარელი ბრძენის“ დემონურ ელემენტებს და მის მისტიურ ბუნებას. ფაუსტის სახით ევროპულ ლიტერატურაში პირველად წამოიჭრა ნიცშეანური ზეკაცი, რომელიც „ადამიანური ძალების ზევით, ადამიანური შესაძლებლობების გაღმა მიისწრაფვის“ (სიტყვა ზეკაცი ნიცშემ გოეთესგან აიღო – განმარტავს გამსახურდია). „ფაუსტში საგრძნობი ხდება გოეტე, როგორც მისტიკოსი. აქ სრულყოფას აღწევს მისი მისტიური ბუნება.“

დიდოსტატი განიხილავს გოეთეს შემოქმედების მწვერვალს – „ფაუსტს“, სადაც წარმოდგენილია ბრძოლა სივრცით და დროით შეზღუდული ადამიანსა და ბუნების განუსაზღვრელობას შორის. ფაუსტი თვითონ აღიარებს, რომ „ორი სული ცხოვრობს მის გულში. ერთი ადამიანური, ფიზიოლოგიური ინსტიქტებითაა შებოროტილი, „მეორე მაღალ წინაპართა მაღალ რეგიონებისაკენ მიისწრაფვის“. მწერალი გოეთესა და ნიცშეს დემონურ ბუნებას შორის ავლებს პარალელებს. გოეტე ნიცშესავით ატყობდა, რომ მსოფლიო ბუნება განუსაზღვრელი ღრმა იყო. „ამიტომაც სატანას მიჰყიდის სულს, რომ ღვთაებრიობის ატრიბუტები და უპირატესობანი მოიპოვოს“.

მწერლის მოსაზრებით მეფისტოფელე - ეს მეორე მხარეა გოეთეს დემონური ელემენტისა. მაგრამ იგი უფრო აქტიურია ვიდრე გოეთე და მისი ფაუსტი აბსოლუტური კოსმური ჰარმონიის წარმომადგენელია, რომელმაც ქვეყანაზე და ცხოვრებაზე, „ჰო“ – უნდა თქვას. „მეფისტო კი აბსოლუტურს დისჰარმონიას წარმოადგენს, მან ცხოვრებაზე და ღვთაებაზე უარი უნდა თქვას.“

გოეთეს მთელი სიბრძნე, მისტიციზმი, გამოვლინდა დოქტორ ფაუსტის სახეში. მწერალს მიაჩნია, რომ ფაუსტიც და მეფისტოფელიც პოეტის სულში ჩასახლებული ორსახოვანი დემონია.

„ფაუსტიც ამ დემონთან ბრძოლაში გამარჯვებული ზეკაცია, მას ეზიზდება მასიური სულობა, ამიტომაც იძულებულია ადამიანებს გაექცეს და დემონებთან უკეთეს განწყობაშია“.[12] ფაუსტი სულია კულტურისა და ღვთაებრიობის, სათნოებისა და რელიგიისა. გოეტეს არ სწამდა შაბლონური ბრძოლა კეთილსა და ბოროტს შორის. ამ ბრძოლაში იგი პოლარულ რეალობათა ჭიდილს ხედავდა. დემონის დამარცხება მხოლოდ დემონს შეუძლია.

კონსტანტინე გამსახურდია ცდილობდა, ამ „მისტიური მხედრის“ სულში ეპოვა ახალი დროების სიტყვა და მისანი. გამსახურდია საბოლოოდ მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ვაიმარელი ბრძენის იღუმალის ძალის საწყისი – იყო მისტიკა. გოეთეს ვაგნერს ადარებდა, რომლის ჰანგებშიც სამყაროს იღუმალის ძალები პოულობდნენ სოცოცხლეს. დიდი ვაიმარელი ყოველივე ამას სიტყვის მაგიური ძალით აღწევდა.

კ. გამსახურდიას გოეთე წარმოედგინა „აბსოლიტურ სრულყოფად“, რომელიც საკუთარ თავში მოიცავდა დედამიწის ყველა საიდუმლოს და შეეძლო გონების თვალის მიწვდენა „ადამიანურის გადაღმა, ადამიანურის ზევით.“ იგი იყო „სინათლის ღმერთის მოციქული“ ამ ქვეყანაზე.

* * *

„ზეკაცი მიწის აზრია!

ადამინი თოკია ცხოველსა და ზეკაცს შორის – თოკი უფსკრულს ზედა.

ბნელნი არიან გზანი ზარატუსტრასი, სახიფათოა გაღმით ვლა, სახიფათოა გზად ყოფნა, სახიფათოა უკუმზერა, სახიფათოა კრთომა და შეჩერება” (53,16-17)

ფრიდრიხ ნიცშე ელვის მაუწყებელი იყო და ღრუბლის მძიმე წვეთი, ხოლო სახელი ამ ელვისა – ზეკაცი.

„მსურს ვასწავლო ადამიანთ აზრი თვით ყოფისა, რომელ ზეკაცია, ა დ ა მ ი ა ნ ი - ელვა ბნელი ღრუბლისა” - ფრიდრიხ ნიცშეს ამ სიტყვებმა შეძრა მთელი მსოფლიოს ინტელექტუალური გონი, გადატრიალება მოახდინა აზროვნებაში. იქადაგა რელიგია ტრადიციისა, ნიღბებისა თავისუფალი სულის ადამიანისა.

XIX საუკუნის დასასრულს, 1900 წელს დაიწყო ნიცშეს მისტიური გზა. გერმანელი ფილოსოფოსის – „ახალმა რელიგიამ” - დიდი გავლენა იქონია XX საუკუნის მოაზროვნეებზე. ნიცშეანური მოძღვრება გახდა ხელოვანთა შემოქმედების სტიმული. ნიცშეს იდეები ლიტერატურისათვის ძლიერ იმპულსს იძლეოდა. ყველაფერი კი სოფელ რიოკენში 1844 წელს, პროტესტანტი პასტორის ოჯახში დაიწყო. დაიბადა მსოფლიოს იღუმალი, ფილოსოფოსი „პატარა პასტორი” - ფრიდრიხ ნიცშე.

დღეს როცა ნიცშეს დაბადებიდან ერთ საუკუნეზე მეტია გასული, ისმის კითხვა, შეძლო კი XXI საუკუნის ინტელექტუალურმა სამყარომ – ნიცშეს ფენომენის ამოცნობა?! ნიცშემ იღუმალი, მაგიური საბურველით შემოსა მისი სახელი და ომი გამოუცხადა მორალურ ღირებულებებს.

ვინ იყო ფრიდრიხ ნიცშე? რა დამსახურება მიუძღვის მას კულტურული კაცობრიობის წინაშე? ამაზე პასუხი არ არის მარტივი. ფართო მასები მას იცნობენ, როგორც ფილოსოფოსს, რომელმაც მკრეხელური ფრაზა წარმოთქვა – „ღმერთი მოკვდა” და კაცობრიობას „მკვდარი ღმერთის“ ნაცვლად შესთავაზა „ზეკაცი”.

ფრიდრიხ ნიცშე იყო ერთ-ერთი ყველაზე წინააღმდეგობებით აღსავსე ფილოსოფოსი მსოფლიო ისტორიაში. უპირველეს ყოვლისა იმიტომ, რომ მისი შემოქმედება იმდენად თვითმყოფადი, თავისებურია, რომ აგერ უკვე ერთი საუკუნეა, მეცნიერები ცდილობენ გაერკვიონ, თუ როგორი ფილოსოფიურ-

იდეოლოგიური პარადიგმებით არის შესაძლებელი ნიცშეს ფილოსოფიის განხილვა. ნიცშე დღემდე რჩება იდუმალ და ტრაგიკული ბედის ადამიანად. იგი მარტოსული მოაზროვნე იყო, „უკანასკნელი ფილოსოფოსი“. XX საუკუნე ნიცშეში ხედავდა იმას რაც მას სურდა. ნიცშე იყო - სიმბოლისტი, ნაცისტი, ქრისტიანი, ანარქისტი, ათეისტი და ბოლშევიკიც კი.

ნიცშეს ფილოსოფიამ შვა ეგზისტენციალიზმი, ბიძგი მისცა ფსიქოლოგიის, ლინგვისტიკის, ფილოლოგიის განვითარებას. მან ადამიანი აქცია სამყაროს ღმერთად. მიისწრაფვოდა „ზე ჯიშისაკენ.“ ნიცშეს “ ცცეჰომო” -ძლიერების კულტის, ახალი ყოველისშემძლე ადამიანის აპოლოგია იყო. რიჰარდ ვაგნერის მუსიკაში, ნიცშე, დიონისური მსოფლშეგრძნების დაბრუნების ნიშნებს ხედავდა. ხედავდა შეუსაბამობას ადამიანის ჭეშმარიტი დანიშნულებისა და თანადროულ კულტურას შორის. ნიცშეს ყველა მნიშვნელოვანი თხზულება თავისებური მოწოდებაა მკითხველისადმი: „ოციოდე შენი ცხოვრების წესი შენსავე არსებას ეწინააღმდეგება“. იგი ქადაგებდა სულის „სამ ცვალებადობას“ შეუძლებელს მოითხოვდა. ასე იწყებოდა ზარატუსტრას დასავალი.

„ზარატუსტრაში“ განსხეულდა ნიცშეს აზროვნებისა და განცდების მთელი სიმდიდრე, წინააღმდეგობებით აღსავსე სევდიანი და ტრაგიკული გზა. ნიცშე აპოკალიფსის მხედარი იყო, რომელიც ქადაგებდა: „ჭეშმარიტად, ადამიანი ბინძური მდინარეა, ჭეშმარიტად, ზღვა უნდა იყო, ბინძური მდინარე შეერთო და არ წაიბილწო. ხედავთ *გახწავლით* ზეკაცს, იგი ზღვაა და ძალუძს შთანთქას თქვენი დიდი ზიზღი“ (53,17)

საინტერესოა თუ როგორ, სად, როდის დაიწყო იდუმალი მოაზროვნის აპოკალიფსური გზა?!

XIX საუკუნეში ჰეგელის აბსოლუტური იდეალიზმის აღსრულების შემდეგ ანტირელიგიური ტენდენცია სულ უფრო ძლიერი ხდებოდა. (ნიცშეს *განსწავლის წლებს ემთხვევა ეს პერიოდი*.) ნიცშე ლაიფციგში ეცნობა შოპენჰაუერის თხზულებას „სამყარო, როგორც ნება და წარმოდგენა“. შოპენჰაუერის ფილოსოფიამ დიდი ზეგავლენა იქონია ახალგაზრდა ნიცშეზე. 1872 წელს გამოდის შრომა - „ტრაგედიის დაბადება მუსიკის სულიდან“. ნიცშემ ბერძნული ტრაგედიის წარმოშობა მეტაფიზიკური კუთხით წამოაჩინა. წიგნი შეიქმნა ანტიკური სამყაროს, შოპენჰაუერისა და ვაგნერის შემოქმედებისა და პიროვნებისადმი სიყვარულით.

„ტრაგედიის დაბადებში” - ერთმანეთს ებრძვის ხელოვნების ორის სახე: აპოლონური და დიონისური, სინათლის და სიბნელის, წესრიგისა და ქაოსის სამყარო. ტრაგედია, ნიცშეს გაგებით, ხელოვნების ის ფორმაა, სადაც მუსიკის სულით მოვრალი დიონისური ხელოვნება, უერთდება აპოლონურ ხელოვნებას. „ტრაგედიის დაბადება” სამყაროს ორი საწყისის აპოლონურისა და დიონისურის გამოვლენაა. აქედან დასკვნა, ადამიანი, კულტურა მხოლოდ მაშინაა სრულყოფილი, როცა მასში შერწყმულია სამყაროს ორი საწყისი. ნიცშე ტრაგედიას, ამ სრულყოფის ნიმუშად მიიჩნევს. სამყაროს ტრაგიკული განცდა – ტრაგედია, ადამიანმა მოკლა განსჯისა და ლოგიკის გზით. „შმაგი დიონისე შეიწირა, „თეორეტიკოსმა სოკრატემ”. თანამედროვე ადამიანმა ცხოვრება განაგრძო დიონისურისაგან დაცლილ კულტურულ სამყაროში, სწორედ აქედან წამოიქმნა ნიცშეანური შეუსაბამობა ადამიანის ჭეშმარიტ დანიშნულებასა და თანადროულ კულტურას შორის.

თამაზ ბუაჩიძის მოსაზრებით ეპოქის კრიტიკას ნიცშე აღრმავებდა ოთხ თხზულებაში: „დავით შტარუსი, როგორც აღმსარებელი და მწერალი”, „ისტორიის სიკეთე და სიავე სიცოცხლისათვის” „შოპენჰაუერი როგორც აღმზრდელი” და „რიხარდ ვაგნერი ბაიროთში” - ამ ნაწარმოებებს აერთიანებთ ერთი სათაური „არათანადროული ფიქრები”. (1872-1876) ნიცშე შენატრის ძლიერ ადამიანს და კაცობრიობის მიზნად ახალი, უმაღლესი ეგზემპლარის შექმნას მიიჩნევს. „ხარატუსტრაში“ ეს იდეა ზეკაცის შესახებ მოძღვრებად იქცევა.

1878 წელს აქვეყნებს წიგნს „ადამიანური, ერთობ ადამიანური” და ნიცშე შორდება შოპენჰაუერს, ვაგნერს, მეტაფიზიკა ცხადდება ცრუ მეცნიერებად და დიონისე ადგილს უთმობს – ა დ ა მ ი ა ნ ს !

ნიცშეს ყურადღების ცენტრში ექცევა ადამიანის შინაგანი სამყარო. ნიცშე ქმნის თავისებური სახის ფსიქოლოგიას. ნიცშეს იდეალი ხდება - თავისუფალი გონი, მიწიერი ადამიანური ლტოლვები. ნიცშე საბოლოოდ უპირისპირდება ტრადიციულ კულტურას. მიუხედავად ნიცშეანიზმის სირთულისა მასში გამოყოფენ ძირითად პოსტულატებს. ეს არის ნიჰილისტური ფილოსოფია.

საბოლოოდ, ვროპული კაცობრიობის წიაღში მიმდინარე კრიზისული პროცესები (ევროპული კრიზისი) ნიცშეს ფილოსოფიაში აისახა. შეიქმნა ნიჰილისტური ფილოსოფია. „მე ვიცი ჩემი ხვედრი, მე ვიცი, რომ ჩემ სახელთან დაკავშირებული იქნება საშინელი რამ, უშველებელი კრიზისი, რომლის მსგავსი

მიწას არ ენახოს. მე უარყოფ ისე, როგორც არავინ, მიუხედავად ამისა მე კონტრასტი ვარ უარყოფელი სულისა” [53,9] - წერდა ნიცშე.

თანამედროვე დასავლური კულტურის ღრმა კრიზისზე ნიცშე ლაპარაკობს „ზარატუსტრას“ წინაიტყვაობაში. ეს კრიზისი გადმოცემულია მოკლე მკრეხელური დებულებით; „ღმერთი მოკვდა“, ადამიანი თვალი მოაცილა ზეცას და თრთოდა მარტოობაში. ბუნებრივია დაგვავამთ კითხვას - რას ნიშავს ღმერთის სიკვდილი? „თეზისი ღმერთის სივდილი გამოხატავს იმ სიღრმისეულ პროცესს, რომელიც ხდება ნიცშეს თანადროული ევროპული კაცობრობის სულიერ ცხოვრებაში, კერძოდ ძველი ტრადიციული უმაღლესი ღირებულებების გაუფასურებას. მარადიულ ღირებულებათა სამყარომ, რომელიც მყარ ორიენტირებს აძლევდა ადამიანს, დაჰკარგა თავისი ძალა... ადამიანი დარჩა თავისი თავის ანაბარა. მას „ზემოთ“ არავის იმედი არ შეიძლება ჰქონდეს. დგება ნიჰილიზმის ეპოქა, ღმერთის სიკვდილის აღიარება ნიცშესთვის იმის მტკიცებას ნიშნავს, რომ ჭეშმარიტი შემოქმედი არის ადამიანი და არა ღმერთი. ღმერთის სიკვდილის თემა „ზარატუსტრაში“ ერთ-ერთი ძირითადი თემაა“. თამაზ ბუაჩიძე. [53,250-254]

XIX –XX საუკუნის მიჯნაზე საზოგადოებრივი აზროვნების ყველა სფერო მოიცვა სულიერმა კრიზისმა. ეს „პრობლემა“ ფრიდრიხ ნიცშემ პირველმა წამოჭრა, რაც სიგიჟეში ჩამოართვეს. „მხოლოდ 50წლის შემდეგ ზოგიერთები გაიგებენ, თუ რა გავაკეთე მე“ - წერდა იგი. „ამ საშინელი, ჯერ არნახული კრიზისის ბჭეებთან“ დადგა XX საუკუნის ახალი თაობა.

ნიცშეს „ზე კაცი“ არის ახალი ბიოლოგიური სახე-სრულყოფილი არსება. გზა მისკენ მიმავალი კი რთული - „თოკი უფსკრულსა ზედა.“ ნიცშესეური ზარატუსტრა „იმორალისტია“ რომელიც ქადაგებს ადამიანთა ცხოვრების ახალ წესს. ზარატუსტრა შვილია ნიცშესი – აცხადებს, კონსტანტინე გამსახურდია, დაკვანძული საიდუმლოებების გახსნაა მისი პოეზია. უკანასკნელი სიტყვა „ამ კულტურით დაღალული კაცობრობის“.

ნიცშე ხელშესახებად გვიხატავს იმას თუ როგორი არ უნდა იყოს ადამიანი. ამ მიზნით „ზარატუსტრას“ წინაიტყვაობაში გამოჩნდება უკანასკნელი ადამიანი: შეხედეთ! მე გიჩვენებთ თქვენ უ კ ა ნ ა ს კ ნ ე ლ ა დ ა მ ი ა ნ ს

რა არის სიყვარული? რა არის ქმნილება? რა არის სურვილი? რა არის ვარსკვლავი? - ამას კითხულობს უკანასკნელი ადამიანი და თვალებს ახამხამებს.

მაშინ დედამიწა უმცროსი იქმნება და მასზედ დაჰხტის უკანასკნელი ადამიანი, მისი მოდგმა შეუმუსრავია, ვით მიწის რწყილისა: უკანასკნელი ადამიანი ყველაზე მეტსა სცოცხლობს” [53,19]

ნიცშესთვის უკანასკნელი ადამიანი ღმერთის სიკვდილის პირშოა. ნიცშე უპირისპირებს მას ზეკაცს! და ქმნის ერთგვარ მისტერიულ რკალს „ადამიანი არის რაობა რომლის ძლევა ხამს, ადამიანი თოკია ცხოველსა და ზეკაცს შორის ადამიანმა უნდა დაძლიოს თავისი თავი „რათა შექმნას ზეკაცი“.[იქვე]

ერეკლე ტატიშვილი, ფრიდრიხ ნიცშეს რომანის მთარგმნელი და უდიდესი ქართველი საზოგადო მოღვაწე წერდა: „ნიცშეს ცხოვრება მისი საკუთარი აზროვნების ღრმა განცდაა. იგი თვითონ არის სულიერი ტრაგედიის გმირი, ჯალათი და მსხვერპლი.”[იქვე] მას უკიდურესობის ჯადოქრად მიიჩნევდა, ახალი სიტყვის მაუწყებლად, რომელიც უკვდავების წიაღში მოექცა.

თუ თვალს გადავაგვლებთ საქართველოს XX საუკუნის 10-20-იან წლების პერიოდულ პრესას დავინახავთ, რომ ქართული საზოგადოებია დიდ ყურადღებას და ინტერესს იჩენდა გერმანელი მოაზროვნის მიმართ... ნიცშეანობა ლამის ახალ რელიგიად გადაიქცა. ფრიდრიხ ნიცშემ დიდი პოპულარობა ჰპოვა ევროპაში, ხოლო იქიდან დაძრულმა ტალღამ საქართველოშიც შემოადწია. გრიგოლ რობაქიძის, კონსტანტინე გამსახურდიას, დავით კასრაძის, კონსტანტინე კაპანელის წყალობით – ნიცშეს ფილოსოფია, თავისებურად აირეკლა მათ შემოქმედებაში. საქართველოში ფრიდრიხ ნიცშეს თავისი მკითხველი ჰყავდა.

„გერმანელი ფილოსოფოსის მსოფლგანცდა ნათესაურია ჭკმმარიტი ქართველი ადამიანის მსოფლგანცდისა. ქართულ სულთან ნიცშეს ანათესავებს განსაკუთრებული სიძულვილი ჯოგური, მონური, ცხოვრებისა. მასში გათქვეფილი საკუთარ სახეს მოკლებული ადამიანისა, ქართული სულის მისწრაფებასთან ახლოსაა ნიცშე, როცა ეთაყვანება მოძრაობით, ბრძოლით ხიფათით და რისკით აღსავსე „დიონისურ“ ცხოვრებას” - წერდა თამაზ ბუაჩიძე.

თბილისში 1922 წელს ფრიდრიხ ნიცშესადმი მიძღვნილი საღამო გამართულა, სადაც სიტყვით გამოვიდნენ დ. უზნაძე, სოფრომ მგალობლიშვილი, ტერენტი გრანელი, კ. გამსახურდია, ერეკლე ტატიშვილი. ჯერ კიდევ 1911 წელს, „სახალხო გაზეთის“ ფურცლებზე გ. რობაქიძესა და დ. კასრაძეს ცხარე პოლემიკა გაუმართავთ ნიცშეს ნააზრევის ირგვლივ. კონსტანტინე გამსახურდიას რედაქტორობით გამოსული ჟურნალი „ილიონის“ მთლიანი ნომერი ნიცშეს მიეძღვნა.

საგულისხმოა ის ფაქტიც, რომ, როცა გადაწყდა გერმანიაში ნიცშეს დაბადების დღის აღნიშვნა, დიდი ფილოსოფოსის დას - *ელიზაბედ ფორსტერ ნიცშეს* მიუმართავს ყველა ქვეყნის ნიცშეანელისათვის, დაეწერათ მოგონებები... ასეთი წერილი ერეკლე ტატიშვილმაც მიიღო, რაც ნათლად მეტყველებს მის ავტორიტეტსა და პოპულარობაზე. (მან გერმანიაში გააგზავნა - მიხობერიტაშვილის მიერ შესრულებული ნიცშეს პორტრეტი და აკაკი ანდრიაშვილის „დედაკაცი მათრახით – ზარატუსტრადან“.)

ქართულ სინამდვილეში, ნიცშეს რომანის თარგმანები არსებობდა. დასაკვირველია, ერეკლე ტატიშვილის თარგმანი, „ესე იტყოდა ზარატუსტრა“, (1884-1946) მისი შემოქმედებითი მოღვაწეობის გვირგვინია 1915 წელს გაზეთ „სამშობლოში“ ანონიმურად იბეჭდება პატარა ფრაგმენტი „ზარატუსტრადან“. 1923 წლის 1 აპრილს გაზეთ „ლომისის“ ფურცლებზე გამოქვეყნდა „ზარატუსტრას წინასწარ თქმა“. მთარგმნელი აქაც არ არის მოხსენიებული. არსებობს მოსაზრება რომ იგი ეკუთვნის დავით კასრაძეს.

კონსტანტინე გამსახურდიამ XX საუკუნის 10-20-იან წლებში ფრიდრიხ ნიცშეს არაერთი ლექსი უძღვნა: „ზეკაცი“ - გიმნაზიაში სწავლის პერიოდში, გამოქვეყნდა გაზ. „სახალხო საქმეში“ (1911წ. №371) კ. აბაშისპირელის ფსევდონიმით, ხოლო „ილიონში“ – „ფრიდრიხ ნიცშეს“ (№1, 1922წ) და პოემა „მარადი გარსი“ (№4, 1922წ).

„ფრიდრიხ ნიცშეს“

„იყო გოლგოთა ვაიშარი და სილს მარია,
ახალი დროის მატთანე შენ მოგინდება.
შენ გვაგრძნობინე, სინამდვილე რომ სიზმარია,
რომ ახლოვდება ძველ ღმერთების შემობინდება.
...შენ ამ სამყაროს უღუელოდ ვერ შეეთვისე,
წახვედი სოფლის ვარამისგან გულგამეხილი.
წმინდა ფრიდრიხი და ჯვარცმული ხარ დიონისე,
ჭაბუკი მუხა გრიგალისგან გულგატეხილი.
ო, შუა გზაზე რა ძნელია შემოღამება,
რომ უკვდავებით შევისყიდო ქვეყნის წამება.“

„ზეკაცი“

...აქ ჯადოს ვეძებ ზღვის ფერად ქვებით
 მოვრთავ გვირგვინს, გვირგვინს ძლევისას
 მიწისა შვილნო! ვერ გამომყვებით
 ჰანგს ვერ გაიგებთ უკვდავ გმირისას,
 თქვენ ბედისწერა კოშკის შექმნის კიბედ მოგიხმართ,
 ჩემი ოცნება კი თვით შექმნის ცხოვრების სიზმარს.
 ცეცხლი, რომელსაც მგოსნის მუზა მოაფრქვევს პირით,
 ხე ცნობადისას მთლად შეგირყევთ, მოგიოხრით ძირით.”

1922 წელს კონსტანტინე გამსახურდია ქმნის მისტიურ ესსეს „ტრადედიის წრამოშობა მისტიკის სულიდან“, რითაც ეხმიანება გერმანელი ფილოსოფოსის შრომას, რომელიც 1872 წელს დაიწერა. კ. გამსახურდია ნიცშეს პიროვნებას-მისტიური საბურველით მოსაგვს. იგია უარყოფელი თანამედროვე ევროპული კულტურისა და გზის გამკაფავი დასაველეთის ფაუსტური სულისა.

ყოველი ახალი თაობა, ხელმეორედ სთხზავს მითს ნიცშეს პიროვნების შესახებ. იგი იყო ორი საუკუნის მიჯნაზე მდგარი ფილოსოფოსი, რომელიც ატარებდა ორმაგობის ბეჭედს, ამიტომაც მის პიროვნებაში კ. გამსახურდია „ორსულიან“ მისტიკოსს ხედავს. ნიცშემ თავად შექმნა მითი საკუთარ თავზე და ამ მითის წყალობით გაიკვლია „გულმაგიწყობის ოკეანე“.

გამსახურდიას ესსეისტიკაში - ნიცშე სკეპტიკოსია, წარმომადგენელი ევროპული ნიჰილიზმისა და ამავე დროს დამფუძნებელია ახალი დიდი რელიგიისა. მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ „იგი იყო უწარჩინებულესი წარმომადგენელი იმ თაობისა, რომელსაც დიდი სულიერი ტკივილების მიუხედავად, „ამშვენებდა ლუციფერის სიჯიუტე და საიმაყე“. [16,401]

ესსე შედგება ოთხი მითისაგან, (მითი, გენიალოგია, მუსიკა, მისტიკა) სადაც საუბარია გერმანელი ფილოსოფოსის „ჰეროიულ ბალადაზე“. „ამ ბალადაში ჩვენი სუბიექტური ფანტაზია და სიყვარულიც უნდა იქნეს შეტანილი“ [16,407] - აცხადებს მწერალი, რადგან სხვაგვარად ნიცშეს ხელმეორედ მოგონება და მისი ხატის სრულყოფა ყოველად შეუძლებლად მიაჩნია. ნიცშეს თან ახლდა მისტიური სიბნელე, რისკენაც თავად მიისწრაფვოდა. ნიცშე, ნაპოლეონი და გოეთე – სიბნელისა და სინათლის მისტიკოსები იყვნენ. ამიტომ მათ, მწერლის

მოსაზრებით, ჩვეულებრივი განგების გენიალოგია არ მოეპოვებათ. რაც ნიცშემ ერთხელ გააკვრიოთ თქვა გოეთეზე, იგივე ითქმის მასზედაც. „გოეტე - ამბობდა ნიცშე - არსაიდან არ მოსულა, არც წინაპრები ჰყოლია მას, ის მადლიდან ჩამოვარდა გერმანულ სინამდვილეში, არც მემკვიდრეები გამოსჩენია ამის შემდეგ“. უბრალო საქსონელი პასტორის შვილი „ახალი ევროპის სულიერი დირიჟორი“ გახდა. ასეთი იყო ნაპოლეონიც, უბრალო კორსიკელი მემამულის შვილი, ევროპის პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ნიცშე მის წინაპრებად ჰერაკლიტეს, სპინოზას და გოეტეს მიიჩვენდა.

„ფრიდრიხ ნიცშე, რომანტიზმით შეპყრობილი დონ კიხოტი იყო - აღნიშნავს ერთგან გამსახურდია, რომელიც ქრისტიანიზმის ქარის წისქვილებს ებრძოდა ევროპაში. მწერალს ამ „ბნელთვალებიანი მისტიკოსის“ - ჰიბრიდულ ბუნებაში აინტერესებს „ჰოს“ მოქმედი, მისი ღვთიური ნახევარი, რადგან იგი ყველაზე გულწრფელად ამბობდა, რომ „ქრისტე ჯვარზე უზენაესი და უმშვენიერესი სიმბოლოა“

ნიცშე ქადაგი იყო ახალი ღმერთშემოსილობის, აპოსტოლიც ახალი კულტურის რელიგიისა, ამიტომაც მწერლის მოსაზრებით, „დიონისოს ღმერთი თრობისა და შვებისა ქრისტიან ნიცშეს სხვაგვარად ვერ წარმოედგინა თუ არა ჯვარზე“ [18,404]

გამსახურდია ნიცშეს პიროვნებას, გენიალოგიას და შემოქმედებას მისტიკაში, მითოსში ხედავს, რადგან ყოველი დიდი ადამიანი ადამიანობის ხსოვნაში რჩება, როგორც მითი. „მითი ისე ახელებს თანამედროვეობის ფანტაზიას, რომ ყოველად შეუძლებელი ხდება ემპირიულად მისი დამახსოვრება.“ [18.400] ასეთი იყო ნიცშე. იგი ადამიანების ხსოვნაში ლეგენდარული შარავანდედით შეიმოსა.

ესეხ მესამე თავში – „მუსიკა“ – მწერალი საუბრობს ფრიდრიხ ნიცშეს ფილოსოფიის ირაციონალურ ენაზე - მუსიკაზე. „გუშინ თავს დამესხა მუსიკის დემონი“ – წერდა ნიცშე და მხოლოდ მუსიკაში ეძლეოდა თავდავიწყებას. მუსიკის შედეგი იყო მისი ვაგნერით გატაცება და ვაგნერზე გულის აცრუებაც.

კონსტანტინე გამსახურდია მისტიკასა და მუსიკას თვლის გერმანელი მოაზროვნის, შემოქმედების უმთავრეს ელემენტებად. „მუსიკა ირაციონალური ენაა სამყაროსი, ამიტომაც ირაციონალურია უმთავრესი ელემენტი ნიცშეს ფილოსოფიისა. მუსიკა ღვთაებრივი ენაა ბნელეთს დანთქმული ეპოქისა და

წარსული დროებისა. მუსიკისა და მისტიკის კენტავრი იყო თავად ნიცშე”
[18,405-406]

ნიცშეს პიროვნულ ცხოვრებაში „ენორმული როლი” მუსიკამ ითამაშა. იგი საკამოდ მუსიკალური და საკამოდ პოეტური ადამიანი იყო. თუ შოპენჰაუერისთვის მუსიკა სამყაროს მისტერიის „უმეშველო მეტყველება” იყო ნიცშესთვის მუსიკა – გედის სიმღერაა. ნიცშეს აზროვნების ალოგიზმი სწორედ მუსიკაშია საძიებელი. მწერლის მოსაზრებით გოეთესა და ნიცშეს დაპირისპირება მოითხოვს „მუსიკისა და პლასტიური ფენომენების დაპირისპირებას: „თუ, გოეტეს ცხოვრებაში კათოლიციზმის პლასტიურს კულტურას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა, ლუთერანიზმის მუსიკალურმა კულტურამ სიყრმნიდანვე თავისებური გეზი მისცა ნიცშეს აზროვნებას და ფილოსოფიას - განმარტავს მწერალი. [18,405]

მუსიკა იყო ნიცშეს შემოქმედების - მუზის დემონი. ეს დემონი უჩვენებდა გზას „ბნელთვალებიან მისტიკოსს”. მისი პირველი ქმნილება „ტრადედიის წარმოშობა” მუსიკიდან იშვა. მუსიკა იყო მისი სტილის „ფრთების შემსხმელი”. ნიცშე წერდა: „მომავალი თაობისაგან 100-იოდე კაცმა, რომ იმდენი შეიგრძნოს მუსიკიდან, რაც მე შემიგრძენია, მაშინ სრულიად ახალი კულტურაა (ევროპაში) მოსალოდნელი.[18,406]

ნიცშე ზიზლით იხსენებდა თავის თანამედროვე ევროპის ცივილიზაციას, როგორც ანტიმუსიკალურ ფენომენს. კონსტანტინე გამსახურდია მისტიკას ერთ-ერთ უმთავრეს ელემენტად მიიჩნევს ნიცშეს შემოქმედებაში.

ნიცშეს ინდივიდუალიზმი თავის განვითარების უკანასკნელ ეტაპზე მისტიკაში გადაიჭრა. ზარატუსტრა წინასწარმეტყველური გაშიშვლებაა პიროვნებისა, სადაც ნიცშე ზეინდივიდუალობაში გადავიდა. ნიცშე მოითხოვდა, როგორც პიროვნება ისე კულტურა მითიური ნისლით ყოფილიყო მოსილი. მოითხოვდა უსიტყვოდ ჭერეტას. ნიცშე იყო უდიდესი ოსტატი და ჯადოქარი სიტყვისა. ამგვარად მოხდა, გამსახურდიას შეფასებით, ნიცშეს გადასვლა ნიჰილიზმიდან და სკეპტიციზმიდან - მისტიკაში. ნიცშეს მისტერია იყო ერთგვარი მითიური რკალი, რაციონალურიდან ირაციონალურში, ლოგიურიდან ზელოგიურში. „პოემა ზარატუსტრა სხვა რაღაა თუ არა კივილი მისტიკისაკენ მიქცეული. ზარატუსტრა ქადაგია დიდ მარადიული უკუმოქცევისა, ზარატუსტრა წინასწარმეტყველია ახალი ელოზისის, უნდა მოვიდეს ახალი ზეკაცური თაობა

ელოიზისის მისტერიებით პირგაბადრული. მაშინ ჩამოვა ზეცით თაობა ახალი”
- [იქვე, 408] - აცხადებს მწერალი.

„ნიცშე შეწირულია ღმერთის დიონისოსი” და ასე დარჩება ადამიანობის
ხსოვნაში, რადგან იგი - იყო „როგორც ზვარაკი, ისე თვით ტანჯვაში
პირგაბადრული ღმერთი დიონისოს თავის სმარაგდის მშვენებაში
გაბრწყინებული”. [იქვე, 411]

ნიცშე მართლაც მოულოდნელად, დაატყდა თავს 10-20-იანი წლების
ქართულ კულტურას და სამუდამოდ დაიმკვიდრა ადგილი მწერლის იდუმალ
სულში.

„აპოლიტიკოსის წერილები”

(ევროპული პოლიტიკა და კულტურული ნაციონალიზაცია,
მწერლის 10-20-იანი წლების კრიტიკულ წერილებში)

*„ერს, როცა ენა და ტერიტორია ხელიდან გამოეცლება,
უმჯობესია იგი მაშინვე მოკვდეს”.
კონსტანტინე გამსახურდია*

„წარსულში საქათველოში თვით ბერებსაც არ შეეძლოთ აპოლიტიკოსობაო” [11] – წერდა კონსტანტინე გამსახურდია ოციანი წლების საქართველოში. მისი ცხოვრებისეული ლოზუნგი იყო: „ყველაფერი საქართველოსათვის, რადგან თუ საქართველო არ იქნება ქვეყანაზე, ქვა ქვაზე ნულარ დარჩენილაო.”[იქვე] იგი არცერთი, მთავრობის წევრი არ ყოფილა. მიუხედავად ამისა მიაჩნდა, რომ აპოლიტიკოსობა ქვეყნისთვის საზიანო იყო, გვერდზე განდგომა – სახიფათო, როგორც ერისთვის ისე ერისკაცისთვისაც.

მწერლის მოსაზრებით, გონიერი ერის, გონიერი პოლიტიკა, ეროვნული მსოფლმხედველობის მუდმივი განვითარებით უნდა წარმოებულიყო. რადგან ერის სიძლიერე განაპირობებდა ქვეყნის ადგილს, მსოფლიო პოლიტიკურ რუკაზე.

XXI საუკუნის გადასახედოდან თამამად შეიძლება ითქვას, რომ კონსტანტინე გამსახურდია გახლდათ დიდი ქართველი პოლიტიკოსიც, რომლის პოლიტიკური კრედიო ეფუძნებოდა ქართულ ისტორიას. საქართველოს უმძიმეს პოლიტიკურ ვითარებაში მისი ბრძნული სიტყვა ძლევა მოსილებას სძენდა ქართულ საზოგადოებას: „ეროვნული თავისუფლების ერთხელ დაკარგვა შეიძლება, მაგრამ იგი ყოველ დღე ბრძოლით უნდა მოიპოვოთო.” – წერდა მწერალი.

XX საუკუნის ოციანი წლები ტრაგიკული ფურცელია საქართველოს ისტორიაში. კ. გამსახურდია ერის ერთსულოვნებასა და სიძლიერეში ხედავდა სახელმწიფოებრიობის აღდგენას. ახალგაზრდა, სევდიანი და სამშობლოს ბედზე დაფიქრებული კონსტანტინე, გერმანიაში სწავლის პერიოდში ძლიერ და წელში გამართულ სამშობლოზე ოცნებობს, სწორედ ისეთზე, როგორც მისი მეორე სამშობლო - გერმანია იყო: „ერს ძვალსა და რბილში აქვს გამჯდარი თავისი

წარსული სიდიადე, იგი აწმყოთი ამაყოფს, მომავალს თამამად უღიმის. ნეტავ ქართველი ხალხი ასე წელგამართულად იმღერებს ოდესმე? როდის გავიგონებთ მის ჯანსაღ გუგუნს სამშობლოს ველ-მინდვრებზე? განა დღეს არ მღერის იგი? მკითხავ შენ... მღერის, მაგრამ ჩვენი აკაკის არ იყოს სიმღერა მისი ნაღველშია ამოვლებული” [16,272]—საქართველო იყო მისი უმთავრესი საფიქრალი და სევდა მასზე არასოდეს ტოვებდა დიდოსტატს.

XX საუკუნის 10-20 წლებში ფართო მასშტაბებით აშუქებდა ევროპის პოლიტიკას. მწერალს მიაჩნდა, რომ გერმანია ევროპის ხერხემალი იქნებოდა მუდამ და პოლიტიკურ რუკაზე ახალ წესებს დაამყარებდა. გერმანული კულტურა, გერმანული გონი, მოაზროვნეები არაერთხელ მოექცა მწერლის ყურადღების ცენტრში. განსწავლისა და მოგზაურობის წლებში, გერმანიაში, მიღებულმა შთაბეჭდილებებმა წარუშლელი კვალი დატოვა მის მსოფლმხედველობაზე. გერმანიაში მწერალი, მწიფდებოდა არა მხოლოდ როგორც ლიტერატორი, მხატვრული სიტყვის ხელოვანი და ფილოსოფოსი არამედ, როგორც სამშობლოს მხურვალე პატრიოტი. გერმანიაში გახდა წევრი საქართველოს განმათავისუფლებელი კომიტეტისა, რომელიც მიზნად ისახავდა რუსეთის იმპერიისგან საქართველოს გამოსხნას.

სამყაროს ბუმბერაზ გერმანულ მოაზროვნეებს - გოეთეს, ნიცშეს, სტეფან გეორგეს თომას მანს... მწერალმა სხვადასხვა დროს ორიგინალური და მაღალმხატვრული ესსეები უძღვნა. მწერლის მსოფლმხედველობისა და შემოქმედების მკვლევარი პრ. სოსო სიგუა აღნიშნავს, რომ ვაიმარელმა ბრძენმა გოეთემ დიდი ზეგავლენა იქონია გამსახურდიას პიროვნებაზე. მწერლის შემოქმედების სათავეებთან იდგნენ ა. შოპენჰაუერი, ფ. ნიცშე, რ. ვაგნერი, ბერგსონი, რითაც ყალიბდებოდა მწერლის დეკადენტურ-მოდერნისტული სტილი და მსოფლგანცდა. სავარსამიძის პირით მან გერმანია თავის „მეორე სამშობლოდ“ აღიარა.

როგორც აღვნიშნეთ 20-იან წლებში გამსახურდია დიდ ინტერესს იჩენს ევროპული პოლიტიკის მიმართ. ამ პერიოდში შექმნილ საგაზეთო პუბლიკაციებში გამსახურდია პოლიტოლოგადაც გვევლინება და პირველი მსოფლიო ომის შესახებ საინტერესო დასკვნებსა და შეფასებებს აკეთებს. გერმანელთა რასაში მწერალს ხიბლავდა „ძლიერების კულტი“, რომელიც ასე მკაფიოდ გამოიხატა პირველი მსოფლიო ომის დროს. მწერალი არაერთხელ

აღნიშნავდა, რომ ქვეყანაზე პატივისცემას იმსახურებდა, მხოლოდ ძლიერი, მშვენიერი ძალითა და ღონით სავსე ერი.

წერილებში, რომელიც XX საუკუნის 10-იან წლებში იწერება: „ცოტა რამ თანამედროვე ინტერნაციონალურ პოლიტიკისათვის” (1917წ) „აპოლიტიკოსის წერილები”,(1919წ) მწერალი საუბრობს პირველ მსოფლიო ომზე და აცხადებს, რომ ომის მიზეზი არ არის მარტო ეკონომიკური უთანაბრობა და ქიშპი. მისი აზრით, ომი უპირველესად „რასათა ომია.” კაცობრიობის ისტორიაში პირველი მსოფლიო ომი ყველაზე სასტიკი და ფართომასშტაბური სამხედრო კონფლიქტის სახელით შევიდა. ომმა ცხრა მილიონი ადამიანი იმსხვერპლა. XX საუკუნის დემონმა სისხლისაგან დაცალა ევროპისა და აზიის კონტინენტები. „არც ბერძნული ჰადესის მომგონ ფანტაზიას, არც კალიფსოს კუნძულს არც დანტეს ჯოჯოხეთში, არც მიქელანჯელოს სიქსტნის განკითხვის დღეში არ მინახავს ასეთი ფერადები - წერდა კ. გამსახურდია პირველ მსოფლიო ომში დაღვრილ „ალისფერ სისხლზე”, რომელიც ბერლინში, ომის დასრულების შემდეგ ექსპრესიონისტთა გამოფენაზე იხილა. (მეტაფიზიკოსის დღიურები) [16,360]

მსოფლოს ინტელექტუალური გონი „აპოკლიფსური, გაგიჟებული თვალებით” შესცქეროდა მასათა ისტერიას, რომელსაც დასასრული არ უჩანდა. შეუძლებელია ევროპის პოლიტიკის გვერდის ავლით შექმნილიყო XX საუკუნის ქართულ პუბლიცისტიკაში საგაზეთო სტატიები, თუ კრიტიკული წერილები. „ევროპის ცენტრი გერმანია გახლავთ - წერდა გამსახურდია 1919 წელს – როგორი იმედი საკუთარი თავისა, როგორი სიამაყე”. მწერალი აღტაცებაში მოჰყავდა გერმანულ ძლიერ, მშფოთვარე რასას, რომელიც ომში დამარცხების მიუხედავად ამაყ და დაუჩოქებელ ერად დარჩა.

კონსტანტინე გამსახურდიას სწამდა, რომ გერმანიის გარეშე ევროპა დაემსგავსება მარსილიუს ფიკუნუსის აღწერილ ევროპას „სადაც ხალხი ბუჩქებში და მღაროებში იმაღავდა თავს სიცივისაგან და ადამიანები ცოტათი განირჩეოდნენ დამშეულ ნადირებისაგან” [12,312]

პირველი მსოფლიო ომის პერიოდისადმი მიძღვნილ წერილებში მუდავნდება მწერლის სუბიექტური დამოკიდებულება და ამავდროულად დიდი პატივისცემა გერმანული კულტურის, გერმანელი ერის მიმართ. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ომი, როგორც ერთგვარი „კათარზისი“- გამართლებულია. მწერალი ომს, ნიცშეს გავლენით „თაობათა მიწისძვრას” უწოდებს, რომელსაც „ახალი წყაროები უნდა წარმოეშვა.” „რაგინდ პაცეფისტურად იყოს ადამიანი

განწყობილი ომების დადებით მნიშვნელობას გვერდს ვერ აუხვევს. ყველაზე აშკარად მსოფლიო ომმა დაამტკიცა, რომ თანამედროვე ომს მასების და პატარა ერების ემანსიპაცია მოჰყვება შედეგად... ყველგან გერმანია იწყებს და უმეტეს შემთხვევაში გერმანია ამთავრებს დიდ ისტორიულ მოვლენებსა და პროცესებს. – წერს „აპოლიტიკოსის წერილებში“ და „ქუდს იხდის დიდი და ამაყი ერის წინაშე, რომელმაც კაცობრიობის ისტორიაში „ხალხთა შორის ომის“ ძველი ააგო. (აპოლიტიკოსის წერილები) [16,316]

1917 წელს, როცა პირველი მსოფლიო ომი უმწვავეს ფაზაში შედიოდა კ. გამსახურდია აქვეყნებს წერილს სათაურით „ცოტა რამ თანამედროვე ინტერნაციონალური პოლიტიკისათვის“ – წერილში ვკითხულობთ: „ეს ომი რასათა ომია!“ დიდი ხანია რომანული და გერმანული რასები კბილს იღესდნენ ერთიმეორეზე, რომანელები კარგად გრძნობდნენ, რომ ისინი პირისპირ ვერ გაუძლეავდებოდნენ ყველაზე უფრო ძლიერსა და ძალოვან წარმომადგენელს ინდო-გერმანთა რასისას გერმანელებს.“ [16,297]

კონსტანტინე გამსახურდია – ევროპის პოლიტიკაზე საუბარს გერმანიით იწყებს. ვინც „ევროპის პოლიტიკას შეეხება, მან გერმანიით უნდა დაიწყოს, რადგან გერმანია ევროპის ხერხემალი არის და იქნება.“

პირველი მსოფლიო ომის დაწყებას გერმანიაში შეხვდა. უყურებდა, თუ როგორ მოდიოდნენ „ნიბელუნგების გმირებივით“ გერმანელი ამაყი რაინდები, ეს იყო 1914 წწ. ხოლო 1919 წლის გაზაფხულზე დამარცხებული გერმანელი ჯარისკაცებიც იხილა: „ასე ფრთადაკოდილი არწივი თუ შედგება სალ კლდეზე და დაბალ ქვეყანას გადმოხედავს, თვით მათხოვარს, თვით მათხოვარსაც გმირობის იერი ეტყობა.“ [16,310]

კ. გამსახურდია უთანაგრძნობდა დამარცხებულ გერმანიას. „ვისკისა და ტენისის გმირებმა დაფნის გვირგვინით დაიმშვენეს შუბლი, ხოლო გმირებსა და ნამდვილად გამარჯვებულებს ფანდური დააქვთ ბერლინის ქუჩებში“. მწერლის შეფასებით ჩრდილო გერმანელებმა და ანგლო საქსებმა უორგულეს თავიანთი სისხლითა და თესლით ნათესავ გერმანელებს. რასათა ომის ბუნებრივი დაჯგუფება, ასე უნდა ყოფილიყო: გერმანია, ინგლისი, ავსტრია, პოლანდია, შვეიცარია და სკანდინავია, მეორე მხარეს: ფრანგები იტალიელები და სლავიანელები. არსებითათ კი „პანსლავიანიზმი ტრიუმფს იხდისო.“[16,310]

მწერალი ეთანხმება ლეოპოლდ ფონ რანკეს მოსაზრებას ევროპულ ოჯახთა კლასიფიკაციაში. მან თავის მსოფლიო ისტორიაში გამოჰყო

გერმანელები, რომანები, ანგლო-საქსები სხვა დანარჩენი ერებისგან. ეს ერები, სხვადასხვა მხარეს აღმართული შტოა ერთი და იმავე ხისაო, აღნიშნავდა რანკე.

კ. გამსახურდიასთვის გერმანია დაუშრეტელი სულიერი რეზერვუარი იყო, რომლიდანაც საზრდოობდა მთელი მსოფლიო. „აპოლიტიკოსის წერილებში“ ყურადღებას ამახვილებს რუსეთის პოლიტიკაზე. გერმანიის პოლიტიკის უმთავრეს მიზნად 1914 წლამდე, მონგოლურ რუსეთსა და ევროპას შორის ზღუდის გაგვებას მიიხნევს, სწორედ ამავე პოლიტიკის გამტარებლად თვლის ინგლისს 1821 წლიდან. წერილში საუბარია ალექსანდრე I და ნიკოლოზ I პოლიტიკაზე, რომლებიც ცდილობდნენ ბალკანეთზე ჰეგემონიას და ამით სამხრეთ და აღმოსავლეთ სლავიანების „კონფედერაციის მოწყობას“, რომლის გამოც ინგლისს ბრძოლა ჰქონდა ნიკოლოზ პირველთან. ინგლისის მთავარ მიზნად ბალკანეთიდან რუსეთის გაძევებას მიიხნევს, რადგან „მას თვალში ეჩხირებოდა, რომ რუსეთი საქართველოში ფეხს იდგამდაო“. მწერლის მოსაზრებით XX საუკუნის 10-იან წლებში რუსეთი ევროპულ პოლიტიკას ვერ აწარმოებდა, მას ერთადერთი ძალა უპირისპირდებოდა – გერმანიის სახით.

1916 წელს ვაიმარში ქვეყნდება სტატია სახელწოდებით „კავკასია მსოფლიო ომში“, სადაც მწერალი გერმანელ საზოგადოებას საქართველოს წარსულს აცნობს. გამსახურდიას შეფასებით, საქართველოს საგარეო პოლიტიკა, გერმანელთა ძლიერ რასას უნდა დაყრდნობოდა. მწერალი გამოდიოდა კავკასიური ერთიანობის იდეით, რაც საქართველოს თავისუფლების ერთადერთ გარანტიად ესახებოდა. *(ეს სტატია ფიგურირებს სუკის მასალებში, რომელც 1924 წელს მწერლის დაპატიმრებასა და გადასახლებაზე ეხება.)*

„ნიცშეს ძლიერების კულტმა, ძუძუ აწოვა გერმანულ მილიტარიზმს. ნიცშეს ეწადა ახალი მაღალი ხარისხის ადამიანთა ჯიში წარმოშობილიყო, რომელიც თავისი ძლიერი ნებისყოფის წყალობით ევროპის დიდ დემოკრატიას მოიხმარდა, მთელი დედამიწის ბედის ხელში დასაჭერად. ძველმა გერმანელებმა, უანდერძეს თანამედროვე გერმანელებს ომის კულტი! მარტინ ლუთერმა, ომის რელიგიასთან მორიგებაც კი მოინდომა. „ქრისტიანიზმის ფილოსოფიით დაამტკიცა ომის აუცილებლობა.“ - ვკითხულობთ აპოლიტიკოსოს წერილებში.

1918 წლის ნოემბრის მარცხს, ქართველი მწერალი „კატასროფად“ აფასებს, რადგან, 1914 წლის გერმანიას, გამარჯვების გაცილებით დიდი შანსი ჰქონდა. გამსახურდიას შეფასებით ბისმარკისეულ პრუსიას მოეძეოდა საკმაოდ ჯანსაღი საფუძველი – სახელმწიფოებრივი აპარატის უბადლო შენებისა და

წყობისა. ოტო ბისმარკის პოლიტიკაზე, პიროვნებაზე, მწერალი 10-იანი წლების პუბლიცისტურ წერილებში არაერთხელ ამახვილებს ყურადღებას.

ოტო ედუარდ ლეოპოლდ ბისმარკი, გერმანიის იმპერიის დამაარსებელი და რაიხკანცლერი, მსოფლიო პოლიტიკას ქმნიდა. მისი გავლენა ვრცელდებოდა მთელს ევროპაზე. იგი პოლიტიკურ ასპარეზზე 1847 წლიდან ჩანს. კ. გამსახურდიას მოსაზრებით ბისმარკისეული იმპერიის სიძლიერე აკლდა, 1918 წლის დამარცხებულ გერმანიას. ბისმარკმა უფრო მეტი შორსმჭვრეტელობა გამოიჩინა, ვიდრე „სანსუსის ფილოსოფოსებმაო“. ოტო ბისმარკი უდიდეს პოლიტიკურ კომბინატორად მიაჩნია, რადგან მან ახალი და ძველი ოსტატური ხელით შეადგულა და შეაკავშირა. ბისმარკის პოლიტიკურ შეცდომად – მისი თანამედროვე საუკუნის სულისგან დაშორებას თვლის, კერძოდ, XIX საუკუნეს თან მოჰქონდა იდეა მასების ემანსიპაციისა და პოლიტიკური გამოფხზლებისა. ბისმარკმა კი იმის მაგივრად, რომ ანგარიში გაეწა ამ მდგომარეობისათვის, შეურიგებელი ბრძოლა გამოუცხადა გერმანიის სოციალ-დემოკრატისა. მწერალი არასწორ პოლიტიკად აფასებს – სახელმწიფო საქმეებიდან მასების იგნორაციას.

გამსახურდიას თვალსაზრით, 1918 წლის მიწურულს ზოგიერთმა მესაჭემ გერმანიისამ ბისმარკისეული ფატალური შეცდომა შეიგნო, სახელმწიფოს დემოკრატიზაციაზე ჩამოაგდეს სიტყვა, თუმცა გენერალი ლუდენდორფი ისევ ბისმარკის გზას გაჰყვა. გერმანიის მარცხი შიდა არასწორი პოლიტიკიდან გამომდინარეობდა. გამსახურდია, ახალი გერმანიის მომავალს პოლიტიკურ ძირეულ ცვლილებებში ხედავდა. უნდა მომხდარიყო სახელმწიფოსა და საზოგადოებრივი კანონების შეთანხმება – პიროვნების ინდივიდუალურ ზნეობრივ კანონებთან.

მძლავრი გერმანული იმპერიის ნანგრევებზე აღმოცენდა არასტაბილური „ვაიმარის რესპუბლიკა“(1933-45), რომელმაც შეძლო ფერფლიდან აღდგომა და ნაცისტური მსოფლმხედველობის პროპაგანდა მსოფლიო მასშტაბით, რომელიც XX საუკუნის მეორე მსოფლიო ომში გადაიზარდა.

კ. გამსახურდია 1945 წელს ისევ მიუბრუნდება გერმანიის პოლიტიკას პუბლიცისტური წერილით „ფაშიზმი და მსოფლიო კულტურა“. უკეთეს რა ანალიზს მსოფლიო ისტორიაში არსებულ დამპყრობლურ და „ბარბაროსულ“ ომებს, მწერალი მიდის იმ დასკვნამდე, რომ „გერმანული ფაშიზმის გაუგონარი აგრესია ემყარება ე.წ. „რასსულ თეორიას“. გამსახურდიას აზრით, აგრესიული მოძღვრების დამფუძნებლები ჰიტლერი და მისი თანამზრახველები არ არიან.

„რასსული თეორიის” მამათავრებად, მწერალს უმთავრესად არაგერმანელები მიაჩნია. მისი აზრით, გერმანელი ერი არ არის ფაშიზმის მომხრე.

1967 წლის 14 ნოემბერს კი 74 წლის მწერალს, ომგამოვლილ გერმანიაში ვხვდავთ. „კვლავ გერმანიაში” - ასე ეწოდება მწერლის სევდიან ბარათებს რომელიც „მეორე სამშობლოში” მოგზაურობისას დაიწერა. „ბომბებს შეუმუსრავთ ჩემი საყვარელი ბერმუხა, რომელიც მრავალი საუკუნის მანძილზე ამშვენებდა ბერლინის უნივერსიტეტის ეზოს. სავსებით შეუმუსრავთ ჰოპენცოლლერების საიმპერიო სასახლე. ამოწყდნენ ჰოპენშტაუფენები და ჰაბსბურგელი იმპერატორები. ვილჰელმ მეორემ ვერ დაამკვიდრა მეორე რომის იმპერია. მერმე ის იყო, მოვიდა ადოლფ ჰიტლერი და მან დააპირა მესამე რომის იმპერიის აღდგენა, მრავალი ადამიანი იმსხვერპლა ამ გიჟურმა ოცნებამ.” [16,587]

სევდიანია მწერლის კალამი, რადგან გოეთეს, კანტის შოპენჰაუერის და თომას მანის სამშობლომ ბუხენვალდისა და ოსვენციმის სისხლიანი ერა შექმნა „ადოლფ ჰიტლერმა მილიონებს სახრჩობელის მარყუჟები გადააცვა კისერზე”. მწერალი იხედება სიჭაბუკის ბედნიერი დღეებისაკენ და იქ მის საოცნებო, ჯერ კიდევ ძლიერ, ამაყ გერმანიას და მის უკეთილშობილეს პირმშოს გოეთეს ხედავს: „გოეთეს სახლის კარიბჭესთან მაგონდება მისივე ლექსი:

*„საუკუნენი ვერ წარხოცავენ
ჩემი აქ ყოფნის ნატერფალებსა”*

ეს არ იყო უსაზმნო ქადილი - განმარტავს მწერალი - ჩვენ ვიცნობთ მსოფლიოს უდიდეს მწერალთა და მეცნიერთა ცხოვრებასა და შემოქმედებას, მაგრამ გოეტეს დარი ცხოვრება არავის უტარებია ამქვეყნად”. [16,600] გოეთეს ნატერფალებზე მიმავლ კონსტანტინეს არ ტოვებს სამშობლოზე ფიქრი. „ჩემი სამშობლო იყო ჩემი სახატე და დღესაც ვერავის დავანებებ პირველობას მისთვის ბრძოლაში. [16,595] ამ სიტყვებით კიდევ ერთხელ გაცხადდა მწერლის ამქვეყნიური მისია, რითვისაც მთელი სიცოცხლის განმავლობაში იბრძოდა. „უცნაურია ადამიანის ხვედრი და ბედი, ჩემი უსაყვარლესი მეგობრები ვინც ჩემსავით იქნევდნენ ხმალსა და კალამს უკვე აღარ არიან ჩემს სიახლოვეს და მე რატომღაც გადამარჩინა ნემიზიდამ. ხანდახან მრცხვენია კიდევ მათი ღანდებისა, ვფიქრობ ხომ არ ჰგონიათ მათ, რომ მე ვუღალატე მათ და ჩემს საფიცარ სამშობლოს?” [16,595]

მართლაც საოცარი ბედი ერგო ბ-ნ კონსტანტინეს, როგორც მწერალს სამშობლოსათვის მედგარ მებრძოლს არცერთი დღე არ ჰქონია მშვიდი. მისი გზა იყო ეკლიანი და ტანჯული, წინააღმდეგობრივი და მართალი.

არიან მწერლები, რომელთა პიროვნულობა ხშირად გაიგივებულია ერთიან ქართულ ფენომენტთან. ეს მწერლები ატარებდნენ აშკარა ეროვნულ ხასიათს, რაც მათ სიდიადეზე მეტყველებს. ეს ის შემთხვევაა, როცა მწერალი ერის ნებას გამოხატავს ყოველგვარი ძალაუფლების გარეშე. ასეთ პიროვნებებს შესწევთ ძალა ერი ფეხზე დააყენონ და უხილავი ძაფებით წარმართონ იქითკენ, საითაც მას თავად ეროვნული ნება უბიძგებს. ასეთი შემოქმედი, პიროვნება და ერის კაცი იყო კ. გამსახურდია, რომელსაც გამოკვეთილი ჰქონდა აშკარა პოლიტიკური მრწამსი. მისი, როგორც შემოქმედისა და ერისკაცის ეროვნული პოლიტიკა გახლდათ გლობალური. მას სურდა და იბრძოდა კიდევ იმისათვის, რომ არ დაკარგულიყო ისტორიული კავშირები ახლო აღმოსავლეთთან, რომ ჩვენ კვლავ გვესუნთქა მსოფლიო სულით, როგორც სულიერად მაინც დამოუკიდებელ პოლიტიკურ ერთეულს...

1913 წლის გერმანიაში, კ. გამსახურდია დაწერს: „ერს როცა ენა და ტერიტორია ხელიდან გამოეცლება, უმჯობესია იგი მაშინვე მოკვდეს. მწერლის მოსაზრებით ქართველი ხალხი თავისი ისტორიული ცხოვრებისაგან ნაანდერძეე ზნე-ჩვეულებებს ნელ-ნელა ხელიდან გაშვებას უპირებდა. უცხოეთში მყოფი გამსახურდია, ჯერ კიდევ საუკუნის დასაწყისში გრძნობდა იმ კატაკლიზმებს რაც, XX საუკუნის ოციან წლებში ქართულ სინამდვილეში ფატალური შედეგებით დამთავრდა. „ფრთხილად! ისევ შენსას ნუ დაკარგავ. სიონის მტვრიანი ბეჭების კოცნა გერჩიოს, ბააღის ბრჭყვიალა, ვითომდა ოქროს კერპების თაყვანისცემას, თორემ ინანებ! გვიან იქნება თითზე კბენანი, გინდა უყვილო შენს ერს“. ჩვენი ხალხი მოწყენილია! ეს სიტყვები მუდამ თან მსდევდა, როცა უცხო ერის ცხოვრებას ვაკვირდებოდი.“ [16,268]

მამულიშვილობის განცდა, რომელიც, მისი აზრით, გერმანულ ხალხში მომეტებული სიძლიერით არსებობს, მას სურს, იხილოს ყოველ ქართველში... მწერალი პატრიოტიზმის უმთავრეს სათავეს ეროვნულ თვითცნობიერებაში ხედავს. „იშვიათად ნახავთ ახალგაზრდა გერმანულ ქალიშვილს, თუ გინდ უბრალო ხალხიდან, ჰაინეს, გოეთეს და შილლერს არ მღეროდეს, ზეპირად არ იცოდეს“. გამსახურდია მიიჩნევს, რომ ერს ძვალსა და რბილში უნდა ჰქონდეს გამჭდარი თავისი წარსულის სიდიადე, იგი აწმყოთიც უნდა ამყობდეს და

მიმავალზეც უნდა იღვწოდეს. უცხოეთის ცის ქვეშ მყოფი მწერალი ოცნებობს, გაიგონოს თავისი ხალხის ბედნიერი ეროვნული სიმღერა და ეს არ უნდა იყოს „თაყნაღუნულად მიმავალი მონის ღიღინი“.

კ. გამსახურდიას, ენა და სარწმუნოება სახელმწიფოებრიობის უმთავრეს პოსტულატად მიაჩნია „და ვაი, მას ვისაც, ეს ორი სიმპტომი ხელიდან გამოეცლება, უმჯობესია იგი მაშინვე მოკვდეს, მაგრამ ვაი, რომ იგი ასე უცებ არ კვდება! მონა გადაგვარებული არავის უყვარს – ქვეყანაზე პატივისცემას იმსახურებს მხოლოდ ძლიერი, მშვენიერი ძალით და ღონით სავსე არსება, რადგან მიწა ძლიერთა კერძია“ [16,277]

გერმანელ ერში ბევრ ისეთ თვისებებს ხედავს, რომელიც ავტორის აზრით, ქართველი ერისთვის სანატრებელი გამხდარა. ეს არის ეროვნული თავმოყვარეობა და მოვალეობის უდიდესი განცდა. გერმანელ ერს მწერალი „უშველებელ მძლე მუხას“ აღარებს და ეს მუხა მას „ძლევის სიმბოლოდ“ მიაჩნია... ეროვნულ დამოუკიდებლობას, ქვეყნის უმთავრეს მონაპოვრად თვლის და თავისუფლებამოწყურებულ ერს ეთაყვანება; „ერს, რომელსაც ეროვნული თავმოყვარეობა არა აქვს, იგი მუდამ სხვისი საწველი ფური იქნება და ჩამორჩენილი იმ დიად მიზანს, რომლისკენაც მთელი კაცობრიობა და ყოველი ერი ცალ-ცალკე მიისწრაფვის“. [16,278]

კ. გამსახურდიას „მხატვრული პოლიტიკით“ შევყავდით ევროპულ გარემოში, რათა არ შემოვფარგლულიყავით მხოლოდ ისტორიული წარსულით და მსოფლიო მთლიანობა შეგვენარჩუნებინა სულიერად მაინც. მწერლის ღრმა პოლიტიკური ქვეტექსტები დასტრიალებდნენ მსოფლიო სტრუქტურაში შემავალ საქართველოს, რომელსაც ფანჯარა გაჭრილი ექნებოდა დასავლეთისაკენ. მისი ეროვნული თვალსაზრისი მაშტაბური იყო. მისი პოლიტიკური ხედვა საკაცობრიო, ოღონდ ქართული თვითმყოფადობისა და დამოუკიდებლობის თვალსაზრისით... აქედან მოდიოდა მწერლის დიდი ინტერესი მსოფლიო კულტურისაკენ. ეროვნული სულისა და კულტურის თავისთავადობის შენარჩუნება ამოსავალი პრინციპი იყო მისთვის...

დიდი კონსტანტინეს შემოქმედება რომანები, ნოველები, წერილები თუ ესსეები დიდ მწერლობასთან და დიდ აზროვნებასთან ერთად დიდი პოლიტიკაც გახლდათ, რომლითაც დღესაც უნდა ვისაზრდოოთ. მომავლისაკენ მიმართული პოლიტიკა ოყო, ენობრივი ფენომენისთვის, ენის სიწმინდისათვის ბრძოლა და ეს

მაშინ, როცა საბჭოთა იმპერიული სტრუქტურა ანადგურებდა საქართველოს, ართმევდა ტერიტორიებს, ენას.

მწერლის პოლიტიკური ფიგურა უპირისპირდებოდა კრემლის მზაკრულ ზრახვებს. შემართული იყო ქართული ენის ქართული სულის გადარჩენისათვის. ამკვიდრებდა ქართული ენის დაცვის იდეას, რადგან კარგად უწყოდა, რომ ნებისმიერი ენის სიცოცხლისუნარიანობა დამოკიდებული იყო მის რეალურ არსებობაზე ყოველდღიურ ყოფაში.

პოლიტიკა გახლდათ ქართული ისტორიის სიყვარულის გაღვივებაც. ქართველ მეფეებზე, მათ მოღვაწეობაზე წერა. აღსანიშნავია ისიც, რომ თავის საშინაო პოლიტიკურ კურსში კონსტანტინე გამსახურდია ცხადად გამოხატავდა ქართული ეროვნული ერთიანობის იდეას. ბევრი მოწინააღმდეგეც ჰყავდა აღნიშნულ პოლიტიკურ მრწამსს. პოლიტიკური კრედოს გამოხატვა და მით უმეტეს მისი პრაქტიკული განხორციელება მხოლოდ იმ გზით შეიძლებოდა, რომელსაც ადგა კონსტანტინე გამსახურდია. მწერლის პოლიტიკური სახე ამოსაცნობი ხდება მისავე ნაწარმოებებში, მის პუბლიცისტიკაში.

10-20-იანი წლების პოლიტიკური ხასიათის წერილებში იკითხება, რომ ერს თავისი სახელმწიფო უნდა ჰქონოდა, თავისავე ისტორიულ მიწა-წყალზე, რომ ქართველი ერი თავისი წარსულით ღირსი იყო თავისუფლებისა. მწერლის პოლიტიკური მრწამსი ამოდიოდა ქართული ისტორიული სიღრმეებიდან, სწორედ აწმყოს გამოსახსნელად, რათა ძველი აღმდგარიყო მომავალში.

გამსახურდიასთვის პოლიტიკა და პოლიტიკური მრწამსი, საშუალება გახლდათ, რათა ქართველი ერის პოლიტიკური საზრისი გამოეკვეთა და პიროვნული ცოცხალი მაგალითით სულიერად გაემაგრებინა ის ეროვნული ძირები და ტრადიციები, რომელთა გადაცემა მომავალი თაობებისათვის საარსებო მნიშვნელობის იყო. მისი პოლიტიკური კრედო ეფუძნებოდა მარადიულ ღირებულებებს...

1917 წელს, დღის წესრიგში დადგა ქართული უნივერსიტეტის გახსნის საკითხი. გამსახურდიას მიაჩნდა, რომ ქართული უნივერსიტეტი ქართველი ერის ეროვნული მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბების კერა უნდა გამხდარიყო. მწერლის ეს პოზიცია ურყევი იყო და მასზე, როგორც მომავალი ცოდნის ტაძარზე განუსაზღვრელ იმედებს ამყარებდა. აზრი გაიყო, თუ რომელ ენაზე უნდა ყოფილიყო სწავლება. გაზეთ „სახალხო საქმის“ ფურცლებზე 1917 წელს სრულიად ახალგაზრდა მწერალი, კონსტანტინე გამსახურდია, შეიძლება ითქვას,

გადამწყვეტ სიტყვას ამბობს ამ საშვილიშვილო საქმესთან დაკავშირებით. მან პოლემიკაში გამოიწვია სახელგანთქმული აკადემიკოსი ნიკო მარი, რომლის მეოხებითაც ცდილობდნენ უნივერსიტეტში რუსულ ენაზე სწავლების დამკვიდრებას. ეს მიზანმიმართული და გაუგებარი აზრი შენიღბულად იყო გამოხატული. ამ საკითხის გარშემო ხმამაღლა გამოითქმებოდა ტერმინები: „კავკასიური მეცნიერება“, „კავკასიური უნივერსიტეტი“, „კავკასიური ორიენტაცია, ან კულტურა“. გამსახურდია წერდა: „ყველასათვის ცხადია, რომ ქართველი ერის კულტურული აღორძინების წინამორბედ ცთომილად ქართული უნივერსიტეტის იდეა უნდა ჩაითვალოს. გვჯერა, რომ ქართულმა გენიამ და ჩვენმა მოწინავე თაობებმა ის კულტურულ-ისტორიული მისია უნდა განაგრძოს, რომელიც განგებასა და ისტორიულ სიტუაციას ჩვენი წინაპრებისათვის უნდა ეანდერძებინა კავკასიაში. ჩვენთვის სავსებით ცხადია, რომ თუ ამ უნივერსიტეტში არაქართული ენა იბატონებს, ეს უნივერსიტეტი ალბათ რაღაც არაეროვნულ დაწესებულებად უნდა გადაიქცეს.“ [16,288]

გამსახურდია თავისი ქვეყნის ეროვნულ ინტერესებს ასე იოლად ვერ დათმობდა. მას სავსებით გააზრებული ჰქონდა სამომავლოდ რა შედეგს მოიტანდა უნივერსიტეტში ქართული ენის განდევნა. მწერლის მოსაზრებით უნივერსიტეტს უფრო დიდი ეროვნული მისია ჰქონდა დაკისრებული ერის წინაშე, ვიდრე ეს სწავლა-განათლების დაწესებულებას ევალებოდა. თუ ქართული უნივერსიტეტი თავიდანვე არ აღიჭურვებოდა ქართულ ცნობიერებაზე დამყარებულ საგანმანათლებლო იდეებით და დაკარგავდა ეროვნულობის უმთავრეს გასაღებს – ენას, მაშინ ერის სასიცოცხლო ინტერესები კითხვის ნიშნის ქვეშ დგებოდა. ქართველი მწერლობა მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილების წინაშე აღმოჩნდა. ინტერნაციონალური იდეებით აღჭურვილი ცოდნის კერა სხვა დანიშნულებასა და ფუნქციას შეიძენდა სამომავლოდ. ეროვნული ნიშნით აღბეჭდილი უნივერსიტეტი, მწერლის მთავარი მოთხოვნა იყო. ამისთვის კი საჭირო იყო ქართულ უნივერსიტეტში სწავლება ქართულ ენაზე წარმართულიყო. „არაეროვნული უნივერსიტეტი, რომ ეგ ზომ სანუკველი ყოფილიყო მაშინ მერწმუნეთ ევროპელებს ჩვენ ვერ დავასწრებდით“ – წერდა გამსახურდია. კავკასიაში ინტერნაციონალური უნივერსიტეტის გახსნას „ტროასეულ ცხენს“ ადარებს. ასეთი უნივერსიტეტის არსებობა მწერლის აზრით, საფრთხეს უქმნიდა არა მარტო ქართველ ერს, არამედ საქართველოში მოსახლე

სხვა ერებსაც. ეს ინსტიტუტი საშიში „კონტრაბანდის შემოტანას“ ნიშნავდა თბილისში.

ქართული უნივერსიტეტის არსებობას უდიდესი პოლიტიკური დატვირთვა ჰქონდა. საბჭოთა საქართველოში ქართულ ენაზე წარმოებული საუნივერსიტეტო, სამეცნიერო საქმიანობა და კულტურული კვლევები უნივერსიტეტს ფართო ავტონომიის შესაძლებლობას აძლევდა. ეს კარგად ჰქონდა გააზრებული კონსტანტინე გამსახურდიას.

მწერალმა, 1922 წელს კიდევ ერთხელ ჩამოაყალიბა საკუთარი კულტურული პოლიტიკა, პუბლიცისტურ წერილში „ჩვენი კულტურული პოლიტიკა.“ „როცა ერთ პოლიტიკურ ფრონტზე მარცხდება, იგი კულტურულ ფრონტზე მიაბჯენს თავის სასიცოცხლო ძალასო“ - წერდა მწერალი და აქედან გამომდინარე საქართველოში კულტურული დიქტატურის გამოცხადებას მოითხოვდა. პოლიტიკა, მწერლის ბედისწერა გახლდათ. მას შემდეგ რაც გერმანიას და მის ძლიერ სულს ეზიარა, ნაციონალურმა პოლიტიკამ უფრო დიდი ადგილი დაიკავა არა მარტო მის პუბლიცისტიკაში, არამედ მის მხატვრულ შემოქმედებაში.

პოლიტიკისაკენ სწრაფვა 1925 წლიდან დაიწყო. მას გენეტიკურად გადმოეცა ყველა ტიპილი თაობათა მიერ ნაანდერძევი. გერმანული სინამდვილითა და ჰეროიკული სულისკვეთებით შთაგონებული მწერალი ევროვნულ ნაციონალურ პოლიტიკაში გამორიცხავდა კომპრომისებს.

ერის უკვდავების, ძალმოსილების ერთ-ერთ ნიშნად რასობრივი სიწმინდე მიაჩნდა. წმინდა რასობრივი პოლიტიკა გახდა მისი არაერთი პუბლიცისტური თუ კრიტიკული წერილების უმთავრესი განსჯის საგანი. გერმანულ ძლიერ რასასთან პარალელის გავლებით, მწერალს სურდა გენის და ჯიშის სიყვარული გაედვიძებინა ქართველი ერის გულში. მიაჩნდა, რომ ქართული სულის რენესანსი, ქართული ნაციონალური კულტურის აღდგენა, იყო საფუძველი ევროვნული პოლიტიკის გამარჯვებისა.

კონსტანტინე გამსახურდია - ქართული სალიტერატურო ენის შესახებ

*„დღე და ღამ ვებრძვი ქართულ სიტყვას,
როგორც კოჭლი იაკობი ებრაელთა მრისხანე ღმერთს“*

კონსტანტინე გამსახურდიას პუბლიცისტიკაში არაერთი წერილი თუ ესეე ეძღვნება ქართულ სალიტერატურო და სამეტყველო ენას. XX საუკუნის 30-40-იან წლებში შექმნილი წერილები „სალიტერატურო ქართულისათვის“, „როგორ ვწერ?“, „ისევ სალიტერატურო ქართულისათვის“, „ვილაშქროთ ქართული ენის სიწმინდისათვის“, „ლექსიკოლოგიური შენიშვნები“ – ანალიტიკური ხასიათისაა, სადაც მწერალი ერთგვარ ენათმეცნიერულ კვლევას ატარებს ქართული ენის ფორმირებისა და განვითარების საკითხებზე. მწერლის თეორიული დებულებები ქართული სალიტერატურო ენის შესახებ დღესაც აქტუალურია.

კ. გამსახურდია დიდი მასშტაბებისა და მკაფიო ინდივიდუალობის მხატვარია. მწერლის პროზა, გამოირჩევა კომპოზიციითა და სიუჟეტის განსაკუთრებული სტრუქტურით, ენობრივი-სტილისტური თავისებურებებით.

ბ-ნ კონსტანტინეს მხატვრული ენა და მისი ბრძოლა ქართული ენის სიწმინდისათვის არაერთხელ გამხდარა კრიტიკისა და განსჯის საგანი.

კ. გამსახურდიას წინააღმდეგ დაწერილ მრავალ წერილთა შორის გვინდა გავიხსენოთ გაზეთ „კომუნისტში“ 1950 წელს გამოქვეყნებული სტატია, სადაც ვკითხულობთ: „დროა საზღვარი დაედოს კონსტანტინე გამსახურდიას ყოვლად უპასუხისმგებლო დამოკიდებულებას ქართული სალიტერატურო ენისადმი“. მწერალს სალიტერატურო კრიტიკა დიდხანს უყიჟინებდა ენის სიმძიმის გამო. სერგი ჭილაია აღნიშნავდა, რომ XX საუკუნის ქართულ პროზაში არავის მოუხერხებია ისე ოსტატურად გაეერთიანებინა ხედვა და სმენა, როგორც გამსახურდიამ შეძლო.

ამ მხრივ, საინტერესოა თვით გამსახურდიას დამოკიდებულება ქართული სალიტერატურო ენისადმი. მწერალს მიაჩნდა, რომ მწერლობაში ყოველ სიტყვას, ხატონებას აქვს უდიდესი მნიშვნელობა. მისთვის მწერლობა იყო – ენობრივი ფენომენი. კ. გამსახურდია ქართული ენის შემობრუნებას ცდილობდა პირველი საწყისისაკენ. „უკან დავიხიოთ გიორგი მერჩულისაკენ“ - ასეთი იყო მწერლის ლოზუნგი.

ერის უმთავრესი განძი არის ენა. კონსტანტინე გამსახურდია ქართულ სალიტერატურო ენის საკითხებზე დაწერილ პუბლიკაციებში მთავარ აქცენტებს აკეთებს ენის სიწმინდესა და მის განვითარებაზე. მისი აზრით, ენა ურთულესი ფენომენია. „მრავალი საუკუნის მანძილზე იბრძვის და იღწვის ესა თუ ის ერი, რათა თავისი წარმოდგენათა კომპლექსი გააფართოვოს. იმისათვის, რომ ყველას და ყველაფერს თავისი შესაბამისი შესატყვისი გამოუძებნოს”

კონსტანტინე გამსახურდიას 1933 წელს ქუთაისში გამომაგალი გაზეთის „სიტყვა და საქმის” კორესპონდენტმა ჰკითხა „როგორ წერთ?”. პირველი პასუხი საოცარი იყო: „ჰმ!”. ეროვნულობის „სახადით” დაავადებულ გამსახურდიას მწერლის ხელობა ბრძოლის „იარაღად” ჰქონდა შემართული, ღვთიური ნიჭით მომადლებული შემოქმედისათვის ბრძოლა მარადიულ სიცოცხლედ ქცეულიყო.

შაინტერესოა, მაინც როგორ წერთა გამსახურდია? როგორი იყო სიტყვის დიდოსტატის შემოქმედებითი არეალი? ყველა მისი გენიალური ქმნილება, წერილი, ესე იძლევა პასუხს ამ მარადიულ შეკითხვაზე.

და მაინც, საიდუმლოდ რჩება მისი „ოლიმპის” ლაბირინთები. „მე დიდის სიყვარულით ვეთამაშები ქართულ ასოებს, გაოცებული შევსცქერი მათ”. [18,397] ამ წმინდა ადამიანური პასუხიდან ნათლად ჩანს მწერლის პასუხისმგებლობა მშობლიური ენისადმი. მისი დამოკიდებულება დედაენისადმი, რომელიც ამავე წერილში „ანი“-დან „ჰოე“-მდე აკინძული ასოების მოფერებით არის გადმოცემული. ამ წერილის „ანბანთქება” ისეთივე შთაგონებით არის შექმნილი, როგორც მისი ნებისმიერი შედევრი.

ქართული „ფანტასტიური იეროგლიფები” ღვთის წყალობით გენიალური კონსტანტინე გამსახურდიას საიმედო ხელში მოხვდა და შექმნა საუკუნეთა უღმობელ ცვალებადობაზე გათვლილი შედევრები. როგორ იქმნებოდა ეს შედევრები? პასუხი გამსახურდიას ცხოვრების წესშია, მის ეროვნულობასა და თვითმყოფადობაში.

„მთვარის მოტაცებისა“ და „დიონისოს ღიმილის” ავტორი ერთხელაც ხმამაღლა იტყვის: „ვწუხვარ მწერლობა პროფესიად რომ მექცა”. უბელო ცხენზე გაზრდილი ოდიშელი ჭაბუკი გენშტაბის აკადემიის დამთავრებაზე ოცნებობდა; საბედნიეროდ ეს ოცნება არ აუსრულდა. მრავალი წლის განმავლობაში გამსახურდია მისი რომანების გმირთა პასაჟებით ცხოვრობდა. ქალაღზე კი მოგვიანებით გადაჰქონდა. მისთვის წერა „შემოქმედების დარდი” იყო. ეს არის განმასხვავებელი ფაქტორი ჭეშმარიტი ხელოვანის შინაგანი სამყაროსა და

„მწიგნობართა” მედროვეობას შორის. „მე შუშის ნატეხით წანათალი ფანქრითაც მიწერია” - ამბობს მწერალი. პოლიგრაფიული წამლების სუნზე შეყვარებული გენიოსი სიყვარულითა და გატაცებით წერდა „თავთუხისფერ” მინდვრებსა და „მეწამულ” ბინდზე. „როცა წერით დავიღლები, თვალს შევაავლებ ხოლმე ამ ასოებს, გაოცებული შესცქერი ბნელი საუკუნეების საშოში უთარილოდ წარმოშობილ ფანტასტიურ იერიგლიფებს. თანაც მიხარია, რომ ლინგვისტები და ფილოლოგები ვერაუაჟს ჩასწვდებიან მათთვის ჩათქმულ საიდუმლოებას.”[18,396]

გამსახურდიასთვის თითოეული ქართული ასო, მისტიური, უცნაური სიმბოლიკის შემცველია. იგი ჩვილი ბავშვივით ეფერება ქართულ ასოებს და ქმნის ანბანთქებას, რომლის ანალოგი XX საუკუნის ქართულ ლიტერატურას არ მოეპოვება: „ანი ნამგლისათვის მიუმსგავსებია ქართველ ხალხს, ბანი ყელმოდერებულ ქართულ სურებს, დოქებს და ჭინჭილებს, განი ლავგინებს და ქვევრებს ჰგავს, კბილიანი ასოები დ, ყ. ლ. დ, რაღაც ქვეწარმავლებს მაგონებს, ზოგიც ხერხებს, სათლელ, სახლექ ან სატეხ ხელსაწყოებს. ძალიან მახარებენ ღერიანი ასოები. ისინი ხან ღელივით იკეცებიან, ხანაც ცხენოსანი ჯარის პიკეტებსავით წამოვლენ... განების, ყარების, დონების, ენების, ვინების, ფეხები ხრმლებს, წერაქცულებს და წათებს მიაგვანან. ინები ცხენის ნალებს. ვინ იცის ცხენოსან ერს თან მოეტანოს იგი მესოპოტამიის ხრიოკებიდან, ომითა და ზათქით წამოსულს.”[18,396]

წერა გამსახურდიასთვის წმინდათაწმინდა რიტუალია, რომელსაც ძირითადად ნაშუაღამევს ასრულებდა. შემოქმედებითი წვის პროცესში „ქალთა სიახლოვეს” გაურბოდა. „გავოცდი, როცა სვანმა მონადირეებმა მიაბბეს ერთხელ: ჯიხვზე სანადიროდ წასვლის წინ მთელი კვირა ქალს არ მივეკარებითო”. [18,399]

მწერლის ნებისყოფაზე საუბრისას გამსახურდიას ტოლსტოის, ფლობერის, ვაჟას, ჰიუგოს, რუსთაველის და გოეტეს სატანური შრომის მაგალითები მოჰყავს. „კამეჩის ენერგია სჭირია მწერალს” - ამბობს იგი – ხელოვნება, რომელიც მხოლოდ ფანტაზიით იკვებება ქაღალდზევე რჩება „ვერ წამოდგება ქაღალდიდან”. გამსახურდიასათვის უცხო იყო გამოგონილი მიზანსცენები და პერსონაჟები. ყველაფერი რეალური ცხოვრებით იყო ნაკარნახევი. „პოეტური გამოგონება ყოველთვის უსისხლო და უსხეულო გამოვა, თუ მას მიწიერების სურნელება არ გადაჰკრავს”[18,401]. მითოლოგიისა და ხალხური წყაროების უმდიდრესი საგანძურიდან გაცოცხლებული ეპიზოდები მისი კალმის მეშვეობით

ახალ ცხოვრებას იწყებდნენ. კონსტანტინეს არც ერთი პერსონაჟი და მწერლური პასაჟი ერთმანეთს არ ჰგავს. მათი უკვდავების საიდუმლო მხოლოდ გამსახურდიამ იცის და აქ შეკითხვა „როგორ წერს კონსტანტინე?“ უპასუხოდ რჩება.

მთავარი მამოძრავებელი „არტერია“ გამსახურდიასთვის არის მისი უდიდებულესობა - „სიტყვა“. მისივე თქმით სიტყვათა მარაგი არ ჰყოფნიდა და მათ ძველქართულსა და ხალხურ ზეპირსიტყვიერებაში ეძებდა. მას მიაჩნდა, რომ „სიტყვებიც სცვდებიან“, ამიტომ იგი ერიდებოდა ათასჯერ ნახმარ სიტყვათა კომბინაციებს. მთავარი სათქმელის გამოსატყვის ფორმის ძიება მწერლისთვის ისეთივე მნიშვნელოვანი იყო, როგორც პერსონაჟისა და გმირების გალერეის შექმნა. „ – კრიზისებიო?

ხანდახან მაქვს, ხელი შემინერდება, წერაზე გული ამეყრება, წავალ, ცხენზე შევჯდები, ვინადირებ, ხან სპორტით გავერთობი... მომიგროვდება ენერჯია შეწყვეტილ ხელნაწერს ისევ გადმოვიღებ მივადგები კატასტროფის ადგილს და სამშვიდობოს გავალ.” [18,399]

ყველა დიდი შემოქმედის დარად გამსახურდიასაც ჰყავდა მოშურნეები და ამის შესახებ არაერთხელ განუცხადებია: „ხელს რა მიშლიდა? უმეცართა სულმოკლეობა და მოშურნეთა სისინი.“ გამსახურდიასთვის დიდი და პატარა ნაწარმოები თანაბარი შემოქმედებითი წვის შედეგი იყო. პროტოტიპების ძიება და ახალი სახეების შექმნა ტიტანური შრომის შედეგად მიიღწეოდა. შემოქმედების ბედნიერების განცდა და მისით გამოწვეული სიმძიმე გამსახურდიას თანაბარ ფაქტორებად მიაჩნდა. მას შესწევდა უნარი ხილული, განაგონი, ნანახი, არსებული და არარსებული „დინამიურ სამყაროდ“ ექცია. ეს შეექმლო მხოლოდ კონსტანტინე გამსახურდიას. ეს „სატანური ნებისყოფა“, როგორც თავად ბრძანებს „საბრძოლო“ ტაქტიკა იყო დიდი შემოქმედისათვის.

სიცოცხლის შუაგულში მებრძოლი დიდოსტატი მუდმივად სიტყვის ძიების და გამოძერწვის პროცესში იყო. ეცნობოდა ხალხის მეტყველებას, სწავლობდა მსოფლიოს ხალხთა ადაპტ-წესებს, მოგზაურობდა. ქართული სიტყვა იყო კონსტანტინეს მთავარი მამოძრავებელი ძალა: „ცუდი ქართულით მოუბართ შეძლებისამებრ ყურს ვარიდებ. ცუდი ქართულით დაწერილ ლიტერატურას არ, ან ვერ ვკითხულობ“ - ამბობდა იგი.

მარადიულ კითხვაზე „როგორ ვწერ?“ – კონსტანტინე გამსახურდია უბრალოდ პასუხობს: „დღე და დამ ვებრძვი ქართულ სიტყვას, როგორც კოჭლი იაკობი ებრაელთა მრისხანე ღმერთს“.

კონსტანტინე გამსახურდია უმთავრეს მნიშვნელობას ენის ტრადიციებსა და ენის კულტურას ანიჭებდა. ეროვნული მსოფლმხედველობის მწვერალი, სათუთად უვლიდა და ეპატრონებოდა მშობლიურ ენას. ამისთვის გარჯა და დაფიქრება მას უმთავრეს მოვალეობად მიაჩნდა. ერის მთავარი „გასაღები“, ხომ მართლაც ენაა. სავსებით გასაგებია გამსახურდიას თავგამოდებული ბრძოლა ქართული ენისათვის. ამის ახსნას თავად დიდოსტატი იძლევა: „რაც უფრო მეტს დაფიქრდები ამ უცნაური ფენომენის გამო, მით უფრო რწმუნდები, რომ დიდ და ძველ ტრადიციათა მატარებლის ენის შესასწავლად ადამიანის ერთჯერი სიცოცხლეც მოკლეა.“[17,43]

1945 წელს, კონსტანტინე გამსახურდია აქვეყნებს წერილს სათაურით „ისევ სალიტერატურო ქართულისათვის.“ სათაურიდანვე ნათელია, რომ ზოგადად ენის თემა ამოუწურავია ავტორისათვის. როგორც თავად ამბობს, მკვდარი ენების შესწავლას სპეციალისტები მთელ სიცოცხლეს ანდომებენ, „ცოცხალი ენის შესწავლას, იგიც ისეთისა, როგორიცაა ქართული, თხუთმეტზე მეტი საუკუნის ტრადიციების მატარებლისას, უფრო მეტი სიძნელეები ახლავს.“ [17,44]

მარტოდენ წარსულის მიღწევათა დაუფლება სრულიად არასაკმარისად მიაჩნია. მისი აზრით, საჭიროა ძველის საფუძველზე ენის მუდმივი განვითარება. ზოგიერთ ევროპულ ენებზე კვლევა-დაკვირვებით ავტორი ასკვნის, რომ „დიდშტოვანი ენები“, რომელნიც დღეს მსოფლიო ბატონობაზე აცხადებენ პრეტენზიას, ათიოდე საუკუნის წინ „წარმოადგენდნენ უმარტივეს, განუვითარებელ, არაკეთილხმოვან ენაკავებს“. ეროვნული საგანძურისათვის, ენისათვის, თავდაუზოგავ ბრძოლას მწერლების უმთავრეს მოვალეობად მიიჩნევს. მაგალითისთვის მოჰყავს ბალზაკის, ფლობერის, სტენდალის, ტოლსტოის, ლორდ ბაირონის და პოლ ვერლენის მოღვაწეობა ამ მიმართულებით.

„ქართული ენა უხუცესთაგანია, როგორც ევროპის, ისე წინააზიის ენათა შორის“... მწვერალი აღნიშნავს, რომ ქართული ენა დიდხანს საზრდოობდა ძველბერძნული ენიდან. ამის დასტურად მოჰყავს იაკობ ცურტაველის, გიორგი მერჩულეს, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელებისა და სხვა უცნობი ავტორების

შემოქმედება. მათი შესწავლის საფუძველზე, გამსახურდია ასკენის, რომ ამ მწერლებმა შექმნეს „მაგისტრალური ხაზი“ ქართული ენისა და აქციეს იგი მწერლობისა და ფილოსოფიის ენად.

ქართულმა ენამ გამსახურდიას აზრით, „სრულასაკონობას“ XI საუკუნეში მიადწია. პეტრიწონელის ენას იგი „უცნაურ გოტიკას“ უწოდებს და მიაჩნია, რომ ის ჯერ კიდევ „შეუსწავლელი პლანეტაა.“ ქართული ენის გენიამ შექმნა „განსაცვიფრებელი რეალისტური პროზა“. „ქართული ენის სიტყვიერმა ინვენტარმა“ დაწერა არა მარტო „ვეფხისტყაოსანი,“ არამედ თარგმნა „ვისრამიანი“, შექსპირის ღვთაებრივი კომედიები. მწერლის აზრით, ქართული ენის „მამამთავარნი“. საკუთარი კულტურული დიალექტიდან კი არ უდგებოდნენ „სიტყვაქმედობას,“ არამედ ენის გამდიდრებას მისი კულტურის ამადლებით ცდილობდნენ.

ქართული სალიტერატურო ენისადმი მიძღვნილი წერილების ციკლში ავტორი მნიშვნელოვან ყურადღებას უთმობს ენისა და ნაციონალური სახელმწიფოს ურთიერთობას. გამსახურდია მიიჩნევს, რომ ერს, რომელსაც ნაციონალური სახელმწიფო არ გააჩნია, ვერ შეასრულებს „დიდ კულტურულ-ისტორიულ მისიას.“

XVII–XVIII საუკუნეების მატთანეთა გადაკითხვის შედეგად მწერალი დარწმუნებით აცხადებს, რომ „გადატაკებულია ამ პერიოდის ენა, მას აკლია ის ფოლადისებური სიბასრე, რომელიც „ვისრამიანის“ მთარგმნელის, ჯუანშერ ჯუანშერიანის, ლეონტი მროველის ქრონიკებს, დავითისა და თამარის მემატთანეთა ენას ახასიათებდა.“ გამსახურდია მიიჩნევს, რომ ქართული სიტყვა „დაშრეტისაგან“ მხოლოდ საბა ორბელიანმა, „ჭეშმარიტად მამამ სამშობლოსამ“ გადაარჩინა. საბას დამსახურებას, მის წამებულ ცხოვრებას, დიდ შეფასებას აძლევს მწერალი და ამბობს: „საკუთარი ენის გადრმავება და გააღმასება ისეთივე დიდი საქმეა, როგორც ხმალშემართულად დაცვა მამულისა.“[17,46] გამსახურდიასთვის, როგორც დიდი ერისკაცისთვის, სრულიად ფასდაუდებელი საქმეა ნაციონალური ენის დაცვა. „ენაადრეული საქართველოს მწუხარე ფონზე“ საბა ორბელიანმა „ხელახლა აღუძრა ქართველობას დიდი და ბრწყინვალე ქართული ენისათვის ოცნება.“

ქართული ენის წინაშე არა ერთი საფრთხე იდგა. გამსახურდიას დაკვირვებით, კი მათ შორის ყველაზე მტკივნეული „გასოფლურება“ იყო. „საფრთხე მოგველოდა – რუსთაველისა და მერჩულეს ენა არ გადაქცეულიყო

ორლობის ენად.” ამ საქმეში ავტორი ხედავს, ნიკო ბარათაშვილისა და გრიგოლ ორბელიანის უდიდეს ღვაწლს, რომელთაც ბევრი რამ გააკეთეს „დარბაისლური ქართული ენის აღდგენისათვის.” „არსებითად ილია და აკაკი იყვნენ გამაგრებლებელი იმ მაგისტრალური ხაზისა, რომელიც მეხუთე საუკუნიდან მომდინარეობს.”[17,48] სალიტერატურო ენისადმი მიძღვნილ წერილთა ციკლში მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა ვაჟა-ფშაველას ენას. „ვაჟა თავის პროზას, ეთნოგრაფიულსა და კრიტიკულ წერილებს გამართული, თავანკარა ქართულით სწერდა, ხოლო ლექსებს ფშაურ დიალექტზე.”[17,49] გამსახურდიას აზრით, ვაჟას პოეზია უფრო მოიგებდა კუთხური კილოს შერბილებით.

ენის საკითხებზე მსჯელობისას მწერალი კრიტიკას არ ერიდება. ენის განვითარების გზის ჩვენება მისი დასკვნით, უპირატესად შემოქმედის საქმე ყოფილა მუდამუქამს. ყველა დანარჩენ მცდელობას მწერალი „უსაზმნო მელნის ხარჯვას” უწოდებს. ენის კულტურის პროგრესზე საუბრისას, იგი მიუთითებს, რომ შემოქმედი ადამიანისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს ამ მიზნისათვის თავგანწირულ შრომას. როგორც ცნობილია, ილია ჭავჭავაძე სასტიკად ებრძოდა გრიგოლ ორბელიანის გეზს ქართულ სალიტერატურო მეტყველებაში. ავტორის აზრით, „ილია რომ იქ გაჩერებულიყო, სადაც ნიკო ბარათაშვილი და ორბელიანი შესდგნენ, ქართული ენა ჩვენამდის ვერ მოაღწევდა.” [17,50]

საკუთარი ენის „წინწაწევა” კონსტანტინე გამსახურდიას „მარტვილობის” რანგში აჰყავს. ისეთი მარტვილობის, როგორც მიქელანჯელოს დაადგებოდა ხოლმე, როცა იგი მარმარილოს ლოდებს ებრძოდა საჭრეთლით ხელში. აქ კონსტანტინე გამსახურდია ამბობს, რომ „დიდოსტატის მარჯვენაში” მის „იგავურ ენას” ზოგნი ვერ მიუხვდნენ. მწერალი კვლავ იმეორებს არაერთგზის ნათქვამს – „ხელოვნება თამაში როდია: ხელოვნება ერთ რამეში ვენეციელ ვაჭარსა ჰგავს: თუ გულის არედან ამოგლეჯილი ხორცი არ შეაგდე სასწორის ფიალაზე, ეს ხელმოცარული ცდები, ან თამაში გამოვა უცილოდ.” [იქვე,50] წერილში ერის მთავარ მამოძრავებელ ძალასთან - ენასთან დაკავშირებით მარტივად სვამს კითხვას და მარტივ პასუხსაც გვაძლევს: „ენა რაღაა? ენა უმძიმესი შრომით მონახვეჭი ქვა და ღუდაბია.” [იქვე]

ქართული ენის ლექსიკის საკითხების განზოგადებისას, მიუთითებს ევროპელი ხალხების ენების სიტყვათა მარაგზე. „ეს ენათა ოჯახი ისეა

შეკრული ნათესაური არტახებით, ყოველ მათგანს შეუძლია თამამად დაესესხოს მეორეს.” [იქვე]მწერალი გულისხმობს ინგლისურ-საქსურის, გერმანულის და სლავური ენების იდიომურ ოჯახებს. რაც შეეხება ქართულ ენას, „ქართული ენა ობლად დგას კავკასიისა და წინააზიის ენათა შორის.”[17,51] ქართული სალიტერატურო ენის განვითარებაში მწერალი დიდ ბარიერად ასახელებს მომრავლებულ ენაკავებს. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი იძლევიან მდიდარ ლექსიკურ მასალას, ენაკავი მაინც გარკვეულწილად ზღუდავს ენას. სალიტერატურო ქართულში სავსებით მისაღებად მიაჩნია პარალელური სიტყვების, ომონიმების შემოღება. ოღონდ, ამ შემთხვევაში მისი დაკვირვებით, შემოქმედს ზომიერებისა და გემოვნების გრძნობამ არ უნდა უღალატოს. წარმოგიდგენს რა ქართული სამეტყველო ენის გეოგრაფიას ქართლის, კახეთის, თუშ-ხევსურეთის, საქართველოს მთიანეთის, სამცხე-საათაბაგოს, გურიის, იმერეთის, აჭარის, რაჭა-ლეჩხუმის პროვინციათა სახით, მიუთითებს, რომ ქართული ენის სიტყვიერი მარაგი სწორედ ამ დიალექტებიდან უნდა ვისესხოთ. ხოლო, ქართული ენის სიღრმე და მასში არსებული მდიდარი ნიუანსები მუდმივ განახლებას უნდა განიცდიდეს. ავტორი ასაბუთებს, რომ „ახლო წარსულის ქართულ პროზაში სამიათასამდე ძირეული სიტყვა ტრიალებდა.” რაც შეეხება ზოგადად ქართულ პროზას ჩვენი პროზაული გმირები საქართველოს კუთხეთა შვილები იყვნენ და სიტყვათა გამოყენების დიდ მარაგსაც არ საჭიროებდნენ. საილუსტრაციოდ ავტორი შეგვახსენებს ვაჟა-ფშაველას, რომელიც ფშაველებს ხატავდა, დავით კლდიაშვილს იმერელი პერსონაჟებით და ალექსანდრე ყაზბეგს საქართველოს მთიანეთის მოსახლეობით.

ქართველი კაცის მოქმედების ასპარეზის გაფართოებამ, საუკუნის ცხოვრების გართულებამ თავისთავად მოიტანა საერთაშორისო მოცულობის მსოფლმხედველობის საჭიროება. დადგა აუცილებლობა „ქართული ენის ლექსიკური ფარგალის” გაფართოებისა. გამსახურდია არაერთხელ გაუკრიტიკებიათ ლიტერატურულ მოწინააღმდეგეებს ახალი ქართული სიტყვების შემოტანის, რეკვიზიტებისა და აქსესუარების აღწერის გამო. ამას ზოგჯერ თვითონაც ერთგვარ „ცოდვად” აღიარებდა, რაც ობიექტურობით იყო განპირობებული. თუმცა, რაც შეეხება ქართულ სინტაქსს, ძირეულად მას არ შეეხებია.

კონსტანტინე გამსახურდია არ არის სქემატური ფაბულის მიმდევარი. მისი აზრით, „დიდი რომანისტი პირველი გვერდებიდანვე ხელს მოსჭიდებს მკითხველს და აღარ მოეშვება.“ ასეთ პრინციპზეა აგებული „დიდოსტატის მარჯვენა“, „დავით აღმაშენებელი“, „მთვარის მოტაცება“ და მისი ნოველების ფაბულები. დიდოსტატი იყენებს თხრობის სხვადასხვა ხერხს, პირველ პირს, მესამე პირს, დღიურს, და სხვა.

კონსტანტინე გამსახურდიას ენას, ფერთა პალიტრის ენაც შეიძლება ვუწოდოთ. მისი შედეგები ფერთა უსასრულო გაღერებაა, რამაც სრულიად განუმეორებელი სახე მისცა ქართულ პროზას. მწერალი ამბობს: „ნახეთ თვით რუსი მწერლები ლერმონტოვი, პუშკინი, ლეო ტოლსტოი როგორ მრავალფეროვნად ხატავენ საქართველოს და კავკასიის ბუნებას.“ გამსახურდიას რომანის „მოტორად“ ფაბულა მიაჩნდა. მისი ფაბულის სიძლიერე განაპირობებდა სახეებისა და ხასიათების სიმძაფრეს. ყოველივე კი ნაწარმოებს კითხვადობას ანიჭებდა. ამიტომაც დიდი კონსტანტინეს შემოქმედება დროს არ ცნობს და მარადიულია, „ ვითარცა ღმერთთან და სიკვდილთან მებრძოლი იაკობი.“

„მწერალთაგან თუ ვინმეს არ მოსწონს ჩემი მუშაობა საქართველოს წარსულის პოეტიზირებისათვის, მე ჯერ არ მომიხდენია ქართული ქრონიკების ანექსია“ – ამბობს გამსახურდია. იგი შემოქმედებითი გენიალურობის მწვერვალზე იდგა სიცოცხლეშივე და იგერიებდა კოლეგების შემოტევებს. მუდმივად აცხადებდა, რომ „ვერც ერთი მწერლობა ვერ განვითარდება ნამდვილი შემოქმედებითი ჭიდილის გარეშე.“ მას სამართლიანად სწამდა, რომ ლიტერატურა მაღალ იდეურობაზე უნდა ყოფილიყო დამყარებული. „კინკლაობა“ და „კულისებში ბრძოლა“ გამსახურდიასთვის მიუღებელი იყო. ის მოუწოდებდა ყველას: „ვეუთხრათ ურთიერთს სიმართლე, გულდაგულ და ვაჟკაცურად, როგორც ჩვენს დიდ წინაპრებს: ილიას, ვაჟას და ორბელიანს სხვეოდათ ხოლმე.“ ლიტერატურული ბრძოლის ნაცვლად მაინც დაუსაბუთებლად აკრიტიკებდნენ. დიდოსტატმა „სალიტერატურო ქართულისთვის“ დაწერილ წერილში ამის საპასუხოდ ასე ბრძანა: „დასხდნენ და თვითონ უკეთესი დაწერონ.“

თავისი არსებობის მანძილზე ქართულ ენას ბრძოლისა და კონკურენციის ატანა უხდებოდა ისეთი მაღალი კულტურის მქონე ენებთან, როგორიცაა არაბული, სპარსული ან ბერძნული. აღნიშნული ენები წარმოადგენდნენ არა მარტო სამეტყველო, არამედ სახელმწიფო ენებს. მათ გააჩნდათ უდიდესი დიაპაზონი. ისინი ევროპის დასავლეთისა და აღმოსავლეთის ენათა თუ

კულტურათა ფორმირებაში უდიდეს როლს ასრულებდნენ. ისტორიიდან ცნობილია, რომ საქართველოს მეფეთა ზარაფხანებში მოჭრილ ქართულ მონეტებს ცალ მხარეზე ხან ბერძნული დევიზი ეწერა, ხანაც არაბული. ქართულმა ენამ მაინც შეძლო ამ ზეგავლენათა გაბათილება. „ქართული ენა გამარჯვებული გამოვიდა მთელი კავკასიის ტერიტორიაზე.“ – წერს გამსახურდია.

გამსახურდია ქართული ენის სიწმინდისათვის „დასალაშქრად“ მოუწოდებს ყველას, ვისაც ამ საშვილიშვილო საქმეზე ხელი მიუწვდება. 1948 წელს მწერალი აქვეყნებს წერილს, (ვილაშქროთ ქართული ენის სიწმინდისათვის) სადაც აღნიშნავს, რომ „ქართულმა ენამ ამ უკანასკნელი სამი ათეული წლის მანძილზე მრავალ წარმატებას მიაღწია. ქართული ასოები ამშვენებდნენ მატერიალური კულტურის ძეგლებს ნიკოფსიიდან დარუბანდამდის, ჩერქეზეთის მთებიდან ანისის ტაძრებამდის.“ მსოფლიოს ენათა შორის ერთ-ერთი უხუცესის და უმდიდრესის – ქართული ენის – სიწმინდის დაცვა უმნიშვნელოვანესი საქმეა და მას ალტერნატივა არ გააჩნია. მწერლის მოსახრებით, მომავალმა თაობებმა ენის დასახვეწად ბევრი უნდა იმუშაონ, რომ ქართულ ენას თანამედროვეობის იერი მიეცეს. გამსახურდია განსაკუთრებულ საფრთხეს ხედავს „მეტყველების დაუდევრობაში.“ მან თითქოს წინასწარ განჭვრიტა, რომ XXI საუკუნეში ასე მწვავედ დადგებოდა მშობლიური ქართულის დაბინძურების საკითხი. თუ დავაკვირდებით, ჩვენი დროის ქართული ბეჭდვითი, ელექტრონული მედიის, თუ ტელეეთერის „სამეტყველო ენას“ დავრწმუნდებით, რომ კონსტანტინეს შიში საფუძველს მოკლებული არ იყო. სწორედ „მეტყველების დაუდევრობა“ არის „გამჯდარი“ ჩვენს ყოველდღიურობაში. ჟარგონისადმი მიდრეკილების ტენდენცია, რაზეც გამსახურდია საგანგებოდ წერდა გასულ საუკუნეში, ჩვენში თვითდინებაზეა მიშვებული.

„ჟარგონის“ განმარტება კონსტანტინე გამსახურდიას მიხედვით ასეთია: „ჟარგონი არის განუკითხავად მოქცევა და მოხმარა ენისა.“ ჟარგონის წარმოშობის მიზეზად მწერალი ცნებების ერთი ენიდან მეორეში „ყურით გადათრევას“ უწოდებს. XXI საუკუნის საქართველოს დედაქალაქშიც ხომ თითქმის ყველა ნაბიჯზე შეხვედებით უცხოენოვან ელექტრო-წარწერებს, რომელსაც ქართულენოვანი თარგმანები არ ახლავს. ეს არის ახალი ენობრივი საფრთხე, რაზეც დიდი კონსტანტინე წინა საუკუნიდან გვაფრთხილებდა.

ენისადმი პატივისცემა, ერისადმი პატივისცემის ატრიბუტია. ეროვნული მსოფლმხედველობა ენის საფუძვლებიდან ყალიბდება. უცხო სიტყვათა უხეშად შემოჭრა სახელმწიფო ენას გადაგვარებით ემუქრება. ერთი შეხედვით უმნიშვნელო დეტალზე ერთგან, გამსახურდია, სამართლიანად წერს: „პაპიროსის ქალაქზე წაწერილ „სოვეტსკაია გრუზია-ს“, ვგონებ აჯობებდა დაგვეწერა: „ქართული თამბაქო.“ ენაში ეტიმოლოგიური აღრევა ნაკლებად საშიშ პროცესად მიაჩნია ვიდრე სინტაქსური აღრევა. „არც ერთი ენა მსოფლიოში აბსოლიტურად თავისთავადი არაა, მაგრამ თავისთავადობას განსაზღვრული მიჯნა აქვს.“ მწერალი ენის „ნაციონალური სადენის“ გაფრთხილებაზე და ჟარგონების „ალაგმვაზე“ საუბრობს. ქართულ მწერლობაში ჟარგონების ტენდენციას გამსახურდია ხედავდა გიორგი ერისთავისა და ანტონოვის პიესებში. თუმცა, მიუთითებდა, რომ ქართული ენა იხსნეს ილიამ, აკაკიმ, ვაჟამ, ორბელიანმა და ბარათაშვილმა. ვაჟა-ფშაველასთან დაკავშირებით მწერალი ამბობს: „ამ გენიოსის ჯადოსნურმა ტალანტმა მაღალ ხარისხში აიყვანა ფშავებისა და ხევსურების კუთხური დიალექტი.“ მეოცე საუკუნეში ვაჟა-ფშაველას ენას ბევრი მიმბაძველი გამოუჩნდა. თუმცა, როგორც თავად ავტორი დასძენს, „გენიოსისათვის მიბაძვა ყოველთვის საშიშია.“

„ენა უცნაური ფენომენია“ – ამბობს კონსტანტინე. ქართული ენისაგან განსხვავებით რუსული ენა არ განიცდიდა რომელიმე ენის „დამმონებელ ზეგავლენას.“ რა არის ენა? დიდოსტატის განმარტებით, ენა „მეტყველების იარაღია.“ მას აუცილებლად უნდა ახლდეს „იდეოლოგია და იდეური შინაარსი.“ ენის ყველა კომპონენტს გამსახურდია „მწერლის ჰაბიტუსს“ უწოდებს. მწერლის შემოქმედებაში სტილისტურსა და ენობრივ მომენტებს დიდი დატვირთვა აქვს. „ენის ელემენტარული ნორმები და სწორი წერა“ მწერალს უმთავრეს მოთხოვნად წარმოუდგენია. ასევე მიუღებლად მიაჩნია ქართულისა და ქართველურის ურთიერთში აღრევა.

გამსახურდია არაერთ შენიშვნას აქვეყნებდა ქართული ენის სახელმძღვანელოების გამო. ენის გამდიდრების თვალსაზრისით საგსებით დასაშვები უნდა იყოს დიალექტებისა და კილოკავების წიაღიდან ისეთი სიტყვები და გამოთქმები, რაც მხოლოდ შეავსებს ენას. ვაჟა-ფშაველას გმირთა მეტყველებაში არსებული პარტიკულარიზმი, დიდად სასარგებლოდ მიაჩნდა. მნიშვნელოვანი ყურადღების გამახვილებას ითხოვს მწერლობაში ნეოლოგიზმების, კომპოზიტებისა და ხალხურიდან შემოტანილი სიტყვების

მიმართ. ეკონომიკურ, სოციალურ და ტექნიკურ პროგრესთან ერთად ხალხის მეტყველება იცვლება. გამსახურდია აღიარებს „ენის ცვალებადობას.“ ამ თვალსაზრისით, დიდ პასუხისმგებლობას აკისრებს ლექსიკოგრაფებს.

ქართულ ენას, როგორც მრავალი საუკუნის მანძილზე მდიდარი კლასიკური მემკვიდრეობის შემქმნელს, ბუნებრივად აქვს დადგენილი სათანადო ნორმები. ამ ნორმებიდან გადახვევის ტენდენციებს გამსახურდია ხედავს შიო არაგვისპირელის, გიორგი წერეთლის, დავით კლდიაშვილის და ეგნატე ნინოშვილის მეტყველებაში. მწერლის აზრით, ენობრივი ლაფსუსების არსებობა ჩანასახშივე უნდა მოისპოს. ეს განსაკუთრებით ეხება სასკოლო სახელმძღვანელოებს.

ქართულ ენას, მწერლის დაკვირვებით, დიდი დიაპაზონი მოეპოვება. უამრავი მკითხველი ჰყავს ქართულ წიგნს და ასიათასობით ადამიანმა მიაშურა ქართულ უნივერსიტეტს: „გლეხური გუთნეულებიდან დაძრული ასიათასებით გაესილა აუდიტორიები“ – წერს 1936 წელს წერილში „სალიტერატურო ქართულისათვის.“ მწერალი „წიგნის გააქტიურებაზე“ უდიდეს იმედს ამყარებს. ქართულ ენაზე დაწერილი წიგნი მისი აზრით, ერის სიმდიდრეა. ამ წერილში გამსახურდია უკმაყოფილებას გამოხატავს კრიტიკოსების მიმართ, რომელთაც ენის თვალსაზრისით არ განუხილავთ შრომები. ამ საქმეში იგი საყვედურობს რედაქტორებსა და სტილისტებს. „მკითხველის თვალში უდიდესი მნიშვნელობა აქვს წიგნის ენასა და ენის სიფაქიზეს, ვინაიდან ცუდი ენით დაწერილი წიგნი მტვრიან სათვალესა ჰგავს, ხანაც მურით შეთხუპნულ მინას ფანჯრისას.“ [17,31]

ქართული ენის სიწმინდის საკითხი კონსტანტინე გამსახურდიას ეროვნულ პრობლემად მიაჩნია. ენის სათუთად მოვლა მას ქართველი მწერლების მისიად წარმოუდგენია. ქართული ენის დამახინჯებაში მწერალი დიდ საშიშროებას ხედავს: „ენას რყენიან უპირატესად ქართულის არმცოდნე მწერლები, ეურნალისტები და მთარგმნელები. ენობრივი ლაფსუსები ჯერ კიდევ გააზრების პირველადს პროცესში ისახებიან.“[იქვე] მწერალი ენის დაბინძურების ერთ-ერთ მიზეზად ქართული ენის ეტიმოლოგიისა და სინტაქსის, ლექსიკის „უხეირო პროვინციონალიზმებითა და უცხო სიტყვებით“ „ჩახერგვას“ ასახელებს.

მწერალი ქართულ პროზაში დამკვიდრებულ უპასუხისმგებლობაზე მიუთითებს და „ენის გარყვნის“ მიზეზებს კატეგორიულად ყოფს: ეს არის დიალექტი, დაუდევრობა, პროვინციული ჟარგონი: „უდიდესი მავნებლობა პროზის წიაღიდან მოდის. იმის გამო, რომ პროზას არ სჭირდება რიტმი და

მუსიკა, „უკულტურო მწერალს“ ჰგონია უფლება აქვს „უცხო სიტყვა ან პროვინციონალიზმი შემოათროს ლიტერატურაში.“[17,32] ენისადმი ასეთი სათუთი დამოკიდებულებით ქართული ეროვნული ცნობიერების ფესვებს ამყარებს და „ხალტურული კომედიებიდან“ ენის გათავისუფლებისკენ მოუწოდებს მწერლებს. მისი აზრით, მწერალს არა აქვს უფლება „რეკომენდაცია გაუწიოს ამა თუ იმ სიტყვას.“ ენის სიწმინდის დამცველი გამსახურდია სრულიად დაუნდობელია იმათ მიმართ, ვინც ვაჟა-ფშაველას ენას „წახედა.“ ასეთ მწერლებს რომაულ ანდაზას შეახსენებს, „რასაც იუპიტერს აპატიებენ, იმას ხარს არავინ შეუნდობსო.“

გამსახურდიას მიაჩნია, რომ ლიტერატურისა და ენის „სასიცოცხლო ენერგია“ ეროვნული მწერლობის განვითარებას უნდა მოხმარდეს. ქართული ენის სიწმინდეზე ზრუნვა მწერლის თქმით, არ ნიშნავს „კარჩაკეტილობის ქადაგებას“. „ყოველი ცოცხალი ენა უპირველეს ყოვლისა მახლობელი, მონათესავე ენებიდან და ენაკავეებიდან სესხულობს ახალსა და ახალ მარაგს.“ ენის დაზიანების თავიდან ასაცილებლად მწერალი „ქართული სინტაქსის გამართლება-გაჯანსაღებას“ მოითხოვს. ზოგადად ქართული ენის დახვეწისათვის მხოლოდ თეორიული მსჯელობა მწერალს საკმარისად არ მიაჩნია და განათლებისა და სხვა სახელმწიფო სტრუქტურების მხრიდან ყურადღების გაზრდას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს.

***

„უკან დავიხიოთ გიორგი მერჩულისაკენ“ - ამ ლოზუნგით გამოვიდა კონსტანტინე გამსახურდია და ახალი რითმებით აამეტყველა ქართული მრავალსაუკუნოვანი, სალიტერატურო ენა.

კონსტანტინე გამსახურდიამ შექმნა ისეთი ენობრივი ფორმები, რომელსაც შინაგანად მუსიკალური უღერადობის დატვირთვა გააჩნია. მწერლის რომანების სალიტერატურო ენა ქართული მხატვრული აზროვნების არაორდინალური სტრუქტურით გამოირჩევა. მწერალმა მხატვრული ენის შინაგანი დინამიური უღერადობა, ფრაზის ალიტერაციული გამართვით შექდო. სიტყვიერი მასალის მოძიებასა და შერჩევას უდიდეს დროსა და ენერგიას ანდომებდა.

დიდოსტატის მხატვრული ლექსიკა, მხატვრის პალიტრასავით მრავალფეროვანია და სიტყვათა შერწყმის სრულიად ახლებური ფორმებით არის გაჯერებული. საინტერესოა გამსახურდიას სრულიად განსხვავებული სიტყვათწყობა, თხრობის თავისებური მანერა... კონსტანტინე გამსახურდიას

სიტყვათა უსასრულო მარაგი ქართული მხატვრული ენის საგანძურს მიეკუთვნება.

„საერთოდ მწერალი უნდა ერიდოს სხვისი ნათქვამის გამეორებას, ყოველ სიტყვას, ხატოვანებას აქვს უდიდესი მნიშვნელობა, ჩემთვის მწერლობა უპირველესად არის ენობრივი ფენომენი“. – წერდა დიდოსტატი

გამსახურდიას პოეტიკასა და სალიტერატურო ენას საგანგებო გამოკვლევები და მონოგრაფიები მიუძღვნეს: შ. ძიძიგურმა, გ. მერკვილაძემ, ზ. ჭუმბურიძემ, ს. სიგუამ, რ. თვარაძემ, თ. კიკაჩიშვილმა, ნ. ლემონჯავამ და სხვებმა. მწერალი ქართული ენის ფორმებში ეძებს ხატოვან ფერებსა და მუსიკალურ ბგერებს. სიტყვათა „თამაშით“ შეზავებული ლექსიკა, მწერლისთვის წერის დროს მისტიურ იარაღად გარდაიქმნება. ამიტომ არის დიდოსტატის ენა სრულიად გამორჩეული და განუმეორებელი. ფრაზების არაორდინალური შერწყმით შექმნილი მისი შედეგები საუკუნეების ცვალებადობას არ ცნობს.

უჩვეულოდ დიდია მწერლის დიაპაზონი და მხატვრული ენის ფერთა პალიტრა. პერსონაჟები, მხატვრული ტიპები – მწერლის მაგიური ენობრივი პალიტრის უჩვეულო პირმშოები არიან. მწერალი პერსონაჟთა რელიეფურად გამოსახატავად მიმართავს პორტრეტის ხერხს. ყველა პეიზაჟი არის დასრულებული ფერწერული ტილო, რომელიც დროთა მდინარებაში ბრწყინვალეობას, მარადიულად ივსებს. მისი სამწერლო ენა არქაიზმებისა და ფოლკლორის საგანძურისგან იღებს საზრდოს. თუმცა, ამ გზით მოპოვებული სიტყვათა ენერგეტიკული ბალანსი, გამსახურდიას კალმის მეშვეობით, სრულიად ახლებურ, სასიცოცხლო და პირველქმნილ სახეს იღებს

მწერლის ენის ლექსიკური ფონდი, წლების მანძილზე ივსებოდა. მან გადაახალისა სინტაქსური წყობა. შეცვალა ფრაზის აგების წესები, წინადადებები. მწერალი, დროსთან შესარკინებლად ყოველ შედეგში ქმნიდა ახლებურ, ლექსიკურ ფონდს. ქართული ენის ისტორიის ფესვებიდან ამოზრდილ სიტყვას, მან ხატოვანებისა და მუსიკალურობის სული შთაბერა. ამით გააცოცხლა ძველი ქართული ენა და შექმნა ახალი ენობრივი საუნჯე. მან აღადგინა - დ (იოტა). ძველ ქართულ ენაში გავრცელებული ფორმები (ფუძეთუკვეცელობისა და უკუმშველობის წესები) და ისინი ახლებური სიტყვაკაზმულობით გაამდიდრა.

კ. გამსახურდიამ, რიტმი დაუმორჩილა თხრობის საერთო მდინარებას. მის ფრაზას უაღრესად გამორჩეულ ელერადობას აძლევს სხვათა სიტყვის „ო“. ეს

იმდენად სპეციფიკური ნიშანია, რომ მისი გადატანა სხვა მწერლის – პრაქტიკაში შეუძლებელია. მან შექმნა საკუთარი სტილი და განუმეორებელი ინდივიდუალური სამწერლო ენა.

მწერალი მოითხოვდა ენის არქაული ლექსიკურ-სინტაქსური ფორმების აღდგენას. მისივე სიტყვებით, რომ ეთქვათ, საჭირო იყო ენას ახალი სასიცოცხლო ძალები მოეხვეჭა.

ქართული ენათმეცნიერების დაკვირვებით დადგინდა, რომ მწერალი, ტიპის, შინაგან სულს, რეალისტური და რომანტიული მონუმენტური ხედვით, მანერების ურთიერთშეხამებით ხსნის. მწერალი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა პეიზაჟს. მისთვის პეიზაჟი ნაწარმოების ერთ-ერთი აუცილებელი კომპონენტი იყო. ბუნების პეიზაჟები, ხან სიმბოლურ-ალეგორიული მნიშვნელობისაა, ხან კიდევ ისეთი დეტალით მოექცევა ყურადღების ცენტრში, რომ გვეხმარება პერსონაჟის განწყობილების, მისი ბუნების გახსნაში.

ქართული სიტყვის დიდოსტატი, პერსონაჟებს ამეტყველებს ინგლისურ, გერმანულ, აფხაზურ, მეგრულ ენასა და კილოკავებზე. ამ ხერხით მწერალი ამდაფრებს პერსონაჟის მეტყველების ინდივიდუალურობას. ქმნის დაუვიწყარ სურათ-ხატებს, რომელსაც მხატვრული ხელოვნებისათვის დამახასიათებელი ყველა ნიშანი გააჩნია. მთავარი გმირების სამეტყველო ენა ისეთი მძაფრი ხატოვანებით გამოირჩევა, რომ მკითხველი მათ გამოყენებული ფრაზეოლოგიითაც იმახსოვრებს და გამოარჩევს სხვათაგან.

ისტორიული მოვლენების აღწერისას მწერალი მიმართავდა არქაულ ფორმებს, ამით შთაბეჭდილებას მატებდა ფრაზას. თუმცა, მწერლისთვის არასოდეს უღალატია ზომიერების გრძნობას.

მწერალი არ იზიარებდა თანამედროვე ქართულის ცალკეულ ორთოგრაფიულ ლექსიკურ და სინტაქსურ-ფრაზეოლოგიურ ნორმებს. ტიცთან ტაბიძე კონსტანტინეს ენასთან დაკავშირებით წერდა: „მე არ ვამართლებ მის ყველა არქაიზმს, მაგრამ საერთოდ, იგი არ უხვევს ქართული ენის ბუნებას და ისე მოხდენილად იმარჯვებს მას, რომ იწვევს მკითხველის აღტაცებას.”

მწერალს თავის დროზე ბევრს უკიუინებდნენ არქაიზმების ჭარბი გამოყენების გამო. იგი ყოველთვის შეუპოვრად იცავდა თავის ენობრივ პოზიციებს ასეთი ოპონენტებისაგან, ვინაიდან, მის ნაწარმოებში პერსონაჟთა ხასიათების ინდივიდუალიზაციისა და ისტორიული კოლორიტის წარმოსაჩენად,

არამც თუ დასაშვებად, არამედ აუცილებლად მიაჩნდა სალიტერატურო ენაში არქაიზმების ზომიერი გამოყენება.

მწერალი ორიგინალურ შემოქმედებას ყოველთვის უთანხმებდა ინტენსიურ მთარგმნელობით მუშაობას, რის შედეგადაც ქართული თარგმანით ლიტერატურა გაამდიდრა მრავალი მსოფლიო მნიშვნელობის მქონე ძეგლით: დანტეს „ღვთაებრივი კომედია“, გოეთეს „ახალგაზრდა ვერტერის ვნებანი“, და სხვა. თავისი მთარგმნელობითი გამოცდილება და ამ ხელოვნების პრინციპები მან განაზოგადა და გაშალა ისეთი თეორიული ხასიათის წერილებში, როგორცაა: „დაგვიანებული ბიბლიოგრაფია“, „თარგმანის ოსტატობისათვის“, „თარგმანი და ენის სიწმინდე“.

კ. გამსახურდიას კრიტიკულ-ესთეტიკური აზროვნების შესწავლის თვალსაზრისით მდიდარსა და საინტერესო მასალას შეიცავს მის მიერ ზოგიერთი საკუთარი რომანისათვის დართული ბოლოსიტყვაობაც.

მწერალმა ესთეტიკური, კრიტიკული აზროვნების საკმაოდ გრძელი გზა განვლო და ახალი სიტყვა თქვა ქართული ლიტერატურათმცოდნეობის მრავალ სფეროში.

დასკვნა

კონსტანტინე გამსახურდიამ ქართული ლიტერატურული ესეე მაღალმხატვრულ იდეალებს აზიარა და აიყვანა იმ სიმაღლეზე, რომელიც ჯერჯერობით გადაუღაზავია. ქართულ ლიტერატურაში. ესეის სახით შექმნა სრულიად ახალი თავისებური ლიტერატურული ჟანრი.

შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ დიდოსტატის კალამი, თვითმყოფადი პოეტური და მისტიურია ზოგჯერ მეღანქოლიურიც. ეს ის ქიმიური ჯამია, რომელსაც გაოცებაში მოჰქცავს თანამედროვე მკითხველი. მწერლის ესეისტიკისთვის დამახასიათებელია სახეთა სინატიფე, თხრობის იშვიათი მომხიბვლელობა, აზრის სიღრმე, მაშტაბურობა. გამსახურდიამ ქართულ ლიტერატურულ ესეს შესძინა ახალი ესთეტიკა.

მწერლის ლიტერატურული და პუბლიცისტური წერილების შესწავლისას ლოგიკურად მივდივართ იმ დასკვნამდე, რომ კონსტანტინე გამსახურდიას, აზროვნების სიღრმე, პუბლიკაციების დინამიურობა, კომპოზიციური შეკრულობა, სახეთა ინდივიდუალურობა და თავისთავადობა დასტურია იმისა, რომ გამსახურდიას წინ უძღვოდა დიდი სამწერლო ტრადიციები.

ქართულმა კრიტიკულმა აზროვნებამ დიდი გზა განვლო. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ XX საუკუნეში გამსახურდიას ლიტერატურულ-კრიტიკული და პუბლიცისტური მატთანე მდიდარი ქართული ეროვნული მემკვიდრეობის ორგანული დაგვირვინება იყო. კონსტანტინეს ინტელექტუალური სამყარო, განვითარების მაღალი საფეხურია ქართულ მწერლობაში. მისი, როგორც მწერლის პუბლიცისტის, კრიტიკოსის წერის მანერა უადრესად დახვეწილია, იგი ქმნიდა კომპოზიციურ ჰარმონიულობას.

მწერალი უნივერსალური განსწავლულობის წყალობით პოლიტიკურ, ეპოქალურ მოვლენებს, ქვეყნის შიდა და საგარეო პოლიტიკას მსოფლმხედველობითი პოზიციებიდან აფასებს. უკომპრომისობას ავლენდა პრინციპულ საკითხებში. XX საუკუნის ათიანი წლებიდან მოყოლებული, მწერლის საგაზეთო სტატიები, ქართული პუბლიცისტიკისა და კრიტიკული აზროვნების ისტორიაში ახალ ფურცელს ქმნის. გამსახურდია აზრის ლაკონურად დეკლარირების უბადლო ოსტატად გვევლინება. შეიძლება ითქვას, რომ მწერლის საგაზეთო სტატიებით, რომელთა შექმნიდან ნახევარი საუკუნეა გასული, თანამედროვე ჟურნალისტიკამ, პოლიტოლოგიამ და ექსპერტებმაც კი

შეიძლება იხელმძღვანელონ. გამსახურდიას აზროვნების სტილსა და წერის მანერაში იგრძნობა დასავლური ორიენტაცია. ნახევარი საუკუნის მანძილზე შექმნილ პუბლიცისტურ-კრიტიკულ მანტიანეში უმთავრესი თემა საქართველოს პოლიტიკური კურსის განსაზღვრა, გაანალიზება და სამომავლო გზების დასახვაა.

გამსახურდია გრძნობდა, რომ XX საუკუნის დასაწყისში საჭირო იყო ქართული პროზის განახლება, თემატური სიახლეები. მან შექმნა ქართული მწერლობის განვითარების „მთელი პროგრამა“, რაც ნათლად იკითხება როგორც მის მხატვრულ შემოქმედებაში, ისე მწერლის ესსეისტიკასა თუ მწერალთა ტრიბუნიდან წარმოთქმულ სიტყვებში, სადაც გამოსჭვივის ნოვატორი პროფესიონალის სამომავლო იდეალები.

ნაშრომში შევეცადეთ გაგვეანალიზებინა მწერლის ფილოსოფიური და ესტეტიკური პრინციპები. თემატური თვასაზრისით დავალაგეთ კრიტიკული აზროვნების ცალკეული ეტაპები, სადაც სრულყოფილად წარმოჩინდა მწერალი, როგორც თეორეტიკოსი და კრიტიკოსი.

XX საუკუნის მწვავე ეპოქალური მოვლენები ნათლად აისახა მწერლის პუბლიცისტიკაში. გამსახურდიას მწვავე პოლემიკური ხასიათის წერილებით ქართული საზოგადოება ეცნობოდა რეალობას.

კ. გამსახურდიას პუბლიცისტურ, კრიტიკულ და ლიტერატურულ წერილებს მისივე სიტყვებით შევაფასებთ, „მან შეძლო ურთულესის უმარტივესი საშუალებით გადმოცემა, გამოუთქმელის, უფსკრულის მიჩქმალულის სამზეოზე გამოტანა, უმაღლესის მიერ შენიშნულის უმდაბლესის გონების ლერწზე დაყვანა.“

მწერალი უდიდეს მსოფლიო მოაზროვნეებზე შექმნილ ესსეებში წინა პლანზე წამოწევდა მათ პიროვნებას და მხოლოდ ამ კუთხიდან მიუდგებოდა მათი ცხოვრებისა და სტილის, შემოქმედების შესწავლას. მეცნიერულად ასაბუთებდა, რომ ყოველი ნაწარმოების გასაშიფრად ყველაზე საიმედო და მარჯვე გასაღები იყო ავტორის პირადი ცხოვრება. ამ პრინციპით შექმნა ქართული ესსეისტიკის შედევრები: „ილია ჭავჭავაძე“, „გოეტე“, „ანატოლ ფრანსი“, „ჰენრიკ იბსენი“, „საბა ორბელიანი“ და სხვა... მწერლის ხატვისა და ხასიათთა გამოძერწვის თვითმყოფადმა ნიჭმა სრულყოფისაკენ მიმავალი ხანგრძლივი და შრომატევადი გზა გაიარა.

მწერლის ინტელექტუალური სამყაროს გაცნობის შედეგად დგინდება, რომ გამსახურდიასთვის მწერლობა იყო „ემანაცია კეთილშობილებისა“ არისტოტელესეული კათარზის დიდოსტატს მწერლობის მარადიულ მისიად მიაჩნდა.

ნაშრომში გაგაანალიზეთ მწერლის 10-20-იანი წლების პუბლიცისტურ-კრიტიკული წერილები, რომელიც მწერლის პროფესიონალიზმისა და უბადლო გემოვნების მაჩვენებელია. ამ პერიოდის პუბლიცისტური წერილებისთვის არ არის დამახასიათებელი საზეიმო განწყობილება, სიტყვათა სიჭარბე, „ამა ქვეყნის წინაშე ქედის მოხრა“. მწერლის კალამი მხოლოდ ობიექტურობაზეა ორიენტირებული და კვალიფიციური ანალიზით ასაბუთებს ქვეყნისა და პიროვნების წინაშე წამოჭრილ საკითხებს. მათემატიკური სიზუსტით გადმოსცემს სათქმელის ყოველ ელემენტს. წერილებში არსად იგრძნობა თვითდინებით წარმართული ალოგიურობა. მისი მეტყველება მუდამ კანონიერ სიმეტრიულობაშია მოქცეული.

ოციანი წლების პუბლიცისტიკაში ნათლად იკვეთება მწერლის კონფლიქტი მარიონეტულ მთავრობასთან. 1921 წლის 25 თებერვლის მოვლენების შედეგად დამხოვნილი იქნა ქვეყნის სუვერენობა. შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე კ. გამსახურდიამ 1921 წლის 8 მაისს „ღია წერილით მიმართა ლენინს, რომელიც რუსულ ენაზე გამოქვეყნდა „პრავდა გრუზიაში“. ჩვენი აზრით, ეს წერილი ნათელი მაგალითია მწერლის პრინციპული პოზიციისა. ამ და სხვა წერილების ანალიზის შედეგად დგინდება, რომ მწერალი უპირისპირდებოდა „რევოლუციას“ და იმ პოლიტიკას, რომელიც ფეხქვეშ თელავდა რესპუბლიკის სუვერენობას. „ჩემში ლაპარაკობს ქართველი მწერალი, ჩემში ლაპარაკობს ტკივილები ქართველი ხალხისა“ – წერდა კ. გამსახურდია ოციან წლებში და მთელი მისი პუბლიცისტურ-კრიტიკული ნააზრევი ამ სიტყვების ირგვლივ ერთიანდება. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მწერლის ეს ფრაზა 10-იანი წლებიდან მოყოლებული, საგაზეთო სტატიების, ლიტერატურული პორტრეტებისა თუ ესეების ეპიგრაფია.

გამსახურდიას პუბლიცისტურ მატრიანეში არსებობენ საგაზეთო სტატიები, რომლებიც დროისა და სივრცის მიღმა რჩებიან და ჩვენი დროების საქართველოს ირეკლავენ. კ. გამსახურდიამ კრიტიკულ წერილებში მაღალპროფესიონალური ოსტატობით წარმოაჩინა აუცილებლობა იმ ოქროს შუალედის პოვნისა, რომელიც გადის ერთის მხრივ, მთავრობის და

ხელისუფლების ბრმა მორჩილებასა და მეორეს მხრივ, უკიდურეს ოპოზიციონერობას შორს. პირველს მიყვავართ სრულ უინიციატივობამდე, როდესაც ხარ პოლიტიკური მოვლენების მხოლოდ სტატისტი, მეორე კი ზიანს აყენებს სუსტ და ახლადფეხადგმულ ქართულ სახელმწიფოს, ამიტომაც წერდა იგი 1918-1921 წლებში საქართველოსთან დაკავშირებით: „გადაჭარბებული ოპოზიციონერული სული ასუსტებს ერის სახელმწიფოებრივ ტრადიციას და შეგნებას, ისიც ისეთ სახელმწიფოში, როგორცაა საქართველო, სადაც სახელმწიფოებრივი ეთოსი ეგზომ სუსტია“.

მწერლის პუბლიცისტურ-კრიტიკულ წერილებში ნათლად ჩანს, თუ რისი შემძლეა ის ერი, ვისი ნებელობაც აზრი და გრძნობაც თავისუფლების იმპულსითაა ნასაზრდოვები.

პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე გამსახურდია აქტიურად იყო ჩაბმული საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. მას ჰქონდა მიზანი: ქართული კულტურის ჰეგემონია საქართველოში. ამ პერიოდის პუბლიცისტურ-კრიტიკულ წერილებში გამოვლინდა მწერლის სოციალურ-პოლიტიკური შეხედულებები. დისპუტებზე თუ მწერალთა კავშირის სხდომებზე წარმოთქმულ სიტყვებში იგრძნობა მწერლის ანალიტიკური აზროვნების უნარი, უტყუარი კრიტიკული ალღო, კონცეპტუალურობა. მწერლის მიერ წარმოთქმული სიტყვები არის კონსტრუქციული გამოსვლის შესანიშნავი ნიმუში. რომელიც ორიენტირებულია საჯარო სიმართლეზე, ფაქტებზე დაყრდნობილი რეალობის ჩვენებაზე.

მწერლის კრიტიკული წერილების სიღრმისეული ანალიზიდან, სადაც ეპოქის მაჯისცემა და სასტიკი სინამდვილე იგრძნობა, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ XX საუკუნის 60-იან წლებამდე ქართულ რეალობაში არ წამოჭრილა არცერთი მნიშვნელოვანი მოვლენა, რომელსაც კ. გამსახურდიას კრიტიკული კალამი არ გამოხმაურებია.

ნაშრომში გაგაანალიზეთ 1932 წლის საბჭოთა კავშირის ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიუროს 23 აპრილის დადგენილება და მისი შედეგები. XX საუკუნის 20-30-იანი წლების საქართველოში – კულტურულ, შემოქმედებით მუშაობას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, ქართველ მწერლებს უნდა გაეორკეცებინათ კულტურული საქმიანობა, რადგან როგორც ბატონი კონსტანტინე ამბობდა - მოუსვენარი დემონის ეპოქაში არცერთი იარაღი არაა ისე სანდო და უცილო, როგორც კულტურული. მწერლის კრიტიკული წერილების თემათა მრავალპლანიანობა სწორედ ამისი დასტურია.

გამსახურდიას პუბლიცისტურ შემოქმედებაში გამოყოფენ ლიტერატურათმცოდნეობის თითქმის ყველა ჟანრს – ნარკვევს, ლიტერატურულ პორტრეტს ესკიზს ესსეს. თითოეულ მათგანში ერთმნიშვნელოვნად ვლინდება მწერლის ერუდიცია და ენციკლოპედიური განათლება.

თემაში განვიხილეთ მწერლის ათიანი წლების „აპოლიტიკური წერილები“. სადაც ევროპულ პოლიტიკას, ევროპულ ომს, მაღალკვალიფიციურ, სიღრმისეულ ანალიზს უკეთებს. რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიულ პოლიტიკური თუ მწვავე დიპლომატიური ურთიერთობა ერთ-ერთი საკვანძო საკითხია მწერლის პუბლიცისტიკაში. ჩვენს მიერ გაანალიზებული წერილებიდან დგინდება, რომ მწერალს გასაბჭოების პირველივე დღეებიდან ჰქონდა გამოკვეთილი ეროვნული პოლიტიკური ორიენტაცია.

ადრეულ კრიტიკულ ესსეისტურ წერილებში იგრძნობა ევროპული მოდერნისტული ესთეტიკური პრინციპების დამკვიდრების ტენდენციები. იგი იმუშავდა ლიტერატურულ პრაქტიკაში ამკვიდრებდა მოდერნიზმის ფილოსოფიურ-ესთეტიკურ შეხედულებებს.

კ. გამსახურდიას პუბლიცისტურ-კრიტიკულ წერილებსა თუ ესსეებში აისახა XX საუკუნის კატაკლიზმებითა და რადიკალური ცვლილებებით აღსავსე დემონური ეპოქა.

კონსტანტინე გამსახურდია საგაზეთო წერილების დიდი ოსტატი იყო. იგი აიძულებდა მკითხველს ახლოდან დაენახა ქვეყანაში მიმდინარე პროცესების რეალური მხარეები, გაეანალიზებინა და დასკვნებიც თავად გამოეტანა.

მწერლის საგაზეთო წერილები პოლიტიკური გზავნილებისა და საპროტესტო ნოტების ხასიათს ატარებდა, რომელიც ანგარიშგასაწვევი იყო მკითხველისათვის. მისი პუბლიცისტურ-ანალიტიკური წერილები ეპოქალური მნიშვნელობის იყო და არის. ამ პუბლიკაციების ფასეულობას უპირველესად მისი თანადროულობის ხასიათი განსაზღვრავს. ეს წერილები აქტუალობის ხარისხს XXI საუკუნის საქართველოში ისეთივე სიმძაფრით ინარჩუნებენ, როგორც XX საუკუნეში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბულაძე მ. კონსტანტინე გამსახურდია, თბილისი, მეცნიერება, 1976წ.
2. ბართაია ე. კონსტანტინე გამსახურდია, თბილისი, ცოდნა, 1983წ
3. ბაქრაძე ა. მითოლოგიური ენგადი, თბილისი, 2000წ.
4. ბენაშვილი დიმიტრი, კრიტიკული ნარკვევები, თბილისი, 1967წ.
5. გაგნიძე ზ., კონსტანტინე გამსახურდია და ეროვნული იდეოლოგია, თბილისი, 1983წ.
6. გაზ. გრაალი, №1, 1996წ.
7. გამსახურდია კ. „ 1923“, საქართველოს სამრეკლო №1, 1923წ.
8. გამსახურდია კ „აპოლიტიკოსის წერილები“ გაზ. სახალხო საქმე, №635, 637
9. გამსახურდია კ „ახალი ევროპა“ ჟურ. კავკასიონი, №3-4, 1924წ.
10. გამსახურდია კ. „მეტაფიზიკოსის დღიური“, გაზ. სოციალისტ-ფედერალისტი, 11 მაისი, 1921წ.
11. გამსახურდია კ. გაზ. თქვენ უსწავლენი ცრუ რუსთაველნო“ „სოციალისტ ფედერალისტი“ № 103, 6 ივლისი 1921
12. გამსახურდია კ. „გოეთე თუ მისტიკოსი,“ ჟურ. „ილიონი“, №1, 1922წ.
13. გამსახურდია კ. „გოეთე, ნაპოლეონი, ნიცშე“, გაზ. სოციალისტ-ფედერალისტი, №118. 1921წ.
14. გამსახურდია კ. „ველიკო რუსები და არა რუსები“, გაზ. სახალხო საქმე, 3,VII №25, 1917წ.
15. გამსახურდია კ. „ვინ არის შოვინისტი?“, გაზ. სოციალისტ-ფედერალისტი, 28 მაისი, 1921წ.
16. გამსახურდია კ. თხზულებათა ანტომეული, ტ. VII, თბილისი, „საბჭოთა საქართველო“, 1985წ.
17. გამსახურდია კ. თხზულებათა ანტომეული, ტ. VIII, თბილისი, „საბჭოთა საქართველო, 1985წ.
18. გამსახურდია კ. თხზულებათა ანტომეული, ტ. IX, თბილისი, „საბჭოთა საქართველო, 1985წ.
19. გამსახურდია კ. კრებული, ზეკარი, თბილისი, 2005წ.
20. გამსახურდია კ. ზ. კონსტანტინე გამსახურდიას დაბადების 111 წლისთავისადმი მიძღვნილ საზეიმო შეკრებაზე წარმოთქმული სიტყვა, გაზ. 24 საათი, № 118, 20 მაისი, 2004წ.

21. გამსახურდია კ. „კავკასიონი“, №2-4, 1924წ
22. გამსახურდია კ. „ორი ორიენტაცია“, სახალხო საქმე, 10. V. № 227, 1918წ.
23. გამსახურდია კ. „ოსვალდ შპენგერი გაზ. „სახალხო საქმე“ 1918წ. №214, 215
24. გამსახურდია კ. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი, თბილისი, ზეკარი, 2005წ.
25. გამსახურდია კ. სიტყვები ქართველი ერისადმი, გაზ. სოციალისტ-ფედერალისტი, 25.V. №70, 1921წ.
26. გამსახურდია კ. „ტროსკეული ცხენი“ „სახალხო საქმე“ №23, 1917წ.
27. გამსახურდია კ. „უოლტ უიტმანი“, ტფილისი, სსსრ სახელმწიფო გამომცემლობა 1926წ.
28. გამსახურდია კ. „ღია წერილი ვლადიმერ ილიას ძე ულიანოვს“, გაზ. სოციალისტ-ფედერალისტი, №56, 8აპრილი, 1921წ. „პასუხი“ №62, 1921წ.
29. გამსახურდია კ. შტეფან გეორგე, „ტრიბუნა“ №94, №95, №98, №1921წ.
30. გამსახურდია კ. „ჩვენს კულტურული პოლიტიკა“, გაზ. „ლომისი“ №6, 1922წ.
31. გამსახურდია კ. „ცოტა რამ თანამედროვე ინტერნაციონალური პოლიტიკის შესახებ, „სახალხო ფურცელი“. №842, 1917წ.
32. გამსახურდია კ. „ძმები ხართ თუ მტრები“, გაზ. სოციალისტ-ფედერალისტი, №109, 13 ივლისი, 1921წ.
33. გამსახურდია კ. „წერილები გერმანიიდან“ გაზ. იმერეთი №75,79,84,86, 1913წ.
34. გუდიაშვილი ღ. „დროშა“ №7, 1969წ.
35. თევზაძე დ. კონსტანტინე გამსახურდია და თანამედროვეობა, თბილისი, 1996წ.
36. თოდუა ვ. კონსტანტინე გამსახურდია და საბჭოთა სინამდვილე, თბილისი, მერიდიანი, 2005წ.
37. ინჯია თ. კონსტანტინე გამსახურდიას დიდოსტატის მარჯვენის ენა და სტილი, თბილისი, თსუ, 2005წ.
38. კანკავა გ. ქართული ექსპრესიონისტული ნოველა, აღმანახი კრიტიკა, №1, 1978.

39. კიკაჩიშვილი თ. კონსტანტინე გამსახურდიას დიდოსტატის მარჯვენის პრობლემატიკა და მწერლის მხატვრული ოსტატობის სკიტხები, თბილისი, თსუ, 1974წ.
40. კიკაჩიშვილი თ., კონსტანტინე გამსახურდიას პოეტიკა, თბილისი, თსუ, 1978წ.
41. კოტეტიშვილი ვ. „უოლტ უიტმანი“, ტფილისი, სახლემწიფო გამომცემლობა, 1921წ. გვ. 23
42. მიშველაძე რ. უახლესი ქართული ლიტერატურის ისტორია, თბილისი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2000წ.
43. მალრაძე ე. გულითა მართლითა, თბილისი, 1977წ.
44. მარქსი კ. ფრიდრიგ ენგელსი, კომუნისტური პარტიის მანიფესტი, 1956წ.
45. მძინარაშვილი დიმიტრი, კონსტანტინე გამსახურდია, თბილისი, 1983წ.
46. ნასყიდაშვილი ნ. ფერის მხატვრული ფუნქცია კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებაში, თბილისი, საქ. ეცნიერებათა აკადემია, 2005წ.
47. მინაშვილი ლადო, ლიტერატურული ნარკვევები, თბილისი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1987წ.
48. ნიშნიანძე რ. XX საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, თბილისი, 2000წ.
49. რადიანი შ. კონსტანტინე გამსახურდიას ცხოვრება და შემოქმედება, თბილისი, /საბლიტგამ/, 1958წ.
50. სანიკიძე თ. ქართული ენის პრაქტიკული სტილისტიკა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1999წ.
51. სიგუა ს. მარტვილი და ალამდარი გამომც.: „დიდოსტატი“, თბილისი, ტ.2, 2001წ.
52. სიგუა ს. კონსტანტინე გამსახურდიას პროზის სტრუქტურა, თბილისი, 1980წ.
53. ტატიშვილი ე. „ფრიდრიხ ნიცშე“ „ჟურ. ილიონი, 1922წ.
54. ტატიშვილი ე. ფრიდრიხ ნიცშე „ესე იტყოდა ზარატუსტრა“ თბილისი 1993წ
55. შუშანია ე. კონსტანტინე გამსახურდიას სამწერლობო გზა. თბილისი, საბჭ. საქართველო, 1970წ.

56. შუშანია ე. კონსტანტინე გამსახურდიას სამწერლობო გზა, თბილისი, 1970წ. საბჭოთა საქართველო,
57. ჩხეიძე ირმა, კონსტანტინე გამსახურდია, ჟურ. ცისკარი, №1, 1967წ.
58. ჩხეიძეები პ. რ., ესსეები, თბილისი, 1988წ.
59. ცანავა ა. კონსტანტინე გამსახურდია და ხალხური შემოქმედება, თბილისი, თსუ, 1972წ.
60. ცვაიგი შ: რაინერ მარია რილკე,[ონ-ლაინ სტატია] მის: <http://litsakhelebi.ge>
61. ჭავჭავაძე ი. თხზულებანი, „მეცნიერება,” თბილისი, ტ.5, 1981წ.
62. ჭანია ლ. კონსტანტინე გამსახურდიას ეროვნულ პოლიტიკური მრწამსი, თბილისი, /ბედია/ 1997წ.
63. ჭილაია ს. უახლესი ქართული მწერლობა , თბილისი, 1975წ.
64. ჭუმბურიძე ზ. სალიტერატურო ენა და მწერლობა, თბილისი, 1962წ.
65. ხელაია მანანა, ქართული ლიტერატურული ესსე. თბილისი, 1986წ.
66. ჯაფარიძე რ. კონსტანტინე გამსახურდია, თბილისი, 1983წ.
67. ჯიბლაძე გ. კრიტიკული ეტიუდები, თბილისი ტ. VII, 1957წ.
68. ჰამსუნი კ. „ველური სიტყვების საზეიმო თამაში” „არილი”, 2001, №6, გვ 22-23 (თარგმნა თ. ჩხენკელმა)
69. Бердяев Н. ТРИ ЮБИЛЕЯ (Л. Толстой, Ген. Ибсен, Н. Ф. Федоров), Путь. №11. 1928. Июнь.. (Клепинина, №333) 140.
70. Будур Н. Путешествие Гамсуна в «сказочное царство» [ონ-ლაინ სტატია] http://www.norge.ru/pankratova_hamsun_og_russland)
71. Джерело: Ковалева Т.В. и др. История зарубежной литературы (Вторая половина XIX начало XX века)Минск Завираг, 1997с: 130-165. ae-lib.org.ua 2003
72. Электронная библиотека по философии [ონ-ლაინ წიგნი] მის: <http://filosof.historic.ru/>
73. Зарубежная литература XX века, Подредакцией Л. Г. Андреева, Учебник для вузов[ონ-ლაინ წიგნი მის:} www.infoliolib.info/.../andreev/main.htm
74. ЛЕОНОВА Е, А, Литература Скандинавски стран, минск, Завираг, 1997 с 130-165
75. Монтень М. Опыты , книга I , ст 413, 1954
76. Освалд Шпенглер и Закат Европы ,киигоиздателство ; ”Берег” москва 1922

77. Освальд Шпенглер Закат Европы, очерки морфологии мировой истории , Мысль, 1993
78. Приложение к п.21 пр. №97 от 23 апреля 1932 г.[ონ-ლახი გვერდი] მის: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/USSR/1932.htm>
79. Писатели России и Запада о Генрике Ибсене, Судья и строитель: ПРЕДИСЛОВИЕ СОСТАВИТЕЛЯ [ონ-ლახი წიგნი] მის: <http://www.norge.ru>
80. Судебное постановление по делу Гамсуна [ონ-ლახი სტატია] მის: <http://www.norge.ru>
81. Так говорил Заратустра История философии: Запад-Россия-Восток (книга третья. Философия XIX — XX в.). (Сборник) [ონ-ლახი ბიბლიოთეკა] მის: <http://filosof.historic.ru/>
82. Харальд Нэсс - Последние годы жизни Гамсуна [ონ-ლახი სტატია] http://www.norge.ru/pankratova_hamsun_og_russland)
83. Чуковский К. “Мой Уитмен, ” издательство прогрес, 1969
84. Чуковский К. “Мой Уитмен, ” [ონ-ლახი წიგნი] მის: <http://www.sky-art.com/whitman/about/chuk/chuk.htm>
85. Эренбург И. - О КНУТЕ ГАМСУНЕ [ონ-ლახი სტატია] http://www.norge.ru/pankratova_hamsun_og_russland
86. არილი, [ონ-ლახი ჟურნალი] მის; <http://arili2.blogspot.com/>
87. Электронная библиотека по философии [ონ-ლახი წიგნი] მის: <http://filosof.historic.ru/>
88. თენგიზ ვერულავა [ონ-ლახი ჟურნალი] მის: <http://burusi.wordpress.com/2009/05/07/>
89. კონსტანტინე გამსახურდია(ონ-ლახი გვერდი) მის: <http://publish.dlf.ge/vaxtangvi/konstantine/prozissia.html>
90. კონსტანტინე გამსახურდია, [ონ-ლახი გვერდი] მის: http://lib.ge/cat_listing.php?proza
91. ლიტერატურული სახელები [ონ-ლახი გვერდი] მის; <http://litsakhebi.ge/index.php?page=1&lang=geo>
92. DUC [ონ-ლახი გვერდი] მის: <http://modusgio.blogspot.com/>
93. Norge.ru [ონ-ლახი გვერდი] მის: <http://www.norge.ru>
94. HOLMES[on-lain gverdi] mis: <http://holmes.ge/>